

Përgjegjësia e Personave Juridikë për Veprat Penale të Korrupsionit

---

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

**Përgjegjësia e Personave
Juridikë për Veprat
Penale të Korrupsionit**

Mendimet e shprehura në këtë punim janë përgjegjësi e autorit/autorëve dhe nuk pasqyrojnë domosdoshmërisht politikën zyrtare të Këshillit të Evropës dhe të Bashkimit Evropian.

Të gjitha kërkesat në lidhje me riprodhimin ose përkthimin e të gjithë këtij dokumenti ose të një pjese të tij duhet t'i drejtohen Drejtorisë së Komunikimit (F-67075 Strasbourg Cedex ose publishing@coe.int). Të gjitha korrespondencat e tjera në lidhje me këtë dokument duhet t'i drejtohen Drejtorisë së Përgjithshme të të Drejtave të Njeriut dhe Shtetit të së Drejtës.

Ky dokument është prodhuar si pjesë e një projekti të bashkëfinancuar nga Bashkimi Evropian dhe Këshilli i Evropës. Pikëpamjet e shprehura në të nuk mund të merren në asnjë mënyrë si pasqyrim i mendimit zyrtar të asnjërës palë.

Kopertina dhe faqosja: Departamenti i Prodhimit të Dokumenteve dhe Botimeve (SPDP), Këshilli i Evropës

Foto: Shutterstock

Ky botim nuk është redaktuar nga Njësia Editoriale SPDP për të korrigjuar gabimet tipografike dhe gramatikore.

© Këshilli i Evropës, Maj 2020
Shtypur nga Këshilli i Evropës

Për më shumë informacion mbi temën e këtij publikimi, ju lutemi kontaktoni:
Divizioni për Bashkëpunimin në fushën e Krimit
Ekonomik Departamenti i Veprimit kundër Krimit
Drejtorja e Përgjithshme e Drejtave të Njeriut dhe Shtetit të së Drejtës
Email: contact.econcrime@coe.int

Kontribuesit:
Tilman Hoppe, Martin Polaine, Georgi Rupchev,
Mark Livschitz, Dr Constantino Grasso, Bright Line
Law, dhe Hughes Hubbard & Reed LLP

www.coe.int/econcrime

Përmbajtja

1. PARATHËNIE	5
2. RËNDËSIA E PËRGJEGJËSISË KORPORATIVE	7
2.1. Ushtrimi 1: Marrëveshja greke	7
2.2. Anët pro dhe kundra	8
2.3. Historitë e suksesit	9
3. KONCEPTET E PËRGJEGJËSISË	11
3.1. Akuza	11
3.2. Atribuimi Objektiv	12
3.3. Konventat ndërkombëtare	12
3.4. Krahasimi sistematik i instrumenteve ndërkombëtare	13
3.5. Ushtrimi 2: Rastet e ryshfetit të kompanisë Siemens	16
4. QASJET NDAJ PËRGJEGJËSISË	19
4.1. Përgjegjësia penale	19
4.2. Përgjegjësia administrative	28
4.3. Analiza e qasjeve (penale apo administrative)	30
5. ELEMENTËT E PËRGJEGJËSISË	33
5.1. Personi juridik	33
5.2. Autori si person fizik i lidhur me personin juridik	34
5.3. Veprat penale të korrupsionit të kryera nga një person fizik	35
5.4. Lidhja ndërmjet veprës penale dhe personit juridik	37
5.5. Atribuimi i fajit personit juridik	39
5.6. Ekskursus: kompanitë e lidhura	45
5.7. Ushtrimi 3: Energetica	48
5.8. Ushtrimi 4: Kompania ombrellë	50
6. SANKSIONET	51
6.1. Mjetet financiare	52
6.2. Mjetet jofinanciare	54
6.3. Ushtrimi 4: Kontrolli i trafikut të Moskës	59
6.4. Ushtrimi 5: Hetimi që meriton çmim?	60
7. ASPEKTET PROCEDURALE	63
7.1. Juridiksioni	63
7.2. Bashkëpunimi juridik ndërkombëtar	65
7.3. Rreziku i dyfishtë (“ <i>Ne bis in idem</i> ”)	66
7.4. Garancitë procedurale	68
7.5. Taktikat gjyqësore: personat fizikë dhe juridikë	68
7.6. Ushtrimi 6: Offshore Limited	69
7.7. Ushtrimi 7: Transaksionet jashtë vendit	70
7.8. Hetimet e brendshme dhe të jashtme	70
7.9. Marrëveshjet e zgjidhjes në nivel korporate	76
8. PAKETA LEGJISLATIVE	85
8.1. Kreu I: Përgjegjësia	85
8.2. Kreu II: Pyetjet procedurale	102
9. SHTOJCË	109
9.1. Konventat ndërkombëtare	109
9.2. Standardet jokonvencionale	112

1. Parathënie

Ky publikim reflekton një trend në rritje në mbarë botën në 15 vitet e fundit drejt ngarkimit të personave juridikë me përgjegjësi penale ose administrative për krime ekonomike. Që nga rastet e para të njohura të ndjekjes penale të disa korporatave për krime ekonomike, si Siemens, BAE Systems, dhe Daimler AG, deri tek shembujt më të fundit të hetimeve ndërjuridiksionale dhe ndjekjeve penale të Ericsson, MTS, Skansen, Deutsche Bank dhe Societe Generale mbi bazën e dyshimeve për përfshirje në korrupsion dhe në pastrim parash, mes veprave të tjera penale, përgjegjësia e personave juridikë po barazohet gjithmonë e më shumë me përgjegjësinë individuale në të gjithë botën. Kjo nuk vjen si surprizë, duke pasur parasysh rolet e luajtura nga shumë kompani multinacionale në dhënien e ryshfeteve zyrtarëve të huaj ose në pastrimin e të ardhurave të kimit.

Ky botim është përshtatur për t'i shërbyer dy qëllimeve. Një prej tyre është që t'u japë politikëbërësve dhe profesionistëve një tablo të konceptit të përgjegjësisë korporative dhe të qasjeve të ndërmarra nga juridiksione të ndryshme. Për këtë qëllim, publikimi i referohet edhe standardeve përkatëse ndërkombëtare që i ftojnë shtetet të përdorin mekanizma të ngjashëm në sistemet e tyre përkatëse. Nga ky aspekt, ky publikim mund të përdoret edhe si manual trajnimi, edhe si burim për standardet dhe praktikrat krahasuese në këtë fushë. Qëllimi tjetër është informimi në lidhje me përpjekjet e ardhshme për kodifikimin dhe rishikimin e rregullave mbi përgjegjësinë e personave juridikë në shtetet anëtare dhe joanëtare, duke ofruar disa dispozita ligjore model dhe shënime shpjeguese shoqëruese. Dispozitat ligjore që sugjerohen si dispozita model mund të përdoren si bazë nga juridiksionet të cilat nuk kanë miratuar ende rregulla që rregullojnë këtë fushë.

Njohuritë që përmban ky publikim janë rezultat i përpjekjeve multidisiplinare të bëra nga Këshilli i Evropës që prej vitit 2013 deri në 2018 në mbështetjen e Partneritetit Lindor dhe Vendeve të Ballkanit Perëndimor për të adresuar rolin e personave juridikë në skema të ndryshme të krimit ekonomik. Ai përfaqëson një përmbledhje të kontributeve nga ekspertët e këtyre lëndëve dhe profesionistët nga juridiksione të ndryshme, duke përfshirë Tilman Hoppe, Mark Livschitz, Georgi Rupchev, Martin Polaine dhe Dr. Constantino Grasso, si dhe drejtorë dhe avokatë nga firmat ligjore me famë ndërkombëtare si Bright Line Law dhe Hughes Hubbard & Reed LLP.

Shpresojmë që informacioni i paraqitur në faqet në vijim të jetë një mjet i vlefshëm për të gjithë të interesuarit për temën e përgjegjësisë së personave juridikë për krimet ekonomike, për ata që hartojnë politika dhe zgjidhje për pajtueshmërinë, si dhe për ata që studiojnë se si mund të hetohen dhe të ndiqen sa më mirë penalisht personat juridikë për përfshirje në skema specifike kriminale.

2. Rëndësia e përgjegjësisë korporative

Përgjegjësia e personave fizikë ka ekzistuar për mijëra vjet. Ndryshe prej tyre, koncepti i personave juridikë është njohur vetëm në juridiksione të caktuara që nga shekulli i 19-të. Me daljen e personave juridikë, u bë shpejt e qartë se vetëm përgjegjësia e personave fizikë nuk mjaftonte dhe se duhet të rregullohej edhe përgjegjësia për personat juridikë.

Përgjegjësia penale e personave juridikë është veçanërisht e vlefshme në fushën e korrupsionit, ku ryshfeti i pakufizuar mund të jetë biznes **fitimprurës** për korporatat. Vlerësimet sugjerojnë se përfitimet nga ryshfeti janë mesatarisht dhjetë herë më të larta se vlera e ryshfetit¹, ndërsa raportet tregojnë se rreth 15% e korporatave në mbarë botën mendojnë se ryshfeti është **i justifikueshëm** në rrethana të caktuara.²

2.1. Ushtrimi 1: Marrëveshja greke

Konteksti

Skandali i ryshfetit të kompanisë Siemens në Greqi kishte të bënte me një seri kontratash shtetërore të lidhura midis Siemens AG dhe zyrtarëve të qeverisë greke gjatë fillimit të viteve 2000.

Duke u paguar shuma të konsiderueshme parash disa zyrtarëve të qeverisë, kompania Siemens pretendohet se arriti të fitojë një sërë kontratash prestigjioze, duke përfshirë kontratat e sigurisë për Lojërat Olimpike Verore 2004, një kontratë për metronë e Athinës dhe disa kontrata në lidhje me blerje të tjera nga OTE në vitet 1990. Sipas raportimeve në shtyp, zyrtarët e kompanisë Siemens u dedikuan më shumë se 12 milionë euro partive kryesore politike të Greqisë në vitet 1998-2005.³ Greqia pretendonte se ryshfetet e paguara nga Siemens qeverive të ndryshme greke nga fundi i viteve 1990 deri në vitin 2007 u kishin kushtuar taksapaguesve afërsisht 2 miliardë euro.

Rreth 100 vetë, duke përfshirë edhe ish-drejtnes ekzekutivë në njësinë greke të kompanisë Siemens AG dhe OTE, dëshmuan në prokurorinë e Athinës gjatë një hetimi dyvjeçar që zgjati deri në vitin 2008. Në gjykatë kishin dëshmuar më pas edhe disa biznesmenë dhe agjentë burse që dyshoheshin se kishin vepruar si ndërmjetës për ryshfetet e dhëna.

Në vitin 2008, prokurori mund të paraqiste vetëm akuza joindividuale kundër “të gjithë personave përgjegjës”. Këto lloje akuzash u lejojnë autoriteteve të hapin hetime të gjera, ku kushdo që konsiderohet i dyshuar akuzohet automatikisht.

Ish-Ministri i Transportit dhe Komunikacionit gjatë administratës së PASOK-ut në vitin 1998 pranoi në maj të 2010-ës para një komisionin hetimor parlamentar se një shume prej 200,000 markash gjermane ishte depozituar në vitin 1998 në një llogari bankare zvicerane nga Siemens gjatë administratës së tij, gjoja për financimin e fushatës së tij zgjedhore.

Megjithatë, deri në vitin 2012, nuk u vërtetua asnjë shkelje individuale apo mitmarrje nga Siemens, nga zyrtarët e qeverisë greke, apo nga dikush tjetër.

Në gusht 2012, ministria greke e financave dhe Siemens nënshkruan një marrëveshje për 330 milion €. Në atë kohë, kryeministri grek ishte në Berlin duke i kërkuar kancelarit “kohë për të marrë frymë” lidhur me afatet e ndihmës së dhënë Greqisë për të dalë nga kriza e borxhit.

Sipas kushteve të kësaj kontrate, grupi gjerman kishte rënë dakord të fshinte nga librat e tij të kontabilitetit detyrimin prej 80 milion Euro të shtetit grek dhe të garantonte një investim të mëtejshëm prej 250 milionë eurosh në vend. Siemens do të paguante 90 milionë euro për të financuar infrastrukturën qeveritare të

1. The Economist (2 qershor 2012), *Njeriu merr ç'paguan*, www.economist.com, vizituar më 28 tetor 2019.

2. Idem.

3. Deutsche Welle (2 korrik 2008), *Siemens goditet nga akuzat për korrupsion në Greqi, Norvegji*, www.dw.de, vizituar më 28 tetor 2019.

4. Siemens AG (5 prill 2012), *Siemens dhe Republika Greke arrijnë një marrëveshje zgjidhjeje dhe shënojnë një fillim të ri*, www.siemens.com, vizituar më 28 tetor 2019.

Greqisë, që nga pajisjet mjekësore deri te programet kërkimore universitare. Kompania u zotua gjithashtu të investonte 100 milionë euro në Greqi gjatë vitit 2012 “për të siguruar prezencën dhe aktivitetin e vazhdueshëm të kompanisë, e cila aktualisht punëson më shumë se 600 vetë”. Përveç kësaj, kompania ka rënë dakord për të “ndërtuar një fabrikë të re në Greqi me një buxhet prej mbi 60 milion €, që do të çojë në punësimin e mbi 700 personave”.⁵

Pyetje

- Cilat janë avantazhet dhe disavantazhet e përgjegjësisë jopenale (administrative dhe civile) dhe penale të personave juridikë në këtë rast?
- Çfarë nuk mund të zgjidhë përgjegjësia jopenale dhe penale e personave juridikë në këtë rast?
- A jeni pro kësaj marrëveshjeje apo jo?

2.2. Anët pro dhe kundra

Përgjegjësia civile e korporatave, si përgjegjësia për shkeljet apo kundravajtjet, ekziston në të gjitha juridiksionet e botës. Edhe përgjegjësia administrative e ndërmarrjeve për mospërbushje të detyrimeve ndaj shtetit dhe pushtetit vendor është gjithashtu relativisht e njohur, veçanërisht në vendet e Evropës Qendrore dhe Lindore.⁶ Nga ana tjetër, **përgjegjësia penale** e personave juridikë është një koncept relativisht më i ri që ende nuk njihet në disa shtete anëtare të Këshillit të Evropës. Argumentet kryesore pse duhet që përgjegjësia e personave fizikë të plotësohet me përgjegjësinë e personave juridikë janë:

- ▶ Korporatat shpesh priren të përfshihen në mitmarrje ose qëllimisht, ose duke toleruar një kulturë korrupsioni; kështu që ato duhet të jenë përgjegjëse për arsyen e thjeshtë se kjo është ajo që kërkon **drejtësia**.
- ▶ Mund të jetë e **padrejtë** që t’i ngarkohet faji një individit specifik, kur në fakt bëhet fjalë për një strukturë vendimmarrjeje komplekse dhe difuze.
- ▶ Korrupsioni si fenomen social nuk mund të **parandalohet** nëse nuk adresohet në njërin prej burimeve të tij: korrupcionin i shtetit për fitime të korporatës.
- ▶ Parandalimi në nivel korporate mund të jetë më **efektiv**: korporatat janë më të prirura që të mendojnë më racionalisht për risqet ekonomike të një veprë penale sesa individit. Këto risqe mund të jenë të konsiderueshme: firmat amerikane që përballen me ndjekjen penale për veprën penale të mitmarrjes humbasin mesatarisht 9% të vendit të tyre në treg.⁷
- ▶ Përgjegjësia korporative siguron një stimul që personat juridikë të marrin masa anti-korrupsion.
- ▶ Korporatat “janë **rrugë** që përdoren shpesh për të paguar ryshfet dhe i përshtaten lehtësisht qëllimit. Përdorimi i strukturave të rafinuara financiare dhe teknikave të ndryshme të kontabilitetit për të fshehur natyrën e transaksioneve është diçka e zakonshme”.⁸
- ▶ **Konfiskimi** i të ardhurave nga korrupsioni bëhet më i lehtë nëse përfshin përgjegjësinë e korporatës.⁹
- ▶ Sanksionet e vendosura në kuadrin e përgjegjësisë së regjimit të personave juridikë mund të gjenerojnë një burim të konsiderueshëm financimi për **buxhetin** publik; kështu, edhe publiku i gjerë, që në fund të fundit është ai që bie viktimë e korrupsionit, merr një lloj kompensimi për këtë veprë penale.
- ▶ Duke qenë se ryshfetet nuk janë të zbritshme nga taksat, përgjegjësia e një personi juridik për një ryshfet i sjell rregullisht të ardhura shtesë **nga taksat** shtetit pas hetimit të një mitmarrjeje.
- ▶ Duke qenë se në raste të tilla nuk ka shpesh **paditës**, nuk ka arsye apo prova të mjaftueshme për të ngritur padi civile për dëmin e përgjithshëm ekonomik që vjen nga aktet e mitmarrjes. Për këtë arsye, **përgjegjësia civile** për dëmet nuk do të ishte e mjaftueshme. Një konkurrent do të duhet të provonte

5. Telegraphi (27 gusht 2012), *Kriza e borxhit: Qeveria greke nënshkruan zgjidhjen prej 330 milion € me Siemens*, www.telegraph.co.uk, vizituar më 137 28 tetor 2019.

6. Shih për shembull *Ligjin bullgar për kundërvajtjet administrative dhe sanksionet* të vitit 1969, neni 83.

7. The Economist (2 qershor 2012), *Njeriu merr ç’pagan*, www.economist.com, vizituar më 28 tetor 2019.

8. OECD (6 qershor 2003), *Bullgari: Raporti i Fazës së Dytë për Zbatimin e Konventës për Luftën ndaj Mitmarrjes së Zyrtarëve Publikë të Huaj*, f.27, www.oecd.org, vizituar më 28 tetor 2019.

9. Idem. f.27: “Dobia e konfiskimit në rastet e ryshfetit të huaj dëmtohet rëndë, sipas pikëpamjes së ekzaminuesve kryesorë, nga mungesa e përgjegjësisë së personave juridikë”. Përveç kësaj, një raport pasues mbi Bullgarinë i vitit 2013 vuri në dukje se Bullgaria ishte në procesin e ndryshimit të ligjeve të saj për të futur në rastin e ryshfeteve të huaja edhe përgjegjësinë e personave juridikë: OECD (maj 2013), *Bullgari: Raporti i Fazës 3 dhe Rekomandimet*, f. 3-4, 10-13.

se pa atë ryshfet, ai do ta kishte fituar kontratën dhe se shteti që i ka dhënë kontratën kompanisë që ka dhënë ryshfet do të duhet të provojë se do t'ia kishte dhënë kontratën një ofertuesi tjetër nëse nuk do të kishte qenë ai ryshfet. Situata komplikohet edhe më shumë, kur konkurrentët kanë bashkëpunuar me kompaninë që ka dhënë ryshfet për të përfituar nga nënkontratat me kompaninë që ka dhënë ryshfetin.

- ▶ Dëshmitë e hetuara për përgjegjësi të personave juridikë janë shpesh të dobishme për të përcaktuar përgjegjësinë e personave fizikë; shpesh prova të tilla nuk do të ekzistonin nëse nuk do të kishte pasur asnjë procedim kundër personit juridik.

Nga ana tjetër, argumentet më të përdorura kundër përgjegjësisë penale të personave juridikë janë:

- ▶ Vetëm personat **fizikë** mund të jenë penalisht përgjegjës për shkak se lidhja midis një vepre penale dhe një trillimi juridik abstrakt nuk mund të ekzistojë në aspektin e fajësisë ("*nulla poena sine culpa*"). Ky nocion është veçanërisht i fortë në vendet që kanë shkuar së fundi drejt ekonomisë së tregut.
- ▶ Sistemi i **drejtësisë penale** është i projektuar rreth një qenieje njerëzore (garanci në lidhje me arrestin në burg, testet e ADN-së etj.).
- ▶ Sanksioni kryesor i së drejtës penale, **dënimi me burg**, nuk mund të zbatohet në rastin e një personi juridik.
- ▶ Edhe personi juridik dhe pronarët dhe aksionerët e tij të ndershëm janë shpesh **viktimitë** e korrupsionit; një vepër penale e kryer nga veprimet e disa personave brenda kompanisë mund të dëmtojë reputacionin e kompanisë dhe vlerën e aksionarëve.
- ▶ Ndjekja penale e personave juridikë mund të jetë më e lehtë se ndjekja e personave fizikë, gjë që nga ana tjetër mund të çojë në **neglizhimin** e ndjekjes penale të personave fizikë.

Pa i hyrë peshimit të anëve pro dhe kundra, mund të thuhet se përgjegjësia e personave juridikë mund të jetë një tjetër rrugë e dobishme për mjetet në dispozicion të juridiksioneve individuale për të luftuar korrupsionin dhe format e tjera të krimeve ekonomike dhe të tjera, pa mohuar postulatit bazë të përgjegjësisë individuale për krimet.

2.3. Historitë e suksesit

Nga viti 2008 deri në vitin 2016, Shtetet e Bashkuara mbledhën 4.7 miliardë dollarë nga korporatat e përfshira në 10 rastet më të mëdha të ryshfetit të huaj në këtë periudhë kohore.¹⁰ Ky trend vazhdoi edhe në vitin 2017 dhe 2018, me mbylljen e disa rasteve të bujshme. Masat më të mëdha të ndërmarra në zbatim të Aktit të Praktikave të Ryshfetit të Huaj (FCPA) deri në shtator 2018 janë të shënuara më poshtë, sipas shkallës (duke përfshirë penaltitetet dhe kompensimet totale):

1. Petroleo Brasileiro SA - Petrobras, Brazil: \$1.78 miliardë në 2018.
2. Telia Company AB, Suedi: 965 milionë \$ në vitin 2017.
3. Siemens AG, Gjermani: 800 milionë USD në vitin 2008.
4. VimpelCom, Holandë: 795 milionë USD në vitin 2016.
5. Alstom, Francë: 772 milionë USD në vitin 2014.
6. Societe Generale SA, Francë: 585 milionë USD në vitin 2018.
7. KBR/Halliburton, Shtetet e Bashkuara: 579 milionë USD në vitin 2009.
8. Teva Pharmaceutical, Izrael: 519 milion USD në vitin 2016.
9. Keppel Offshore & Marine Ltd, Singapore: 422 million USD në vitin 2017.
10. Och-Ziff, Shtetet e Bashkuara: 412 milionë USD në vitin 2016.

Një akuzë e ngritur nga Departamenti i Drejtësisë i Shteteve të Bashkuara (DOJ) ndaj gjigantit të inxhinierisë evropiane Siemens AG në vitin 2008 vendosi trendin për penaltitete të larta gjobash ndaj organizatave të akuzuara për përfshirje në mitmarrje. Gjoha prej 800 milionë dollarësh shënoi një rritje njëzetfish nga gjoha më e lartë që ishte vënë ndonjëherë në kuadrin e FCPA-së prej 44 milion USD, gjoha e vendosur ndaj Baker Hughes, Inc. në lidhje me ryshfetet që pretendohesh si i ishin dhënë zyrtarëve të qeverisë në Kazakistan. Sipas dokumenteve gjyqësore, Siemens AG, e cila ishte themeluar në Gjermani, kishte falsifikuar librat e saj si korporatë që prej vitit 1990 dhe kishte shfrytëzuar sistemin rregullator gjerman, i cili nuk ndalonte dhënie të ryshfeteve jashtë vendit dhe për më tepër i trajtonte ato si bazë për zbritjen e taksave. Siemens vazhdoi me praktikën e ryshfetit

10. Cassin R. (2016), *Dhjetë Gjobat më të Larta për shkelje të FCPA-së*, www.fcpablog.com, vizituar më 28 tetor 2019; Cassin R. (2018), *Petrobras del në krye të listës dhjetëshe (dhe në shpjegojmë pse)*, www.fcpablog.com, vizituar më 28 tetor 2019.

të zyrtarëve të huaj për dekadën e ardhshme. Kur pranoi fajësinë për shkelje të FCPA, kompania ra dakord të paguante një gjobë prej 450 milionë dollarësh për DOJ, bashkë me një gjobë tjetër prej 350 milion USD për "kompensim" të fitimeve në Komisionin e Shteteve të Bashkuara për Letrat me Vlerë dhe Këmbimin (SEC). Deri më sot, gjoba totale prej 800 milionë dollarësh e paguar nga Siemens është sanksioni më i madh monetar i FCPA i vënë ndaj një kompanie të vetme. Për më tepër, në vitin 2008, Siemens ra dakord të paguajë edhe një gjobë tjetër prej 395 milion € (540 milionë dollarë amerikanë) në Gjermani. Bashkë me gjobat e tjera, gjoba e përgjithshme e paguar nga Siemens në Shtetet e Bashkuara dhe në Gjermani arriti në 1.6 miliardë dollarë.¹¹ Përveç kësaj, Siemens duhej të paguante 850 milion € në tarifa për avokatët dhe kontabilistët.¹²

Marrëveshja e Siemens nxiti një seri hetimesh të reja për ryshfete anembanë botës, si dhe gjoba gjithmonë e më të mëdha për t'u paguar sesa Siemens. Në vitin 2014, gjiganti hekurudhor francez Alstom u shpall fajtor për dhënien e dhjetëra miliona dollarëve ryshfet për të fituar projekte me vlerë 4 miliardë dollarë nga organizatat shtetërore në disa vende, duke përfshirë Indonezinë, Arabinë Saudite dhe Tajvanin. Pas përfitimit pothuajse të 300 milionë dollarëve nga kjo skemë, Alstom u konstatua se kishte vazhduar me ato shkelje, duke falsifikuar librat dhe rekordet e veta për të fshehur pagesat e bëra. Ata më pas ranë dakord për ta reformuar sistemin e tyre të pajtueshmërisë dhe të paguanin 772 milion dollarë për t'i dhënë fund hetimit.

Po kështu, edhe firma amerikane KBR dhe firma britanike BAE Systems janë gjobitur përkatësisht me shuma të mëdha prej 579 milion USD dhe 400 milion USD për veprën e mitmarjes. KBR u akuzua pasi kishte paguar zyrtarët qeveritarë në Nigeri për të fituar kontrata inxhinierike, prokurimi dhe ndërtimi me vlerë më shumë se 6 miliardë dollarë, ndërsa BAE Systems u kap duke bërë deklaratat të rreme për pajtueshmërinë me FCPA në lidhje me shitjet e armëve. Ky trend vazhdon pak a shumë njësoj. Vetëm në vitin 2012, Shtetet e Bashkuara mblodhën 138 milionë dollarë nga korporatat dhe këto shifra përfshijnë vetëm rastet e ryshfetit jashtë vendit.¹³

Po kështu, edhe vende të tjera kanë vendosur gjoba të mëdha. Në vitin 2011, një gjykatë franceze urdhëroi grupin francez elektronik të mbrojtjes Thales, së bashku me qeverinë franceze, të paguante një gjobë rekord prej 630 milion € (920 milion USD) për ryshfet në shitjen e vitit 1991 prej gjashtë fregatash Tajvanit për 2.8 miliardë dollarë amerikanë.¹⁴ Kjo është një ndër gjobat më të larta të paguara ndonjëherë në Shtetet e Bashkuara.

Pa përgjegjësinë e personave juridikë, pak prej gjobave të mësipërme do të kishin qenë të mundura, në mos asnjë. Përveç kësaj, këto raste çuan në ndjekjen penale të një numri të madh personash fizikë për vepra penale. Për shembull, një nga CEO-t e Siemens u ndoq penalisht dhe gjykimi i tij përfundoi me një pagesë prej 175.000€. Siemens kërkoi me sukses një kompensim prej miliona eurosh për dëmet nga ai dhe kolegët e tij.

11. New York Times (15 dhjetor 2008), *Siemens duhet të paguajë 1.34 miliardë dollarë gjoba*, www.nytimes.com, vizituar më 28 tetor 2019.

12. The Guardian (16 dhjetor 2008), *Gjoba që they rekorde amerikane i jep fund skandalit të mitmarjes së Siemens*, www.guardian.co.uk, vizituar më 28 tetor 2019.

13. SEC, SHBA, *Masat e SEC: Rastet e FCPA*, www.sec.gov, vizituar më 28 tetor 2019.

14. Defense Industry Daily (17 prill 2014), *Hetimi i Korrupsionit të Fregatës së Tajvanit: A mund të mbledhin?*, www.defenseindustrydaily.com, vizituar më 28 tetor 2019

3. Konceptet e përgjegjësisë

Parimi se korporatat nuk mund të kryejnë krime (“*societas delinquere non potest*”) është një parim që dikur është pranuar universalisht. Kjo filloi të ndryshojë fillimisht në disa sisteme të common law. Sot, ky debat i hershëm ka kaluar nga pyetjet nëse personat juridikë mund ose duhet të mbajnë përgjegjësi penale, tek pyetjet se si të përcaktohet dhe të rregullohet një përgjegjësi e tillë.¹⁵

Në përgjithësi, ka dy mënyra për vendosjen e përgjegjësive së një kompanie: ose duke e përcaktuar përgjegjësinë e personit juridik bazuar në përgjegjësinë personale të stafit të tij, ose duke u mbështetur në një aspekt problematik të vetë personit juridik.

3.1. Akuza

Modeli i imputimit e nxjerr përgjegjësinë e personit juridik nga përgjegjësia personale e një personi fizik që punon për kompaninë. Ekzistojnë dy qasje të ndryshme për të bërë dallimin midis një personi fizik të korruptuar nga një person juridik: ose personi fizik shihet si “alter ego” i kompanisë; ose kompania shihet si zotëruesja që mban përgjegjësi për aktet e nëpunësit (personit fizik).

3.1.1. Menaxhimi si “alter ego” e kompanisë

Përmbledhje	
Parimi	Akti nga kreu i kompanisë është një akt i vetë kompanisë.
Avantazh	Kompania është në faj kur drejtuesi i saj është në faj.
Disavantazhet	Kufizuar në aktet e drejtuesit Duhet të vërtetohet faji individual, përndryshe kompania nuk mban përgjegjësi.

Për shembull, Kodi Penal i Gjeorgjisë përdor këtë koncept në nenin 107.1 para 2 dhe 3:

“Personi juridik duhet të mbajë përgjegjësi penale për krimin e parashikuar sipas këtij Kodi që kryhet në emër të personit juridik ose nëpërmjet personit juridik ose/dhe për të mirën e personit juridik, nga një person përgjegjës.

Personi përgjegjës, sipas pikës 2, të këtij neni, është një person i autorizuar për të menaxhuar, përfaqësuar dhe/ose për të marrë vendime në emër të tij dhe/ose një anëtar i organit të mbikëqyrjes, kontrollit ose auditimit të personit juridik.”

Përgjegjësia personale e menaxhimit nuk kufizohet vetëm në përfshirjen e qëllimshme në vetë aktin e korrupsionit, por mund të vijë edhe nga mungesa e mbikëqyrjes. Ligji sllloven për “Përgjegjësinë e personave juridikë për veprat penale” e bazon përgjegjësinë e korporatës, në nenin 4, tek mungesa e mbikëqyrjes nga menaxhmenti: “Një person juridik është përgjegjës për një vepër penale të kryer nga autori në emër të personit juridik ose në favor të personit juridik: [...] 4. nëse organet e tij drejtuese ose mbikëqyrëse kanë lënë pas dore mbikëqyrjen e detyrueshme të ligjshmërisë së veprimeve të punonjësve në varësi të tyre”.¹⁶

3.1.2. Përgjegjësia punëdhënës-punëmarrës

Përmbledhje	
Parimi	Punëdhënësi (personi juridik) përgjegjës për punonjësin e tij (stafin).
Avantazh	Kompania është fajtorë kur punonjësi është fajtor.
Disavantazhet	Duhet të vërtetohet faji individual, përndryshe kompania nuk mban përgjegjësi.

15. UNCAC (2012), *Udhëzues Legjislativ*, Nr. 316, f.108, www.unodc.org/vizituar më 28 Tetor 2019

16. *Akti sllloven për Përgjegjësinë e personave juridikë për veprat penale* 1999 (i ndryshuar në 2004), www.unodc.org/vizituar më 28 tetor 2019.

Shembulli më i shquar i përgjegjesisë punëdhënës-punëmarrës është FCPA e Shteteve të Bashkuara të vitit 1977.¹⁷ Ai përfshin: “çdo oficer, drejtor, punonjës, ose agjent të emetuesve ose aksionerëve të tillë që vepron në emër të lëshuesit të tillë [të letrave me vlerë].”

3.2. Atributim Objektiv

Përmbledhje	
Parimi	Mungesa e parandalimit çon në përgjegjësi për rryshfet.
Avantazh	Nuk është nevoja të vërtetohet fajti individual.
Disavantazhet	Mund të favorizojë neglizhimin e fajtit individual.
	Përgjegjësia penale anonime.
	Nevoja për të vërtetuar mungesën e parandalimit nga kompania.

Kodi Penal i Finlandës jep një shembull të atributimit objektiv në Kapitullin 9, Seksioni 2, paragrafi 1: “Një korporatë mund të dënohet me gjobë korporative [...] nëse nuk vërehet kujdesi dhe zelli i nevojshëm për parandalimin e veprës penale në operacionet e korporatës”.¹⁸

Linja midis përgjegjesisë objektive dhe imputimit për shkak të mungesës së mbikëqyrjes nga ana e menaxhmentit (shih më lart te pika 3.1.1) mund të jetë shumë në rregull; në thelb, legjislacioni që nuk e lidh mungesën e masave parandaluese me ndonjë individ në kompani do të ndiqte modelin objektiv; përndryshe, legjislacioni do të ndiqte modelin e imputimit.

3.3. Konventat ndërkombëtare

Të gjitha Konventat me një shtrirje evropiane ose globale e përfshijnë përgjegjësinë e personave juridikë për veprat e korrupsionit si një standard të qartë.

Përgjegjësia e personave juridikë trajtohet në konventa të ndryshme ndërkombëtare. Ky manual zberthen më në detaje katër prej tyre:

- ▶ (1) Protokollin i dytë i BE-së i Konventës për Mbrojtjen e Interesave Financiare të Komuniteteve Evropiane (1997);
- ▶ (2) Konventa e OECD për Luftën ndaj Rryshfetit të Zyrtarëve Publikë të Huaj në Transaksionet Ndërkombëtare të Biznesit (1997), e plotësuar nga Rekomandimi i Grupit të Punës të OECD për Këshillin e Luftës ndaj Mitmarrjes së Zyrtarëve Publikë të Huaj në Transaksionet Ndërkombëtar të Biznesit (2009);
- ▶ (3) Konventa e Këshillit të Evropës për të Drejtën Penale për Korrupsionin (1999); dhe
- ▶ (4) Konventa e OKB-së kundër Korrupsionit (2005).

Një krahasim sistematik është dhënë në tabelën më poshtë. Ekstraktet përkatëse gjenden në Shtojcën 9. Megjithatë fokusi i këtij manuali është përgjegjësia e personave juridikë, duhet të theksohen ngjashmëritë dhe/ose dallimet e tjera mes Konventave, si për shembull nëse e ndalojnë rryshfetin vendas dhe të huaj, nëse adresojnë sektorin privat dhe publik, rryshfetin aktiv dhe pasiv, dhe/ose nëse ndalojnë pagesat e bëra vetëm për qëllime specifike.

17. *Akti i SHBA për praktikën e huaja të korrupsionit i vitit 1977*, www.justice.gov (në anglisht, azeri, rumanisht, rusisht, dhe gjuhë të tjera), vizituar më 28 tetor 2019.

18. *Kodi Penal Finlandez i vitit 1889* (i ndryshuar me Ligjin nr. 927/2012), www.finlex.fi, vizituar më 28 Tetor 2019.

3.4. Krahasimi sistematik i instrumenteve ndërkombëtare

Konventa	Protokolli i dytë i BE-së (korrik 1997)	Konventa e OECD-së për Ryshfetin e Jashtëm (dhjetor 1997)	Konventa e Këshillit të Evropës për Ligjin Penal për Korrupsionin (1999)	Konventa e OKB-së kundër Korrupsionit (2005)
Neni përkatës	Neni 3. Përgjegjësia e personave juridikë	Neni 2. Përgjegjësia e personave juridikë	Neni 18. Përgjegjësia e korporatave	Neni 26. Përgjegjësia e personave juridikë
Veprat penale të korrupsionit	Mashtrimi, korrupsioni aktiv dhe pastrimi i parave.	Ryshfeti i një zyrtari të huaj publik. [Veprat penale të lidhura me kontabilitetin sipas nenit 8 janë të përfshira në mënyrë indirekte]	Veprat penale të ryshfetit aktiv, tregtimi i influencës dhe pastrimi i parave të vërtetuara në përputhje me këtë Konventë.	Pjesëmarrja në veprat penale të përcaktuara në përputhje me këtë Konventë [ryshfeti, përvetësimi i fondeve publike, tregtimi i influencës, shpërdorimi i funksioneve, pasurimi i paligjshëm dhe pastrimi i parave, pengimi i drejtësisë; këto vepra penale janë pjesërisht opsionale].
Bazat për imputimin e përgjegjësisë	Të kryera për përfitime të cilindo person, duke vepruar ose individualisht ose si pjesë e një organi të personit juridik, i cili ka një pozicion drejtues brenda personit juridik, në bazë të: <ul style="list-style-type: none"> ▶ fuqinë e përfaqësimit të personit juridik, ose ▶ një autoritet për marrjen e vendimeve në emër të personit juridik, ose ▶ një autoritet për ushtrimin e kontrollit brenda personit juridik, si dhe për përfshirjen si bashkëpunëtor ose nxitës në mashtrime të tilla, korrupsioni aktiv ose pastrim parash ose në tentativa për mashtrime të tilla.		Të kryera për përfitimet e tyre nga çdo person fizik, që vepron individualisht ose si pjesë e një organi të personit juridik, i cili ka një pozicion drejtues brenda personit juridik, bazuar në: <ul style="list-style-type: none"> ▶ fuqinë e përfaqësimit të personit juridik; ose ▶ autoriteti për të marrë vendime në emër të personit juridik; ose ▶ autoriteti për të ushtruar kontroll brenda personit juridik; si dhe në përfshirjen e një personi të tillë fizik si bashkëpunëtor ose nxitës në veprat e sipërpërmendura.	

Koncepti i përgjegjësisë objektive	2. Përveç rasteve të parashikuara në paragrafin 1, secili Shtet Anëtar duhet të marrë masa të veçanta për t'u siguruar që një person juridik të mund të mbahet përgjegjës kur mungesa e mbikëqyrjes ose kontrollit nga një person i përmendur në paragrafin 1 ka bërë të mundur kryerjen e një mashtrimi ose një akti të të korrupsionit aktiv ose pastrimit të parave në dobi të atij personi juridik nga një person nën autoritetin e tij.		2. Përveç rasteve të parashikuara në pikën 1, secila Palë duhet të marrë masat e nevojshme për t'u siguruar që një person juridik të mund të mbahet përgjegjës kur mungesa e mbikëqyrjes ose kontrollit nga një person fizik i përmendur në paragrafin 1 ka bërë të mundur kryerjen e veprave penale të përmendura në paragrafin 1 për të mirën e atij personi juridik nga një person fizik nën autoritetin e tij.	
Koncepti i papërkufizuar i detyrimit		Për të vërtetuar përgjegjësinë e personave juridikë.		1. [...] për të vërtetuar përgjegjësinë e personave juridikë [...] 2. Në varësi të parimeve ligjore të Shtetit Palë, përgjegjësia e personave juridikë mund të jetë penale, civile ose administrative.
Përgjegjësia e personave fizikë	3. Përgjegjësia e personit juridik sipas pikave 1 dhe 2 nuk përjashton procedimet penale ndaj personave fizikë që janë autorë, nxitës apo bashkëpunëtorë në mashtrim, korrupsion aktiv ose pastrim parash.		3. Përgjegjësia e një personi juridik sipas paragrafëve 1 dhe 2 nuk përjashton procedimet penale kundër personave fizikë që janë autorë, nxitës ose bashkëpunëtorë në veprat penale të përmendura në paragrafin 1.	3. Kjo përgjegjësi nuk përbën asnjë paragjykim ndaj përgjegjësisë penale të personave fizikë që kanë kryer vepra penale.
Përkufizimi i "Personi juridik"	Neni 1. [...] (d) 'person juridik' nënkupton çdo entitet që ka status të tillë sipas ligjit kombëtar në fuqi, me përjashtim të shteteve ose organeve të tjera publike në ushtrimin e autoritetit shtetëror dhe organizatave ndërkombëtare publike; [...]		Neni 1. [...] (d) "person juridik" nënkupton çdo entitet që e ka këtë status sipas ligjit kombëtar në fuqi, me përjashtim të shteteve ose organeve të tjera publike në ushtrimin e autoritetit shtetëror dhe organizatave ndërkombëtare publike.	

Sanksionet	<p>Neni 4. Sanksionet për personat juridikë</p> <p>1. Secili Shtet Anëtar duhet të marrë masat e nevojshme për t'u siguruar që një person juridik i shpallur përgjegjës sipas nenit 3 (1) të jetë i dënueshëm me sanksione efektive, proporcionale dhe shkurajuese, të cilat duhet të përfshijnë gjopa penale ose jopenale dhe që mund të përfshijnë edhe sanksione të tjera si:</p> <p>(a) përjashtimin nga e drejta për përfitime ose ndihmë publike;</p> <p>(b) përjashtimin e përkohshëm ose të përhershëm nga praktika e aktiviteteve tregtare;</p> <p>(c) vendosjen nën mbikëqyrje gjyqësore;</p> <p>(d) një urdhër gjyqësor shkrirjeje të personit juridik.</p> <p>2. Secili Shtet Anëtar duhet të marrë masat e nevojshme për t'u siguruar që një person juridik i shpallur përgjegjës sipas nenit 3 (2) të dënohet me sanksione ose masa efektive, proporcionale dhe shkurajuese.</p>	<p>Neni 3. Sanksionet</p> <p>2. Në rast se, në bazë të sistemit ligjor të një Pale, përgjegjësia penale nuk është e aplikueshme në rastin e personave juridikë, ajo Palë duhet të marrë masat që personat juridikë të jenë objekt sanksionesh jopenale efikase, proporcionale dhe shkurajuese, duke përfshirë edhe sanksionet monetare, për dhënien ryshfet zyrtarëve të huaj publikë.</p>	<p>Neni 19. Sanksionet dhe masat</p> <p>1. Duke pasur parasysh natyrën serioze të veprave penale sipas kësaj Konvente, secila palë duhet të marrë masa, që në lidhje me këto vepra penale, sipas neneve 2 deri 14, të parashikojë sanksione dhe masa efektive, proporcionale dhe shkurajuese, duke përfshirë edhe penalitete si heqja e lirisë që mund të çojë edhe në ekstradim, kur këto vepra penale janë kryer nga persona fizikë.</p> <p>2. Secila palë duhet të marrë masat që personat juridikë të shpallur përgjegjës sipas nenin 18, pikat 1 dhe 2, të jenë objekt i sanksioneve penale ose jopenale efektive, proporcionale dhe shkurajuese, duke përfshirë edhe sanksionet monetare.</p>	<p>4. Secili Shtet Palë, në veçanti, duhet të marrë masat që personat juridikë të shpallur përgjegjës në përputhje me këtë nen të jenë objekt i sanksioneve penale ose jo-penale efektive, proporcionale dhe shkurajuese, duke përfshirë edhe sanksionet monetare.</p>
------------	--	--	---	--

Përtej këtyre instrumenteve, vetëm Konventat e Bashkimit Afrikan (AU) dhe Organizatës së Shteteve Amerikane (OAS) nuk merren me përgjegjësinë e personave juridikë, edhe pse pozicioni në lidhje me Bashkimin Afrikan mund të ndryshojë pas marrëveshjes së Protokollit të Malabos (ende jo në fuqi) që theksohet në Aneks. Megjithatë, duhet gjithashtu të theksohet se Shtetet Palë në konventat rajonale të cilat nuk merren me përgjegjësinë e personave juridikë, mund të jenë palë e konventave globale (të tilla si UNCAC) të cilat e përmbajnë një dispozitë për përgjegjësi të tillë.

Konventa e vitit 1999 e Këshillit të Evropës për të Drejtën Penale mbi Korrupsionin e përcakton përgjegjësinë e personave juridikë në nenin 18 dhe fillimisht ndjek parimin e "alter ego" në pikën e saj 1:

"1 Secila palë duhet të miratojë masa të tilla legjislativë dhe masa të tjera që mund të jenë të nevojshme për t'u siguruar që personat juridikë të mund të mbahen përgjegjës për veprat penale [...], të kryera për përfitimin e tyre nga çdo person fizik që ka vepruar individualisht ose si pjesë e një organi të personit juridik, që ka një pozitë drejtuese brendapërbrenda personit juridik, bazuar tek:

- fuqia e përfaqësimit të personit juridik; ose
- autoriteti për të marrë vendime në emër të personit juridik; ose
- autoriteti për të ushtruar kontroll brenda personit juridik;

si dhe tek përfshirja e një personi të tillë fizik si bashkëpunëtor ose nxitës në veprat e lartpërmendura penale".

Megjithatë, paragrafi 2 i Konventës arrin në një standard më objektiv (ose tek "mosparandalimi"), duke parashikuar mungesën e mbikëqyrjes ose kontrollit si shkak për përgjegjësinë:

"2 Përveç rasteve të parashikuara në pikën 1, secila Palë duhet të marrë masat e nevojshme për t'u siguruar që një person juridik të mund të mbahet përgjegjës kur mungesa e mbikëqyrjes ose kontrollit nga një person fizik i përmendur në paragrafin 1 të ketë bërë të mundur kryerjen e veprave penale të përmendura në pikën 1 në të mirë të atij personi juridik nga një person fizik nën autoritetin e tij."

Përgjegjësia e punëdhënës-punëmarrës është një koncept që do të shkonte përtej kërkesave të Konventës së Këshillit të Evropës (dhe të gjitha standardeve të tjera ndërkombëtare) pasi kriminalizon veprimet e të gjithë punonjësve.

Dy Konventat e Bashkimit Evropian për korrupsionin¹⁹ nuk i referohen qartë përgjegjësisë së personave juridikë. Megjithatë, Konventa e vitit 1995 për mbrojtjen e interesave financiare të Komuniteteve Evropiane plotësohet me Protokollin (të dytë) i cili e përcakton “Përgjegjësinë e personave juridikë” në nenin 3.²⁰ Formulimi është pothuajse identik me atë të Konventës së të Drejtës Penale të Këshillit të Evropës për Korrupsionin dhe kështu kombinon përgjegjësinë e imputimit me përgjegjësinë objektive (ose “përgjegjësinë e mosparandalimit”).²¹ Klauzola të ngjashme gjenden në “Vendimin Kuadër të Këshillit 2003/568/JHA të 22 korrikut 2003 për luftën ndaj korrupsionit në sektorin privat”,²² megjithëse kjo ishte e pazbatueshme.²³

Siç shihet në pasqyrën krahasuese të mësipërme, të gjitha Konventat e tjera që përcaktojnë përgjegjësinë e personave juridikë (Konventa e OECD për Luftën ndaj Mitmarrjes së Zyrtarëve Publikë të Huaj në Transaksionet Ndërkombëtare të Biznesit dhe Konventa e OKB-së kundër Korrupsionit) nuk aludojnë për ndonjë koncept specifik, por thjesht kërkojnë që palët “të parashikojnë përgjegjësinë e personave juridikë”.

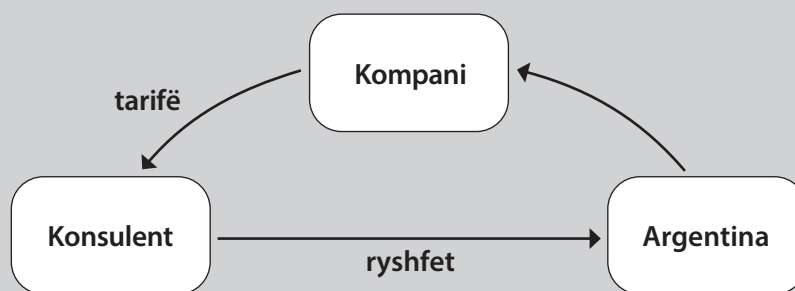
3.5. Ushtrimi 2: Rastet e ryshfetit të kompanisë Siemens

3.5.1. Kartat argjentinase të identitetit

Konteksti

Me seli në Buenos Aires, Siemens Argentina — një degë e kontrolluar e kompanisë Siemens AG — ka punuar në kontraktimin dhe menaxhimin e projekteve të siguruara nga kompania mëmë në rajon. Siemens Argjentina mori pjesë në disa projekte qeveritare me autoritetet kombëtare të Argjentinës, duke përfshirë një skemë për një projekt kombëtar të kartave të identitetit, i cili u vlerësua 1 miliard dollarë. Pasi u ftua për të konkurruar për këtë projekt të veçantë, Siemens thuhet se filloi t’u bënte pagesa zyrtarëve nga shtatori i vitit 1998. Më pas, gjatë periudhës që zgjati nga marsi 2001 deri në janar 2007, Siemens Argentina bëri afër 31 milionë dollarë në pagesa korrupsioni bërë zyrtarëve argjentinase për ta mbajtur projektin për vete.²⁴

Këto pagesa janë bërë kryesisht nëpërmjet asistencës së konsulentëve, në formën e “tarifave të konsulentëve” ose “tarifave ligjore” — siç vërehet në raportet financiare të Siemens.

19. *Konventa për mbrojtjen e interesave financiare të Komuniteteve Evropiane* (1995), <http://eur-lex.europa.eu>, vizituar më 28 tetor 2019; *Konventa për luftën kundër korrupsionit që përfshin zyrtarët e Komuniteteve Evropiane ose zyrtarët e Anëtarëve Shtetet e Bashkimit Evropian* (1997), <http://eur-lex.europa.eu>, aksesuar 28 tetor 2019.

20. *Protokolli i dytë, i hartuar në bazë të nenit K.3 të traktatit për Bashkimin Evropian, të Konventës për mbrojtjen e interesave financiare të komuniteteve evropiane — Deklarata e përbashkët në nenin 13 (2) — Deklarata e Komisionit për nenin 7*, <http://eur-lex.europa.eu>, arrihen 28 tetor 2019.

21. <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/173.htm>, arrihen 28 Tetor 2019.

22. *Vendimi Kuadër i Këshillit 2003/568/JHA*, <http://eur-lex.europa.eu>, vizituar më 28 tetor 2019.

23. Shih nenin 34 të Traktatit për Bashkimin Evropian (shfuqizuar nga Traktati i Lisbonës): “2. Këshilli duhet të marrë masa dhe të nxisë bashkëpunimin, duke shfrytëzuar formën dhe procedurat e duhura, siç parashikohet në këtë titull, duke kontribuar në arritjen e objektivave të Bashkimit Evropian. Për këtë qëllim, duke vepruar njëzëri me iniciativën e çdo Shteti Anëtar ose të Komisionit, Këshilli mundet: [...] (b) të miratojë vendime kuadër për qëllime të përafërimit të ligjeve dhe rregulloreve të Shteteve Anëtare. Vendimet kuadër duhet të jenë të detyrueshme për Shtetet Anëtare sa i përket rezultativitetit që duhet të arrihet, por duhet t’ua lënë në dorë autoriteteve kombëtare të zgjedhin se çfarë forme apo metode duan të përdorin. Ato nuk duhet të sjellin efekte të drejtpërdrejta [...]”

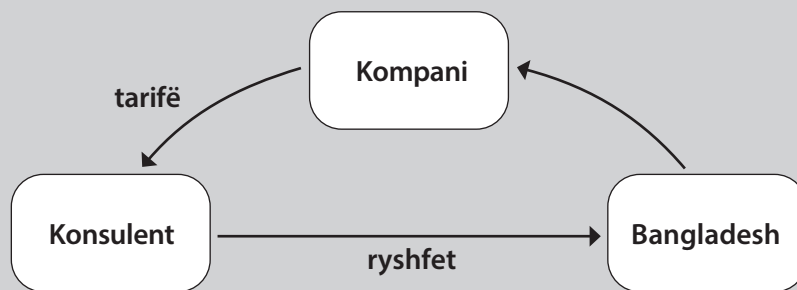
24. Cadwalder, Wickersham & Taft (2008), Siemens—Bashkëveprimi potencial i akuzave të FCPA dhe përjashtimit të detyrueshëm nga Prokurimi Publik (vizituar më 11 maj 2016).

3.5.2. Rrjetet telefonike të Bangladeshit

Konteksti

Ashtu si filialet e përshkruara më sipër, Siemens Bangladesh është një kompani rajonale me seli në Dhaka, e cila kontraktonte dhe menaxhonte projekte në emër të kompanisë së saj mëmë, Siemens AG. Nga maji 2001 deri më gusht 2006, Siemens Bangladesh bëri një sërë pagesash zyrtarëve të qeverisë për të siguruar avantazhe biznesi në lidhje me një projekt për të cilin ata kishin filluar të ofertonin, i cili kishte të bënte me ndërtimin e një rrjeti telefonik celular dixhital në mbarë vendin. Siemens po bënte përpjekje për një kontratë prej 40 milionë dollarësh dhe për t'ua kaluar konkurrentëve, punësoi një konsulent Bangladeshas që kishte lidhje me djalin e Kryeministrit për të rritur shanset që kishte kompania. Pagesat u bënë përsëri në formën e pagesave për konsulentët, duke u klasifikuar thjesht si "komisione" dhe "tarifa të konsulencës së biznesit" në librat dhe regjistrat e kontabilitetit.

Siemens Bangladesh më vonë e pranoi fajësinë për akuzën e bashkëpunimit për shkelje të rregulloreve të FCPA për librat dhe regjistrat e kontabilitetit. Gjithashtu, më vonë e pranoi fajësinë për shkelje të dispozitave kundër ryshfetit të parashtruara nga FCPA, duke pranuar të paguajë afër 5.3 milionë dollarë gjatë rrjedhës së këtij rasti korrupsioni. Arafat Rahman, i biri i ish-kryeministrit Khaleda Zia, më vonë u akuzua zyrtarisht për pastrimin e pothuajse 2 milionë dollarëve në formën e pagesave për korrupsion, duke përfshirë gjithsej 180,000 dollarë nga Siemens.²⁵

3.5.3. Metroja venezuelase

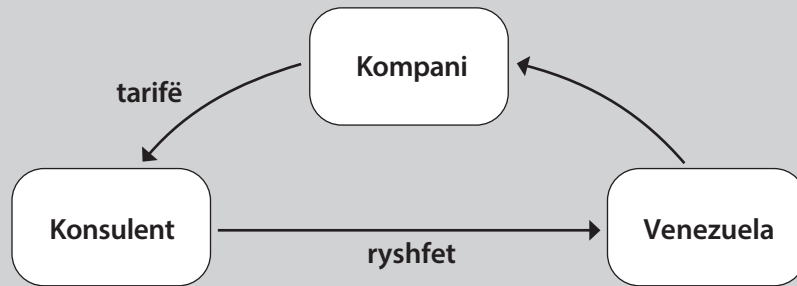
Konteksti²⁶

Nga viti 2001 deri në 2007-ën, Siemens Transportation Systems dhe Siemens S.A., një kompani rajonale në Venezuelë, paguan rreth 16.7 milionë dollarë amerikanë si ryshfet zyrtarëve të qeverisë venezuelase në lidhje me ndërtimin e sistemeve të tranzitit të metrosë në qytetet e Valencias dhe Maracaibo, Venezuelë. Dy projektet, Metro Valencia dhe Metro Maracaibo, gjeneruan rreth 642 milionë dollarë amerikanë të ardhura për Siemens.

Një nga burimet nga të cilat vinin ryshfetet ishte si më poshtë: në 2002 dhe 2003, kreu i një departamenti të Siemens Transport Systems kishte hyrë në një marrëveshje sa për sy e faqe me një konsulent me seli në Dubai për të furnizuar Projektin Metro Maracaibo me rreth US \$2.6 milion pajisje pune. Pajisjet në të vërtetë furnizoheshin nga një furnizues tjetër dhe konsulenti i biznesit nuk ofronte në fakt asnjë mall sipas kontratës (siç ishte menduar fshehurazi). Pasi konsulenti i biznesit doli i dyshuar në një hetim tjetër në Itali, CFO i departamentit të Siemens Transport Systems (i cili ishte deri atëherë në dijeni të skemës) u urdhërua të ndërpriste kontratën. Megjithatë, kreu i departamentit e rregulloi që ajo kontratë të lidhej me një konsulent tjetër biznesi me seli në Dubai, i cili e vazhdoi marrëveshjen sa për sy e faqe të furnizimit me pajisje pune.

25. Idem.

26. Shënim: Faktet e këtij ushtrimi janë marrë pothuajse fjalë për fjalë nga aktakuzat dhe dokumentet origjinale të prokurorisë lidhur me rastin Siemens, por janë modifikuar pak për qëllime didaktike. Duhet të kihet parasysh se faktet e paraqesin rastin siç është deklaruar nga prokurorët dhe nuk janë konfirmuar zyrtarisht as nga Siemens dhe as me vendim gjyqësor në të gjitha aspektet dhe detajet.

Pyetje

- Cilët persona fizikë dhe juridikë janë përgjegjës dhe për çfarë në rastet e koncepteve të ndryshme të përshkuara më sipër?
- Çfarë do të prezantonte prokurori/paditësi si dëshmi sipas modeleve të ndryshme për të vërtetuar përgjegjësinë e personit juridik?

4. Qasjet ndaj përgjegjësisë

Çështja e përgjegjësisë së personit juridik është një çështje vendimtare e megjithatë, shpesh komplekse. Në të gjitha juridiksionet, ligji penal ka evoluar si reagim i shoqërisë dhe shtetit ndaj veprimeve të individëve. Megjithatë, në botën moderne dhe në lidhje me rastet e korrupsionit, është shumë shpesh personi juridik, korporata, e cila drejton dhe përfiton nga, aktiviteti i korrupsionit. Asnjë strategji kundër korrupsionit nuk do të ketë sukses nëse komponenti i zbatimit të ligjit nuk parashikon përgjegjësinë e personave juridikë. E njëjta gjë vlen nëse strategjia në fjalë adreson vetëm korrupsionin në sektorin publik apo si korrupsionin e sektorit publik, ashtu edhe atë privat.

Neni 26 i UNCAC, siç pritet nga një instrument ndërkombëtar në këtë drejtim, nuk kërkon që Shtetet Palë të ndryshojnë të gjithë bazën e ligjeve të tyre, por kërkon që ata të parashikojnë përgjegjësinë për korrupsionin (si në sektorin publik ashtu edhe në atë privat) në bazë të një ekuivalence funksionale me qasjen e ndërmarrë në ligjin përkatës vendas. Prandaj UNCAC i referohet përgjegjësisë së personave juridikë si përgjegjësi penale, civile ose administrative, në varësi të parimeve ligjore të Shtetit Palë. Megjithatë, ky parim i ekuivalencës funksionale zbatohet vetëm kur një shtet ka tashmë përgjegjësi penale, civile ose administrative për personin juridik. Ajo çka është interesante është se disa shtete (p.sh. Japonia, Republika e Koresë) e njohin përgjegjësinë e personit juridik në lidhje me ryshfetin e huaj, por nuk e njohin këtë përgjegjësi në rastet e ryshfetit vendas.

Për ato shtete që nuk njohin asnjë formë përgjegjësie të personit juridik, ose në rastet kur ligjet parashikojnë përgjegjësi ligjore, testi i atribuimit mbetet i paqartë, UNCAC megjithatë kërkon që të futet një nga tri format e përgjegjësive:

- i. Premtimi, ofrimi ose dhënia e një ryshfeti nga një kompani.
- ii. Orientimi ose autorizimi nga shoqëria mëmë e një ryshfeti që paguhet nga një degë vendase.
- iii. Orientimi ose autorizimi nga një kompani për pagesën e një ryshfeti nga një degë e huaj (kjo, nga ana tjetër, kërkon që të shqyrtohet përgjegjësia e kompanisë mëmë, nëse ka, për aktivitetet e filialit dhe për testin përkatës që duhet të bëhet.).

4.1. Përgjegjësia penale

Qasja ndaj kriminalizimit varet kryesisht nga dy faktorë kryesorë:

- i. Lloji i sistemit ligjor (juridiksionet e common law ligjore kanë një qasje të ndryshme nga vendet e së drejtës romake ose origjinës së kodi Napoleonik);
- ii. Baza juridiksionale që pretendohet në lidhje me vetë veprat penale të korrupsionit.

Është e rëndësishme që profesionistët të kenë një njohje bazë të mënyrave në të cilat shtetet e adresojnë përgjegjësinë penale, pasi rastet e korrupsionit dhe ryshfetit do të përfshijnë gjithmonë kërkesat reciproke për ndihmë juridike (të natyrës së përgjithshme, dhe/ose në lidhje me rikuperimin e aseteve), ekstradimin dhe çështjet e juridiksionit konkurrues.

4.1.1. Qasjet e *common law*

Mirëqenia

Akti i Ryshfetit i Mbretërisë së Bashkuar 2010 (i cili u miratua për harmonizimin e veprave të korrupsionit në Mbretërinë e Bashkuar në përputhje me standardet ndërkombëtare, përfshirë Konventën Anti-Ryshfet të OECD) nuk e përmend shprehimisht përgjegjësinë për personat juridikë. Veprat e ryshfetit përfshijnë situata ku një person korrupton me ryshfet zyrtarë të huaj publikë ose synon të nxisë ose të shpërblejë qëndrimin e pahijshëm të funksioneve të zakonshme të një personi tjetër (duke përfshirë edhe personat publikë dhe privatë).

Fjala “person” në legjislacion është, përveçse kur mund të identifikohet një tjetër qëllim, duhet të interpretohet (nga Akti i Interpretimit 1978) si një term që përfshin jo vetëm personat fizikë, por edhe “organet e korporatave ose personave të painkorporuar”. Edhe pse organet e painkorporuara, të tilla si trustet, janë të afta të kryejnë vepër penale në Britani të Madhe, ndjekja penale e subjekteve të tilla është veçanërisht e vështirë. Në thelb, duhet vërtetuar se çdo person që është palë ose anëtar i një subjekti të painkorporuar është fajtor për veprën penale.

Ky Akt gjithashtu fut edhe përgjegjësinë e zgjeruar individuale (në seksionin 14) dhe ka për qëllim individët që janë zyrtarë të lartë të një korporate dhe që japin pëlqimin ose që bashkëpunojnë në një akt substancial mitmarrjeje të kryer nga personi juridik (p.sh. vetë korporata). Kjo, për shembull, përfshin drejtorin e kompanisë, përfshirja e të cilit nuk është e mjaftueshme për ta bërë atë përgjegjës sipas parimeve të zakonshme të përgjegjësisë, por që me veprim ose mosveprim ka lehtësuar kryerjen e veprës penale substancial.

Me rëndësi më të madhe për diskutimin e tanishëm është pozicioni në korporatë. Vështirësia me të cilën ballafaqohet Britania e Madhe, dhe common law në përgjithësi, është vështirësia në atribuimin e veprave penale një personi juridik. Koncepti i përgjegjësisë penale për korporatat është rritur në shekullin e nëntëmbëdhjetë në një kohë kur ishte relativisht e thjeshtë të identifikohesh se kush e drejtonte në fakt një kompani. Në Britaninë e Madhe, ku vepra penale përfshin edhe një element mendor si qëllimi, konstatimi i përgjegjësisë në lidhje me një person juridik varet nga identifikimi i një personi në një korporatë me nivel të përshtatshëm autoriteti, i cili mund të thuhet se posedon edhe mendësinë e korporatës: me fjalë të tjera, të ashtuquajturën mendësi “orientuese” ose “kontrolluese”

Testi tradicional që shikon se kush ishte mendja kontrolluese, ishte i ashtuquajtur “teori e identifikimit”. Kjo ka funksionuar duke u nisur nga fati që disa zyrtarë të një korporate janë mishërimi i saj kur ajo vepron në rrugën e saj të biznesit. Si të tilla, aktet dhe mendësitë e zyrtarëve të kompanisë konsiderohen të jenë ato të kompanisë. Çështja kryesore penale është ajo e *Tesco Supermarkete Limited k. Nattrass* [1972] AC 153, ku kufizohet përgjegjësia tek aktet e “bordit të drejtorëve, drejtori menaxhues, dhe ndoshta menaxherët e tjerë superiore të kompanisë që kryejnë funksionet e menaxhimit, dhe flasin dhe veprojnë si kompani”. Kjo është një bazë kufizuese për atribuimin e përgjegjësisë dhe, në bazë të këtij testi, duhet të shqyrtojmë, ndër të tjera, përbërjen e kompanisë, memorandumun e saj ose statutin e kompanisë, veprimet e drejtorëve në mbledhjet e përgjithshme etj. dhe shkallën, nëse ka, të delegimit.

Megjithatë, një test më i fundit atribuimi, dhe ndoshta më afër realitetit bashkëkohor të jetës së korporatave, është ai që është përdorur në çështjen e Privy Council of *Meridian Global Funds Management Asia Limited k. Komisionit të Letrave me Vlerë* [1995] 2 AC 500, i cili kishte të bënte me një ankesë nga Zelanda e Re. Në këtë çështje u vërejt se testi duhet të varet nga qëllimi i dispozitave ligjore që kanë parashikuar veprën përkatëse dhe jo thjesht tek kërkimet për gjetjen e një mendjeje drejtuese. Ai parashikonte një test më të gjerë, i cili kërkonte të identifikonte qëllimin e veprës penale. Çështja në rastin e *Meridian* ishte nëse kompania kishte shkelur ligjet e letrave me vlerë duke mos bërë të ditura aksionet që ajo kishte në një kompani tjetër. Sipas legjislacionit përkatës, rregullatori duhej të provonte se kompania “e dinte” se ishte “zotëuese letrash me vlerë të konsiderueshme” në një kompani tjetër. Blerjet e aksioneve në fjalë ishin bërë nga menaxherët e investimeve të cilët nuk ishin anëtarë të bordit, por që padyshim kishin vepruar në emër të kompanisë. Pyetja ishte nëse njohuritë e tyre duhet t’i atribuoheshin kompanisë. Komisioni Gjyqësor i Këshillit të Privy (JCPC) vërejt se njohuritë e menaxherëve të investimeve duhet t’i atribuohen kompanisë për qëllimin specifik të detyrimit të saj për t’i bërë të ditura ato informacione. Zoti Hoffmann arsyetoi se qëllimi statutor ishte që ato informacione të bëheshin menjëherë të ditura dhe se për këtë arsye ishte me vend që të trajtoheshin njohuritë e atyre që ishin përgjegjës për marrëdhëniet e tregut të kompanisë si të mjaftueshme për këtë qëllim. Duhet të theksohet, megjithatë, se rasti *Meridian* lidhej me bërjen publike të informacioneve sipas ligjit të letrave me vlerë (vepra penale që kanë të bëjnë me anën rregullatore) dhe jo për krimin në kuptimin konvencional.

Çështjet angleze që nga *Meridian* kanë tentuar t’i drejtohen testit të parë të përdorur në çështjen *Supermarkete Tesco*, në vend që të angazhoheshin plotësisht në konstruktin statutor në dritën e kontekstit faktik në mënyrë të ngjashme me *Meridian*. Për shembull, në çështjen *R k. St Regis Paper Co Ltd*, Gjykata e Apelit nuk pranoi t’i atribuojë kompanisë qëllimet e pandershme të një “menaxheri teknik” i cili kishte bërë shënime të rreme në të dhënat që duhet të mbante kompania sipas legjislacionit mjedisor.²⁷ Në gjykim, gjyqtari vendosi që meqë menaxherit teknik i është besuar menaxhimi i asgjësisimit të mbetjeve, pandershmëria e tij duhet të identifikohet me atë të kompanisë, pas së cilës vetë kompania u dënua nga juria. Ky dënim u hodh poshtë unanimisht nga Gjykata e Apelit, e cila favorizoi testin e vendosur në çështjen *Supermarkete Tesco* dhe u shpreh se gjyqtari kishte gabuar që qëllimet e menaxherit teknik ia kishte atribuuar kompanisë. Edhe pse Gjykata e Apelit i referohej dispozitës ligjore dhe kontekstit faktik, ajo arriti në përfundimin se nuk kishte asnjë bazë për t’u larguar nga testi i “mendjes dhe vullnetit drejtues”. Është e vështirë për të pajtuar rezultatet e ndryshme në çështjen *St Regis Paper dhe Meridian*, duke pasur parasysh se menaxheri teknik në rastin e *St Regis Paper* ishte individ i përgjegjës në kompani, ashtu si menaxherët e investimeve kishin përgjegjësinë relevante në çështjen *Meridian*.

27. Shih çështjen *R k. Regis Paper Co Ltd* [2011] ECA Crim 2527, [2012] 1 Cr App Rep 177; dhe shih gjithashtu [2012] EWCA Crim 1847 (refuzimi i lejes për t’iu drejtuar Gjykatës Supreme).

Një shembull tjetër i qasjes kufizuese të ligjit anglez ndaj përgjegjesisë penale të korporatave në praktikë gjendet në kontekstin e veprës së *common law* të masakrës së neglizhencës madhore: *Referenca e AG (Nr. 2 e 1999)* — e cila përfshinte ndjekjen penale të një kompanie hekurudhore pas një përplasjeje fatale.²⁸ Gjykata e Apelit shqyrtoi arsyetimet të Lord Hoffmann në rastin *Meridian*, por u shpreh se aktet statutorë nuk e rregullonin *common law* dhe se “nëse kompanisë nuk mund t’i atribuohet sjellja e një individi të caktuar, e cilësueshme si neglizhencë penale madhore, kompania në gjendjen aktuale të *common law*, nuk mban përgjegjësi për masakrën.” Një aspekt tjetër i rëndësishëm i vendimit të gjykatës ishte mospranimi i argumentimit se përgjegjësia korporative mund të rezultojë nga grumbullimi i fajit të individëve të ndryshëm.

Cilido test të preferohet, qëndrimi tradicional i *common law* anglez nuk lejon që të krijohet apo të prezumohet synimi i një korporate thjesht duke bashkuar mendësitë e më shumë se një personi brenda kompanisë. Edhe për testin *Meridian*, një individ duhet të jetë vetë kompania për qëllim të elementit mendor. Në thelb, përgjegjësia penale e një personi juridik varet nga vërtetimi i aktit të fajit/mosveprimit dhe elementit mendor të kërkuar nga individët brenda kompanisë, edhe pse një dënim penal i një individi të caktuar nuk është parakusht.

Qasja tradicionale e *common law* ndaj përgjegjesisë krijon një vështirësi tjetër në lidhje me zbatimin e anti-korrupsionit: në rast të një ryshfeti të paguar nga një degë e huaj në pronësi të plotë të një kompanie mëmë në Mbretërinë e Bashkuar, kompania mëmë do të jetë përgjegjëse vetëm nëse mund të vërtetohet se e ka drejtuar ose autorizuar ajo këtë ryshfet. Për më tepër, mbi parimin e atribuimit të diskutuar më sipër, çdo drejtim apo autorizim i tillë do të duhet të vërtetohet se është kryer nga mendja kontrolluese apo drejtuese.

Përveç përgjegjesisë penale të personave juridikë, sipas Aktit të Ryshfetit 2010, Britania e Madhe ka ndërmarrë hapin novator të shpalljes përgjegjëse të organizatave tregtare për mosparandalim të mitmarrjes. Duke pasur parasysh rëndësinë e saj si një masë e re për të luftuar korrupsionin dhe për të vënë para llogarisë korporatat, ajo është një masë që shtetet e tjera mund të dëshirojnë ta marrin në konsideratë për miratim.

Vepra penale e “mosparandalimit të mitmarrjes” parashikohet në nenin 7 të Aktit dhe krijon një përgjegjësi të rreptë për ‘mosparandalimin e mitmarrjes’ edhe nëse nuk ka pasur qëllim për korrupsion. Kjo është bërë me qëllim për t’i bërë kompanitë, qofshin ato të mëdha apo të vogla, të mbajnë përgjegjësi për mitmarrjen e kryer në emër të tyre, qoftë nga drejtorët e tyre, menaxherët e lartë apo dikush tjetër në gjendje për të dhënë apo për të marrë ryshfet në këmbim të një avantazhi për atë biznes. E vetmja mbrojtje për kompaninë do të jetë që të demonstrojë se i ka pasur “procedurat e duhura” për ta parandaluar ryshfetin dhe korrupsionin.

Kjo vepër penale ka juridiksion të gjerë, pasi përfshin një organizatë tregtare në Mbretërinë e Bashkuar (e themeluar ose që vepron si partneritet në Britani të Madhe, ushtron biznes në Britani të Madhe ose gjetkë), çdo korporatë tjetër/partneritet (kudo që të jetë e themeluar) që ushtron një biznes, ose pjesë të një biznesi, në çfarëdo lloji pjesë të Britanisë së Madhe. Nuk ka asnjë kërkesë ligjore që sjellja e ndaluar të jetë kryer në Britani të Madhe, apo edhe të ketë një lidhje të ngushtë me Britaninë e Madhe.²⁹ Kompania duhet të mbajë përgjegjësi kur dikush i lidhur me organizatën konstatohet se i ka dhënë ryshfet një personi tjetër me qëllim marrjen ose mbajtjen e një avantazhi në zhvillimin e biznesit. Persona të tillë ‘të lidhur’ me organizatën mund të përfshijnë punonjës, agjentë, nën-kontraktorë dhe marrëveshje për joint-venture (ndër të tjera). Mitmarrja mund të ndodhë kudo në botë. Penalitetet për mosrespektim të Aktit të Mitmarrjes përfshijnë gjokat e pakufizuara.

Vepra penale e “mosparandalimit” e ka ndryshuar peizazhin e korporatave, dhe e ka bërë një çështje që u debatua shumë në Britani të Madhe para se Akti të hynte në fuqi më 1 korrik 2011. Pas konsultimeve me sektorin tregtar, organizatat e shoqërisë civile si Transparency International (TI UK), dhe aktorët e tjerë relevantë, Qeveria lëshoi një sërë udhëzimesh për praktikat më të mira se si duhet të ishin “procedurat e përshtatshme”. Udhëzimet janë të bazuara në 6 parime kryesore:

1. Procedurat proporcionale (ka të bëjë me natyrën, shkallën dhe kompleksitetin e aktivitetëve);
2. Angazhimi i nivelit të lartë (për të parandaluar ryshfetin dhe për të nxitur brenda organizatës kulturën e tolerancës zero ndaj mitmarrjes);
3. Vlerësimi i rrezikut (kompania duhet të vlerësojë natyrën dhe shtrirjen e ekspozimit të saj ndaj rreziqeve potenciale të jashtme dhe të brendshme, si mundësitë e vendit, sektorit, transaksioneve dhe rreziqet ndaj partneritetit të biznesit; për shembull, për kompanitë që janë të angazhuara në industri me rrezik të lartë si mbrojtja dhe hapësira ajrore, industritë nxjerrëse, dhe ndërtimi, ose kompanitë që operojnë në vendet me rreziqe më të larta të korrupsionit, barra është më e lartë);
4. Kujdesi i duhur (për ata që kryejnë shërbime në emër të organizatës);

28. Referenca e Prokurorit të Përgjithshëm (Nr. 2 të 1999) [2000] QB 796; [2000] 3 All ER 182, per Rose LJ.

29. Ministria e Drejtësisë, Akti i Ryshfetit 2010, Shkresa 2011/05 (Ministria e Drejtësisë, 2011), pika 22.

5. Komunikimi, duke përfshirë trajnimin (të sigurojë që politikat dhe procedurat për parandalimin e rryshfetit të përfshihen dhe të kuptohen në të gjithë organizatën);
6. Monitorimi dhe rishikimi (kompanitë duhet të vendosin sisteme për të monitoruar dhe vlerësuar efektivitetin e procedurave të parandalimit të rryshfetit dhe për t'u përshtatur, aty ku është e nevojshme).

Duke ndjekur parimet e Udhëzimeve ende nuk do të siguronte mbrojtje të plotë për korporatat - mbetet përgjegjësi e personit juridik për të siguruar që sjellja e tij është e rregulluar dhe, kur zbulohen praktika jo të mira, të raportojnë në Zyrën e Mashtrimeve të Rënda (SFO). Praktika e vetë-raportimit ishte zhvilluar para Aktit të Rryshfetit 2010 dhe SFO kishte lëshuar tashmë udhëzime për vetë-raportimin nga bizneset që zbulojnë praktika rryshfeteshe.

Që atëherë, modeli i "mosparandalimit" është zgjeruar, duke përfshirë edhe vepra të tjera. Akti i Financave Penale 2017 kohët e fundit ka futur edhe disa vepra penale të parandalimit si të evazionit fiskal në vend, ashtu edhe jashtë shtetit. Qeveria e Britanisë së Madhe po konsultohet edhe nëse do të zgjerohet modeli i mosparandalimit për të përfshirë edhe krime të tjera ekonomike, siç janë pastrimi i parave, kontabiliteti i rremë dhe mashtrimi.

Edhe vende të tjera mund të miratojnë një formë të modelit të "mosparandalimit" në lidhje me përgjegjësinë korporative për veprat e korrupsionit. Irlanda ka miratuar Aktin e Drejtësisë Penale (Veprat e Korrupsionit) në vitin 2018, sipas të cilit një organ i korporatës do të jetë përgjegjës për veprimet e një drejtori, menaxheri, sekretari, punonjësi, agjenti ose për një degë që kryen një akt korrupsioni me qëllim marrjen ose mbajtjen e biznesit ose të një avantazhi tjetër për biznesin, përveçse nëse kompania mund të demonstrojë se ka marrë "të gjitha hapat e arsyeshëm dhe ka ushtruar të gjithë kujdesin e duhur në përpjekjet për të shmangur kryerjen e veprës penale". Edhe qeveria australiane po punon për të futur në legjislacion veprën penale të korporatave të mosparandalimit të rryshfeteve të huaja.

Shembulli anglez i vetëreferimit

Para se Akti i Rryshfetit i vitit 2010 të hynte në fuqi, në vitin 2009, Mabey & Johnson (siç quhej atëherë), një kompani britanike e ndërtimit të urave, u bë kompania e parë që do të ndiqej penalisht në Mbretërinë e Bashkuar për praktikën e korruptuar në kontratat jashtë shtetit dhe për shkeljen e një embargoje të Kombeve të Bashkuara në tregtinë me Irakun.³⁰ Në vitin 2008, pas një vetëreferimi në Zyrën e Mashtrimeve të Rënda, kompania pranoi të kishte aplikuar praktika të korruptuara në një sërë juridiksionesh, konkretisht në Angola, Bangladesh, Gana, Xhamajkë, Madagaskar dhe Mozambik. Në negociatat me SFO, kompania ra dakord të pranonte fajësinë për veprat penale në Xhamajka dhe Gana dhe për shkeljen e sanksioneve të OKB-së, dhe ra dakord t'i nënshtrohej penaliteteve financiare dhe një regjimi të pavarur monitorimi që raporton në SFO. Gjykata vendosi penalitete financiare, një urdhër konfiskimi, dhe barrën e shpenzimeve për t'u paguar nga kompania. Ajo gjithashtu urdhëroi që kompania t'i paguante dëmshpërblime OKB-së dhe qeverive të Xhamajkës dhe Ganës.³¹ Në total dënimi financiar arriti në afërsisht 6.6 milion £.

Ish drejtorët e Mabey & Johnson u dënuan më vonë për dhënie pagesash të paligjshme qeverisë irakiane duke rritur çmimet e kontratës për ndërtimin e urave dhe për maskim të pagesave të paligjshme nëpërmjet bankave jordaneze.³² Pastaj në vitin 2012, kompania aksionere Mabey Engineering (Holdings) Limited pranoi të paguajë dividendët që kishte marrë, si aksionere, si pasojë e korrupsionit, duke paguar edhe një tjetër penaltet prej rreth £130,000. Pas kësaj, SFO lëshoi një deklaratë për shtyp ku thuhej se "synonte të përdorte procesin e kompensimit civil kundër investitorëve që kanë përfituar nga veprimtaria e paligjshme. Aty ku lindin probleme, ne do të jemi shumë më pak dashamirës ndaj investitorëve institucionalë, kujdesi i duhur i të cilëve ka qenë dukshëm i mangët në këtë drejtim".

Kanada

Ndryshe nga Britania e Madhe, Kanadaja ka ndërmarrë tashmë hapa legjislativë për t'u larguar nga "teoria tradicionale e identifikimit". Ajo kishte qenë më parë objekt i të njëjtave kufizime të përshkruara në seksionin e

30. Në atë kohë, kompania ishte gjithashtu nën hetim për bërjen e disa pagesave qeverisë së atëhershme irakiane në 2001/2002 për kontratat e furnizimit me ura të blera nga Iraku me të ardhura të kontrolluara nga OKB-ja në kuadrin e programit "naftë-për-ushqim". Dy drejtorë, Charles Forsyth dhe David Mabey u dënuan në Gjykatën e Kurorës së Soutwark më 10 shkurt 2011 për bërje pagesash të paligjshme në Irak në shkelje të sanksioneve të OKB-së. Më 23 shkurt 2011, të dy këta persona u dënuan përkatësisht me 21 muaj burg dhe 8 muaj burg dhe u squalifikuan përkatësisht nga detyra e drejtorit të kompanisë për 5 vjet dhe 2 vjet, Njoftimet për shtyp për SFO të datës 10 shkurt dhe 23 shkurt 2011.

31. Gjobat: Gana £750,000, Xhamajka £750,000, Iraku £2 milion; Urdhër konfiskimi £1.1 milion; Dëmshpërblimet - Gana £658,000 Xhamajka 139,000£ Iraku 618,000 (gjithsej dëmshpërblime £1,413,611); Shpenzimet për SFO £350,000 dhe kostot e monitorimit të vitit të parë deri në 250,000 funta - Njoftimi për shtyp i SFO i datës 25 shtator 2009 dhe zbardhja e vendimeve nga gjykatësi Rivlin

32. Gjenden në www.worldbank.org, arrihen 29 nëntor 2018.

mësipërm. Çështja në Gjykatën Supreme të Kanadasë e *Canadian Dreg dhe Dock Co k. Mbretëreshës* [1985] 1 SCR 662, kishte formuluar atribimin ndaj një kompanie në bazë të “mendjes drejtuese” ose “egos” së korporatës. Gjykata në atë çështje kishte parashikuar që “mendja drejtuese” mund të gjendej në bordin e drejtorëve, drejtorin menaxhues, mbikëqyrësin, menaxherin ose tek kushdo tjetër që bordi i drejtorëve i kishte deleguar autoritetin ekzekutiv drejtues të korporatës.

Megjithatë, në vitin 2002, Qeveria e Kanadasë pranoi gjetjet e një Komiteti të Përhershëm dhe vendosi ta fusë në legjislacionin përgjegjësia ligjore. Kjo iniciativë pasqyrohet tani në Projektligjin C 45, një Akt për ndryshimin e Kodit Penal Federal (Përgjegjësia Penale e Organizatave), i cili ka hyrë në fuqi më 31 mars 2004. Ajo vendosi rregulla të reja për t’u ngarkuar organizatave, duke përfshirë edhe korporatave, përgjegjësi penale. Në thelb, ky Akt e parashikon këtë lloj përgjegjësie si përgjegjësi penale për këto arsye: kur një person i një niveli të lartë me autoritet sa i përket politikave ose operacioneve të kompanisë kryen vetë një veprë penale, ose ka synimin e nevojshëm dhe drejton punët e korporatës në mënyrë që aktin e paligjshëm ta kryejnë punonjësit e nivelit më të ulët ose nuk arrin të ndërmarrë veprime për të ndaluar një sjellje penale për të cilën ai ose ajo është në dijeni ose bën qëllimisht sikur nuk e shikon, atëherë përgjegjësia penale i ngarkohet korporatës. Sipas kësaj dispozite të re, një oficer i lartë ka detyrimin pozitiv për të “marrë të gjitha masat e arsyeshme për të mos e lejuar [një përfaqësues të organizatës që ata e dinë se është gati të jetë palë në një veprë penale] që të jetë palë në një veprë penale”.

Zelanda e Re dhe Australia

Kanadaja nuk është vendi i vetëm i OECD që ka kërkuar një riformulim të realizueshëm të testit të atribimit. Edhe Zelanda e Re është larguar teorisë së identifikimit të rreptë siç kuptohet përgjithësisht. Në Zelandën e Re, edhe pse përgjegjësia penale e një korporate ende varet nga caktimi i përgjegjësive në bazë të një akti fajësie dhe mbi bazën e gjendjes së duhur të mendjes së një përfaqësuesi të korporatës, qëndrimi i atij përfaqësuesi nuk është e thënë të jetë ai i “mendjes drejtuese”. Përkundrazi, testi është nëse drejtori apo punonjësi i korporatës kishte vërtet autoritet brenda korporatës në lidhje me fushën e sjelljes së pretenduar — në thelb, a ka personi fizik në fjalë kontroll real, në emër të personit juridik, mbi veprimtarinë që kanë të bëjnë me veprën e pretenduar? (Zelanda e Re ka ruajtur qëndrimin e common law se dënimi i personit fizik nuk është i nevojshëm si parakusht për ndjekjen penale të personit juridik).

Në Australi, Kodi Penal përfshin kritere relativisht të qarta në bazë të të cilave sjellja konsiderohet se ka qenë e autorizuar ose e lejuar nga personi juridik. Në kohën kur është shkruar ky material, në parlament pritej të shqyrtohej futja me ligj e “mosparandalimit” si bazë e mëtejshme e përgjegjësive korporative.³³

Ata që përipiqen të krijojnë një test atribuimi për personin juridik mund të bëjnë mirë të marrin në konsideratë edhe disa qasje alternative. Dikush mundet të pyesë, për shembull, nëse ligji vendas lejon krijimin e asaj që në thelb është përgjegjësi e deleguar për kryerjen e veprave penale, d.m.th. një model shumë më i drejtpërdrejtë i atribimit të personit juridik, i cili nuk varet nga qenia apo jo në dijeni e individëve më të lartë brenda kompanisë. Një qasje e tillë përshkruan më së miri përgjegjësinë e personave juridikë në SHBA dhe në Republikën e Koresë.

4.1.2. Qasja “strikte” e përgjegjësive

Shtetet e Bashkuara të Amerikës (SHBA)

Sipas ligjit amerikan, kompanitë konsiderohen si persona juridikë të aftë për të kryer krime. Parimi i *respondeat superior* i bën kompanitë përgjithësisht përgjegjëse për veprimet e punonjësve dhe agjentëve që janë nën kontrollin e tyre.³⁴ Sipas këtij parimi, një kompani mund të mbahet përgjegjëse për sjellje të pahijshme nga drejtorët, punonjësit ose agjentët e saj që veprojnë brenda fushëveprimit të punësimit të tyre me qëllim, të paktën pjesërisht, të përfitimit të kompanisë.³⁵ Ekziston një marrëveshje e përgjithshme midis gjykatave amerikane se njohuritë dhe aktet e drejtorëve dhe oficerëve të një korporate i atribuohen korporatës.³⁶ Përndryshe, gjykatat piren të marrin në konsideratë shkallën e kontrollit që një kompani ka mbi punonjësit dhe agjentët e saj kur përcakton nëse do të shpallë përgjegjëse korporatën.³⁷ Nuk ka asnjë kriter për ndonjë “element mendor” të imputuar nga “mendja” e kompanisë dhe prandaj është e parëndësishme nëse sjellja është lejuar, falur, apo edhe dënuar nga menaxhmenti i një niveli të caktuar.

33. Amendamenti i Legjislacionit për Krimet (Lufta kundër Krimet Korporativ), Projektligji i vitit 2017 Wilson k. Shtetet e Bashkuara, 989 f.2d 953, 958 (Ciri 8 1993).

34. Wilson k. Shteteve të Bashkuara, 989, F2d 953, 958 (8th Cir. 1993).

35. Shtetet e Bashkuara k. 7326 Autostrada 45 N., 965 f.2d 311, 316 (7th Cir 1992).

36. In re Hellenic, Inc., 252 F.3d 391, 395-6 (5th Cir. 2001).

37. In re Hellenic, Inc., 252 F.3d 391, 395-6 (5th Cir. 2001).

Statuti Federal 18 U.S.C. §201 shprehimisht parashikon si vepër penale korrupsionin e zyrtarëve publikë federalë amerikanë.³⁸ Ky statut ndalon ryshfetin e zyrtarëve publikë, që përfshin dhënien, ofrimin ose premtimin e “çfarëdo gjëje me vlerë për çdo zyrtar publik ose person që është përzgjedhur të jetë zyrtar publik” me qëllim ndikimin në një akt zyrtar.³⁹ Nëpunësi publik është fajtor për ryshfet nëse ai ose ajo “kërkon, pret, merr ose pranon të marrë çfarëdo gjëje me vlerë vetë ose për çdo person ose subjekt tjetër në këmbim të ndikimit në kryerjen e ndonjë akti zyrtar”.⁴⁰ Statuti gjithashtu parashikon si vepër penale edhe dhënien ose ofrimin e diçka je me vlerë çdo nëpunësi publik “për ose për shkak të” një akti zyrtar të kryer ose që duhet të kryhet nga nëpunësi publik, pa pasur si kriter që ai send me vlerë të ketë për qëllim të ndikojë në aktin e zyrtarit.⁴¹

Ligji tjetër kryesor anti-korrupsion në Shtetet e Bashkuara është Akti i Praktikave të Korruptuara të SHBA (“FCPA”), i cili u miratua në vitin 1977 në përpjekje për t’i dhënë fund ryshfetit të zyrtarëve të huaj. FCPA përmban dy kategori kryesore dispozitash: dispozitat kundër ryshfetit dhe dispozitat e kontabilitetit.

Dispozitat kundër ryshfetit të FCPA-së ndalojnë dhënien e ryshfetit nga individët dhe kompanitë qeverive të huaja për të përfutur biznese të reja ose për të mbajtur ato ekzistuese. Këto dispozita zbatohen për: (i) “emetuesit”, që do të thotë çdo kompani me një klasë letrash me vlerë të listuara në bursat kombëtare të letrave me vlerë në SHBA,⁴² (ii) “shqetësimet e brendshme”, që do të thotë një individ i cili është shtetas, qytetar ose rezident i SHBA, dhe çdo subjekt biznesi i organizuar sipas ligjeve të Shteteve të Bashkuara ose që e ka vendin e vet kryesor të biznesit në SHBA,⁴³ dhe (iii) shtetas të huaj ose kompani që angazhohen në çfarëdo akti për kryerjen e një pagese korrutive gjatë kohës që ndodhet në territorin e SHBA.⁴⁴

Dispozitat e kontabilitetit të FCPA-së kërkojnë që “emetuesit” të hapin dhe të mbajnë libra dhe regjistrime adekuate dhe të hartojnë dhe të mbajnë kontrole të brendshme adekuate të kontabilitetit. Mbajtja e librave dhe regjistrimeve adekuate do të thotë që emetuesit duhet të mbajnë libra, shënime dhe llogari që, në detaje të arsyeshme, pasqyrojnë në mënyrë të saktë dhe të drejtë transaksionet dhe gjendjen e aseteve të emetuesit.⁴⁵ Lëshuesit duhet gjithashtu të hartojnë dhe të mbajnë një sistem adekuat të kontroleve të brendshme të kontabilitetit që ofron garanci të arsyeshme se transaksionet ekzekutohen në përputhje me autorizimin e menaxhmentit dhe se regjistrohen sipas nevojës.⁴⁶

Gjatë dhjetë viteve të fundit apo më shumë, SHBA ka gëzuar një nivel suksesi në të kërkuarin e llogarisë nga korporatat në kuadrin e dispozitave të “anti-ryshfetit” dhe “librave dhe regjistrimeve” të FCPA-së⁴⁷ nga Departamenti Amerikan i Drejtësisë (DOJ) dhe nga Komisioni Amerikan i Letrave me Vlerë & Këmbimit Valutor (SEC) përmes një kombinimi masash: pranimi të sjelljes kriminale (kjo ndonjëherë futet tek dispozitat e “librave dhe regjistrimeve”), marrëveshjes së shtyrë të ndjekjes penale (DPA) si nga SHBA, ashtu edhe nga SEC (ky ishte një hap novator për US SEC në lidhje me kompanitë në kuadrin e FCPA), vëzhgues të pavarur, penalitete financiare dhe mosvjelje të fitimit.

Ky model i zbatimit të ligjit është theksuar nga Grupi i Punës së OECD-së për Mitmarrjen⁴⁸ si një nga praktikatat e mira të zhvilluara brenda SHBA; kjo sollti edhe bindjen e korporatave për të zbatuar programe të fuqishme të pajtueshmërisë për të eliminuar rrezikun e ryshfetit.

Dy rastet e para dhe të bujshme që i hapën rrugën rasteve të tjera të zgjidhjeve shumë-juridiksionale ndaj korporatave janë:

(i) **Siemens AG:** Në dhjetor 2008, Siemens arriti një marrëveshje për pranimin e fajit me Departamentin Amerikan të Drejtësisë (DOJ), Komisionin e SHBA për Letrat me Vlerë & Këmbimin Valutor (SEC)⁴⁹ dhe me Prokurorinë e Mynihut.

Çështjet dolën në dritë në vitin 2006, kur zyrtarët e zbatimit të ligjit në Gjermani ekzekutuan një sërë urdhrash arresti në zyrat e Siemens dhe në shtëpitë e drejtuesve të lartë të kësaj kompanie. Pas bastisjes nga agjencitë gjermane të zbatimit të ligjit, Siemens zbuloi vullnetarisht aktivitetet e saj para Departamentit

38. 18 U.S.C. § 201.

39. 18 U.S.C. § 201 (b)(1).

40. 18 U.S.C. § 201 (b) (2).

41. 18 U.S.C. § 201 (c).

42. 15 U.S.C. § 78dd-1.

43. 15 U.S.C. § 78dd-2.

44. 15 U.S.C. § 78dd-3.

45. Seksioni 13(b) i Aktit të Shkëmbimit të Letrave me Vlerë i 1934, 15 U.S.C. §78m(b)(2)(A).

46. Seksioni 13(b) i Aktit të Shkëmbimit të Letrave me Vlerë i 1934, 15 U.S.C. §78m(b)(2)(B).

47. Një dispozitë kyçe e US FCPA dhe reflektuar si në Konventën e OECD-së Kundër Ryshfetit dhe në Konventën e së Drejtës Penale të Kie-s për Korrupsionin për mbulimin e pagesave “joformale” ose komisionin e fshehur.

48. *Faqja e internetit* e OECD-së.

49. Rasti i: 1 :08-cv-02167, Gjykata e Rajoneve e Shteteve të Bashkuara për Rajonin e Kolumbisë.

Amerikan të Drejtësisë (DOJ) dhe SEC amerikane, dhe siguroi bashkëpunim të plotë për zbatimin e ligjit në Gjermani dhe në SHBA.

DOJ i SHBA-së preferoi katër aktakuzat të veçanta në lidhje me Siemens AG, Siemens SA (Argjentinë), Siemens Bangladesh Ltd dhe Siemens SA (Venezuelë).⁵⁰ KSHZ-ja ngriti padi civile kundër Siemens AG⁵¹, ku përfshiheshin akuzat lidhur me ryshfetin e zyrtarëve të huaj në lidhje me të njëjtat projekte si apo për të cilat ishin ngritur paditë nga Departamenti Amerikan i Shtetit kundër Siemens S.A. Argjentinë, Siemens Bangladesh Limited dhe Siemens S.A. Venezuelë. Përveç kësaj, akuzat e SEC lidhej edhe me akuzat e korrupsionit në Vietnam, Izrael, Meksikë, Nigeri, Kinë dhe në Rusi.

Siemens AG pranoi fajësinë për dy akuzat e shkeljes së dispozitave për mbajtjen e librave dhe të të dhënave dhe kontrolleve të brendshme të Aktit të Praktikave të Korruptuara me Jashtë (FCPA) 1977, Siemens Argjentinë pranoi fajësinë për një rast bashkëpunimi në shkeljen e FCPA-së, ndërsa Siemens Bangladesh Ltd dhe Siemens SA (Venezuela) pranuan fajësinë në shkeljen e dispozitave anti ryshfet dhe për mbajtjen e librave dhe të të dhënave të FCPA-së.

Siemens u urdhërua të paguante një gjobë prej 448.5 milion \$, kurse Siemens Argjentinë, Venezuelë dhe Bangladesh u urdhëruan secila që të paguanin gjoba prej 500 mijë \$ (të cilat rezultojnë në një penaltet financiar total prej 450 milion \$) dhe 350 milion \$ fitime të mbajtura për të paguar detyrimet ndaj SEC.⁵²

Në Gjermani, kompania ra dakord që të paguante një gjobë prej 395 milion € në lidhje me akuzat për mosmbikëqyrje nga ana e korporatës së zyrave dhe punonjësve të saj, si dhe 201 milion € në lidhje me një hetim të ngjashëm lidhur me ish grupin e komunikimeve të Siemens. Shuma totale që iu pagua autoriteteve në Gjermani në lidhje me këto procedime ligjore arriti në 596 milion €. ⁵³

Penalitetet totale financiare që u vendosën në kuadrin e procedimeve amerikane dhe gjermane shkojnë afërsisht 1.6 miliard \$.⁵⁴ Përveç këtyre penalteteve financiare, kompanisë Siemens iu kërkua gjithashtu që të bënte një monitorim të pavarur të përputhshmërisë për 4 vjet.⁵⁵

(ii) **Statoil:** kompani energjetike norvegjeze ndërkombëtare, e cila operon në 34 vende dhe që u shpall përgjegjëse si në Norvegji, ashtu edhe në SHBA, pas publikimeve të mediave të disa rasteve korrupsioni.

Kjo kompani u hetua nga Autoriteti për Ndjekjen Penale të Krimit Ekonomik dhe Mjedisor ("*Økokrim*"). Më 29 qershor 2004, Økokrim lëshoi njoftime penaltetesh për kompaninë Statoil në shumën përafërsisht 3 milion \$, si dhe për drejtuesit e saj të lartë në një shumë afërsisht prej 30 mijë \$, duke i akuzuar ata për shkelje të statutit influencave në tregti të Norvegjisë.⁵⁶ Statoil dhe drejtuesit e saj të lartë ranë dakord që t'i paguanin këto penaltete pa i pranuar dhe pa i mohuar këto shkelje.

Në Amerikë, Statoil lidhi një marrëveshje për procedimin e shtyrë (DPA) më tetor 2006 (depozituar më 13 tetor 2006) me Departamentin Amerikan të Drejtësisë së SHBA, me Departamentin Penal, seksionin e mashtrimeve si dhe prokurorinë e Shteteve të Bashkuara për distriktin jugor të Nju Jork-ut. Informacionet penale⁵⁷ të depozituara në Gjykatën e Distriktit Amerikan përmblanin 2 padi ndaj Statoil, ASA. Pjesa e parë e këtyre informacioneve kishte të bënte me akuzat për shkelje të dispozitave të FCPA (dispozitat kundër mitmarrjes)⁵⁸ dhe akuzat e 2-të kishte të bënte me falsifikimin e librave dhe të të dhënave.⁵⁹

50. Rasti nr. 08cr367 – SHBA k. Siemens AG (u hodhën 2 akuzat (i) shkelja e dispozitave të brendshme të kontrollit të FCPA (ii) shkelja e dispozitave të FCPA për mbajtjen e librave dhe të të dhënave); dënuar me gjobë prej \$448,500,000 dollarë dhe urdhëruar të paguajë një tarifë specifike vlerësimi prej \$800 dollarësh; 2) Rasti nr. 08cr 368 – SHBA k Siemens S.A (Argjentinë) –shpallur fajtor me akuzën e bashkëpunimit për shkeljen e dispozitave të FCPA për mbajtjen e librave dhe të të dhënave; urdhëruar të paguajë një gjobë prej \$500,000 dollarësh dhe do të urdhërohet të paguajë një tarifë specifike vlerësimi prej \$400 dollarësh; (3) Rasti nr. 08cr 369 – SHBA k. Siemens Bangladesh Ltd – shpallur fajtor për akuzën e bashkëpunimit për shkeljen e dispozitave anti ryshfet dhe për mbajtjen e librave dhe të të dhënave; urdhëruar të paguajë një gjobë prej \$500,000 dollarësh, si dhe do urdhërohet të paguajë një tarifë specifike vlerësimi prej \$400 dollarësh; (4) Rasti nr. 08cr 370 – SHBA k. Siemens S.A (Venezuela) – shpallur fajtor me akuzën e bashkëpunimit për shkeljen e dispozitave anti ryshfeti dhe për mbajtjen e librave dhe të të dhënave; urdhëruar të paguajë një gjobë prej \$500,000 dollarësh dhe tarifën specifike të vlerësimit prej \$400 dollarësh.

51. Rasti nr. 08cv2167 – SHBA SEC k. Siemens AG (veprim civil).

52. Zbardhja e seancës së pranimit të fajtit dhe dënimit, Gjykata e SHBA-së për Distriktin e Kolumbisë, 15 dhjetor 2008.

53. Raporti i Përvitshëm i Siemens lëshuar më 3 dhjetor 2009 (seksioni 30 i pasqyrave të konsoliduara financiare), faqja 179-181.

54. Deklaratë për shtyp e Departamentit Amerikan të Shtetit e datës 15 dhjetor 2008.

55. Siemens ra gjithashtu dakord të paguante 100 milion \$ amerikanë për llogari të organizatave të antikorrupsionit për një periudhë prej jo më shumë se 15 vjetësh.

56. Neni 276(c) i Kodit Penal norvegjez.

57. Çështja penale 06/960.

58. Titulli 15, Kodi i SHBA, seksioni 78dd-1(a).

59. Titulli 15, Kodi i SHBA, seksionet 78m(b) (2) (A), 78m(b) (5) dhe 78ff.

Si pjesë e kësaj marrëveshjeje, Statoil duhet të binte dakord me sa vijon:

1. Statoil binte dakord se kishte paguar ryshfete një nëpunësi publik iranian në qershor 2002 dhe në janar 2003 me qëllim sigurimin e kontratave për Statoil në zhvillimin e fazave 6,7 & 8 të zonave të naftës dhe të gazit South Pars në Iran.
2. Statoil binte dakord se këto ryshfete ishin paguar për të siguruar kontrata të tjera në vend, si dhe për të marrë informacione konfidenciale.
3. Statoil binte dakord se kishte përdorur procedurat e kontabilitetit me qëllim fshehjen e ryshfetet nga të dhënat e saj.
4. Në këtë marrëveshje parashikohet gjithashtu se asnjë punonjës apo përfaqësues i Statoil nuk mund të bënte asnjë lloj deklarate në media që binte ndesh me verdiktin për tre vite rresht.

Marrëveshjet amerikane përfshinin edhe një komponent monetar që konsistonte në një gjobë në 10.5 milion\$⁶⁰ dhe në konfiskimin e përfitimeve të marra nga shkelja e dispozitave të FCPA (mbajtje fitimi) prej 10.5 milion\$. Duke qenë se Statoil duhet të paguante edhe një gjobë penale prej afërsisht 3 milion\$⁶¹ sipas njoftimit të penaltetit (“forelegg”) lëshuar nga autoritetet norvegjeze (*Økokrim*), kjo gjobë norvegjeze u zbrit nga gjoba amerikane, duke e çuar penaltetin total në 7.5 milion\$.⁶² Sa u përket procedimeve të SEC, Statoil ra dakord për mbajtjen e një fitimit prej 10.5 milion\$.⁶³ DPA u nënshkrua më 18 nëntor 2009⁶⁴ pasi Statoil i përmbushi të gjitha detyrimet e parashikuara në kushtet e marrëveshjes DPA.

4.1.3. Qasjet e të drejtës civile

4.1.3.1. Qasja e përgjegjësive së pjesshme

Republika e Koresë

Qasja e Republikës së Koresë është në thelb përgjegjësi e pjesshme. Neni 4 i aktit ‘për parandalimin e mitmarrjes së huaj’ në transaksionet ndërkombëtare të biznesit (FBPA) parashikon: “Në rast se një përfaqësues, agjent, punonjës apo një tjetër individ që punon për një person juridik ka kryer një veprë penale të parashikuar në nenin 3.1 në lidhje me biznesin e këtij personi juridik, ky i fundit është gjithashtu objekt i një gjobë për deri në 1 miliard të fituara përveç vendosjes së sanksioneve për atë që ka kryer veprën penale... nëse personi juridik i ka kushtuar vëmendjen e duhur ose nëse ka ushtruar mbikëqyrjen e duhur për parandalimin e shkeljes së këtij akti, nuk do të jetë objekt i sanksioneve të mësipërme”.

Megjithatë, kjo dispozitë ngre pyetje sa i përket çfarë nënkupton “vëmendje e duhur” apo “mbikëqyrje e duhur”? Në fazën e 3-të të rishikimit nga OECD, Republika e Koresë shpjegoi se kur bëhet fjalë për ushtrimin apo jo të vigjilencës së duhur apo mbikëqyrjes së duhur, një prej faktorëve të rëndësishëm janë masat specifike që personat juridikë kanë marrë me qëllim parandalimin e mitmarrjes së huaj, domethënë nëse rregulloret apo kodet e sjelljes së korporatave për punonjësit kanë parashikuar ndalimin e mitmarrjes dhe nëse ato janë afishuar në faqet e internetit të kompanive, nëse një kontratë punësimi apo një marrëveshje kolektive përmban ndonjë dispozitë që ndalon mitmarrjen, nëse punonjësit kanë nënshkruar një letër angazhimi që ndalon mitmarrjen, etj.

Një tjetër aspekt i dispozitës së mësipërme është se nuk është e qartë nëse është e nevojshme që personat fizikë të ndiqen penalisht dhe/ose në mënyrë që të shpallet përgjegjës personi juridik. Në fazën e 2-të të rishikimit nga OECD, ekzaminuesit kryesorë u informuan se personi fizik që ishte autori i shkeljes duhej të identifikohet, por, nëse ai nuk do të ndiqej penalisht, gjykata do të mund të konstatojë faktin se ai i kishte dhënë ryshfet një zyrtari të huaj publik. Në rast se ky person fizik do të ndiqej penalisht sipas këtij akti, atëherë personi juridik mund të shpallej fajtor vetëm nëse ky person fizik do të dënohej dhe nëse do të ishte objekt sanksionesh.

60. Paragrafi 19 i marrëveshjes për procedimin e shtyrë mes Statoil ASA dhe Departamentit Amerikan të Shtetit, seksioni për mashtrimet dhe prokuroria amerikane për Distriktin Jugor të Nju Jork-ut.

61. 20,000,000NOK (shih paragrafin 19, idem).

62. Paragrafi 19, idem.

63. Paragrafi VII (iii) i Procedimeve Administrative, dosja nr. 3-12453.

64. Deklaratë për shtyp e Departamentit Amerikan të Shtetit e datës 19 nëntor 2009 ‘Departamenti i Drejtësisë ka marrë raportin përfundimtar konsulentit të përputhshmërisë dhe ka vendosur se Statoil në përputhje të plotë me të gjitha detyrimet e tij të parashikuara në marrëveshjen për procedimin e shtyrë, duke përfshirë edhe detyrimin për miratimin e rekomandimeve në lidhje me përputhshmërinë të konsulentit të përputhshmërisë. Po kështu, më 18 nëntor 2009, departamenti depozitoi një mocion në gjykatë për tërheqjen pa paragjykim të informacioneve penale kundër Statoil. Dje, në Gjykatën Federale në Manhatan, SHBA, gjykatësi Richard J. Holwell e pranoi këtë mocion dhe tërhoqi akuzat.

4.1.3.2. Qasja e përgjegjesisë “strikte” dhe mungesa e mbikëqyrjes

Në vende si Portugalia dhe Spanja, qasja është e ndryshme në varësi të nga kush janë kryer aktet. Nëse janë kryer nga menaxherët apo persona të tjerë drejtues apo nga personeli që nuk është pjesë e menaxhimit, por që raporton te ky i fundit.

Portugalia

Sipas legjislacionit portugez, përgjegjësia penale e korporatave është e pavarur nga përgjegjësia individuale.⁶⁵ Neni 11 i Kodit Penal portugez përcakton se në çfarë kushtesh dhe për cilat krime mund të shpallen kompanitë përgjegjëse penalisht. Sipas nenit 11(2)(a), përgjegjësia strikte mund të vendoset ndaj kompanive në rastet kur akti kriminal është ndërmarrë nga menaxherët e kompanisë, në emër të kompanisë dhe për përmbushjen e interesave të saj.

Kompania mund të shpallet gjithashtu përgjegjëse për mungesë mbikëqyrjeje sipas nenit 11(2)(b) të Kodit Penal. Sipas kësaj dispozite, kompanitë janë përgjegjëse për vepra penale të kryera nga stafi që vepron nën autoritetin e punonjësve në pozicionet drejtuese (qoftë formalisht apo *de facto*)⁶⁶ si rrjedhojë e shkeljes së detyrimeve për mbikëqyrje apo kontroll të këtij të fundit.

Duhet theksuar se edhe Kodi Civil portugez vendos përgjegjësi strikte ndaj kompanive në rastet kur punonjësit apo agjentët e tyre shkaktojnë dëme përmes akteve të paligjshme të kryera si pjesë e punës së tyre, pavarësisht nëse punonjësi apo agjenti ka vepruar sipas udhëzimeve të kompanisë apo në kundërshtim me to.⁶⁷

Spanja

Kompanitë mund të shpallen penalisht përgjegjëse në Spanjë vetëm për vepra penale të parashikuara shprehimisht në Kodin Penal spanjoll. Në vitin 2010, në Kodin Penal spanjoll u fut për herë të parë përgjegjësia penale e korporatave përmes ligjit organik 5/2010 i datës 22 qershor 2010 dhe parashikohet aktualisht në nenin 31 të Kodit.

Në mënyrë të veçantë, neni 31 parashikon që kompanitë mund të shpallen rreptësisht përgjegjëse për vepra penale të kryera nga përfaqësuesit ligjorë të kompanisë, drejtorët apo menaxherët, kur akti është kryer në emër të kompanisë dhe brenda për brenda detyrave të tyre direkte dhe indirekte.

Kompanitë mundet gjithashtu të shpallen përgjegjëse për mungesën e mbikëqyrjes në rastet kur veprat penale janë kryer nga individë që janë objekt i autoritetit të menaxhimit të kompanisë, nëse ato vepra penale janë kryer brenda kontekstit të aktiviteteve dhe operacioneve të kompanisë, për llogari të saj ose për përfitime të saj direkte ose indirekte kur kompania ka shkelur detyrat e saj të mbikëqyrjes, monitorimit dhe kontrollit.

4.1.3.3. Përgjegjësia e “imputuar ose e vlerësuar”

Disa juridiksione kanë zgjedhur që ta parashikojnë përgjegjësinë si penale mbi bazën e përgjegjesisë së imputuar ose të vlerësuar dhe jo mbi bazën e faktit se ka qenë vetë personi juridik që e ka kryer veprën penale.

Finlanda

Përgjegjësia penale e personave juridikë është parashikuar me ligj në vitin 1995 dhe parashikohet si kriter që personi që i përkiste menaxhimit të një personi apo subjekti juridik të kishte qenë ose bashkëpunëtor ose të kishte lejuar, autorizuar apo drejtuar veprën penale. Megjithatë, pas një ndryshimi në Kodin Penal 2001, kjo përgjegjësi u zgjerua për të përfshirë edhe personat fizikë që ushtrojnë *de facto* një funksion menaxhimi, pavarësisht nëse personi fizik është formalisht pjesë e menaxhimit.

Franca

Që prej vitit 1994, Kodi Penal në Francë ka lejuar që gjyqtari, sa i përket mitmarrjes aktive, si dhe veprave të tjera të parashikuara penale, të shpallë përgjegjës penalisht personat juridikë. Kodi francez edhe ndjekjen penale të personave fizikë.

Nga vlerësimi i fazës së 2-të të OECD-së për Francën, parimet kryesore në lidhje me qasjen franceze mund të përmbledhen si vijon:

65. Neni 11(7) i Kodit Penal

66. Patricia Bernardes, Grupos Societários: Critérios Atributivos de Responsabilidade Penal à Sociedade-Dominante e/ou à Sociedade-Dominada (shkurt 2017).

67. Kodi Civil Portugez, neni 500(1), (2).

- i. Delegimi apo nëndelegimi i pushtetit një punonjësi apo një vartësi mjafton që ky punonjës apo ky vartës të trajtohet si përfaqësues i personit juridik për qëllime të së drejtës penale.
- ii. "Personi juridik" përfshin jo vetëm kompanitë tregtare, por edhe subjektet jofitimprurëse (si për shembull, shoqatat tregtare), si dhe personat juridikë të themeluar në bazë të së drejtës publike, si autoritetet lokale, kompanitë gjysmë publike dhe institucionet publike.
- iii. Franca nuk duket se e njeh deri tani konceptin e 'përgjegjësisë së pasardhësit', që do të thotë se zhdukja e një subjekti korporatë mund të çojë në mungesë të bazës për përgjegjësi ligjore.
- iv. Ryshfeti duhet të jetë dhënë për llogari të personit juridik.
- v. Nëse një punonjës apo vartës nuk ka autoritet të deleguar, duket e pasigurt nëse ka apo jo një bazë përgjegjësie: për shembull, a do të duhej që punonjësi të kishte vepruar sipas një urdhri të dhënë, një autorizimi apo sipas orientimit të një përfaqësuesi të kompanisë? Përndryshe, a do të mjaftonte qenia në dijeni për marrjen e një ryshfeti nga një person me autoritet të deleguar në një zonë të caktuar?
- vi. Nuk është e domosdoshme që të identifikohet personi fizik, për aq kohë sa identifikohet përfaqësuesi apo një organ i caktuar i korporatës që ka kryer shkeljen.

Më 9 dhjetor 2016, Franca zbatoi ligjin nr. 2016-1691 me titull "Transparenca, lufta kundër korrupsionit dhe modernizimi i ekonomisë" (njohur si "Sapin 2"), i cili mes aspekteve të tjera (i) kërkon që kompanitë e një madhësie të caktuar⁶⁸ të miratojnë dhe të zbatojnë programe përputhshmërie kundër korrupsionit dhe (ii) të krijojnë *Agence Française Anticorruption* (Agjencia Franceze kundër Korrupsionit ose "AFA") e cila ngarkohet me zbatimin e këtij ligji. Ndonëse kjo nuk e ndryshon standardin e përgjegjësisë penale për subjektet juridike, krijon një përgjegjësi administrative për kompani të caktuara nëse nuk kanë një program të përshtatshëm kundër korrupsionit. Në kuadrin e regjimit francez, korporatat që kanë një madhësi të caktuar duhet të ngrenë dhe të zbatojnë programe të përshtatshme antikorrupsioni që mund të vlerësohen nga Agjencia Franceze kundër Korrupsionit. Nëse AFA konstaton se kompania nuk ka program të tillë, ndaj saj mund të vendoset një sanksion administrativ që vlen si për subjektet ligjore, ashtu edhe për përfaqësuesit e tyre, edhe nëse nuk ka pasur asnjë rast korrupsioni.⁶⁹

Sapin 2 përbën një qasje novatore ndaj parandalimit të mitmarrjes krahasuar me regjimin e Shteteve të Bashkuara apo edhe Mbretërisë së Bashkuar (të cilat përdorin programe përputhshmërie të korporatave si element që duhet të merret parasysh në mbrojtje të kompanisë) dhe që mund të bëjë që të merret parasysh edhe nga shtete të tjera në miratimin e qasjeve të tilla.

4.2. Përgjegjësia administrative

Disa shtete, për shembull, Brazili, Gjermania dhe Italia e kanë futur në legjislacion ose e kanë mbajtur përgjegjësinë administrative.

Brazili

Në përgjithësi, sipas ligjit brazilian, kompanitë nuk i nënshtrohen dënimit penal. Megjithatë, Kushtetuta Federale dhe statutet federale parashikojnë përjashtime nga ky rregull i përgjithshëm, duke përfshirë edhe në kontekstin e krimeve kundër rendit ekonomik dhe financiar,⁷⁰ krimeve mjedisore⁷¹ dhe krimeve që lidhen me taksat, ekonominë dhe konsumatorët.⁷²

68. Kjo vlen për (i) korporatat e themeluara në bazë të Ligjit Francez me të paktën 500 punonjës dhe me të ardhura mbi 100 milionë euro dhe (ii) korporatat e themeluara në bazë të Ligjit Francez që janë pjesë e një grupi total me të paktën 500 punonjës, kur kompania mëmë është me seli në Francë dhe grupi ka xhiro të konsoliduar mbi 100 milionë euro. Këto detyrime zbatohen edhe për kompanitë shtetërore dhe degët e subjekteve që i nënshtrohen Kriterit II të Spanjës.

69. Komisioni i Sanksioneve i agjencisë franceze kundër korrupsionit mund të vendosë gjopa për individët deri në 200,000 euro dhe ndaj subjekteve juridike deri në 1 milion euro. Këto sanksione mund të bëhen publike.

70. Neni 173§5, i cili parashikon: "ligji, pa paragjykim për përgjegjësinë individuale të drejtorëve, duhet të parashikojë përgjegjësinë e personave juridikë, të vendosë sanksione në përputhje me natyrën e veprave penale ndaj rendit dhe mirëqenies ekonomike dhe financiare."

71. Neni 225§3 i Kushtetutës përcakton se "aktet dhe aktivitetet që konsiderohen të dëmshme ndaj mjedisit duhet t'i bëjnë autorët, individë apo subjekte, objekt sanksionesh penale dhe administrative, pavarësisht detyrimeve të tyre për të paguar dëmet". Kjo dispozitë është zbatuar nga ligji nr. 9,605/98, i cili rregullon mbrojtjen administrative dhe penale të mjedisit dhe vendos gjopa, kufizon të drejtat (si ndërprerjen e aktiviteteve dhe ndalimin ose kufizimin nga përfitimet në formë tatimore ose krediti) dhe shërbimet në komunitet si sanksione të aplikueshme për subjektet. Ka studiues që besojnë se ky ligj ka qenë jokushtetues, sepse parashikonte përgjegjësi penale për personat juridikë. Megjithatë, ligji mbetet në fuqi.

72. Ligji nr. 8,137/90, i cili përkufizon krimet tatimore, ekonomike dhe krimet që lidhen me konsumatorin parashikon disa dispozita që vendosin përgjegjësi penale ndaj subjekteve për aktet e tyre të paligjshme, si ato që lidhen me shpërdorimin e pushtetit ekonomik apo me konkurrencën e padrejtë.

Sa i përket korrupsionit, në gusht 2013, ligji nr. 12,846/13, Akti për Kompanitë e Pastra (CCA) vendosi përgjegjësi administrative dhe civile ndaj subjekteve juridike për akte korruptive ose mashtruese për herë të parë në Brazil. Ky statut ka hyr në fuqi që prej janarit 2014. Sipas CCA-së, kompanitë për të cilat janë kryer shkelje i nënshtrohen përgjegjësisë strikte sipas legjislacionit civil dhe administrativ. Statuti parashikon shprehimisht se përgjegjësia në nivel korporate është e pavarur nga fakti nëse zyrtarët e kompanisë apo çdo individ tjetër ndiqen apo jo penalisht për të njëjtat fakte.⁷³

Përveç CCA-së subjektet e përfshira në mitmarrje mund të ekspozohen ndaj sanksioneve administrative sipas dispozitave më të përgjithshme. Për shembull, ligji nr. 8,666/93 (lidhur me procedurat federale të prokurimit) parashikon ndëshkim për kompanitë që kryejnë akte të paligjshme, të cilat ose dëmtojnë qëllimin e tenderëve publikë ose tregojnë se subjekti nuk është i përshtatshëm për të lidhur kontrata me qeverinë.⁷⁴

Gjermania

Në Gjermani, sipas Aktit të Shkeljeve Administrative, mund të vendosen gjopa ndaj personave juridikë në procese penale kundër personave fizikë.

Megjithatë, nëse një person fizik nuk ndiqet penalisht, për shkak se nuk mund të identifikohet apo për shkak se nuk jeton më, mundet që të vendosen sanksione ndaj personit juridik në një proces më vete. Përgjegjësia e personit juridik konsiderohet si një "pasojë incidentale" për një vepër penale të kryer nga personi fizik dhe duket në fakt se është shumë e pazakontë që të procedohet një person juridik, në rastet kur procedimi ka filluar në fakt kundër një personi fizik.

Në Gjermani ka nisur procedime rregullatore të konsiderueshme ndaj disa kompanive gjermane për akuza korrupsioni, duke përfshirë: Siemens AG, e cila u dënua me një penaltet prej 201 milionë eurosh në vitin 2007; MAN AG dënua me një penaltet prej 151 milionë eurosh në vitin 2009; Credit Suisse dënua me një penaltet prej 150 milionë eurosh në vitin 2011; Ferrostaal AG, dënua me një penaltet prej më shumë se 140 milionë eurosh në vitin 2012; si dhe UBS AG dënua me një penaltet prej 300 milionë eurosh në vitin 2014.

Gjermania ka menduar gjithashtu që të fusë edhe një regjim për përgjegjësinë penale të korporatave, si në nivel federal, ashtu edhe në nivel rajonal. Në nivel federal, ish Marrëveshja e Koalicionit përcaktonte se duhet të parashikohen përgjegjësi penale për korporatat për kompanitë multinacionale, por kjo nuk është përkthyer në një propozim zyrtar. Në nivel rajonal, ish qeveria e Rhine të Veriut-Westphalia-s paraqiti një projektligj, i cili është tërhequr qysh atëherë.⁷⁵ Grupi i punës i OECD-së ka shprehur shqetësime se ligji nuk zbatohet sa duhet ndaj personave juridikë në Gjermani.

Italia

Dekreti legjislativ nr. 231 i datës 8 qershor 2001, "*Disciplina della responsabilità amministrativa delle persone giuridiche, delle società e delle associazioni anche prive di personalità giuridica, a norma dell'articolo 11 della legge 29 settembre 2000, n. 300*" ("ligji 231/2001"), parashikon se në rastet kur kryhen vepra të caktuara penale në interes të një korporate apo për përfitime të personave juridikë që përfitojnë si përfaqësuesit e saj ligjorë, duke përfshirë edhe drejtorët (qofshin drejtorët nga ana formale apo de facto) apo punonjësit, edhe korporate mund të shpallet përgjegjëse për këto vepra penale. Përgjegjësia e korporatave mund të lindë vetëm në bazë të kryerjes së veprave penale të parashikuara shprehimisht me ligj, duke përfshirë, por pa u kufizuar tek krimet kundër administratës publike (duke përfshirë korrupsionin dhe përvetësimin e pasurive),⁷⁶ veprat penale të kryera nga organizatat penale⁷⁷ dhe shpërndarja e informacioneve të pavërteta për kompaninë.⁷⁸

Asnjë përgjegjësi korporate nuk mund të lindë në rastet kur krimet kryhen ekskluzivisht në interes të personit juridik ose palëve të treta ose për llogari të tyre.⁷⁹ Përpjekjet për të kryer një nga veprat penale të parashikuara nga ligji 231/2001 mund të çojë edhe në përgjegjësi për korporatën, me kusht që individit që ka kryer veprën penale të jetë dënua për përpjekje për kryerjen e një vepre penale. Megjithatë, në raste të tilla, korporatës nuk i lind asnjë përgjegjësi nëse krimi nuk është përfunduar për shkak se korporata ka vepruar në mënyrë të

73. Ligji nr. 12,846/13, nenet 2-3.

74. Ligji nr. 8,666/93, neni 88(II-III); OECD, Drejtoria për Çështjet Financiare dhe Sipërmarrjet, grupi i punës për mitmarrjen në transaksione ndërkombëtare biznesi, Brazil: Faza 1 – Analizë e zbatimit të Konventës dhe Rekomandimi 11 i vitit 1997 (31 gusht 2004).

75. OECD Faza 4 e Analizës së Gjermanisë (qershor 2018), paragrafët 212-213. 76. ligji 231/2001, neni 25.

76. Ligji 231/2001, Neni 25-ter.

77. Ligji 231/2001, neni 24-ter.

78. Ligji 231/2001, neni 55-ter.

79. Ligji 231/2001, neni 5.

qëllimshme për të mos e lejuar përfundimin e asaj vepre penale nga individit.⁸⁰ Kompanitë mund ta shmangin gjithashtu përgjegjësinë në kushte të caktuara (shih më poshtë në pikën 5.5.3).

Penalitetet e vendosura mbi bazën e përgjegjësisë së korporatave të parashikuar në ligjin 231/2001 përfshijnë penalitetet financiare, përjashtimin nga proceset e tenderëve publikë, konfiskimin e të ardhurave të krimit, si dhe publikimin e vendimeve.⁸¹ Gjykatat penale kanë juridiksion për shqyrtimin e çështjeve që kanë të bëjnë me përgjegjësinë potenciale penale të korporatave.⁸²

4.3. Analiza e qasjeve (penale apo administrative)

Qasjet e ndryshme të ndërmarra nga vende të ndryshme të përmendura më sipër tregojnë disa nga vështirësitë kryesore në modelet e atribuimit të përgjegjësisë personave juridikë: a shihet se çfarë posti mban aktualisht ky person? A mjafton që ai apo ajo të ketë një funksion menaxhimi *de facto*? A është natyra e funksionit që ushtron personi juridik (bashkë me autoritetin e deleguar) faktor përcaktues, pavarësisht menaxhimit *de jure* apo *de facto* të këtij posti?

Grupi i Punës i OECD-së për Mitmarrjen në Transaksionet Ndërkombëtare të Biznesit ka dhënë disa udhëzime për përgjegjësinë e korporatave:

- a) Niveli i autoritetit të një personi, veprimet e të cilit çojnë në përgjegjësi të personit juridik, duhet të jetë fleksibël dhe të reflektojë gamën e gjerë të sistemeve të vendimmarrjes në personat juridikë. Me fjalë të tjera, përgjegjësia mund të vijë nga sjellja e një personi që nuk ka nivelin më të lartë të autoritetit menaxhues në raste të caktuara.
- b) Për ndryshe, përgjegjësia mund të vijë në rastet kur një person me autoritetin më të lartë menaxhues (i) ofron, premton ose i jep ryshfete një zyrtari; (ii) drejton ose autorizon një person të një niveli më të ulët për të ofruar, për të premtuar ose për t'i dhënë ryshfet një zyrtari; ose (iii) nuk arrin të parandalojë dhënien e ryshfetit nga një person i një niveli më të ulët një zyrtari, duke përfshirë këtu edhe përmes mosmbikëqyrjes së tij apo të saj përmes moszbatimit të kontrolleve të brendshme të përshtatshme, programeve ose masave për etikën dhe përputhshmërinë.⁸³

Megjithatë, as udhëzimet e OECD-së dhe as UNCAC nuk kërkojnë ndonjë lloj forme të veçantë përgjegjësie krahasuar me forma të tjera. Përgjegjësia penale e personave juridikë pranohet nga shumica dërrmuese e shteteve anëtare të Këshillit të Evropës, duke përfshirë edhe nga disa vende, ku parimi që korporatat nuk mund të kryejnë krime (*societas delinquere non potest*) kanë qenë perspektiva dominuese. Një raport inventarizimi i OECD-së i publikuar në dhjetor 2016 konstatoi se 27 nga 41 shtete palë të Konventës së OECD-së për Mitmarrjen e Huaj parashikonin përgjegjësi penale për personat juridikë.⁸⁴

Vlerësimi i vitit 2017 nga UNODC i UNCAC konstatoi se “më shumë se dy të tretat e shteteve palë kanë vendosur një lloj përgjegjësie penale për personat juridikë për krimet e korrupsionit.”⁸⁵ Thënë kjo, ekspertët kanë pranuar se forma precize e përgjegjësisë përbën çështje zgjedhjeje kombëtare dhe sistemet me sanksione administrative efikase kanë rezultuar të jenë në përputhje të plotë me kërkesat e parashikuara në nenin 26 të UNCAC.⁸⁶

Pavarësisht fizibilitetit të qasjes administrative, kjo preferencë e përgjithshme për përgjegjësi penale të korporatave reflektohet edhe në disa instrumente ndërkombëtare. Kështu, palët e Konventës së OECD-së për mitmarrjen duhet të vërtetojnë përgjegjësinë penale të personave juridikë për veprën e korrupsionit apo dhënies aktive të ryshfetit një zyrtari të huaj publik në rastet kur sistemi ligjor i kësaj pale e parashikon këtë mundësi. Nismat ndërkombëtare në lidhje me pastrimin e parave përfshijnë rekomandimin 3 të FATF dhe shënimin e tij interpretues, i cili në paragrafin 7, nënparagrafi (c), shprehet se: “Përgjegjësia penale dhe, aty ku nuk është e mundur, përgjegjësia civile apo administrative duhet të zbatohen ndaj personave juridikë...”⁸⁷

Përveç kësaj, përgjegjësia penale mund të ketë një efekt më pengues sesa përgjegjësia administrative dhe procedimet penale mund të jenë më efikase për të vërtetuar përfshirjen e një personi në një aktivitet

80. Ligji 231/2001, neni 26.

81. Ligji 231/2001, nenet 9-19.

82. Ligji 231/2001, neni 36.

83. *Udhëzime për praktikën e mira* për zbatimin e neneve specifike të Konventës për luftën kundër mitmarrjes nga zyrtarët e huaj publikë në transaksionet ndërkombëtare të biznesit (2009).

84. OECD, *Përgjegjësia e personave juridikë për mitmarrjen e huaj: Raport inventarizimi* (2016), f. 2

85. UNODC, *Situata e zbatimit të Konventës së OKB-së kundër korrupsionit* (2017), f. 87.

86. UNODC, *Situata e zbatimit të Konventës së OKB-së kundër korrupsionit* (2017), f. 90.

87. *Rekomandimi i FATF* 2012, f. 32.

penal. Në veçanti, avantazhet e përdorimit të mjeteve të procedurave penale dhe të përgjegjësisë penale në rastet kur një person juridik duhet të shpallet përgjegjës për vepra penale lidhen me: (1) efektin më të fortë shkurajuese dhe pengues nga dënimet penale; (2) paketën më të gjerë të instrumenteve hetimore dhe masave shtrënguese; (3) gjykatat kompetente; (d) periudhat më të gjata të parashikimit; dhe (e) mundësitë më të mira për bashkëpunim ndërkombëtar, duke përfshirë edhe ndihmën e ndërsjellë juridike. Në pjesën vijuese, këto do të trajtohen në detaje.

i. Efekti shkurajues dhe pengues i dënimeve penale

Përveç efektit ndëshkues, dënimet penale përbëjnë edhe një lloj stigme që mund ta dëmtojë seriozisht statusin, reputacionin dhe marrëdhëniet e personit në fjalë. Përgjegjësia administrative nuk e ka gjithmonë këtë efekt dhe, për këtë arsye, mund të jetë më pak shkurajuese sesa përgjegjësia penale. Në rastet e përgjegjësisë së korporatave, kompanitë mund t'i druhen efektit stigmatizues të dënimit penal (pasi kjo përgjithësisht përfshin edhe pasoja afatgjata për reputacionin e tyre) më shumë sesa dënimi apo sanksioni real.

ii. Përdorimi i teknikave të posaçme hetimore

Në juridiksionet me përgjegjësi administrative të korporatave, sanksionet vendosen zakonisht ndaj personave juridikë vetëm pasi të jetë diktuar kryerja e një vepre penale dhe pasi të jenë paraqitur prova të mjaftueshme të vërtetuara gjatë procedimeve penale ndaj autorëve fizikë. Me fjalë të tjera, përgjegjësia e personit juridik lind vetëm mbi bazën e provave të mbledhura gjatë procedimeve penale që janë kryer ndaj një personi fizik. Në raste të tilla, teknika të posaçme hetimore dhe mjete të tjera provash që lejohen vetëm në procedime penale, si p.sh. përgjimi i komunikimeve, agjentët e infiltruar, kontrollet, konfiskimet, etj. mund të përdoren në mënyrë indirekte për të zbuluar materiale provuese që mund të demonstrojnë përgjegjësinë e personit juridik.

Megjithatë, përdorimi i procedimeve penale (por jo administrative) mund të përbëjë një avantazh për përgjegjësinë e korporatave, sidomos kur personi fizik nuk është hetuar dhe nuk është ndjekur penalisht ose kur ky i fundit nuk mund të hetohet dhe nuk mund të ndiqet penalisht. Për shembull, në rastet kur hetimi ndaj autorëve fizikë nuk mund të fillohet apo të përfundohet, përdorimi i teknikave të posaçme hetimore ndaj një personi juridik do të ishte problem në vende me përgjegjësi administrative, si dhe në vende me sisteme të përgjegjësive kuazi penale. Kështu për shembull, në Bullgari, ku personi juridik hetohet më vete, ky hetim duhet të bëhet në kuadrin e procedimeve administrative, që do të thotë se nuk ka teknika të posaçme hetimi penal. Po kështu, në Letoni, një juridiksion me përgjegjësi kuazi penale, nëse procedimi ndaj personit juridik fillon si një proces më vete nga hetimi i personit fizik, atëherë është e pamundur që të përdoren mjetet e hetimit penal.

iii. Shqyrtimi i çështjeve të së drejtës penale nga gjyqtarët e gjykatave penale

Një tjetër avantazh i nisjes së procedimeve penale për të vërtetuar përgjegjësinë e personave juridikë për krimet lidhet me kompetencë, aftësitë dhe njohuritë e posaçme të gjyqtarëve që shqyrtojnë çështjet. Gjykata penale, sa i përket kompetencës materiale në çështje të së drejtës penale, janë zakonisht në një pozitë më të mirë për të gjykuar çështjet, ku duhet të vërtetohet kryerja e një vepre penale korresponduese nga një person fizik, si për shembull në rrethanat ku procedimi nis ndaj personit juridik para se të nisë ndaj autorit fizik dhe kështu, është momenti kur ende nuk është vërtetuar kryerja e krimit nga autori fizik. Për këtë arsye, në Gjermani dhe në Itali ka gjykata penale të cilave u jepet autoriteti për të kryer procedime administrative ndaj personave juridikë të përfshirë në aktivitete penale. Edhe Bullgaria po sheh mundësinë që t'ua besojë gjykatave penale çështjet që përfshijnë persona juridikë të akuzuar për vepra penale sipas ligjit për veprat dhe sanksionet administrative.⁸⁸

iv. Periudha më të gjata parashkrimi sipas të drejtës penale

Periudhat më të gjata të parashkrimit të aplikuara për vepra penale mund të konsiderohen edhe si një argument pro përdorimit të procedimeve penale për personat juridikë. Në periudhat tradicionalisht të shkurtra të parashkrimit parashikuar në procedurat administrative, mund të jetë tejet problematike që të përfundohen me sukses hetimet ndaj korporatave dhe, për këtë arsye, mundësia e vendosjes së një sanksioni ndaj një personi juridik varet shumë nga ndjekja penale e autorit fizik. Për shembull, periudhat relativisht të shkurtra të parashkrimit për nisjen dhe për kryerjen e hetimeve administrative sipas Kodit Rus të shkeljeve administrative (një muaj me mundësinë e zgjatjes edhe një muaj tjetër) përmenden si çështje shqetësuese nga grupi i punës i OECD-së për mitmarrjen.⁸⁹

88. OECD, *Përgjegjësia e personave juridikë për korrupsionin në Evropën Lindore dhe në Azinë Qendrore*, 2015

89. OECD, *Faza 2 Raporti për zbatimin e Konventës së OECD-së kundër mitmarrjes në Federatën Ruse*, tetor 2013

v. Më shumë mundësi për bashkëpunim ligjor ndërkombëtar, duke përfshirë edhe ndihmën e ndërsjellë juridike

Përgjithësisht, e drejta ndërkombëtare nuk parashikon mjete të mjaftueshme bashkëpunimi në çështje të së drejtës administrative. Nga ana tjetër, ka një sërë konventash shumëpalëshe ndërkombëtare dhe traktate dypalëshe që lidhen me ndihmën e ndërsjellë juridike në çështje penale. Kështu, instrumentet ndërkombëtare relevante në fushën e së drejtës administrative prirën që të mos e lehtësojnë bashkëpunimin efikas mes shteteve në rastet e korrupsionit që përfshijnë edhe persona juridikë. Veçanërisht çështjet që lidhen me mungesën e mjeteve të përshtatshme për bashkëpunim ndërkombëtar mund të dalin në rastet kur personat juridikë hetohen dhe ndiqen penalisht më vete nga autori fizik.

Ka vende, si Gjermania dhe Italia, të cilat kanë tentuar që ta adresojnë këtë aspekt problematik të sistemit të përgjegjësisë administrative të korporatave duke parashikuar në legjislacionet e tyre kombëtare mundësinë e përdorimit të instrumenteve që përdoren normalisht për ndihmën e ndërsjellë ligjore në çështje penale në procedimet që kanë të bëjnë me krime të kryera nga persona juridikë. Megjithatë, në juridiksione të tjera, vazhdon të mbetet kjo mangësi. Për shembull, në Federatën Ruse dhe në Bullgari, instrumentet për ndihmën e ndërsjellë juridike në çështje penale nuk mund të përdoren në procedime administrative ndaj personave juridikë.

Për sa më sipër, ka argumente të forta pro pikëpamjes se mekanizmat proceduralë që janë zhvilluar dhe përdorur në sisteme të ndryshme të drejtësisë penale mund të jenë ndjeshëm më efikasë në vendosjen e përgjegjësisë së korporatave sesa sistemet e krahasueshme të vendosjes së përgjegjësisë administrative të personave juridikë. Megjithatë, dobësitë e procedurës administrative mund të kompensohen në njëfarë mënyre, si për shembull duke marrë masat për të pasur teknika të posaçme hetimore, dhe që periudhat e parashkrimit të mos i pengojnë hetimet e duhura dhe të detajuara dhe që instrumentet që përdoren normalisht për ndihmën e ndërsjellë ligjore në çështje penale (ose zëvendësuesit e tyre) të mund të përdoren në procedimet kundër personave juridikë.

5. Elementët e përgjegjesisë

Megjithatë, siç shihet nga UNODC në analizën e tij të fundit të Konventës së OKB-së kundër korrupsionit, “nuk ka parime qartësisht të konsoliduara mes shteteve palë për t’i atribuuar përgjegjësi penale personave juridikë.”⁹⁰ Megjithatë, në terma të përgjithshëm, përgjegjësia e personave juridikë për vepra penale të korrupsionit përbëhet përgjithësisht nga këto elementë të çdo sistemi ligjor:

1. Personi juridik,
2. Personi fizik i lidhur me personin juridik,
3. Vepra penale e korrupsionit e kryer nga personi i lidhur fizik,
4. Lidhja mes veprës penale dhe personit juridik,
5. Faji i personit juridik.

Këta pesë elementë ekzistojnë për përgjegjësinë civile, penale ose administrative megjithëse parametrat e secilit prej tyre ndryshojnë. Për shembull, sanksionet në fuqi janë të prirur të ndryshojnë më shumë mes përgjegjësisë civile, administrative dhe penale (shih kapitullin 6 më poshtë). Në pjesën vijuese eksplorohet secili prej këtyre pesë elementëve.

5.1. Personi juridik

Konventa për korrupsionin e së drejtës penale të Këshillit të Evropës (1999) dhe Protokollin i dytë i BE-së për Konventën për mbrojtjen e interesave financiare të komuniteteve evropiane (1997) janë të vetme standarde ndërkombëtare që përkufizojnë “personat juridikë” (përveç vendimit jodetyrues të kuadrit të Bashkimit Evropian). Neni 1(d) i Konventës së Këshillit të Evropës thotë:

“person juridik” do të thotë çdo subjekt që e ka këtë status sipas ligjit kombëtar në fuqi, përveç shteteve apo organeve të tjera publike në ushtrimin e autoritetit shtetëror dhe për organizatat ndërkombëtare publike.”

Raporti shpjegues i Konventës jep sqarime në Komentarin 31:

“Termi ‘person juridik’ shfaqet në nenin 18 (përgjegjësia e korporatave). Edhe këtu, Konventa nuk jep një përkufizim autonom, por i referohet edhe këtu ligjeve vendase. Shkronja d. e nenit 1 i lejon në këtë mënyrë shtetet që të përdorin përkufizimin e vet të personit juridik, pavarësisht nëse ky përkufizim futet në ligjin e kompanive apo në të drejtën penale. Megjithatë, për qëllime të veprave penale të korrupsionit aktiv, ai shpreh qartë objektin e përkufizimit të shtetit apo të organeve të tjera publike që ushtrojnë autoritet shtetëror, si ministritë apo organet e pushtetit lokal, si dhe organizatat ndërkombëtare publike, si Këshilli i Evropës. Ky përjashtim i referohet niveleve të ndryshme të qeverisjes: shteti, subjektet në nivel rajonal apo lokal që ushtrojnë kompetenca publike. Arsyeja për këtë është që përgjegjësitë e subjekteve publike janë objekt i rregullimeve specifike ose marrëveshjeve/traktateve dhe në rastin e organizatave ndërkombëtare publike, ato zakonisht mishërohen në të drejtën administrative. Nuk kanë për qëllim përjashtimin e përgjegjësisë së sipërmarrjeve publike. Megjithatë, shtetet palë mund të shkojnë deri në imponimin e të drejtës penale ose sanksioneve të së drejtës administrative edhe ndaj organeve publike. Kuptohet që kjo dispozitë nuk kufizon në asnjë lloj mënyrë përgjegjësinë e individëve të punësuar nga organe të ndryshme shtetërore nga veprat e korrupsionit pasiv parashikuar nga nenet 3 deri në 6 dhe 9 deri në 12 të kësaj Konvente.”

Në thelb, në funksion të Konventës, kjo do të thotë se një shtet nuk mund të bjerë nën standardin e tij të asaj çka përbën person juridik. Nëse subjektet e mëposhtme konsiderohen persona juridikë sipas të drejtës vendase, atëherë ato duhet të përfshijnë:

- ▶ Bizneset me pronarë të vetëm,
- ▶ Shoqata,
- ▶ Fondet e trusteve,

90. UNODC, *Situata e zbatimit të Konventës së OKB-së kundër korrupsionit* (2017), f. 88.

- ▶ Partneritetet,
- ▶ Kompanitë me pronësi shtetërore ose nën kontrollin shtetëror, dhe
- ▶ Sipërmarrjet e themeluara sipas të drejtës publike.

Kuptohet që shtetet mund të shkojnë edhe përtej kësaj kërkesë dhe mundet që, për shembull, të përfshijnë edhe bizneset me pronarë të vetëm në përgjegjësinë penale të personave juridikë, edhe nëse këto biznese nuk konsiderohen përgjithësisht persona juridikë sipas të drejtës vendase. Për shembull, Kodi Penal i Zvicrës nuk e përfshin përgjegjësinë si pjesë të termit person juridik, por si pjesë të termit “sipërmarrje”, duke përfshirë në këtë mënyrë edhe “kompani që nuk janë person juridik” dhe “kompanitë me pronar të vetëm” (neni 102). Vepra penale e “mosparandalimit” sipas ligjit anglez, Aktit të Mitmarrjes të vitit 2010, synon çdo “organizatë tregtare relevante” që përfshin korporatat dhe partneritetet, ndërkohë që vepra penale e mitmarrjes është e zbatueshme për çdo “person”.⁹¹

Si përjashtim i rrallë, Kodi Penal estonez sqaron në Seksionin 37 se “personat juridikë me kapacitet juridik pasiv mund të jenë fajtorë” (kapacitet juridik pasiv do të thotë ekzistencë juridike e një personi juridik përkundrejt kapacitetit juridik aktiv, që normalisht nënkuptohet si e drejta për të lidhur kontrata apo për t’iu drejtuar gjykatës).

Kodi Penal gjeorgjez (neni 107.1 paragrafi 1) përdor këtë përkufizim: “Për qëllime të këtij Kodi, subjekt juridik do të thotë subjekt juridik tregtar ose jotregtar (ose një person i caktuar me funksion).”

Kodi Penal moldav i nënshtron të gjithë “personat juridikë” ndaj përgjegjësisë penale, “përveç autoriteteve publike” (neni 21 paragrafi 3).

Në Bashkimin Evropian, vetëm 4 nga 27 shtete anëtare e kufizojnë rreptësisht përgjegjësinë e personave juridikë tek subjektet private (duke përjashtuar kështu të gjitha subjektet publike).⁹² Kështu, edhe pse nuk ka ndodhur ende, standardi evropian mund të shkojë drejt pranimit të përgjegjësisë për subjektet publike njësoj si personat juridikë privatë. Një studim krahasues i financuar nga BE-ja mbi përgjegjësinë e personave juridikë në shtetet anëtare ka dal me këtë rekomandim:

“Në politikën aktuale të BE-së sa i përket përgjegjësisë së personave juridikë për vepra penale, personat juridikë publikë nuk janë pjesë e kësaj fushe. Duke pasur parasysh se shumë shtete anëtare përfshijnë një ose më shumë lloje personash juridikë publikë në objektin e qasjes së tyre kombëtare të përgjegjësisë, edhe BE-ja mund të shohë mundësinë e zgjerimit sipas rastit të këtij objekti.”⁹³

Grupi i punës për mitmarrjen i OECD-së ka këmbëngulur që subjektet publike që mund të angazhohen në kontrata të jenë pjesë e atyre që mund të mbajnë përgjegjësi.⁹⁴ Raporti i inventarizimit i OECD-së konstatoi se shumica (83%) e shteteve palë të Konventës së OECD-së për mitmarrjen jashtë shtetit i kanë aplikuar ligjet e tyre për mitmarrjen jashtë shtetit edhe ndaj sipërmarrjeve me pronësi shtetërore, të paktën në rrethana të caktuara.⁹⁵ Megjithatë, shpesh zbatohen rrethana të caktuara, si p.sh. në Spanjë, ku korporatat me pronësi shtetërore që punojnë për objektiva të politikave publike nuk mund të shpallen penalisht përgjegjëse.⁹⁶

5.2. Autori si person fizik i lidhur me personin juridik

Kompjuteri nuk mund të kryejë mitmarrje, pasi ai nuk ka vullnet të vetin. Ndryshe nga modeli i përgjegjësisë i mbështetur tek “mosparandalimi”, veprat penale të mitmarrjes dhe veprat e tjera të korrupsionit janë akte të personave fizikë. Çështja është çfarë marrëdhënieje duhet të ketë personi fizik me personin juridik që personi juridik të jetë përgjegjës. Mund të dallohen katër segmente (ose nivele) të stafit:

- ▶ **Mendja drejtuese:** Vetëm aktet nga anëtarët e lidhësve mund të çojnë në përgjegjësi të korporatës. Ky është modeli më ekskluziv.
- ▶ **Menaxhimi i lartë:** Sipas këtij koncepti, aktet e punonjësve me kompetenca thelbësore vendimmarrjeje apo kontrolli mund të shkaktojnë përgjegjësi të korporatës.
- ▶ **Punonjësi:** Kjo qasje do të përfshinte aktet e të gjithë punonjësve të kompanisë.
- ▶ **Agjentët dhe palët e treta:** Qasja më e gjerë do të ishte përfshirja e agjentëve që veprojnë në emër

91. *Kodi Penal zviceran SR 311.0 datë 1 janar 2013*, www.admin.ch, vizituar më 28 tetor 2019.

92. Vermeulen G. e të tjerë (2012), Përgjegjësia e personave juridikë për veprat penale në BE, f. 44/kapitulli 2.2.2.2 “Privat apo publik”.

93. Idem, f. 139, rekomandimi 4.

94. Pieth M./Low L./Cullen P. (2007), Konventa e OECD-së për mitmarrjen: Komentar, neni 4, nr. 3.4.

95. OECD, *Përgjegjësia e personave juridikë për mitmarrjen me jashtë: Raport inventarizimi*, 9 dhjetor 2016, f. 34.

96. Idem.

të kompanisë dhe madje edhe të palëve të treta si konsulentët e pavarur. Akti i Shteteve të Bashkuara për praktikën e korruptuar me jashtë të vitit 1977 ("FCPA") ndjek këtë qasje, duke përfshirë "çdo zyrtar, drejtor, punonjës apo agjent".⁹⁷

Konventa e Këshillit të Evropës e së drejtës penale për korrupsionin ndjek një qasje të kombinuar. Ajo fokusohet fillimisht tek aktet e drejtuesve të lartë, përkufizuar si:

- fuqia e përfaqësimit të personit juridik; ose
- Autoriteti për vendimmarrje në emër të personit juridik; ose
- Autoriteti për ushtrimin e kontrollit brendapërbrenda personit juridik;

Megjithatë, Konventa tek përgjegjësia përfshin edhe aktet e punonjësve nëse drejtuesit e lartë nuk kanë arritur t'i mbikëqyrin si duhet: "në rastet kur mungesa e mbikëqyrjes apo kontrollit nga [...] [drejtuesit e lartë] ka mundësuar kryerjen e veprave penale të përmendura në paragrafin 1 për përfitime të atij personi juridik nga personi fizik nën autoritetin e tij."

Konventat e OKB-së dhe OECD-së nuk parashikojnë ndonjë specifik për nivelin e stafit për të cilët personi juridik duhet të mbajë përgjegjësi. Megjithatë, Raporti inventarizues i OECD-së për përgjegjësinë e personave juridikë konstatoi se të paktën 71% e shteteve palë të Konventës së OECD-së për mitmarrjen e huaj mund t'i shpallin kompanitë përgjegjëse nëse një zyrtar apo një menaxher tjetër i kompanisë nuk arrin ta parandalojë veprën penale "duke mos mbikëqyrur ose duke mos ndërmarrë kontrollet e duhura".⁹⁸ Megjithatë, në disa vende, legjislacioni vendos kërkon që punonjësit të kenë vepruar brendapërbrenda fushës së tyre të veprimit ose brenda objektit të detyrave të tyre.

Çështja e lindjes së përgjegjësive së personave juridikë në bazë të krimeve të kryera nga nënkontraktorët (agjentët) mund të jetë një çështje e diskutueshme dhe e vështirë për t'u zgjidhur në shumë juridiksione. Një studim krahasues i financuar nga BE-ja mbi përgjegjësinë e personave juridikë në shtetet anëtare theksoi një rast, ku personi juridik theksonte se nuk duhet të mbante përgjegjësi për shkak se personat fizikë përgjegjës për akte të caktuara penale ishin të punësuar nga një prej nënkontraktorëve të tij dhe jo drejtpërdrejt nga vetë personi juridik. Në këtë studim ngrihej pyetja nëse "duhet që për këtë arsye të shihet nëse është apo jo e dëshirueshme që situatat që lidhen, për shembull, me nënkontraktimin të parashikohen si penale apo jo."⁹⁹

5.3. Veprat penale të korrupsionit të kryera nga një person fizik

Aktet e korrupsionit janë pikënisja e përgjegjësive së korporatave. Duke qenë se një akt korrupsioni mund të kryhet vetëm nga persona fizikë, duhet të vërtetohen edhe elementët e tjerë të përgjegjësive së korporatave (që lidhen me personin juridik, nivelin e stafit në hierarkinë e kompanisë, fajin e korporatës) me qëllim që akti i korrupsionit t'i atribuohet personit juridik.

5.3.1. Llojet e akteve të korrupsionit

Konventa të ndryshme ndërkombëtare kërkojnë që personat juridikë të mbajnë përgjegjësi për të gjitha veprat e parashikuara të korrupsionit. Nëse disa vepra penale janë opsionale, si për shembull, pasurimi i paligjshëm sipas nenit 20 të Konventës së OKB-së kundër korrupsionit apo për tregtimin e influencave sipas nenit 12 të Konventës së Këshillit të Evropës për të drejtën penale lidhur me korrupsionin, vendet janë të detyruara të fusin me ligj përgjegjësinë e personave juridikë nëse ata kanë kryer vepra të caktuara penale. Është në diskrecionin e shteteve të përcaktojnë formën e përgjegjësive (penale, civile apo administrative).

Për shembull, sa i përket ligjit polak, GRECO ka konstatuar "se dispozitat në lidhje me tregtimin aktiv të influencës (neni 230a i Kodit Penal) nuk është përfshirë në listën e veprave penale të parashikuara në nenin 16 të ligjit për përgjegjësinë e subjekteve kolektive. Prandaj, [Ekipi Vlerësues i GRECO-s] rekomandon ndryshimin e ligjit për përgjegjësinë e subjekteve kolektive për aktet e ndaluara me qëllim përfshirjen e të gjitha veprave penale të korrupsionit që mund të çojnë në vendosje të përgjegjësive së korporatave."¹⁰⁰

97. § 78dd-1 (a).

98. OECD, *Përgjegjësia e personave juridikë për mitmarrjen me jashtë: Raport inventarizues* (2016), f. 47.

99. Vermeulen G. e të tjerë, supra, f. 102 dhe f. 140, rekomandimi 9.

100. GRECO (2004), *Raundi i dytë i vlerësimit. Raport vlerësimi për Poloninë*, para. 55, www.coe.int/greco, vizituar më 28 tetor 2019. Shih gjithashtu GRECO (2006), *Raporti i përputhshmërisë për Poloninë*, paragrafët 39-40, ku theksohet se ligji polak është ndryshuar.

Po kështu, në Itali, GRECO rekomandon “që përgjegjësia e korporatave të përfshijë edhe veprat penale të mitmarrjes aktive në sektorin privat.”¹⁰¹

Megjithatë, mund të thuhet se disa vepra penale të korrupsionit të përfshira në Konventën e OKB-së kundër korrupsionit kanë relevancë të kufizuar praktike për personat juridikë, si në rastin e pasurimit të paligjshëm, ku të tjerët kanë vepër vlerë të kufizuar simbolike, si për shembull shpërdorimi i detyrës. Çështjet kryesore kanë të bëjnë me mitmarrjen në sektorin publik ose privat dhe veçanërisht me mitmarrjen aktive të zyrtarëve të huaj publikë.

5.3.2. *Actus reus* dhe *mens rea*

Parimet e përgjithshme të së drejtës penale nënkuptojnë që për veprat penale të korrupsionit, si për mitmarrjen, duhet të vërtetohet si akti, ashtu edhe elementi mendor korrespondues (“*actus reus*” dhe “*mens rea*”). *Actus reus* mundet, për shembull, të konsistojë në një skenar, ku paratë transferohen nga një llogari e kontrolluar nga një person juridik tek llogaria e një zyrtari publik para lidhjes së një kontrate me shtetin nga ky zyrtar i personit juridik. Duke mos pasur një shpjegim alternativ bindës, mund të dilet në konkluzionin nga provat rrethore se personi fizik që ka vepruar ka pasur synimin e nevojshëm, pra *mens rea*, për ta korruptuar zyrtarin publik dhe nuk ka vepruar thjesht me neglizhencë.

5.3.3. Akti i personit fizik individual

Përgjithësisht, personat fizikë që punojnë për personat juridikë identifikohen si rrjedhojë e hetimeve për korrupsion për shkak të dëshmimeve nga marrësi i rryshfetit, rrëfimit të dhënësit të rryshfetit ose thjesht për shkak të faktit se paratë e përdorura për rryshfet mund të gjurmohen deri tek personi fizik që ka urdhëruar dhënien e rryshfetit.

Megjithatë, dalin probleme në rastet kur personat juridikë mund të mbajnë përgjegjësi kur personat fizikë nuk mund të identifikohen saktë, megjithatë është e qartë se dikush nga brenda kompanisë (ose një person i lidhur me të) ka kryer një krim. Legjislacioni vendas bën disa dallime mbi këtë çështje, ku identifikohen katër modele të përgjithshme:

- ▶ **Identifikimi i rreptë:** për shembull, në Slloveni “identifikimi i autorit është parakusht për vërtetimin e të gjithë përbërësve faktik të një krimi dhe për të vërtetuar se dëmi, për shembull, nuk është shkaktuar nga një aksident. [...] [Kështu,] personi juridik nuk mund të shpallet përgjegjës kur autori nuk identifikohet”.¹⁰²
- ▶ **Identifikimi i kushtëzuar:** në Zvicër, personi juridik mund të mbajë prapë se prapë përgjegjësi edhe nëse “autori individual i një vepre penale nuk mund të identifikohet”, nëse mungesa e identifikimit vjen “për shkak të mangësive organizative të kompanisë” (neni 102 i Kodit Penal).¹⁰³ Në të gjitha rastet e tjera, identifikimi do të ishte i nevojshëm.
- ▶ **Përafrimi anonim:** për shembull në Gjermani, mjafton që gjykata të mund të vërtetojë me siguri se është kryer vepra penale nga një person brenda rrethit të personave relevantë të kompanisë, edhe nëse identiteti individual i autorit nuk është i qartë.¹⁰⁴ Disa akademikë zviceranë favorizojnë gjithashtu këtë qasje nën etiketimin e “delikuencës së përgjithshme”.¹⁰⁵ Kodi Penal gjeorgjian e shkëput në mënyrë të qartë përgjegjësinë e korporatës nga ajo e një personi fizik të dallueshëm: “Subjekti juridik duhet të jetë objekt i përgjegjesisë penale edhe kur krimi është kryer në emër të subjektit juridik ose përmes (përmes përdorimit) dhe/ose për llogari të subjektit juridik pavarësisht nëse identifikohet apo jo personi që e ka kryer krimin.”¹⁰⁶
- ▶ **Akti ose qëllimi i përbashkët:** sipas këtij koncepti, vepra penale nuk ka nevojë të kryhet në një akt të vetëm nga një person. Mjafton që të kenë qenë disa persona brenda kompanisë përgjegjës për të gjithë elementët e krimin, edhe nëse askush prej tyre nuk do t’i përmbushte që të gjithë elementët e vetëm.

101. GRECO (2009), *Raundi i përbashkët i parë dhe i dytë i vlerësimit. Raport vlerësimi për Italinë*, para. 183, www.coe.int/greco, vizituar më 28 tetor 2019. Shih gjithashtu GRECO (2013), *Shtesë e raportit të përputhshmërisë për Italinë*, paragrafët 58-62, ku theksohet se ligji italian është ndryshuar.

102. GRECO (2003), *Raundi i dytë i vlerësimit. Raport vlerësimi për Slloveninë*, para. 56, www.coe.int/greco, vizituar më 28 tetor 2019

103. GRECO (2008), *Raundi i përbashkët i parë dhe i dytë i vlerësimit. Raport vlerësimi për Zvicrën*, para. 165, www.coe.int/greco, vizituar më 28 tetor 2019

104. GRECO (2005), *Raundi i dytë i vlerësimit. Raport vlerësimi për Gjermaninë*, para. 55, www.coe.int/greco, vizituar më 28 tetor 2019; shih gjithashtu GRECO (2004), *Raundi i dytë i vlerësimit. Raport vlerësimi për Mbretërinë e Bashkuar*, para. 105, www.coe.int/greco, vizituar më 28 tetor 2019.

105. Shih për shembull Macaluso A. (2004), *La responsabilité pénale de l'entreprise*, Zurich, N 729 f. më 28 tetor 2019.

106. Neni 107-1 nr. 4 Kodi Penal i Gjeorgjinë.

Për shembull, një punonjës nënshkruan një kontratë konsulence me një negociator biznesi, pa e ditur se negociatori përdor rregullisht pjesë të tarifës së tij për t'i dhënë bakshish homologëve në një ministri të qeverisë. Një tjetër punonjës është në dijeni për praktikën e negociatorit, por nuk e di se kompania e tij është duke u angazhuar aktualisht me këtë konsulent. Në këtë rast, dy persona të ndryshëm fizikë përmbushin kushtet e *actus reus*. Kjo teori – për aq sa mund të shihet – vetëm sa është sugjeruar nga akademikët, por nuk është përdorur ende në legjisllacion.

Koncepti i identifikimit strikt vendos barrën më të lartë ndaj prokurorëve për vërtetimin e përgjegjësisë. Megjithatë, që të gjithë konceptet e mësipërm, duke përfshirë edhe konceptin e identifikimit strikt, duket se përputhen me standardet ndërkombëtare, pasi asnjë prej grupeve të monitorimit të Konventave të Këshillit të Evropës apo të Konventës së OECD-së nuk i kontestojnë asnjë prej **standardeve kombëtare** për identifikimin e personave fizikë.

5.3.4. Dënimi

As formulimi i Konventave të Këshillit të Evropës dhe as legjisllacioni i shumicës së shteteve nuk kërkojnë dënimin e një individi për një akt korrupsioni si parakusht për përgjegjësinë e korporatave.

Rekomandimi i vitit 2009 i OECD-së shprehej se shtetet palë nuk duhet ta kufizojnë përgjegjësinë e personave juridikë me rastet ku ndiqen penalisht ose dënohen persona fizikë.¹⁰⁷ Kjo ishte në përputhje me raportet e monitorimit të përputhshmërisë dhe Konventës së OECD-së, e cila shprehte dyshime sa i përket faktit nëse shtetet do të vepronin në përputhje me të kur kërkohej dënimi paraprak apo ndjekja penale paraprake e korporatës.

Sa i përket Meksikës, ku raport theksoi se “personi juridik nuk mund të jetë objekt sanksionesh penale në rastet kur personi fizik që ka kryer veprën e mitmarrjes nuk mund të dënohet. Kjo ngre dyshime nëse është përmbushi standardi i sanksioneve efikase, proporcionale dhe shkurajuese.”¹⁰⁸

Në Poloni, grupi i punës shprehu shqetësime në lidhje me kërkesat në shumicën e rasteve për një dënim të mëparshëm të një personi fizik [...].¹⁰⁹ Megjithatë, GRECO konstatoi se po kjo rregullore polake “nuk është në konflikt me dispozitat e nenit 18 të Konventës së të Drejtës Penale për Korrupsionin”,¹¹⁰ duke theksuar gjithashtu se rekomandimi nr. R (88) 18 i Komitetit të Ministrave në lidhje me përgjegjësinë e sipërmarrjeve vendos një standard, ku personat juridikë duhet të mbajnë përgjegjësi “nëse një person fizik që ka kryer akte apo mosveprime që përbëjnë vepra penale mund të identifikohet apo jo.” Kështu, GRECO ka përcaktuar se duke e kufizuar përgjegjësinë e personit juridik në këtë mënyrë, ligji polak nuk është në përputhje me standardin relevant të rekomandimit nr. R (88) 18 të Komitetit të Ministrave në lidhje me përgjegjësinë e sipërmarrjeve.¹¹¹ Numri I.2. i standardit të rekomandimit.

5.4. Lidhja ndërmjet veprës penale dhe personit juridik

Një punonjës i një kompanie makinash mund t'i japë ryshfet një mësuesi me qëllim që fëmija i tij të marrë nota më të mira në shkollë. Kompania e makinave nuk duhet të mbajë përgjegjësi për krime të tilla që qartësisht nuk kanë të bëjnë fare më të. Si pasojë, përgjegjësia duhet të lindë vetëm nëse ka një lidhje të mjaftueshme mes krimit dhe personit juridik.

Vetëm Konventa e të Drejtës Penale e Këshillit të Evropës për Korrupsionin dhe Protokollin i dytë i BE-së përkufizojnë shprehimisht marrëdhënien mes aktit korruptiv dhe personit juridik. Në përgjithësi, dallohen tre shkallë marrëdhëniesh mes punonjësit dhe personit juridik:

107. OECD (2009), *Rekomandimi i Këshillit për luftën e mëtejshme kundër mitmarrjes së zyrtarëve të huaj publikë në transaksionet ndërkombëtare të biznesit*, Shtojca I, Praktikën e mira, neni 2 i Konventës së OECD-së: Përgjegjësia e personave juridikë.

108. OECD (2000), *Meksikë, Faza 1 Raporti për zbatimin e Konventës për luftën kundër mitmarrjes së zyrtarëve të huaj publikë*, fq. 24, www.oecd.org, vizituar më 28 tetor 2019. Shih gjithashtu OECD (2018), *Meksikë, Faza 4 Raport*, para. 110, ku theksohet se Meksika e ka ndryshuar legjisllacionin në mënyrë të tillë që personi juridik tani të mund të ndiqet penalisht pavarësisht nëse ndiqet apo jo penalisht një person fizik për të njëjtën vepër penale.

109. OECD (2001), *Poloni, Faza 1 Raport për zbatimin e Konventës për luftën kundër mitmarrjes së zyrtarëve të huaj publike*, www.oecd.org, vizituar më 28 tetor 2019. Shih gjithashtu OECD (2015), *Poloni, Faza pasuese e Fazës 3 Raport dhe rekomandime*, fq. 8, ku konstatohet mungesa e një progresi konkret për këtë çështje.

110. GRECO (2003), *Raundi i dytë i vlerësimit. Raport vlerësimi për Poloninë*, para. 56, www.coe.int/greco, vizituar më 28 tetor 2019.

111. NB: ky rekomandim nuk mbulohet nga objekti i vlerësimit të GRECO; kështu, GRECO nuk është në gjendje të bëjë vlerësim në bazë të standardeve të këtij rekomandimi; shih Aneksin 9.2 më poshtë.

- ▶ Konventa e së drejtës penale të Këshillit të Evropës për korrupsionin e kufizon përgjegjësinë tek vepra penale “të kryera për llogari të personit juridik”.
- ▶ Disa ligje vendase vendosin një lloj pragu disi më të ulët dhe kërkojnë vetëm që akti të jetë në “emrin e personit juridik”, “për llogari të personit juridik” apo në “interes të tij”.
- ▶ Disa vende përfshijnë çfarëdolloj akti që është kryer “gjatë operacioneve” ose vetëm “në lidhje me biznesin”.

Koncepti “lidhje” çon në aplikimin më të gjerë të përgjegjësisë së korporatave, kurse koncepti i “përfitimit” është më përjashtues:

Figura 1: Krahasimi i objektivit të koncepteve që lidhin aktin me personin juridik.

Secili prej këtyre koncepteve do të trajtohet në vijim.

5.4.1. Përfitimet

Sipas këtij koncepti, akti duhet të jetë kryer për hir apo për përfitim të kompanisë, por kompania në fjalë mund të mos ketë përfituar domosdoshmërisht nga ky akt.

Shembuj:

- ▶ Një punonjës negocion një kontratë me zyrtarë të qeverisë dhe gjatë negociatave u ofron një ryshfet nëse kompania fiton kontratën. Kompania nuk e di nëse ky ryshfet ka qenë vendimtar apo jo në lidhjen e kontratës. Megjithatë, ryshfeti jepet me qëllim përfitimin e kompanisë, edhe në rast se kompania nuk ka dashur në fund ta fitojë këtë kontratë.
- ▶ Punonjësi i një kompanie farmaceutike i jep ryshfet një zyrtari në Ministrinë e Shëndetësisë për të mos lejuar hyrjen e konkurrentëve në treg. Kompania mund të mos përfitojë drejtpërdrejt nga ky akt, pasi ajo do të përfitonte gjithësi indirekt nga konkurrenca e reduktuar.

Formulimi i Konventës së të drejtës penale të Këshillit të Evropës për korrupsionin ndjek këtë qasje, duke e përcaktuar përgjegjësinë për aktet e kryera për “përfitim” të kompanisë. Megjithatë, raporti shpjegues i referohet edhe konceptit të “interesit të përgjithshëm”, duke u shprehur “se vepra penale duhet të jetë kryer për përfitim ose për llogari të personit juridik.”¹¹²

5.4.2. Interesi i përgjithshëm (Aktet në emër të personit juridik)

Në këtë kriter, akti duhet të jetë kryer për interes të kompanisë ose në emër të kompanisë, por personi juridik mund të mos ketë përfituar domosdoshmërisht prej tij.

Shembull:

- ▶ Punonjësi i një kompanie i paguan një shumë të vogël për përsheptimin e procedurave një kompanie shtetërore telefonike, në mënyrë që zyrës së re të kompanisë t’i instalohet me shpejtësi linja telefonike.
- ▶ Punonjësi i një kompanie paguan ryshfet, në mënyrë që kompania të pranohet si sponsorizues zyrtar i një eventit shtetëror të përvitshëm (ky shembull mund të konsiderohet edhe si një shembull ku kompania përfiton për shkak të vlerës së arritur të reklamimit).

112. Komenti 86, *Raport Shpjegues* www.conventions.coe.int, parë më 28 tetor 2019.

Ndoshta nuk ka një përfitim të drejtpërdrejtë ekonomik në shembullin e parë. Megjithatë, interesi i kompanisë është shërbyer gjithsesi përmes instalimit me shpejtësi të linjave telefonike.

5.4.3. Në lidhje me operacionet

Sipas kësaj qasjeje, akti nuk është e thënë që të jetë kryer për interes të kompanisë apo për përfitim të saj, por duhet të jetë i lidhur me operacionet e kompanisë.

Shembuj:

- ▶ Gjatë negociimit të një kontrate me zyrtarë të qeverisë, punonjësi i një kompanie u ofron zyrtarëve një ryshfet, në mënyrë që t'u japë bileta VIP për teatrin e famshëm Bolshoi përmes kanaleve shtetërore.
- ▶ Punonjësi i një kompanie negocion një kontratë me zyrtarë shtetërorë në lidhje me porositjen e 10 avionëve. Ai u jep ryshfet zyrtarëve për të përfshirë në kontratë një opsion jo të detyrueshëm, ku shteti të porosisë 5 avionë të tjerë në të ardhmen. Arsyeja për këtë ryshfet është si vijon. Bonusi personal vjetor i punonjësit të kompanisë llogaritet në mënyrë të tillë që ai është më i lartë nëse kontrata përfshin opsione të tilla jo të detyrueshme. Presumohet se zyrtarët apo shteti të mos ketë asnjë lloj qëllimi për ta përdorur ndonjëherë këtë opsion dhe interesi real i kompanisë për këtë opsion "të vdekur" ka gjasa të jetë i ulët, pasi kompania thjesht humbet para për shkak të pagesës së bonusit punonjësit. Kështu, edhe pse kompania nuk ka gjasa të përfitojë nga përfshirja e kësaj dispozite në kontratë, mundësia që punonjësi dhe zyrtarët shtetërorë të angazhohen në aktivitet korruptiv del vetëm si rrjedhojë e marrëdhënies së biznesit mes kompanisë dhe shtetit.

5.5. Ngarkimi i fajit personit juridik

Si parim i përgjithshëm, personi juridik mund të mbajë përgjegjësi vetëm për veprat e kryera nga një person fizik nëse mund të provohet faji që i ngarkohet personit juridik. Siç u shpjegua më parë, një person juridik, si një person artificial, është i paaftë të ketë qëllime dhe për këtë arsye nuk ka *mens rea*-synim të posaçëm. Sidoqoftë, vendimet që merren në emër të personit juridik nga persona që drejtojnë ose kontrollojnë personin juridik mund t'i ngarkohen atyre. Si i tillë, në varësi të legjislacionit në fuqi, veprimtaria antiligjore, përfshirë vepra penale të korrupsionit, nga drejtorët, punonjësit ose veprimet e një personi juridik mund t'i ngarkohet personit juridik në rrethana të caktuara.

5.5.1. Llojet

Ekzistojnë tre lloje kryesore të fajit, të cilat pasqyrojnë konceptet e përgjegjësisë (shih Kapitullin 3 më lart):

- ▶ **Faji objektiv:** personi juridik është përgjegjës nëse provohet se nuk ka rregullore organizative, një kulturë etike të korporatës dhe përpjekje të besueshme për pajtueshmëri. Doktrina e "fajit objektiv" nuk bazohet në fajin personal; përkundrazi, një person juridik mund të jetë përgjegjës bazuar në ndërtimin e vetë korporatës. Është një reflektim i dështimit prej pakujdesisë (ose të qëllimshëm) të të gjithë organizatës dhe ka të bëjë me "përqendrimin në nëse një 'person i përgjegjshëm' ishte i pakujdesshëm, sesa në dështimin kolektiv të shoqërisë për të siguruar që procedurat e duhura anti-mitë ishin në zbatim."¹¹³
- ▶ **Mungesa e mbikëqyrjes:** personi juridik është përgjegjës nëse një nga punonjësit e tij me kompetenca përkatëse nuk arrin të mbikëqyrë vartësit siç duhet. Ndërsa doktrina e "fajit objektiv" është "jopersonale" sepse nuk kërkon faj personal, doktrina e "mungesës së mbikëqyrjes" e kërkon atë. Në fakt, doktrina e mungesës së mbikëqyrjes kërkon që të ketë, së paku, dy persona me faj brenda shoqërisë: faji i vartësit që ka bërë shkeljen dhe faji i mbikëqyrësit.
- ▶ **Përgjegjësi e ngushtë:** personi juridik është përgjegjës pasi faji i personit fizik do t'i ngarkohet automatikisht personit juridik. Në këtë doktrinë, nuk ka asnjë faj shtesë të korporatës përveç fajit që rrjedh nga vetë punonjësi i korruptuar. Me fjalë të tjera, i vetmi "faj" i personit juridik mund të jetë thjesht se ata kanë punësuar autorin e veprës antiligjore. Sipas kodit penal të Kosovës*, për shembull, "një person juridik është përgjegjës për veprën penale të personit përgjegjës, i cili ka kryer një vepër penale, duke vepruar në emër të personit juridik brenda kompetencave të tij ose të saj, me qëllim që të sigurojë një përfitim ose i ka shkaktuar dëm atij personi juridik. *Përgjegjësia e personit juridik ekziston edhe kur veprimet e personit juridik ishin në kundërshtim me politikën e biznesit ose urdhrat e personit juridik.*"¹¹⁴

113. Mbretëria e Bashkuar (2009), *Përgjigja e Qeverisë ndaj Përfundimeve dhe Rekomandimeve të Raportit të Komitetit të Përbashkët mbi Projektligjin për Korrupsionin*, fq. 7, www.official-documents.gov.uk, parë më 28 tetor 2019.

114. Sipas UNSCR – RKSKB (Rezolutës së Këshillit të Sigurimit të Kombeve të Bashkuara) 1244/99; Neni 40(1), Kodi Penal i Republikës së Kosovës.

- ▶ Sidoqoftë, juridiksionet e tjera nuk e përcaktojnë përgjegjësi për sjellje të paautorizuar nga persona fizikë. Për shembull, Kodi Penal portugez deklaroi se “përgjegjësia e personave juridikë dhe subjekteve të njëvlershëm me ta përjashtohet kur autori ka vepruar kundër urdhrave ose udhëzimeve të shprehura të personit përgjegjës.”¹¹⁵

Të tri llojet janë në përputhje me Konventën e të Drejtës Penale të Këshillit të Evropës për Korrupsionin, e cila vetë sugjeron mënyra të ndryshme faji. Konventa zbaton përgjegjësinë në kuptimin e ngushtë në nenin 18 paragrafi 1 për shkeljet e kryera nga menaxhimi i lartë dhe përgjegjësia e mbikëqyrjes në nenin 18 paragrafi 2. Konventa nuk i referohet shprehimisht fajit objektiv; megjithatë, meqë ky standard i fajit i tejkalon kërkesat e mungesës së mbikëqyrjes, duhet të konsiderohet në përputhje me Konventën.

Një zbrazëti e dukshme mund të shfaqet në sisteme të caktuara ligjore që nuk mbulojnë në mënyrë të përshtatshme mënyrat e ndryshme të fajit. Për shembull, përjashtimi për sjellje të paautorizuar në Portugali, i cili në përgjithësi zbatoi modelin e përgjegjësive së ngushtë, mund të krijojë një mungesë përgjegjësie për mungesën e mbikëqyrjes që nuk përputhet me përkufizimin e fajit të GRECO-s. Në raportin e vet ndaj Portugalisë, GRECO vuri në dukje se nuk ka “asnjë legjislacion të posaçëm për të mbuluar rastet kur korrupsioni mund të ketë rezultuar nga mungesa e mbikëqyrjes prej menaxhimit.”¹¹⁶

Të tri modelet kanë përparësitë dhe mangësitë e veta.

- ▶ Faji objektiv:
  - **Në favor:** Meqenëse personat juridikë mund të trajtohen si përgjegjës për mos zbatimin e mekanizmave efektivë të parandalimit të mitës, personat juridikë do të motivohen për të krijuar mekanizma të tillë dhe të garantojnë që ato të jenë efektive.
  - **Kundër:** Mbledhja e provave të mjaftueshme për të provuar mekanizma të mjaftueshëm parandalues dhe paraqitja e atyre informacioneve në gjykatë kur ndiqni penalisht një korporatë të madhe ndërkombëtare mund të jetë e rëndë. Një mënyrë për ta tejkualuar këtë shqetësim mund të jetë përmbyjsja e barrës së provës.
- ▶ Mungesa e mbikëqyrjes:
  - **Në favor:** Meqenëse personat juridikë mund të deklarohen përgjegjës për mungesën e mbikëqyrjes së duhur për të parandaluar ose zbutur veprat korruptive, personat juridikë duhet të motivohen të zbatojnë mekanizma të mjaftueshëm të mbikëqyrjes.
  - **Kundër:** Vetëm mbikëqyrja mund të mos jetë e mjaftueshme për të parandaluar dhe zbutur rreziqet e mitës dhe për këtë arsye një person juridik do të duhet që të zbatojë mekanizma të tjerë parandalues. Mungesa e mbikëqyrjes gjithashtu mund të jetë e vështirë të provohet në gjykatë.
- ▶ Përgjegjësia në kuptimin e ngushtë:
  - **Në favor:** Përgjegjësia në kuptimin e ngushtë mund t’i nxisë fuqimisht personat juridikë për të zbatuar masa efektive parandaluese, pasi personi juridik automatikisht do të trajtohet si përgjegjës për veprat e mitmarrjes të kryera nga persona fizikë që ka të punësuar. Barra e provës është thjesht nëse personi fizik, si punonjës ose agjent i ndërmarrjes, ka kryer veprën penale; si e tillë, ndjekja penale mund të fitohet lehtësisht. Futja e një sistemi të përgjegjësive në kuptimin e ngushtë i ngjashëm me atë që shihet në disa shtete anëtare të BE-së mund të ulë ndjeshëm kërkesat e provave dhe kështu të pakësojë barrën e provës gjatë ndjekjes penale.¹¹⁷
  - **Kundër:** Doktrina është mjaft e gjerë dhe madje mund të ndëshkojë shoqëritë që kanë programe bashkëkohore të parandalimit. Përgjegjësia në kuptimin e ngushtë zakonisht vlen edhe për personin juridik kur një punonjës nuk i bindet një urdhri të drejtpërdrejtë ose konkret për të mos marrë pjesë në mitmarrje (megjithatë, rrethana shtesë mund të merren parasysht për ta lehtësuar ashpërsinë e çdo ndëshkimi të zbatuar ndaj shoqërisë).

115. Neni 11 paragrafi 6 Kodi Penal i Portugalisë; shih OECD (2009), Portugali: Faza 2 *Raporti Vijues mbi Zbatimin e Konventës për Luftën ndaj Korrupsionit të Zyrtarëve të Huaj Publikë*, fq. 29, www.oecd.org, parë më 28 tetor 2019. Shih gjithashtu OECD (2013), *Faza 3 Raporti për Zbatimin e Konventës së OECD Anti-Korrupsion në Portugali*, paragrafi 51, që vëren se mbrojtja portugeze për të vepruar kundër urdhrave ose udhëzimeve të shprehura përcaktohet në mënyrë të paqartë.

116. GRECO (2005), *Raundi i dytë i vlerësimit. Raporti i Vlerësimit për Portugalinë, Strasburg*, paragrafi 73, www.coe.int/greco, parë më 28 tetor 2019. Shih gjithashtu GRECO (2008), *Raundi i dytë i vlerësimit. Raporti i Vlerësimit për Portugalinë*, fq. 14, që përmban gjetjen se legjislacioni ishte miratuar për të mbuluar rastet kur një vepër ishte kryer nga një individ i cili duhet të ishte mbikëqyrur.

117. Vermeulen G. dhe të tjerë (2012), Përgjegjësia e Personave Juridikë në Vepra Penale në BE, fq.139, rekomandimi 5.

5.5.2. Një Program i Përputhshmërisë Efektive si Mbrojtje

Pavarësisht nga lloji i fajit të cilit i nënshtrohet personi juridik, ose nëse i nënshtrohet rregullimeve penale apo administrative, autoritetet do të shqyrtojnë me kujdes se çfarë lloji kulture korporative dhe çfarë lloj mbikëqyrjeje duhet të zbatohet një person juridik.

Në lidhje me objektivin e mundshëm dhe fajin për mbikëqyrje të një shoqërie, në rastet kur personat juridikë mund të trajtohen si përgjegjës për mungesën e mbikëqyrjes, shoqëria mund ta shmangë përgjegjësinë nëse mund të provojë se kishte zbatuar masat e duhura parandaluese për korrupsionin.

Ndërsa disa shtete i lejojnë personat juridikë të provojnë se kanë vënë në zbatim mekanizma të mjaftueshme parandalues për të luftuar korrupsionin dhe mitën, në sistemet ligjore nën të cilat personat juridikë mund t'i nënshtrohen përgjegjësisë në kuptimin e ngushtë edhe mekanizmat më të mirë antikorrupsion nuk e parandalojnë domosdoshmërisht përgjegjësinë. Sidoqoftë, zbatimi i një programi efektiv të pajtueshmërisë mund të zbusë dënimet e mundshme të një personi juridik që është dënuar. Pavarësisht nga lloji i fajit të cilit i nënshtrohet personi juridik, ose nëse i nënshtrohet parashikimeve penale ose administrative, autoritetet duhet të shqyrtojnë me kujdes se çfarë lloji kulture korporative dhe çfarë lloj mbikëqyrjeje duhet të zbatohet një person juridik.

Programet e pajtueshmërisë antikorrupsion të korporatave u krijuan fillimisht nga Shtetet e Bashkuara dhe janë përqaftuar nga vende të tjera. Sipas Departamentit të Drejtësisë të Shteteve të Bashkuara, gurët themelorë të një programi pajtueshmërie përfshijnë sa vijon:¹¹⁸

- 1. Angazhimi i Menaxhimit të Lartë** dhe një politikë e formuluar qartë kundër korrupsionit: pajtueshmëria dhe rregullat etike duhet të renditen në krye. Prokurorët vlerësojnë kështu nëse menaxhmenti i lartë i ka shpallur qartazi standardet e shoqërisë, i ka komunikuar ato me formulime të qarta, i përmbahet atyre me përpikëri dhe i shpërndan ato në të gjithë organizatën.
- 2. Kodi i Sjelljes, Politikat dhe Procedurat e Pajtueshmërisë:** prokurorët gjithashtu duhet të marrin parasysh nëse një shoqëri ka politika dhe procedura që e përshkruajnë përgjegjësitë për pajtueshmëri brenda shoqërisë, japin hollësi për kontrollet e duhura të brendshme, praktikat e auditimit dhe politikat e dokumentacionit dhe përcaktojnë procedurat disiplinore. Politikat dhe procedurat efektive kërkojnë një kuptim të thelluar të modelit të biznesit të shoqërisë, duke përfshirë produktet dhe shërbimet e saj, agjentët e palëve të treta, klientët, ndërveprimet qeveritare dhe rreziqet industriale dhe gjeografike.
- 3. Mbikëqyrja, Pavarësia dhe Burimet:** një person juridik duhet të përcaktojë përgjegjësinë për mbikëqyrjen dhe zbatimin e programit të pajtueshmërisë së një shoqërie një ose më shumë drejtuesve të lartë të veçantë. Këta individë duhet të kenë autoritetin e duhur brenda organizatës, pavarësi të përshtatshme nga menaxhimi dhe burime të mjaftueshme për të siguruar që programi i pajtueshmërisë së shoqërisë të zbatohet në mënyrë efektive. Pavarësia e përshtatshme përfshin përgjithësisht qasjen e drejtpërdrejtë në autoritetin qeverisës të një organizate, të tilla si bordi i drejtorëve dhe komitetet e bordit të drejtorëve (p.sh. komiteti i auditimit).
- 4. Vlerësimi i rrezikut:** programet e pajtueshmërisë të përshtatshme për të çto rast janë përgjithësisht të keqparashikuara dhe joefektive, sepse burimet janë shpërndarë në mënyrë të pashmangshme shumë dobët, me shumë përqendrim në tregje dhe për shkëmbime me rrezik të ulët në dëm të zonave me rrezik të lartë. Faktorët që duhen marrë parasysh, për shembull, përfshijnë rreziqet e paraqitura nga: vendi dhe sektori i industrisë, mundësia e biznesit, partnerët e mundshëm të biznesit, niveli i përfshirjes me qeveritë, masa e kuadrit rregullator dhe të mbikëqyrjes nga qeveria, si dhe ekspozimi ndaj doganave dhe emigracionit në veprimtaritë tregtare. Është vendimtare nëse dhe në çfarë shkalle një shoqëri i analizon dhe ju jep zgjidhje rreziqeve të veçanta me të cilat përballet.
- 5. Trajnimi dhe Këshillimi i Vazhdueshëm:** masa të tilla do të ndihmojnë në sigurimin që programi i pajtueshmërisë është kuptuar dhe ndjekur në mënyrë të përshtatshme në të gjitha nivelet e ndërmarrjes.
- 6. Nxitësit dhe masat disiplinore:** shumë shoqëri kanë zbuluar se botimeve i masave disiplinore brenda vendit, kur është e përshtatshme sipas legjislationit vendas, mund të ketë një efekt të rëndësishëm parandalues, duke dëshmuar se veprimet joetike dhe të paligjshme kanë pasoja të shpejta dhe të sigurta. Nxitësit mund të marrin shumë forma të tilla si vlerësime dhe ngritje në detyrë të personelit, shpërblime për përmirësimin dhe zhvillimin e programit të pajtueshmërisë së një shoqërie dhe shpërblime për etikën dhe udhëheqjen e pajtueshmërisë.

118. Departamenti i Drejtësisë i SH.B./Komisioni i Sigurimeve dhe Shkëmbimit i SH.B. (2012), *Një Udhëzues Burimor për Liqjin e SH.B. për Praktikën e Huaja Korruptive*, paragrafi 57 f., www.justice.gov, parë më 28 tetor 2019.

- 7. Kujdesi i duhur dhe pagesat nga palët e treta:** palët e treta, përfshirë agjentët, këshilltarët dhe shpërndarësit, përdoren zakonisht për të fshehur pagesën e mitës ndaj zyrtarëve publikë. Si pjesë e kujdesit të duhur të bazuar tek rreziku, shoqëritë duhet të kuptojnë kualifikimet dhe shoqatat e partnerëve të saj të palëve të treta, duke përfshirë emrin e saj të mirë të biznesit dhe nëse ka, marrëdhëniet me zyrtarë të huaj. Gjithashtu, shoqëritë duhet të njohin kuptimin e rolit dhe nevojës për palën e tretë dhe të sigurojnë që kushtet e kontratës t'i përshkruajnë në mënyrë të posaçme shërbimet që do të kryhen. Trajtime shtesë përfshijnë kushtet e pagesës dhe mënyrën se si ato kushte pagese krahasohen me kushtet tipike në atë industri dhe vend. Për më tepër, shoqëritë duhet të ndërmarrin një formë të monitorimit të vazhdueshëm të marrëdhënieve me palët e treta.
- 8. Raportimi konfidencial dhe hetimi i brendshëm:** një program efektiv i pajtueshmërisë duhet të përfshijë një mekanizëm për punonjësit e një organizate dhe të tjerët për të raportuar sjellje të dyshuar ose reale ose shkelje të politikave të shoqërisë mbi baza konfidenciale dhe pa frikë për hakmarrje. Shoqëritë mund të angazhojnë, për shembull, linja telefonike anonime për raportim, ose avokatë popullit. Raportimi duhet të pasohet me hetime efektive.
- 9. Përmirësimi i vazhdueshëm (Testimi i herë pas herëshëm dhe Rishikimi):** biznesi i një shoqërie ndryshon me kalimin e kohës, ashtu si edhe mjediset në të cilat ajo vepron, natyra e klientëve të saj, ligjet që rregullojnë veprimet e saj dhe standardet e industrisë së saj. Për më tepër, programet e pajtueshmërisë që nuk ekzistojnë vetëm në letër, por ndiqen në praktikë duhet të zbulojnë në mënyrë të pashmangshme dobësitë e pajtueshmërisë dhe duhet të kërkojnë përmirësime.
- 10. Shkrirjet dhe Blerjet (Integrimi i duhur i para-blerjes dhe integrimi pas blerjes):** për shembull, një shoqëri blerëse duhet të zbulojë çdo korrupsion të mundshëm në shoqërinë, e cila po blihet si pjesë e kujdesit të duhur, të sigurojë që korrupsioni t'i zbulohet vullnetarisht qeverisë, të bashkëpunojë për hetimin dhe përfshirjen e shpejtë të shoqërisë së përftuar në programin e saj të pajtueshmërisë dhe kontrollet e brendshme.

Duhet të mbahet parasysh se korporatat e mëdha shumëkombëshe bëjnë tregti jashtë vendit, por edhe shoqëritë me përmasa më të vogla. Ndërsa programet e pajtueshmërisë të parashtruara me hollësi më sipër kërkojnë burime dhe ekspertizë që një korporatë e madhe mund "t'i përballojë "me lehtësi", burime të tilla mund të jenë mjaft sfiduese për shoqëritë e vogla.¹¹⁹

5.5.3. Kërkesa të posaçme në Juridiksione të Përzgjedhura

Kur ndiqet një qasje në kuptimin e ngushtë (ose gati të ngushtë) të përgjegjësisë, vende të caktuara kanë krijuar udhëzime për të përcaktuar nëse dënimi mund të zbutet.

Shtetet e Bashkuara

Kur zgjidhin një veprim të zbatimit të FCPA-LPHK (Ligji për Praktikat e Huaja Korruptive) kundër një shoqërie, Departamenti i Drejtësisë i SH.B. ("DD") dhe Komisioni Amerikan i Sigurimeve dhe Shkëmbimit ("KASSH") marrin parasysh nëse shoqëria ka pasur një program pajtueshmërie gjatë kohës kur u konsumuar korrupsioni i supozuar dhe nëse po, nëse programi është krijuar, zbatuar dhe efektiv.¹²⁰ DD dhe KASSH kanë nxjerr një Udhëzues të Përbashkët të Burimeve të FCPA-LPHK (Ligji për Praktikat e Huaja Korruptive), i cili përshkruan "tiparet dalluese" të një programi efektiv të pajtueshmërisë në sytë e autoriteteve amerikane.¹²¹ (shih më lart Seksionin 5.5.2).

Brazili

Sipas legjislacionit brazilian, autoritetet ligjzbatuese duhet të marrin parasysh nëse shoqëritë e akuzuara për shkelje të ligjit i kanë pasur dhe i kanë zbatuar në mënyrë efektive kodet e etikës, kontrollet e brendshme, procedurat e sinjalizimit dhe sistemet e kontrollit të brendshëm.¹²² Në lidhje me sistemet e kontrollit të brendshëm, Dekreti Brazilian nr.8.420/15 parashikon karakteristikat e nevojshme për një program përputhshmërie efektiv.¹²³ Këto karakteristika janë përsëri të ngjashme me elementet kryesore të përmendura më lart. Autoriteteve iu kërkohet të peshojnë disa faktorë kur vlerësojnë programin e pajtueshmërisë të një shoqërie, të tilla si madhësia

119. Shih Nickerson K. (2011), *Çfarë mund të bëjë Qeveria e Sh.B. për të ndihmuar shoqëritë e SH.B. lidhur me korrupsionin ndërkombëtar*, www.com-merce.gov, parë më 28 tetor 2019.

120. FCPA - LPHK (Ligji për Praktikat e Huaja Korruptive) Udhëzues Burimor (nëntor 2012), fq. 56.

121. FCPA-LPHK Udhëzues Burimor (nëntor 2012), fq. 56-62.

122. Ligj nr. 12,846/13, neni 7(VIII).

123. Dekret nr. 8.420/15, neni 42.

dhe struktura e një shoqërie, si dhe rreziqet që paraqesin veprimtaritë e saj.¹²⁴ Në varësi të vlerësimit të tyre, autoritetet mund të zbatojnë një zbritje në gjobë deri në 4%.

Spanja

Neni 31 i *ndryshuar* i Kodit Penal Spanjoll përcakton si përgjegjës në penale që mund t'i ngarkohet një shoqërie, ashtu edhe kërkesat për një model organizativ dhe menaxhimi, sipas të cilit shoqëritë mund të mbrohen nga përgjegjësia. Për t'u mbrojtur nga përgjegjësia që buron nga shkeljet e kryera duke përfaqësuar një shoqëri ose në emër të saj, autoritetet spanjolle duhet të shikojnë nëse shoqëritë që janë potencialisht përgjegjëse për veprën penale kanë miratuar dhe zbatuar në mënyrë efektive para kryerjes së veprës penale një model të tillë, përfshirë masat e përshtatshme të mbikëqyrjes dhe kontrollit për të parandaluar shkelje të tilla ose për të pakësuar rrezikun e kryerjes së tyre. Në mënyrë të ngjashme, shoqëritë do të përjashtohen nga përgjegjësia për shkeljet që janë kryer nga punonjësit gjatë punës së tyre në shoqëri nëse menaxhimi i shoqërisë ka zbatuar një model efektiv të pajtueshmërisë që përfshin mekanizmat e mbikëqyrjes dhe kontrollit para kryerjes së një vepre penale ose nëse mbikëqyrja e programit të pajtueshmërisë i është rekomanduar një organi të pavarur, autonom.

Në veçanti, sipas legjislacionit spanjoll,¹²⁵ modelet organizative dhe të menaxhimit duhet të:

- ▶ Identifikojnë veprimtaritë, përmes të cilave mund të kryhen veprat penale;
- ▶ Krijojnë protokollet ose procedurat që parashikojnë procesin për arritjen e një konsensusi të përbashkët, miratojnë vendimet dhe t'i zbatojnë ato;
- ▶ Zbatojnë modelet e menaxhimit të burimeve financiare për të parandaluar kryerjen e veprave penale që duhet të parandalohen;
- ▶ Vendosin detyrimin për t'i raportuar organit përgjegjës për mbikëqyrjen e përputhshmërisë dhe modelin e parandalimit të rreziqeve dhe shkeljeve;
- ▶ Krijojnë një sistem disiplinor që penalizon në mënyrë të përshtatshme shkeljen e parashikimeve të vendosura nga modeli;
- ▶ Kryejnë verifikime periodike të modelit dhe çdo ndryshim të mundshëm të tij nëse ndodh ndonjë shkelje e rëndësishme e parashikimeve, ose kur kërkohet kështu në rast të ndryshimeve në shoqëri, strukturën mbikëqyrëse ose veprimtarinë e ndërmarrë.

Sipas paragrafit të dytë të nenit 31 të *ndryshuar*, modeli i pajtueshmërisë duhet të mbikëqyret nga një organ që është i pavarur nga menaxhimi dhe që ka pavarësi të përshtatshme financiare nga menaxhimi i lartë. Sidoqoftë, Kodi Penal spanjoll parashikon që shoqëritë e vogla mund t'ia delegojnë këtë përgjegjësi menaxhimit të lartë. Ndërsa nuk e përcakton menaxhimin ose përbërjen e organit mbikëqyrës, Kodi Penal Spanjoll përcakton disa kërkesa. Më e rëndësishmja është pavarësia e organit mbikëqyrës, e provuar përmes burimeve të mjaftueshme financiare dhe njerëzore ndaj tij dhe pozicionit hierarkik të tij brenda strukturës organizative të shoqërisë.

Organi mbikëqyrës është i ngarkuar edhe me përgjegjësitë e mëposhtme:

- ▶ marrjen e njoftimeve për shkelje të modelit të pajtueshmërisë;
- ▶ krijimin e protokolleve të mbikëqyrjes dhe kontroleve periodike;
- ▶ komunikimin periodik për pajtueshmërinë; dhe
- ▶ përditësimin e të gjitha modeleve dhe protokolleve në lidhje me çdo legjislacion të ri ose ndryshim brenda strukturës ose veprimtarive të shoqërisë.¹²⁶

Për shoqëritë e renditura në Spanjë, *Kodi i Qeverisjes së Shoqërive me Renditje të Mirë*, i përgatitur nga Komisioni Spanjoll i Letrave me Vlerë dhe Shkëmbimit, përfshin një detyrim për shoqëritë që të krijojnë një drejtori të brendshme të ngarkuar me kontrollin dhe administrimin e rrezikut. Kjo drejtori duhet të mbikëqyret nga një komision i specializuar i bordit të drejtorëve, siç është një komitet auditimi, të cilit i janë besuar detyrat e mëposhtme:

- ▶ Garanci që sistemet e kontrollit dhe menaxhimit të rreziqeve të funksionojë mirë dhe që shoqëria të identifikojë, administrojë dhe analizojë rreziqe të rëndësishme;

124. Dekret nr. 8.420/15, neni 42§1. Këta faktorë përfshijnë sa vijon: (1) numrin e të punësuarve; (2) ndërlikueshmërinë e strukturës së brendshme dhe numrin e departamenteve, drejtorive dhe sektorëve; (3) përdorimin e palëve të treta si këshilltarë ose përfaqësues tregtarë; (4) sektorin ose industrinë; (5) vendet në të cilat vepron shoqëria, drejtpërdrejt ose indirekt; (6) nivelin e ndërveprimit me sektorin publik dhe rëndësinë e lejeve, licencave dhe autorizimeve të tjera qeveritare për veprimtaritë e shoqërisë; (7) numrin dhe vendndodhjen e ndërmarrjeve të lidhura; dhe (8) nëse shoqëria klasifikohet si një ndërmarrje "mikro" ose "e vogël".

125. Kodi Penal spanjoll, neni 31 i ndryshuar §5.

126. Kodi Penal spanjoll, neni 31 i ndryshuar §2.

- ▶ Pjesëmarrje në përpunimin e strategjive të rrezikut dhe menaxhimin e këtyre strategjive; dhe
- ▶ Mbikëqyrje e sistemit të menaxhimit të rrezikut të kontrollit, i cili duhet të zbusë në mënyrë të përshtatshme çdo rrezik me të cilin përballlet shoqëria.

Portugali

Në Portugali, përgjegjësia strikte zbatohet për veprimet e drejtuesve, ndërsa mungesa e mbikëqyrjes ose kontrollit duhet të provohet si kundërvajtje nga punonjësit e tjerë. Sidoqoftë, një kompani është plotësisht e përgjashtuar nga përgjegjësia e korporatës në të gjitha rastet kur vepra është kryer kundër urdhrave ose udhëzimeve të saj të shprehura.¹²⁷ Disa studiues argumentojnë se ky përjashtim zbatohet kur kompania ka miratuar rregulla dhe procedura specifike të pajtueshmërisë për të cilat punonjësit janë trajnuar.¹²⁸

Në mungesë të dispozitave specifike lidhur me rëndësinë e programeve të pajtueshmërisë, studiues dhe juristë kanë argumentuar se neni 72 (1) i Kodit Penal lejon gjykatat të vlerësojnë ekzistencën e rregullave dhe procedurave të pajtueshmërisë. Sipas kësaj dispozite, ndëshkimet mund të ulen kur rrethanat zbutin paligjshmërinë e aktit, fajin e shkelësit ose nevojën për dënimin fillestar.¹²⁹

Itali

Në Itali, ku personat juridikë janë objekt i përgjegjësisë administrative, kompanitë mund të shmangin përgjegjësinë sipas Ligjit 231/2001 rast pas rasti, nëse plotësohen njëherazi kushtet e mëposhtme:

- Para kryerjes së veprës, kompania miratoi, zbatoi dhe përditësoi rregullisht një program të pajtueshmërisë së korporatave (zakonisht i referuar si “model organizativ”) për parandalimin e veprave penale të së njëjtës natyrë me ato të kryera;¹³⁰
- Para kryerjes së veprës, kompania kishte ngarkuar një organ të brendshëm (i ashtuquajtur *Organismo di Vigilanza*) me kompetenca të pavarura për të mbikëqyrur zbatimin e modelit organizativ për të siguruar përputhshmërinë me dispozitat e tij;
- Organismo di Vigilanza* nuk dështoi në ushtrimin e kompetencave mbikëqyrëse; dhe
- Nëse kryhet nga drejtues të lartë të kompanisë (siç janë drejtorët dhe drejtuesit më të lartë), vepra penale është kryer përmes shmangies mashtruese të modelit organizativ.¹³¹

Ligji 231/2001 përcakton kërkesa specifike që duhet të përmbushin modelet organizative në mënyrë që të mbrojnë korporatat nga përgjegjësia. Në veçanti, modeli organizativ duhet:

- ▶ Të identifikojë aktivitetet që mund të rezultojnë në vepra penale (ose të lehtësojnë kryerjen e tyre), dhe të përmbajë procedurat për t’i disiplinuar;
- ▶ Të përcaktojë procedurat për menaxhimin e burimeve financiare të korporatave;
- ▶ Të përcaktojë detyrat e raportimit të *Organismo di Vigilanza*;
- ▶ Të krijojë të paktën dy mekanizma sinjalizues që lejojnë punonjësit të raportojnë praktika të paligjshme në anonimat, si dhe ndalimin e masave hakmarrëse kundër sinjalizuesve; dhe
- ▶ Të përcaktojë masa disiplinore që synojnë ndëshkimin e mosrespektimit të modelit organizativ.

Meqenëse Ligji 231/2001 nuk ofron udhëzime të hollësishme për përmbajtjen e modeleve organizative, kompanitë mund t’i strukturojnë ato në përputhje me udhëzimet e lëshuara nga sindikatat ose shoqatat e industrisë, me kusht që ato të paraqiten dhe të miratohen nga Ministria e Drejtësisë. Të gjitha sindikatat e mëdha dhe shoqatat e industrisë në Itali kanë nxjerrë udhëzime për sa i përket kërkesave të modeleve organizative dhe i paraqesin ato pranë Ministrisë së Drejtësisë, ku secila jep një përshkrim të hollësishëm të kërkesave që kompanitë duhet të plotësojnë në mënyrë që të mbrojnë korporatat nga përgjegjësia administrative. Ato në thelb korrespondojnë me kriteret 2, 3, 5, 6 (në lidhje me masat disiplinore), 7 dhe 8. Për sa i përket sinjalizimit, regjimi italian përcakton edhe detyrimin për të raportuar.

Kompanitë nuk kanë asnjë detyrim për të zbatuar model të tillë organizativ, por nëse një korporatë është ekspozuar ndaj përgjegjësisë administrative, fakti që drejtorët e korporatave nuk kanë miratuar një model organizativ mund të përbëjë shkak për padi dytësore ndaj drejtorëve nga aksioneri i kompanisë. Për më tepër,

127. Neni 11(6) i Kodit Penal.

128. Teresa Quintela de Brito, “Relevância dos mecanismos de “compliance” na responsabilização penal das pessoas coletivas e dos seus dirigentes” in *Anatomia do crime* (Coimbra : Almedina 2014), fq. 80.

129. Po aty.

130. Shih pikën C më poshtë.

131. Ligji 231/2001, neni 6.

gjithnjë e më shumë autoritete publike kanë filluar t'u kërkojnë kompanive të miratojnë modele sipas Ligjit 231/2001 si kusht për të marrë pjesë në tenderë publikë.

Mbretëri e Bashkuar

Sipas Seksionit 7 (2) të Aktit të Ryshfetit, mbrojtja e vetme për kompaninë është të provojë se kishte procedura të përshtatshme në kohën kur ndodhi shkelja. Kjo është një mbrojtje e plotë ndaj akuzës që ngrihet sipas Seksionit 7 ndaj një kompanie për të provuar që, edhe pse një punonjës ose agjent është përfshirë në ryshfet, kompania kishte procedura të përshtatshme për të parandaluar personat e lidhur me të paguanin, të ofronin ose të jepnin ryshfet. Barra e provës për kompaninë e paditur është baraspesha mes probabiliteteve.

Akti i Ryshfetit i vitit 2010 përshkruar më lart në Kapitullin 4, përcakton udhëzime se si zbatohet një program efektiv i pajtueshmërisë përmes 6 parimeve gjithëpërfshirëse. Këto parime janë orientuese dhe jo shteruese për çdo program. Në fakt, udhëzimi i referohet dallimit mes burimeve të një kompanie të madhe shumëkombëshe dhe burimeve të kompanive të vogla dhe të mesme; aty thuhet se disa procedurat mund të mos jenë të zbatueshme për kompanitë e vogla duke pasur parasysh rrethanat e tyre.¹³²

Sidoqoftë, gjykatat e Mbretërisë së Bashkuar marrin në konsideratë të gjitha faktet dhe rrethanat e një procedimi, si edhe masat që një kompani ka marrë për të krijuar një program efektiv pajtueshmërie mund t'i japin mundësinë të vërtetojë se ka miratuar procedura të përshtatshme për të parandaluar ryshfetin dhe për këtë arsye mbrohet nga përgjegjësia.

Njësoj si në Shtetet e Bashkuara, gjashtë parimet udhëzuese të përcaktuara nga Ministria e Drejtësisë e Mbretërisë së Bashkuar korrespondojnë me kriteret e shpjguara më lart.

Francë

Në Francë, ligji Sapin 2 kërkon që persona të caktuar juridikë të krijojnë një program që ndjek 8 shtylla, që korrespondojnë me 10 kriteret të përmendura më lart. Agjencia e Antikorrupsionit në Francë ka publikuar udhëzime shumë të hollësishme se si miratohet dhe zbatohet secili kriter dhe ka filluar të kryejë kontrolle periodike nëpër kompani që nga fundi i vitit 2017.¹³³

Miratimi dhe zbatimi i një programi të përshtatshëm antikorrupsion shpesh personat juridikë - që i nënshtrohen detyrimeve të pajtueshmërisë së Sapin 2 - nga përgjegjësia administrative në rast auditit të Agjencisë. Sidoqoftë, ato mbajnë përgjegjësi penale në rast korrupsioni. Në rastin më të mirë, prokurorët francezë mund ta marrin parasysh programin si një faktor lehtësues gjatë negociatave të tyre për një marrëveshje me subjektin juridik.

5.6. Ekskursus: kompanitë e lidhura

Shpesh personat juridikë janë pjesë e kompanive të lidhura. Në shumicën e konfigurimeve, një kompani kontrollon një kompani tjetër në një mënyrë apo në një tjetër. Shembulli më i dukshëm është marrëdhënia kompani mëmë-filial. Forma të tjera përfshijnë një kompani që kontrollon një tjetër përmes marrëveshjeve zyrtare për kontrollin ose transferimin e humbjeve dhe fitimeve. Kontrolli mund të jetë edhe *de facto* kur të dy kompanitë administrohen nga të njëjtët persona, ose kur kompania ka varësi të plotë ekonomike nga tjetra. Pastaj lind pyetja se cili person juridik mbahet përgjegjës: kompania e kontrolluar, kompania kontrolluese, apo të dyja. Kjo pyetje është ende mjaft e re dhe ka shumë pak ose aspak jurisprudencë në disa juridiksione.

la vlen të përmendet se Rekomandimi i OECD-së i vitit 2009 parashikonte që Shtetet Palë të garantonin që personat juridikë të mos i shmangen përgjegjësinë për ryshfet të kryer "përmes ndërmjetësve, përfshirë personat juridikë të lidhur me to".¹³⁴ Raporti Analitik i OECD-së 2016 zbuloi se 78% e Shteteve Palë munden, të paktën sipas disa kushteve, të ngarkojnë kompanitë përgjegjëse me përgjegjësi për veprimet e paligjshme të ndërmjetësve të lidhur.¹³⁵ Konsiderata të ngjashme vlejné edhe për ndërmjetësit e palidhur si agjentët si palë të treta, konsulentët apo kontraktorët.

Në rastet e ryshfetit në kompani të kontrolluara, gjithmonë duhet parë mundësia nëse kompania kontrolluese mund të mbajë përgjegjësi si bashkëfajtores. Kjo përgjegjësi vjen në disa forma:

132. Ministria e Drejtësisë, Akti i Ryshfetit 2010 2010 – Orientime për procedurat që mund të miratojnë organizatat tregtare për të parandaluar personat e lidhur me to nga mita (shih seksionin 9 të Aktit të Ryshfetit), mars 2011.

133. Agence Française Anticorruption (2017), *Udhëzimet e Agjencisë Antikorrupsion në ndihmë të subjekteve të sektorit privat dhe publik që të parandalojnë dhe të zbulojnë korrupsionin, ndikimin e paligjshëm, zhvatjen nga zyrtarët publikë, marrjen e paligjshme të interesave, përvetësimin e fondeve publike dhe favorizimin*, vizituar më 28 tetor 2019

134. OECD (2009), *Rekomandim i Këshillit për Luftën e Mëtejshme ndaj Mitëmarrjes së Zyrtarëve të Huaj Publikë në Transaksionet e Biznesit Ndërkombëtar*, Shtojca I, Pjesa C, vizituar më 26 nëntor 2018.

135. OECD, *Përgjegjësia e Personave Juridikë për Mitëmarrjen e Huaj: Raport Analitik* (2016), fq. 79.

- ▶ **Përgjegjësi e drejtpërdrejtë:** kompania kontrolluese ka marrë pjesë drejtpërdrejt në ryshfetin e shoqërisë së kontrolluar. Për shembull, kompania e kontrolluar ka marrë pjesë ose duke shtytur shkeljen ose duke miratuar pagesat e përdorura si ryshfet për një palë të tretë. Në raste të tilla, kompania kontrolluese mban përgjegjësi të drejtpërdrejtë ose për veprimet e drejtimit të lartë apo punonjësve të vet, ose për mungesën e mbikëqyrjes (c / f neni 18, Konventa Penale e Këshillit të Evropës për Korrupsionin).
- ▶ Për shembull, Akti për Shkeljet Rregullatore në Gjermani parashikon përgjegjësi ligjore për kompanitë kontrolluese:
 “Seksioni 30, Gjoha Rregullatore ndaj Personave Juridikë dhe Organizimet e Personave
 (1) Kur dikush vepron [...]

5. si person tjetër përgjegjës në emër të drejtimit të operacionit apo kompanisë që bën pjesë në një person juridik [...], gjithashtu, që është përgjegjës për mbikëqyrjen e sjelljes së biznesit apo ushtrimin e fuqive kontrolluese në nivel drejtues, kryen një vepër penale apo shkelje rregullatore [...], një gjobë rregullatore mund t’i vendoset këtij personi [juridik] apo organizimi.”¹³⁶
- ▶ Në këtë seksion, pranohet përgjithësisht se “person tjetër” mund të jetë një drejtues i lartë i kompanisë kontrolluese (p.sh. kompania mëmë) e cila është e përfshirë në një skemë ryshfeti në kompaninë e kontrolluar (p.sh. në një filial).¹³⁷
- ▶ **Përgjegjësia e agjentit:** ky koncept ndjek logjikën e përgjegjësive padron-shërbëtor. Kompania kontrolluese është përgjegjëse për veprimet e shoqërisë së kontrolluar si agjent i saj. Kjo marrëdhënie varësie mund të vendoset me elementë formalë dhe aktualë kontrolli të përgjithshëm, por edhe në kontekstin e vetëm një transaksioni specifik.
- ▶ Për shembull, autoritetet në Shtetet e Bashkuara ngritën një procedurë administrative ndaj një kompanie mëmë për ryshfete që kishte paguar drejtori i filialit të cilin e kishte në pronësi të plotë. Në atë çështje, drejtori i filialit raportonte drejtpërdrejt te drejtori i përgjithshëm i kompanisë mëmë, dhe kompania rregullisht e evidentonte drejtorin si anëtar të drejtimit të lartë në raportet e saj vjetore. Për më tepër, departamenti ligjor i kompanisë mëmë miratoi mbajtjen e agjentit (si palë e tretë) përmes të cilit kaluan ryshfetet, pavarësisht se mungonte kujdesi i duhur e dokumentuar dhe marrëveshja e varësisë shkelte politikën e korporatave; gjithashtu, një zyrtar i kompanisë mëmë miratoi një pagesë për agjentin.¹³⁸
- ▶ **Përgjegjësia e vetëm një kompanie:** sipas kësaj doktrine, pronari i disa personave juridikë konsiderohet vetë si subjekt që përfshin dhe administron të gjithë personat juridikë. Kështu, çdo ryshfet brenda kësaj kompanie bën atë përgjegjës ose me faj të drejtpërdrejtë ose nga mungesa e mbikëqyrjes, njësoj sikur ryshfeti të ketë ndodhur brenda një kompanie dhe jo në një person juridik tjetër. Sidoqoftë, për një përgjegjësi të tillë është e nevojshme që legjislacioni i brendshëm të përcaktojë përgjegjësinë mbi termin “kompani” dhe jo mbi termin “persona juridikë”.
- ▶ Në Kodin Penal zviceran, shkelja “i atribuohet ndërmarrjes (sinonim për “kompani”).¹³⁹ Nëse disa kompani janë të ndërlidhura nën një kompani mëmë, kjo e fundit konsiderohet si kompani më vete që përfshin të gjitha kompanitë. Në raste të tilla, një shkelje që ndodh në një prej kompanive cilësohet se ka ndodhur edhe në kompaninë mëmë.¹⁴⁰

Të tre modelet janë shumë të ngjashëm: kemi një kompani që kontrollon një tjetër, mungesën e kontrollit dhe/ose njëfarë përfshirjeje në transaksionit e ryshfetit, që e bën kompaninë kontrolluese përgjegjëse.

Ekziston mundësia që përgjegjësia të shtrihet më tej. Për shembull, Akti i Mitmarrjes i vitit 2020 në Mbretërinë e Bashkuara përfshin përgjegjësinë për akte të “personit të lidhur” i cili “kryen shërbime” për personin juridik, si dhe nuk ka rëndësi “cilësia në të cilën [personi i lidhur kryen shërbimet në emër të personit juridik”.

Edhe pse një kompani e lidhur apo jo nuk mban përgjegjësi për një shkelje të kryer nga një tjetër person juridik, prapë ajo mund të përfitojë nga korrupsioni. Në raste të tilla, ka gjasa që kjo kompani të detyrohet të kthejë përfitimet e realizuara (shih 5.1.3 më poshtë).

136. *Akti për Shkeljet Rregullatore* [Gesetz über Ordnungswidrigkeiten – OWiG] ndryshuar në 2009, www.gesetze-im-internet.de, vizituar më 28 tetor 2019.

137. Rogall K. (2006), Komentari mbi Aktin për Shkeljet Rregullatore [Karlsruher Kommentar zum OWiG] (botimi i tretë), § 30, paragrafi 70a, nënvizon se “mjafat problematika janë ende pak të sqaruara dhe kanë nevojë për shqyrtim të mëtejshëm”.

138. Departamenti i Drejtësisë i SHBA-së/Komisioni i Letrave me Vlerë dhe Shkëmbimit (2012), *Udhëzues për Aktin e Praktikave të Huaja Korruptive*, fq. 27 e tutje, www.justice.gov, vizituar më 28 tetor 2019.

139. *Kodi Penal i Zvicrës SR 311.0 datë 1 janar 2013*, www.admin.ch, vizituar më 28 tetor 2019.

140. Shih Livschitz M. (2007), *Përgjegjësia e Personave Juridikë për Korrupsion – Perspektivë Zvicerane, punimet e seminarit të OECD/ACN “Kriminalizimi i Korrupsionit”, fq. 7*, www.oecd.org, vizituar më 28 tetor 2019.

5.6.1. Zbatimi në Juridiksione të caktuara

5.6.1.1. Qasjet e common law

Mbretëri e Bashkuar

Sipas Aktit të Kompanive të vitit 2006, korporata mëmë nuk ngarkohet me përgjegjësi për veprimet e degës apo filialit të vet, meqë kanë personalitete juridike të ndara.¹⁴¹ Gjykatat angleze mund ta shpërfillin këtë fakt me teorinë e heqjes së 'perdes së korporatës'. Sidoqoftë, Gjykata e Lartë angleze ka vlerësuar se kjo perde hiqet vetëm në rastet e mashtrimit kur nuk ka mjete të tjera ligjore për arritjen e një rezultati ekuivalent dhe kur paditësi nuk gjen alternativë tjetër për të identifikuar kompaninë që të ofrojë dëmshpërblim.¹⁴²

Për sa i përket ryshfetit, kompanitë mëmë mund të ngarkohen me përgjegjësi për shkeljet e filialeve të tyre. Siç u tha më lart, kompania mban përgjegjësi sipas Seksionit 7 të Aktit të Ryshfetit kur nuk parandalon një person të lidhur që të japë ryshfet për të mbajtur apo zgjeruar biznesin. Seksioni 8 i Aktit përfshin filialet në përkufizimin e 'personit të lidhur' të kompanisë.¹⁴³ Kështu, kompania mëmë mund të ngarkohet me përgjegjësi për ryshfetin që jep filiali gjatë kryerjes së shërbimeve për kompaninë mëmë.

Shtetet e Bashkuara

Ligji për korporatat në SHBA parashikon në përgjithësi se një korporatë mëmë e përjashtohet nga përgjegjësia për shkeljet e filialeve të saj.¹⁴⁴ Korporatat gëzojnë përgjegjësi të kufizuar korporate, madje edhe kundrejt subjekteve të tjera në të njëjtin grup të kompanive. Megjithatë, është e mundur që të "shpohet perdja e korporatës" dhe kompania mëmë të ngarkohet me përgjegjësi për veprimet e degës së saj kur, ndër të tjerash, forma e korporatës do të keqpërdoret për të përmbushur disa qëllime përmes sjelljesh të gabuara, kryesisht mashtrimi, në emër të kompanisë mëmë.¹⁴⁵ Perdja e korporatës mund të shpohet nëse mund të demonstron se marrëdhënia midis kompanisë mëmë dhe degës ka qenë e tillë ku dega është agjent i kompanisë mëmë dhe punonjësit e degës janë agjentë të korporatës mëmë.¹⁴⁶

Në kuadër të zbatimit të FCPA-së (Aktit të Praktikave të Huaja Korruptive), Departamenti i Drejtësisë dhe Komisioni i Letrave me Vlerë dhe Shkëmbimit përdorin parimet e përgjegjësive kompani mëmë - degë për të mbajtur përgjegjëse kompanitë për shkeljet e FCPA-së të kryera nga degët e tyre. Një kompani mëmë mund të ngarkohet me përgjegjësi për ryshfete dhënë nga dega e saj për dy shkaqe kryesore. Së pari, një kompani mëmë mund të ngarkohet drejtpërdrejtë me përgjegjësi nëse ajo merr pjesë mjaftueshëm në veprimtari ose përmes drejtimit të degës në përfshirjen në sjelljen e gabuar ose pjesëmarrjes në skemën e ryshfetit.¹⁴⁷ Së dyti, një kompani mëmë mund të ngarkohet me përgjegjësi nëse dega konstatohet të jetë agjente e kompanisë mëmë. Meqenëse karakteristika themelore e agjencisë është kontrolli, Departamenti i Drejtësisë dhe Komisioni i Letrave me Vlerë dhe Shkëmbimit vlerësojnë nivelin e kontrollit të kompanisë mëmë mbi degën për të përcaktuar nëse dega është agjente e kompanisë mëmë.¹⁴⁸

5.6.1.2. Qasjet e ligjit civil

Brazil

Akti i Pastërtisë së Kompanisë ("CCA") ngarkon me përgjegjësi kompanitë mëmë, filialet dhe të lidhura, si edhe konsorciumin apo ortakët e sipërmarrjeve të përbashkëta për projekte që kryejnë bashkë. Megjithatë, kjo përgjegjësi shkon maksimumi deri në pagimin e gjobave dhe dëmeve dhe nuk përfshin sanksione të tjera.¹⁴⁹

Italia

Megjithëse legjislacioni italian nuk përcakton shprehimisht përgjegjësinë penale të filialeve, kjo çështje është trajtuar shpesh nga gjykatat italiane, veçanërisht nga Gjykata e Lartë italiane e cila ka vlerësuar se filialet nuk mund të ngarkohen automatikisht me përgjegjësi, nëse një kompani tjetër e grupit është përballur me

141. Shih Shërbimin e Prokurorisë së Kurorës, *Procedimet e Korporatave*, gjendet në at www.cps.gov.uk.

142. Shih *Prest v Petrodel Resources Ltd* [2013] UKSC 34.

143. Akti i Mitëmarrjes 2010, Seksioni 8(3).

144. Shtetet e Bashkuara k. *Best Foods*, 524 U.S. 51, 63 (1998).

145. Shtetet e Bashkuara k. *Best Foods*, 524 U.S. 51, 63 (1998).

146. Shtetet e Bashkuara k. *Johns-Manville Corporation*, 231 F. Sup. 69, 6980 (E.D. Pa. 1964)

147. Udhëzuesi FCPA (nëntor 2012), fq. 27.

148. Udhëzuesi FCPA (nëntor 2012), fq. 27.

149. Ligji nr. 12.846/13, neni 4§2.

përgjegjësi sipas Ligjit 231/2001. Në të vërtetë, përgjegjësia lind vetëm kur vepra penale kryhet për interesin "e drejtpërdrejtë dhe specifik" të filialit, ose kur drejtorët apo punonjësit që kryen veprën penale përfaqësonin të dyja subjektet.¹⁵⁰

Portugali

Kodi Penal portugez përcakton shprehimisht vetëm përgjegjësinë e pasardhësit, por jo nëse kompanitë ngarkohen me përgjegjësi për shkelje të filialeve. Sidoqoftë, disa juristë argumentojnë se ligji lejon procedimin penal të kompanive që kanë kontroll mbi formën, ekzekutimin dhe rezultatin e shkeljes, por kanë dështuar të ushtrojnë fuqinë për ta parandaluar.¹⁵¹

Spanja

Kodi Penal spanjoll nuk përmban dispozita që shtrijnë përgjegjësinë penale të një filiali apo dege të kompania mëmë. Si rregull i përgjithshëm sipas ligjit spanjoll për korporatat, kompania mëmë nuk mban përgjegjësi për shkeljet e kryera nga filiali i saj. Sidoqoftë, ky rregull ka dy përjashtime.

Së pari, përgjegjësia penale e korporatës mund t'i atribuohet një kompanie mëmë kur ajo është përfaqësuesi ose drejtuesi i filialit ku është kryer vepra penale dhe kompania mëmë ka përfituar prej kësaj vepre.¹⁵²

Së dyti, në bazë të nenit 31/2 të Kodit Penal spanjoll, kompania mëmë mund të ngarkohet me përgjegjësi penale për vepra penale të kryera nga drejtorët, përgjegjësit ose përfaqësuesit e filialit të vet, edhe nëse kompania mëmë shkel një detyrim kontraktual ose ligjor për të parandaluar kryerjen e një vepre penale.¹⁵³

Kodi Penal spanjoll trajton edhe çështjen e përgjegjësisë së pasardhësit. Neni 130.2 përcakton që transformimi, bashkimi, përrthithja ose ndarja e personave juridikë nuk shuan përgjegjësinë e tyre penale. Prandaj, përgjegjësia penale transferohet te subjekti(et) e sapothemeluara në të cilat subjekti fillestar është transformuar, bashkuar, përrthithur apo ndarë. Për më tepër, as shpërbërja e fshehur apo në dukje e kompanisë nuk e shuan përgjegjësinë e saj penale.¹⁵⁴

Franca

Sipas legjislacionit francez, kompania mëmë mund të mbajë përgjegjësi për pjesëmarrje në shkelje, sepse ajo e ka kryer vetë veprën penale ose i ka mbetur në tentativë, apo sepse ka vepruar si bashkëpunëtore. Në rastin e dytë, kompania mëmë mund të ngarkohet me përgjegjësi në disa rrethana: (i) si bashkëfajësi nëse të gjithë elementët e veprës penale konstatohen si për kompaninë mëmë edhe për filialin e vet (ii) si bashkëpunëtore nëse kompania mëmë ka ndihmuar ose ka nxitur filialin e vet, ose e ka shtyrë që të kryente shkeljen; ose (iii) si poseduese e produkteve të veprës penale.

5.7. Ushtrimi 3: Energetica

Konteksti

Profili i kompanisë

Energetica është një korporatë në një nga shtetet anëtare të Këshillit të Evropës (Shteti Anëtar A). E themeluar që në 1847, për mbi 160 vjet ka qenë një nga konglomeratet më të suksesshme në Evropë. Aktualisht, Energetica është një nga furnizuesit më të mëdhenj në botë të energjisë dhe burimeve të energjisë (energji elektrike, gaz, naftë). Gjithashtu, kompania prodhon sisteme të kontrollit të energjisë, pajisje energjetike dhe rrjete energjetike. Në vitin 2008, Energetica punësonte afërsisht 428 200 persona dhe zhvillonte aktivitetin në rreth 190 shtete. Energetica deklaronte 16.5 miliard USD të hyra dhe 8.9 milion të ardhura gjatë vitit fiskal deri më 30 shtator 2008.

Në përputhje me legjislacionin vendas, Energetica ka një Bord Mbikëqyrës dhe një Bord Drejtues. Bordi Mbikëqyrës zakonisht krahasohet me bordin e drejtorëve të një korporate në Shtetet e Bashkuara që mbikëqyr drejtimin, por me më pak fuqi mbikëqyrëse sipas legjislacionit vendas. Bordi Drejtues në përgjithësi kryen

150. Gjykata e Lartë italiane, vendimi nr. 52316, datë 27 shtator 2016.

151. Patricia Bernades, Grupos Societários: Critérios Atributivos de Responsabilidade penal à la Sociedade- Dominante e/ou à Sociedade-Dominada (shkurt 2017).

152. Urdhri i Prokurorit të Përgjithshëm, 1 qershor 2011.

153. Kodi Penal spanjoll, neni 31/2.

154. Kodi Penal spanjoll, neni 31.2.

detyrat dhe përgjegjësitë e drejtimit të lartë të një korporate në Shtetet e Bashkuara dhe përfshin drejtorin e përgjithshëm dhe shefin e financës.

Para riorganizimit të fundit, Energetica operonte përmes një grupi kompleks të grupeve të biznesit dhe kompanish rajonale. Grupet e biznesit janë ndarje brenda Energetica-s dhe jo persona juridikë të veçantë. Kompanitë rajonale janë tërësisht ose pjesërisht në pronësi të filialeve të Energetica. Vetë Energetica është plotësisht në pronësi të Shtetit Anëtar A të Këshillit të Evropës dhe një ligj i posaçëm disiplinon kontrollin e saj publik. Për shembull, sipas ligjit të posaçëm, shumica e anëtarëve të Bordit Drejtues duhet të jenë zyrtarë shtetërorë, në mënyrë që të kontrollojnë korporatën për shkak se ka rëndësi publike jetike për vendin, sepse siguron mbi 95% të energjisë së nevojshme për familjet dhe industrinë e vendit.

Gazsjellësi në Shtetin Anëtar B

Në vitin 2002, Energetica kanalizoi 15 milion euro për ryshfete në favor të ministrave qeveritarë në Shtetet Anëtare A dhe B të Këshillit të Evropës. Ryshfeti kishte për qëllim të lehtësonte ndërtimin e një gazsjellësi nga Shteti Anëtar A tek Shteti Anëtar B, i cili do t'i siguronte B-së dhe vendeve të tjera evropiane burime relativisht të lira të gazit dhe do të ndihmonin vendet evropiane në diversifikimin e burimeve të energjisë.

Në të njëjtin vit, Energetica korruptoi edhe një arbitër në Shtetin Anëtar C që po shqyrton një çështje arbitrazhi midis Energetica dhe një kompanie çeliku për furnizimin e tubave të Energetica për gazsjellësin. Arbitri ishte konsulent privat që punonte herë pas here si arbitër në çështjet e arbitrazhit ndërkombëtar.

Prokuroria arriti të vërtetojë vetëm që paratë e ryshfeteve buronin nga filialet e Energetica, por nuk përcaktoi dot asnjë person fizik individual që kreu veprën e ryshfetit. Ministri që pranuan ryshfetet shfrytëzuan të drejtën për të heshtur, por u dënuan për pranimin e ryshfetit. Arbitri shfrytëzoi pjesërisht të drejtën e tij për të heshtur dhe vetëm deklaroi se Energetica do ta kishte fituar çështjen gjithsesi dhe se duhej ta kishte të qartë nga analiza e fakteve dhe ligjit. Sidoqoftë, arbitri u dënua për pranimin e ryshfetit.

Kultura e korporatës

Më 15 prill 1999, pikërisht ditën kur Shtetin Anëtar A ratifikoi konventën anti-ryshfet të OECD, drejtori i përgjithshëm i atëhershëm i Energetica "shprehu shqetësimin për numrin e hetimeve penale dhe të tjera ndaj anëtarëve të kompanisë", duke theksuar më tej se "[meqë] Bordi mund të ngarkohej me përgjegjësi për vepra të ndryshme, ishte e rëndësishme të merreshin masa mbrojtëse".

Në mes të vitit 2000, departamenti juridik i Energetica i dërgoi një memorandum kryetarit të Bordit Mbikëqyrës dhe shefit të financës, ku evidentonte disa llogari jashtë librave kontabël. Memorandumi e bënte të qartë se llogaritë e Energetica duhej të mbaheshin "në harmoni me parimet e kontabilitetit të rregullt. Përndryshe, kishte të ngjarë të ishin objekt i sanksioneve sipas ligjit penal ". Sidoqoftë, llogaritë jashtë librave kontabël vazhduan të ekzistojnë për vite më pas.

Në prill 2000, Bordi Drejtues refuzoi propozimin e këshilltarit të përgjithshëm të kompanisë për të hartuar listën konsulentëve të shumtë të të gjithë kompanisë, si edhe ngritjen e një komisioni për të rishikuar këto marrëdhënie. Megjithatë Energetica kishte miratuar parime dhe rekomandime të ndryshme në lidhje me këshilltarët e biznesit, Energetica nuk kishte rregulla tërësore dhe detyruese për të gjithë kompaninë që disiplinonin pajtimin e konsulentëve të biznesit deri në qershor të 2005.

Në vjeshtën e vitit 2003, auditori i jashtëm i Energetica, KPMG, zbuloi 4.12 milion Euro në cash që u sollën në shtetin jo-anëtar Y nga punonjësit e një divizioni të Energetica (COM) dhe i mbajti shënim për kontroll. Një jurist i pajtueshmërisë i kompanisë kreu një verifikim njëditor të pagesave dhe shkroi një raport që tregonte se punonjësit e COM e pranuan se ky nuk ishte një episod i izoluar dhe paralajmëruan për shumë shkelje të mundshme të ligjit. Megjithatë raporti i pajtueshmërisë u shqyrtua në nëntor 2003 nga shefi i financës i atëhershëm i Energetica, nuk u mor asnjë masë disiplinore, nuk u krye asnjë verifikim tjetër dhe raporti nuk iu vu në dispozicion dhe as u diskutua në Bordin e Menaxhimit në tërësi dhe apo në komitetin auditues të kompanisë.

Gjatë asaj kohe, Energetica zbatoi disa përmirësime në programin e saj të pajtueshmërisë, që përfshinin një fjalim anti-ryshfetit të shefit të financës për drejtuesit e nivelit të lartë në verën e vitit 2004 dhe krijimin e një Zyre të Përpunueshmërisë së Korporatave në tetor 2004. Përveç kësaj, kompania miratoi rregullore për llogaritë bankare, përfshirë kërkesa për hapjen dhe përdorimin e llogarive të kompanisë si edhe për autorizimet lidhur me *cash*. Sidoqoftë, vetëm një vit më vonë, në qershor 2005, kompania nxori rregulla detyruese që disiplinonin pajtimin e konsulentëve të biznesit, për shembull, duke ndaluar tarifat e suksesit dhe duke u kërkuar zyrtarëve të pajtueshmërisë të nënshkruajnë marrëveshjet e konsulencës. Këto masa duket se rezultuan pjesërisht efektive, teksa pagesat e papërshtatshme vazhduan të paktën deri në nëntor 2006.

Zyra e Përputhshmërisë së Korporatës jo vetëm mbron kompaninë, por merrej edhe me parandalimin e shkeljeve të pajtueshmërisë. Kjo zyrë përbëhet nga një kryezyrar i përputhshmërisë dhe deri në gjashtë avokatë me kohë të plotë deri në vitin 2007. Deri në vitin 2007, nuk kishte asnjë trajnim të detyrueshëm për pajtueshmërinë me rregulloret ndërkombëtare të ryshfetit.

Pyetje

Çfarë do të kundërshtoni në pretendimet më poshtë të avokatit mbrojtës në çështjen penale kundër Energetica në Shtetin anëtar A? Supozojmë se legjislacioni kombëtar për korrupsionin dhe përgjegjësinë e personave juridikë përputhet me Protokollin dhe Konventën e të Drejtës Penale për Korrupsionin të Këshillit të Evropës.

- a. Energetica është subjekt publik me funksion publik jetik jo vetëm për shtetin A por edhe për shtetet e tjera Evropiane. Prandaj, nuk është objekt i përgjegjësisë penale.
- b. Nuk ka prova të një veprë penale të kryer nga një person fizik, jo më të një dënimi, dhe nuk ka individualizim të një personi të tillë fizik. Edhe në rast se një punonjës i Energetica ka dhënë ryshfet, bëhet fjalë vetëm për një punëtor të nivelit të ulët.
- c. Ryshfeti për një arbitër të huaj (privat) nuk është shkelje që rezulton në përgjegjësi për personat fizikë, sipas Konventës.
- d. Personi fizik nuk ka përfituar nga ryshfeti për arbitrin, sepse ishte e qartë që do ta kishte fituar çështjen gjithsesi. Ky ishte akti i ndonjë punonjësi të parregullt (nëse ka qenë punonjës i Energetica).
- e. Gjurmimi i parasë që të çon te Energetica nuk presupozon faj në vetvete.
- f. Energetica nuk ngarkohet me përgjegjësi për akte të filialeve të veta.

5.8. Ushtrimi 4: Kompania ombrellë

Konteksti

Kompania "Umbrella" prodhon produkte farmaceutike të regjistruara në Mbretërinë e Bashkuar. Dëftesat depozitare (depozitarët) të saj amerikane u hodhën në Tregun Kombëtar Nasdaq nga viti 1988 deri në 2010 dhe aktualisht po tregtohen në Bursën e Nju Jorkut. Kompania ka degë nëpër botë, përfshirë Umbrella-n SHBA dhe Umbrella-n Spanjë.

Në 2005, kompania ndërmori prodhimin e një ilaçi të ri të shtrenjtë që kompania donte ta përhapte gjerësisht në treg. Për promovimin e shitjeve të tij në SHBA, dy menaxherë të Umbrella-s SHBA u takuan me një zyrtar të qeverisë amerikane ("Zyrtar Qeveritar") në Uashington D.C. të përfshirë në përzgjedhjen e produkteve farmaceutike për sistemin kombëtar të kujdesit shëndetësor të qeverisë amerikane. Zyrtari Qeveritar zotëron një kompani, Repackage SHBA, e cila prodhon, shpërndan dhe ri-paketon produkte farmaceutike në SHBA. Në vijim të këtij takimi, stafi drejtues i Umbrella SHBA i pagoi ryshfet Zyrtarit Qeveritar me synimin për ta shtyrë zyrtarin që të përdorte autoritetin e tij për rritjen e shitjeve në SHBA të ilaçeve të Kompanisë Umbrella. Ryshfetet u dhanë nëpërmjet marzh fitimeve të fryra që Repackage SHBA fitonte përmes ripaketimit dhe shpërndarjes së produkteve të Kompanisë Umbrella në SHBA.

Ndërkohë, edhe Umbrella Spanjë kërkonte të rriste shitjet në Spanjë të ilaçit të ri të Kompanisë Umbrella. Për këtë, punonjësit të Umbrella Spanjë i dhanë ryshfet mjekëve të punësuar në spitale që drejtoheshin nga qeveria spanjolle. Ekzekutivët në Gjermani të Kompanisë Umbrella u vunë në dijeni të ryshfeteve dhënë mjekëve spanjollë gjatë vitit 2010 dhe, si rrjedh, vendosën politika dhe procedura antikorrupsion në degën spanjolle. Megjithatë, ekzekutivët e Kompanisë Umbrella e dinin se këto politika dhe procedura nuk mjaftonin për të zbuluar vazhdimin e ryshfetit për mjekët spanjollë shtetërorë.

Pyetje

Supozojmë se legjislacioni për korrupsionin dhe përgjegjësinë e personave juridikë i këtyre vendeve përputhet me Protokollin dhe Konventën e të Drejtës Penale për Korrupsionin të Këshillit të Evropës.

- a. Cilat janë veprat penale për të cilat mund të shpallen përgjegjës kompania Umbrella dhe filialet e saj?
- b. Cilat janë bazat që e gjykojnë përgjegjëse kompaninë mëmë britanike Umbrella për veprimtaritë e degëve të saj në SHBA dhe Spanjë?
- c. Sipas këtyre fakteve, a do të konsiderohej përgjegjëse Kompania Umbrella apo do të ishin përgjegjës vetëm punonjësit e përfshirë?
- d. Çfarë hapash mund të marrë kompania Umbrella për të shmangur përgjegjësinë në të ardhmen?

6. Sanksionet

Përgjegjësia penale, administrative dhe civile ndërtohet e gjitha nga elementë pak a shumë të ngjashëm: vepra penale, personi juridik, lidhja mes veprës penale dhe personit juridik dhe fajit. Megjithatë, pasojat e përgjegjësive variojnë nga një juridiksion kombëtar në tjetrin. Ka vende që i kanë të tria format e sanksioneve – penale, administrative dhe civile – kurse vende të tjera kanë vetëm sanksionet administrative ose civile.

Konventat ndërkombëtare nuk kërkojnë domosdoshmërisht sanksione penale, por u lejojnë vendeve mundësinë që të zgjedhin mes sanksioneve **penale** dhe atyre **jopenale**, duke përfshirë edhe sanksionet monetare¹⁵⁵ ose gjobat penale ose jopenale dhe [...] penaltete të tjera¹⁵⁶. Megjithatë, sipas rekomandimeve të GRECO, nuk mjafton nëse përgjegjësia konsiston vetëm në përgjegjësi civile që u jep mundësi viktimave të ngrenë padi ndaj personave juridikë për dëmshpërblim.¹⁵⁷

Protokolli i Dytë i BE-së, Vendimi Kuadër i BE-së dhe Rekomandimi nr. R(88)18 i Këshillit të Evropës dhe shtojca e tij, rendisin disa shembuj sanksionesh **jofinanciare** si "(a) përjashtimin nga e drejta për përfitime publike ose ndihmë nga shteti; (b) skualifikimin e përkohshëm ose të përhershëm nga ushtrimi i aktiviteteve tregtare; (c) vendosjen nën mbikëqyrje gjyqësore ose (d) falimentin gjyqësor".¹⁵⁸

Një studim krahasues financiar nga BE-ja për përgjegjësinë e personave juridikë në shtetet anëtare ka treguar nevojën e mëtejshme për "zhvillimin e një standardi të qartë dhe transparent të sanksioneve të sugjeruara për personat juridikë".¹⁵⁹

Direktiva e BE-së 2018/1673 për 'Luftën kundër pastrimit të parave përmes të drejtës penale' parashikon në nenin 8 një menu të sanksioneve të mundshme për tu garantuar se personat juridikë janë "të ndëshkueshëm përmes sanksioneve efikase, proporcionale dhe shkurajuese, të cilat duhet të përfshijnë gjobat penale ose jopenale". Kjo direktivë ofron një listë ilustruese të sanksioneve të tjera që përfshijnë: (a) përjashtimin nga e drejta për përfitime publike ose ndihmë nga shteti; (b) përjashtimin e përkohshëm ose të përhershëm nga aksesit në financime publike, duke përfshirë edhe procedurat e tenderëve, grantet dhe konçesionet; (c) skualifikimin e përkohshëm ose të përhershëm nga ushtrimi i aktiviteteve tregtare; (d) vendosjen nën mbikëqyrje gjyqësore; (e) falimentimin gjyqësor ose (f) mbylljen e përkohshme ose të përhershme të objekteve që janë përdorur për kryerjen e një veprë penale.

Ekziston një rrezik, veçanërisht sa u përket çështjeve me profil shumë të njohur dhe/ose çështjeve të mëdha se mund të dalin shqetësime në lidhje me faktorë të jashtëm dhe potencialisht jorelevantë që mund të kenë një influencë të panevojshme mbi qasjen e ndërmarë, duke përfshirë edhe në lidhje me sanksionet e përshtatshme. Është e rëndësishme që të merren vendime të cilat të jenë dhe të perceptohen si të pavarura dhe skrupuloze dhe të ndershme. Janë dy shembuj që ilustrjnë dilemat që dalin herë pas here.

Së pari, në vitin 2006, zyra e Mbretërisë së Bashkuar për mashtrimet e rënda vendosi të ndërpriste një hetim mbi një mitmarrje të supozuar që përfshinte BAE Systems Plc dhe Mbretërinë e Arabisë Saudite. Ky vendim erdhi pas një deklarate të ambasadorit të Mbretërisë së Bashkuar në Arabinë Saudite, i cili nënkuptonte se vazhdimi i hetimeve do të thoshte se "jetët e britanikëve në rrugët britanike ishin në rrezik". Dhoma e Lordëve e la në fuqi vendimin e zyrës SFO për ndërprerjen e hetimit pikërisht mbi këtë bazë.¹⁶⁰

Së dyti, një raport jozyrtar i Kongresit Amerikan që shqyrtoi përfshirjen e HSBC në pastrim parash dhe vendimi i Departamentit amerikan të Drejtësisë për të mos e ndjekur penalisht kompaninë HSBC, në vend që të vendoste një gjobë prej 1.9 miliard\$, bëri që përfaqësuesit e autoriteteve britanike të theksonin e ndjekja penale e bankës mund të çonte në "implikime shumë të rënda për stabilitetin financiar dhe ekonomik" e madje edhe një "fatkeqësi tjetër globale financiare". Anëtarët republikanë të Komisionit të Kongresit Amerikan dolën në përfundimin se përfshirja britanike dukej se e kishte "dëmtuar hetimin e qeverisë amerikane dhe kishte ndikuar në vendimin e Departamentit amerikan të Drejtësisë për të mos e ndjekur penalisht kompaninë HSBC".¹⁶¹

155. KiE-, OECD-, Konventat UNCAC-, shih Shtojcën 9.1.

156. Shih Shtojcën 9.1.

157. Shih GRECO (2007), *Raundi i përbashkët i parë dhe i dytë i vlerësimit. Raport vlerësimi për Ukrainën*, para. 223-225, 235, www.coe.int/greco, aksesuar më 28 tetor 2019. Shih gjithashtu GRECO (2014), *Amendamenti i Katër për Raportimin e Përfundimshëm për Ukrainën*, paras 14-16, duke theksuar se Ukraina ka ndryshuar kategorizimin e mitmarrjes nga një shkelje administrative në veprë penale.

158. Shih më poshtë Shtojcën 9.2.

159. Vermeulen G. dhe të tjerët (2012), Përgjegjësia e Personave Juridikë për Veprat Penale në BE, f. 139, rekomandimi 7.

160. R (për zbatimin e Studimit të Corner House dhe të tjerët) k. Drejtorit të Zyrës së Mashtrimeve të Rënda [2008] UKHL 60.

161. Kongresi i ShBA-së (2016), *Tepër të mëdhenj për t'u futur në burg: Brenda Departamentit të Drejtësisë të Obamës, Vendimi për të mos e shpallur Wall Street Përgjegjës*, gjendet në www.financialservices.house.gov, vizituar më 28 tetor 2019

Sido që të jetë gama e sanksioneve të miratuara, ato në tërësinë e saj duhet të jenë efikase, proporcionale dhe shkurajuese sipas formulimit uniform të konventave ndërkombëtare. Mund të ndodhë që sanksionet të jenë efikase, proporcionale dhe shkurajuese duke i përshtatur sanksionet sipas rrethanave, duke përfshirë edhe sipas madhësisë së kompanive. Për shembull, prokuroria XYZ (domethënë, e anonimizuar) sipas aktit të mitmarrjes, sanksioni i vendosur në fund ishte ndjeshëm më i vogël sesa sanksioni që do të kishin vendosur gjykatat, për shkak se kompania ishte një biznes modest, për të cilën një gjobë e lartë, ndonëse e garantuar, mund të kishte çuar në likuidimin e detyruar, në kundërshtim me interesin publik.¹⁶²

Sa vijon përmbledh një gamë formash kryesore të sanksioneve që ekzistojnë në nivel ndërkombëtar. Ka vende, si Shtetet e Bashkuara, që mund të kenë shfrytëzuar gamën e plotë të sanksioneve të renditura këtu.¹⁶³

6.1. Mjetet financiare

Formulimi i nenit 19, paragrafi 2 i Konventës së të Drejtës Penale e Këshillit të Evropës për korrupsionin tregon tashmë se sanksionet financiare janë të detyrueshme për personat juridikë. Secila palë duhet të marrë masat që personat juridikë [...] të jenë objekt i sanksioneve penale ose jopenale efikase, proporcionale dhe shkurajuese, duke përfshirë edhe sanksionet monetaret.

Raporti Shpjegues i Konventës thekson më tej këtë interpretim: "Paragrafi 2 i detyron palët nënshkruese që të parashikojnë mundësinë e vendosjes së sanksioneve monetare ndaj personave të caktuar juridikë që shpallen fajtorë për vepra korrupsioni".¹⁶⁴

6.1.1. Gjobat

Gjobat mund të jenë me natyrë penale, administrative e madje edhe civile, pasi ka juridiksione që lejojnë edhe gjobat civile.¹⁶⁵ Gjobat duhet të vendosen në nivelin e duhur që ato të jenë efikase, proporcionale dhe shkurajuese dhe për këtë arsye të marrin parasysh faktorët e ndryshëm për përcaktimin e nivelit të zbatimit të tyre në raste të veçanta. Përveç kësaj, për të qenë në përputhje me standardet ndërkombëtare, vendosja e një tavani për gjobat për personat juridikë të niveleve të caktuara, si për shembull tavani prej 1 milion€, do të ishte i pamjaftueshëm sipas monitorimit të GRECO ose OECD.

Në Gjermani, gjoba maksimale administrative standarde për personat juridikë mund të rritet duke marrë parasysh avantazhin ekonomik të veprës penale të korrupsionit: "Gjobat rregullatore mund ta tejkalojnë përfitimin financiar që ka përfutur autori nga kryerja e një vepre penale. Nëse maksimumi statutor nuk mjafton për këtë qëllim, mund të shkohet përtej këtij limiti".¹⁶⁶

Ndonëse Gjermania e ka rritur gjobën maksimale deri në 10 milion€, vazhdon të ketë shqetësime se ky është nivel tepër i ulët për të qenë shkurajues për bizneset e mëdha. Marrëveshja e koalicionit e vitit 2018 tregon se qeveria gjermane po sheh mundësinë e rritjes së gjobës maksimale ndëshkuese deri në 10% të xhiros së kompanive.¹⁶⁷ Megjithatë, me kusht që kjo gjobë të kombinohet me një regjim eficient për konfiskimin e avantazheve ekonomike të përfutura përmes korrupsionit, mund të mjaftojnë nivelet më të ulëta të gjobave.

Në rastin e korrupsionit të kompanisë Siemens në vitin 2007 diskutuar më sipër, Gjermania vendosi një gjobë administrative rekord prej 201 milion€. ¹⁶⁸ Grupi i monitorimit i OECD-së rekomandoi që Gjermania e ka rritur gjobën maksimale nga 1 milion€ në 10 milion€. ¹⁶⁹

162. OECD (2018), *Raporti i MB-së, faza 4*, para. 162

163. Për detaje të mëtejshme, shih: Departamenti i Drejtësisë i SHBA-së /Komisioni i SHBA-së për Letrat me Vlerë dhe Këmbimin (2012), *Një udhëzues burimor për Aktin e Praktikave të Huaja të Korrupsionit të SHBA-së*, f. 86 f., www.justice.gov, aksesuar më 28 tetor 2019; megjithatë, për lëshimin e regjistrimit penal, shih GRECO (2008), *Faza e dytë e Vlerësimit, Raporti i Përfundimshëm për Shtetet e Bashkuara të Amerikës*, para. 27, www.coe.int/greco, aksesuar më 28 tetor 2019.

164. Komentari 91, *Raporti Shpjegues*, www.conventions.coe.int, aksesuar më 28 tetor 2019.

165. Departamenti amerikan i Drejtësisë/Komisioni amerikan për Letrat me Vlerë dhe Këmbimin (2012), *Orientim për aktin amerikan të praktikave korruptive të huaja*, f. 57 f www.justice.gov, aksesuar më 28 tetor 2019.

166. § 17 *Akti Gjerman për Veprat Rregullatore* [Gesetz über Ordnungsgeldigkeiten – OWiG] i ndryshuar në 2009, www.gesetze-im-internet.de, aksesuar më 28 tetor 2019.

167. OECD, Gjermani (2018): *Raporti i Fazës 4*, f. 69

168. The Guardian (16 dhjetor 2008), *Gjoba që they rekorde amerikane i jep fund skandalit të mitmarrjes së Siemens*, www.guardian.co.uk, vizituar më 28 tetor 2019.

169. OECD, Gjermani (2011): *Raporti i Fazës 3 për Zbatimin e Konventës për Luftën ndaj Mitmarrjes nga Zyrtarët e Huaj Publikë në Transaksionet Ndërkombëtare të Biznesit dhe Rekomandimi i Rishikuar i 2009 për Luftën ndaj Mitmarrjes në Transaksionet Ndërkombëtare të Biznesit*, Rekomandimi 7: "Marrja e masave për garantimin e efikasitetit të përgjegjësive së personave juridikë që mund të përfshijë [...] rritjen e mëtejshme të niveleve maksimale të sanksioneve monetare", www.oecd.org, vizituar më 28 tetor 2019. Shih edhe OECD, Gjermani (2013), *Ndjekja e Raportit të fazës 3 dhe Rekomandime*, f. 11-12, që rezultojnë se Gjermania ka rritur gjobën maksimale nga 1 milionë euro në 10 milionë euro.

Në Poloni, neni 10 i ligjit polak "Për përgjegjësinë e personave juridikë" parashikon një sërë faktorësh financiarë dhe socialë në vlerësimin e nivelit të çfarëdolloj gjobe. Në gjykimin e gjobës, në vendosjen e ndalimeve apo shpalljen publikisht të vendimeve, gjykata duhet të marrë veçanërisht parasysh peshën e parregullsive në mbikëqyrjen e përmendur në nenin 5, shkallën e avantazheve të përfuara apo që mund të përftoheshin nga subjekti kolektiv, situatën financiare dhe pasojat sociale të penalitetit, si dhe ndikimin që mund të ketë dënimi në funksionimin e mëtejshëm të subjektit kolektiv".¹⁷⁰

Në të njëjtën kohë, neni 7 vendos një tavan ndaj gjobave në raport me të ardhurat e kompanisë:

"1. Një subjekt kolektiv duhet të dënohet me një gjobë që varion nga 1000 deri në 20.000 000 PLN, por jo më shumë se 10% të të ardhurave të gjeneruara në vitin tatimor, kur është kryer vepra penale që çon në përgjegjësinë e subjektit kolektiv.

2. Të ardhurat e përmendura duhet të vlerësohen në bazë të raporteve financiare të paraqitura nga subjekti kolektiv ose në bazë të shumës së hyrjeve në regjistrat financiarë [...]"¹⁷¹

Kodi Penal zviceran e përmbledh vlerësimin e gjobave si vijon:

"Gjykata vlerëson gjobat veçanërisht në përputhje me shkallën e veprës penale të kryer, seriozitetin e mangësive organizative dhe humbjet ose dëmtimet e shkaktuara, si dhe në bazë të aftësisë ekonomike të sipërmarrjes për shlyerjen e gjobës".¹⁷²

6.1.2. Konfiskimi i personit juridik

"Konfiskim asetesh" nënkupton përgjithësisht humbjen e përhershme të pronave për mosrespektim të ligjit.¹⁷³ Në disa vende ka dy lloj konfiskimesh: civile dhe penale. Konfiskimi civil ka për qëllim konfiskimin e pronës së përdorur apo të përfuqar në shkelje të ligjit; konfiskimi penal vendoset ndaj autorit si pjesë e ndëshkimit të tij pas dënimit. Procedurat e përfshira në këto dy lloje konfiskimesh janë shumë të ndryshme, por rezultatet janë të njëjta; transferimi i të drejtave, titujve dhe interesave të pronës te shteti.

Shumë juridiksione lejojnë konfiskimin e të ashtuquajturave "asete zëvendësuese", ku asetet që lidhen me krimin në fjalë nuk janë brenda juridiksionit të gjykatës dhe përndryshe nuk mund të gjenden.

Në kontekstin e korrupsionit, konfiskimi ka për qëllim avantazhin ekonomik që personi juridik ka nxjerrë nga akti korruptiv. Ky avantazh ekonomik mund të jetë që nga një kontratë qeveritare për shkak të një ryshfeti, ose në rastin e ryshfetit privat me privat, një kontratë me kushte që favorizojnë një prej kompanive që i ka dhënë ryshfet një punonjësi të kompanisë tjetër. Konventa e OECD-së i detyron shtetet nënshkruese të saj që të marrin masa në mënyrë që "ryshfeti dhe të ardhurat e ryshfetit të një zyrtari të huaj publik apo vlera e pronës që korrespondon me ato të ardhura të jetë objekt i konfiskimit ose që të ketë sanksione monetare me efekte të krahasueshme.

Disa vende i nënshtrojnë personat juridikë ndaj rregullave të përgjithshme të konfiskimeve penale, administrative ose civile.¹⁷⁴ Në vende të tjera, si në Poloni, ka rregulla të posaçme për personat juridikë. Neni 8 i ligjit polak "Për përgjegjësinë e personave juridikë":¹⁷⁵

"Neni. 8. 1. Subjektet kolektive i nënshtrohen konfiskimit të:

1) objekteve që vijnë, qoftë edhe indirekt, nga akte të ndaluara ose objektet e përdorura ose të projektuar për përdorim si mjete të kryerjes së akteve të ndaluara;

2) përfitimet financiare që vijnë, qoftë edhe indirekt, nga akte të ndaluara;

3) sasi të barabarta me objektet apo përfitimet që vijnë, qoftë edhe indirekt, nga akte të ndaluara.

2. "Konfiskimi i specifikuar në paragrafin 1 më sipër nuk duhet të miratohet, nëse objekti, përfitimi financiar apo sasia e barabartë me to vijnë si rezultat i kthimit një subjekti tjetër që ka të drejtë ndaj saj".

170. *Akti i 28 tetorit 2002 për Përgjegjësinë e Subjekteve Kolektive për Aktet e ndaluara me gjobë*, www.oecd.org (Anglisht), vizituar më 28 tetor 2019

171. Idem.

172. *Kodi penal i Zvicrës SR 311.0 i 1 janarit 2013*, www.admin.ch, vizituar më 28 tetor 2019.

173. Përkufizimi dhe shpjegimet e tij të mëtejshme janë marrë nga: Instituti i Qeverisjes i Bazelit (2007), *Konfiskimi i asetëve*, http://pustakahpi.kemlu.go.id, vizituar më 28 tetor 2019.

174. Siç është rasti në Gjermani, ku rregulli i përgjithshëm i konfiskimit i § 29a OWiG zbatohet për personat juridikë si dhe (§ 30 para. 5 OWiG); *Akti Gjerman për Veprat Rregullatore* [Gesetz über Ordnungsgedrigkeiten – OWiG] i ndryshuar në 2009, www.gesetze-im-internet.de, vizituar më 28 tetor 2019

175. *Akti i 28 tetorit 2002 për Përgjegjësinë e Subjekteve Kolektive për Aktet e ndaluara me Gjobë*, www.oecd.org (Anglisht), vizituar më 28 tetor 2019.

Ndonjëherë, konfiskimi zbatohet edhe kur autori nuk i përket grupit të drejtuesve të lartë që nevojiten për të çuar në përgjegjësinë e personit juridik.¹⁷⁶

Vlera e përlogaritur e asetit të përftuar llogaritet normalisht sa i përket vlerës bruto. Kjo do të thotë se ryshfeti i paguar (dhe shpenzimet që lidhen me të) nuk zbriten nga vlera e asetit të përftuar. Një rast në Gjermani, ku një zhvillues i pronave të patundshme ka përftuar një leje ndërtimi duke i dhënë ryshfet një zyrtari publik tregon pikërisht këtë aspekt. Zhvilluesi i pronës së patundshme ndërtoi disa godina në këtë truall dhe më pas i shiti ato. Gjykatat gjermane i llogariten asetet e përfthuara duke e përcaktuar çmimin e shitjes së tokës (pas marrjes së lejes së ndërtimit), duke hequr shpenzimet e blerjes dhe zhvillimit të tokës, duke çuar në një total prej rreth 3 milion€. Ryshfetet prej 0.1 milion€ nuk u përfshinë në kostot e blerjeve.¹⁷⁷

Në rastet kur është dhënë një kontratë, por nuk është zbatuar ende, fitimi i përlogaritur është aseti i përftuar që duhet të konfiskohet. Një tjetër rast nga Gjermania, një kompani ndërtimi i kishte dhënë ryshfet një kompanie me pronësi publike për një kontratë për ndërtimin e një impianti për incinerimin e mbetjeve. Një gjykatë gjermane e llogariti asetin e përftuar si fitimin nga kontrata. Kjo llogaritje mund të përfshijë edhe asetet e përfthuara, si për shembull çdo punë që mund të ndërmarrë kompania e ndërtimit për impiantin në të ardhmen ose pasivet e përfthuara, si për shembull rritja e reputacionit të kompanisë përmes nënshkrimit të një kontrate të tillë prestigjioze.¹⁷⁸

6.1.3. Konfiskimi nga një palë e tretë

Shumë juridiksione lejojnë konfiskimin e aseteve që u përkasin palëve të treta ose që janë në zotërim të palëve të treta edhe kur autori primar është jashtë kontrollit të palës së tretë dhe vepron në interesat e tij vetëm mbi një bazë faktike ose pa një bazë ligjore. Në disa juridiksione, mund të jetë e nevojshme që pala e tretë të jetë në dijeni të aktit të autorit nëse mund të demonstron se pala e tretë ka përfitur nga vepra penale. Për shembull, konsulenti i një kompanie është – pa dijeninë e kompanisë – duke kontraktuar një tjetër konsulent që i jep ryshfet një zyrtari publik gjatë një procedure prokurimi. Si rrjedhojë e këtij ryshfeti, kompanisë i jepet një kontratë. Edhe nëse kompania i ka përmbushur të gjitha detyrimet e saj të përputhshmërisë dhe të mbikëqyrjes, ajo prapë se prapë do të mbante përgjegjësi në kuadrin e rregulloreve gjermane të konfiskimit dhe mund t'i konfiskoheshin asetet e përfthuara nga lidhja e kësaj kontrate.¹⁷⁹

6.1.4. Dëmtimet

Palët kryesore që mund të pretendojnë dëmshpërblime nga kompanitë e përfshira në mitmarrje për dëmet në lidhje me mitmarrjen janë konkurrentët, aksionerët dhe shteti. Megjithatë, të gjitha juridiksionet e njohin përgjegjësinë konkurruese për sanksione penale dhe administrative nga njëra anë dhe përgjegjësinë civile për dëmshpërblime nga ana tjetër.

Disa juridiksione kanë ligje që theksojnë specifikisht këtë përgjegjësi konkurruese, si neni 6 i ligjit polak “Për përgjegjësinë e personave juridikë”. As ekzistenca dhe as mosekzistenca e përgjegjësisë së subjekteve kolektive sipas parimeve të parashikuara në këtë akt nuk duhet të përjashtojnë përgjegjësinë civile për dëmet e shkaktuara, përgjegjësinë administrative ose përgjegjësinë ligjore personale të autorit të një akti të ndaluar.¹⁸⁰

6.2. Mjetet jofinanciare

Sa herë që një sanksion i zbatuar në një rast të veçantë nuk e detyron personin juridik (ose palën e tretë të lidhur me të) për të ofruar një pagesë financiare për llogari të shtetit në formën e një gjobe ose konfiskimit të aseteve, kjo konsiderohet si sanksion jofinanciar. Megjithatë, edhe pse mund të mos ketë kosto financiare të menjëhershme që dalin nga ky sanksion, që të gjitha sanksionet jofinanciare në fund të fundit kanë një

176. Gjermani: Konfiskimi sipas § 29a OWiG zbatohet ndaj çfarëdolloj “shkelësi” që vepron për një “person tjetër [fizik ose juridik]”, *Akti Gjerman Për Shkeljet Rregullatore* [Gesetz über Ordnungswidrigkeiten – OWiG] i ndryshuar në 2009, www.gesetze-im-internet.de, vizituar më 28 tetor 2019.

177. Gjykata e Lartë Supreme e Gjermanisë, *vendimet gjyqësore nr. 5 StR 138/01 të 21 Marsit 2002*, www.hrr-strafrecht.de (Gjermanisht), vizituar më 28 tetor 2019.

178. Gjykata e Lartë Supreme e Gjermanisë, *vendimi gjyqësor nr. 5 StR 119/05 i 2 dhjetorit 2005*, www.hrr-strafrecht.de (Gjermanisht), vizituar më 28 tetor 2019.

179. § 29a para. 2 *Akti gjerman për Shkeljet Rregullatore* [Gesetz über Ordnungswidrigkeiten – OWiG] i ndryshuar në 2009, www.gesetze-im-internet.de, vizituar më 28 tetor 2019; rast shembull pas Gjykatës së Lartë Supreme të Gjermanisë, *vendimi nr. 5 StR 119/05 i 2 dhjetorit 2005*, www.hrr-strafrecht.de (gjermanisht), vizituar më 28 tetor 2019.

180. *Akti i 28 tetorit 2002 për Përgjegjësitë e Subjekteve Kolektive për Aktet e Ndaluar me Gjobë*, www.oecd.org (Anglisht), vizituar më 28 tetor 2019.

efekt financiar ose ekonomik ndaj kompanisë. Kjo është veçanërisht e dukshme kur personi juridik ndalohet nga pjesëmarrja në financime publike ose përjashtohet nga pjesëmarrja në procedurat e prokurimit publik. Megjithatë, në shumë raste, thjesht vendosja e dënimit në një regjistër të kompanive mund ta dëmtojë statusin ekonomik të kompanisë dhe të cenojë aftësinë e saj për të zhvilluar aktivitet ekonomik.

6.2.1. Përjashtimi nga subvencionet publike dhe grantet

Përjashtimi nga financimi publik mund të jetë efikas dhe shkurajues si sanksion, duke i privuar personat juridikë nga aksesimi në çdo formë fondesh nga institucionet shtetërore. Për shembull, ai përdoret në Kodin Penal portugez:

“Neni 90.I mospërfitimi nga grantet, subvencionet ose stimujt

Privimi nga e drejta për subvencione, grante ose stimuj që jepen nga shteti dhe nga organe të tjera publike duhet të zbatohet ndaj korporatave ose objekteve të ngjashme për një periudhë për një deri në pesë vjet”.

Një rregullore e ngjashme, por më e detajuar gjendet në Republikën çeke:

“Seksioni 22 Ndalimi i Marrjes së Granteve dhe Subvencioneve

(1) Gjykata mund të vendosë si dënim ndalimin e marrjes së granteve dhe subvencioneve për persona juridikë për 1-20 vjet, nëse personi juridik ka kryer një vepër penale në lidhje me paraqitjen e një aplikimi apo në veprimet me aplikime për grante, subvencione dhe kontribute të rimbursueshme financiare ose në lidhje me ofrimin apo përdorimin e çdo ndihme tjetër shtetërore.

(2) Ndëshkimi me ndalim të marrjes së granteve dhe subvencioneve si një ndëshkim në vetvete mund të vendoset vetëm nëse gjykata e gjykon të nevojshme për shkak të natyrës dhe aktit të kryer penal për vendosjen e ndonjë lloji tjetër ndëshkimi.

(3) Gjatë gjithë periudhës së ekzekutimit të dënimit dhe në përputhje me shkallën e përcaktuar nga gjykata, dënimi me ndalim të marrjes së granteve dhe subvencioneve konsiston në ndalimin e aplikimit nga ana e personave juridikë për çfarëdolloj granti, subvencionin apo subvencionin financiar të rimbursueshëm, kontributi apo çdo ndihmë tjetër shtetërore sipas rregulloreve ligjore të tjera, si dhe ndalimit të marrjes së granteve, subvencioneve dhe shpërblimeve të tilla financiare të rimbursueshme, si dhe kontributet ose çdo ndihmë tjetër shtetërore”.

6.2.2. Skualifikimi nga kontratat publike

Përveç kësaj, ka edhe disa mënyra përmes të cilave dënimet për korrupsion mund të çojnë në përjashtimin e personave publikë nga prokurimet publike.

- ▶ Mënyra më e drejtpërdrejtë është ndalimi i përgjithshëm nga aplikimi për kontrata të prokurimeve publike (për shembull, neni 9, paragrafi 1 nr.4 i ligjit polak ‘Për përgjegjësinë e personave juridikë’).¹⁸¹
- ▶ Në Gjermani ka disa regjistra rajonale korrupsioni për qëllime prokurimi. Organet shtetërore duhet të raportojnë mbi bizneset e korruptuara që janë regjistruar në nivel qendror. Të gjitha prokuruesit publikë janë të detyruar të konsultohen me këtë regjistër para se të nënshkruajnë kontrata me vlera të caktuara.¹⁸²
- ▶ Në Lituani, ligji për prokurimin publik kërkon që prokuruesit publikë të vlerësojnë besueshmërinë e ofertuesve. Subjektet juridike mund të konsiderohen të pabesueshme nëse, ato vetë ose një prej punonjësve të tyre, janë dënuar për korrupsion. Informacionet për dënimet për korrupsion merren nga regjistri i kompanive. Sipas nenit 11 të aktit për parandalimin e korrupsionit, dënimi i një personi juridik për krime korrupsioni paraqitet në regjistrin e kompanive. E njëjta gjë vlen edhe kur një punonjës apo përfaqësues i autorizuar i një subjekti juridik dënohet për angazhim në korrupsion gjatë kohës që vepronte në favor apo në emër të subjektit juridik.¹⁸³

GRECO ka rekomanduar që përjashtimi nga procedurat publike të tenderimit për periudha të specifikuar të mund të jenë pjesë e një penalteti të rëndësishëm shtesë.¹⁸⁴ Përveç kësaj, një studim krahasues i financiar nga BE-ja mbi përgjegjësinë e personave juridikë në shtetet anëtare ka theksuar nevojën për “riformulimin

181. Idem.

182. Ministria e Zonimit e Berlinit, regjistri i korrupsionit (*Korruptionsregister*), www.stadtentwicklung.berlin.de (Gjermanisht), vizituar më 28 tetor 2019.

183. Rimkus V. (2007), *Përgjegjësia e personave juridikë për korrupsion në Lituani*, procedimet e seminarit OECD/ACN kriminalizimi i korrupsionit, fq.36, www.oecd.org, vizituar më 28 tetor 2019.

184. GRECO (2008), *Raundi i përbashkët i parë dhe i dytë i vlerësimit. Raport vlerësimi për Zvicrën*, para. 179, www.coe.int/greco, vizituar më 28 tetor 2019.

e përjashtimit të sugjeruar nga e drejta për përfitime ose ndihmë publike” në mënyrë të tillë që të përfshijë qartësisht përjashtimin nga pjesëmarrja në procedura të tenderëve publikë me këtë objekt.¹⁸⁵

6.2.3. Anulimi i vendimeve të prokurimit

Si pjesë e litigimit civil të ngritur nga konkurrues të ndershëm, vendimet e prokurimit të manipuluar mes korrupsionit mund të kontestohen në gjykatë. Nëse ka sukses, këtu mund të përfshihet edhe anulimi i vendimit të prokurimit që ka favorizuar konkurrentin e korruptuar. Një shembull kyç është direktiva për zgjidhje ligjore e Bashkimit Evropian, e cila u kërkon shteteve anëtare të marrin masa që ligjet e prokurimit të parashikojnë kompetencat për:

“(a) për të marrë sa më shpejt të jetë e mundur dhe përmes procedurave të ndërmjetësimit, masa të përkohshme me qëllim korrigjimin e shkeljeve të supozuara ose parandalimin e supozimeve të mëtejshme ndaj interesave në fjalë [...];

(b) ose të heqin mënjanë ose të marrin masa për veçimin e vendimeve të marra në mënyrë të paligjshëm[...]”¹⁸⁶

6.2.4. Përjashtimi nga bankat e zhvillimit

Bankat e zhvillimit financojnë projekte në të gjithë botën në shuma prej miliarda dollarësh. Për shumë kompani nacionale dhe multinacionale, këto banka përbëjnë burime thelbësore biznesi. Që të gjitha bankat kryesore multilaterale të zhvillimit, si Banka Botërore, i përjashtojnë kompanitë e korruptuara nga lidhja e kontratave të ndërtuara nga banka, duke mos u dhënë atyre të drejtën e kontratave të financuara nga Banka Botërore për atë periudhë që rezulton si pasojë e sanksioneve të vendosura ndaj personave juridikë në kuadrin e politikave të bankës kundër mashtrimit dhe korrupsionit.¹⁸⁷

Përveç kësaj, Grupi Afrikan i Bankave për Zhvillim, Banka Aziatike për Zhvillim, Banka Evropiane për Rindërtim dhe Zhvillim, Grupi i Bankave Inter-Amerikane për Zhvillim, si dhe Grupi i Bankës Botërore ka lidhur një marrëveshje në vitin 2010, e cila parashikon se subjektet e përjashtuara nga një bankë zhvillimi do të jenë objekt sanksionesh për të njëjtat shkelje nga bankat e tjera të zhvillimit që e kanë nënshkruar këtë marrëveshje. Kjo marrëveshje nënkupton që nëse një kompani përjashtohet nga një bankë, ajo përjashtohet nga të gjitha.¹⁸⁸ Për kompanitë multinacionale, ky përjashtim ndërkombëtar mund të përbëjë një kërcënim të konsiderueshëm për interesat e tyre ekonomike dhe, për këtë arsye, mund të ketë efekte të forta parandaluese dhe shkurajuese ndaj praktikave të caktuara korruptive.

Në prill të vitit 2018, bordi ekzekutiv i Fondit Ndërkombëtar Monetar miratoi një kuadër të ri për angazhimin e përfortuar për qeverisjen që “është e vendosur për të promovuar një angazhim më sistematik, më efikas, më të ndershëm dhe më të barabartë për vendet anëtare sa u përket pikave të dobëta të qeverisjes, duke përfshirë edhe korrupsionin, që vlerësohet se është i rëndësishëm në nivel makroekonomik”. Vlerësimi i FMN-së për kërkesat e luftës kundër pastrimit të parave/financimit të terrorizmit shprehet se “duhet të merren masa për parandalimin e përdorimit për qëllime kriminale të personave juridikë dhe marrëveshjeve me qëllim që ato të bëhen mjaftueshëm transparente, si dhe për tu garantuar që të ketë informacione të sakta dhe të përditësuara mbi pronësinë e përfituesve në kohën e duhur”¹⁸⁹

Ndonjëherë, përjashtimi nga ndihma ndërkombëtare parashikohet edhe nga ligjet vendase, si për shembull në Poloni, ku “subjektet kolektive mund të finalizohen: [...] me ndalimin e përdorimit të ndihmës së dhënë nga organizatat ndërkombëtare, ku Republika e Polonisë është anëtare.”¹⁹⁰

6.2.5. Humbja e privilegjeve të eksportit

Në rast se një kompani shpallet përgjegjëse për veprat penale të mitmarrjes apo të korrupsionit, disa juridiksione kanë miratuar dispozita që parashikojnë pezullimin ose revokimin e privilegjeve të eksportit. Për shembull, në Shtetet e Bashkuara, Akti për Kontrollin e Eksportit të Armëve (AECA), 22 U.S.C. § 2751, dhe Rregullorja për

185. Vermeulen G. dhe të tjerët (2012), *Përgjegjësia e Personave Juridikë për Shkeljet në BE*, f.139, rekomandimi 6.

186. *Direktiva e Këshillit e datës 21 dhjetor 1989 për koordinimin e ligjeve, rregulloreve dhe dispozitave administrative në lidhje me zbatimin e procedurave të shqyrtimit për dhënien e kontratave të punëve publike dhe furnizimeve publike* (89/665/EEC), <http://eur-lex.europa.eu>, vizituar më 28 tetor 2019.

187. *Banka Botërore, Prokurimi Publik*, www.worldbankgroup.org, vizituar më 28 tetor 2019

188. Shih www.crossdebarment.org/, vizituar më 28 tetor 2019

189. Politika e FMN-së (prill 2018), *Analiza e shënimeve orientuese të vitit 1997 për qeverisjen – kuadër i propozuar për angazhimin e përfortuar të fondeve*, fq.29.

190. Neni 9. 1. *Akti i datës 28 tetor 2002 për përgjegjësinë e subjekteve kolektive për aktet e ndaluara me penalitet*, www.oecd.org (anglisht), vizituar më 28 tetor 2019.

Trafikun Ndërkombëtar të Armëve (ITAR), 22 C.F.R. § 120, parashikojnë pezullimit, revokimin, ndryshimin ose moslejimin e licencimit të eksportit të armëve nëse kërkuesi është dënua ose akuzuar për shkelje të aktit të praktikave të huaja të korrupsionit (FCPA).¹⁹¹

6.2.6. Ndalimi i aktiviteteve

Përveç kësaj, disa vende parashikojnë ndalimin e disa prej aktiviteteve sistematike të biznesit të kompanive për një periudhë të specifikuar kohe. Për veprat penale të korrupsionit ky sanksion mund të vendoset në rastet kur personi juridik ka dhënë rryshfete në mënyrë të përsëritur zyrtarëve publikë, duke çuar në një rrezik sistemik të kompanisë gjatë biznesit të mëtejshëm në këtë sektor.

Për shembull, Polonia parashikon pezullimin e disa aktiviteteve biznesi, ndonëse parashikon disa kufizime nëse vërtetohet se ky ndalim do të çonte në pasoja joproporcionale dhe/ose kolaterale si falimentimi ose pushimet nga puna. Neni 9 i ligjit për përgjegjësinë e personave juridikë shprehet se:

“Subjektet kolektive mund të penalizohen me:

1) ndalimin e promovimit ose reklamimit të aktiviteteve të biznesit që kompania zhvillon, produkteve që ajo prodhon ose shet, shërbimeve që ofron ose përfitimeve që jep;

[...]

5) ndalimi i ushtrimit të primit ose aktiviteteve të rastësishme të biznesit; [...]

2. Ndalimet e renditura në paragrafin 1.1-5 vendosen për një periudhë 1-5 vjeçare dhe gjykohen vit pas viti.

3. Ndalimi i përmendur në paragrafin 1.5 nuk vendoset nëse çon në falimentim ose likuidim të objektit kolektiv ose në pushime nga puna [...].”¹⁹²

6.2.7. Mbikëqyrja

Protokolli i Dytë i BE-së dhe vendimi kuadër i Bashkimit Evropian rendit një sanksion opsional që është mbikëqyrja gjyqësore e cila kërkon që personi juridik të ofrojë përditësime periodike një përfaqësuesi të emëruar nga gjykata në lidhje me aktivitetin e personit juridik për të garantuar se personi juridik që është objekt i një sanksioni po vepron në përputhje të plotë me ligjet dhe standardet relevante.¹⁹³

Neni 90(E) i Kodit Penal portugez lejon këto opsione: Në rastet kur gjoba është më pak sesa 600 ditë, gjykata ta zëvendësojë dënimin me mbikëqyrje gjyqësore, ku ajo urdhëron mbikëqyrjen e aktiviteteve të personit juridik nga një përfaqësues gjyqësor i emëruar nga gjykata, i cili raporton mbi aktivitetin e kompanisë mbi 6 muaj ose sa herë që ta gjykojë të nevojshme. Përfaqësuesi nuk ka kompetenca gjyqësore apo menaxhuese në personin juridik. Nëse personi juridik nuk arrin të përmbushë standardet e vendosura nga gjykata, mbikëqyrja hiqet dhe vendoset dënimi.

Përveç kësaj, në disa juridiksione si në Shtetet e Bashkuara, monitorimi i korporatave mund të jetë dhe pjesë e një marrëveshjeje për pranimin e fajit nga prokurorët dhe mund të çojë në emërimin e një monitoruesi të pavarur nga palë të treta dhe jo një person të emëruar nga gjykata. Ai apo ajo vlerëson dhe monitoron respektimin nga ana e kompanisë të kërkesave të marrëveshjes për uljen e rrezikut të përsëritjes së shkeljes nga ana e kompanisë.¹⁹⁴ Mundet gjithashtu që kompania të lejohet të angazhohet në një lloj vetmonitorimi, zakonisht në rastet kur kompania ka bërë deklarime vullnetare, ka qenë plotësisht bashkëpunuese dhe ka demonstruar një angazhim të qenësishëm për reformim.¹⁹⁵ Mbretëria e Bashkuar ka marrë disa masa për monitorimin dhe përputhshmërinë, si për shembull në marrëveshjen e vitit 2017 për ndjekjen penale të shtyrë me Rolls-Royce, që diskutohet në mënyrë më të detajuar në seksionin 6.3 më poshtë.

6.2.8. Vënia në provë dhe garancia

Vënia në provë dhe garancia janë mekanizma të zbatimit të së drejtës penale që zakonisht përdoren për personat fizikë. Megjithatë, neni 90.D i Kodit Penal portugez i aplikon për shembull këto masa ndaj personave juridikë:

191. Departamenti amerikan i Drejtësisë/Komisioni amerikan për Letrat me Vlerë dhe Këmbimin (2012), *Orientim për aktin amerikan të praktikave korruptive të huaja*, f. 71, www.justice.gov, vizituar më 28 tetor 2019.

192. *Akti i datës 28 tetor 2002 për Përgjegjësinë e Subjekteve Kolektive për aktet e ndaluara për këtë penaltet*, www.oecd.org (anglisht), vizituar më 28 tetor 2019.

193. Shih shtojcën 9.1.

194. Departamenti amerikan i Drejtësisë/Komisioni amerikan për Letrat me Vlerë dhe Këmbimin (2012), *Orientim për aktin amerikan të praktikave korruptive të huaja*, fq.71 f., www.justice.gov, vizituar më 28 tetor 2019.

195. Idem.

“Garanci për sjellje të mirë

1 Nëse subjekti juridik urdhërohet që të paguajë një gjobë që nuk tejkalon një gjobë 600 ditore, gjykata mund ta zëvendësojë gjobën me një garanci për sjellje të mirë që varion nga 1,000€ deri në 1,000,000€ për një periudhë prej 1-5 vjet.

2 Deklarohet falsifikim ndaj shtetit nëse personi juridik kryen një vepër të ngjashme gjatë periudhës së sjelljes së mirë.

3 Garancia mund të paguhet me depozitim, zotim, hipotekim, garanci bankare ose letra me vlerë . [...]”.

6.2.9. Likuidimi

Likuidimi për një person juridik përbën atë që përfaqëson dënimin me vdekje për një person fizik. Protokollin i Dytë i BE-së dhe Vendimi Kuadër i BE-së e rendisin likuidimin (urdhri gjyqësor i likuidimit) si një opsion sanksioni.¹⁹⁶ Megjithatë, shumë juridiksione si Gjermania nuk parashikojnë si sanksion për shkak të pasojave shumë të mëdha me natyrë sociale, ekonomike dhe sa i përket punës. Grupi i Punës i OECD-së për mitmarrjen e ka shprehur pikëpamjen e tij se ashpërsia e shkrirjes së një kompanie “mund të përbëjë një sanksion joproporcional dhe jorealit përveç se në rastet më skandaloze”.¹⁹⁷

Shumë juridiksione e kanë ende këtë sanksion si për shembull, Kodi Penal i Lituanisë, i cili parashikon “likuidimin e subjekteve juridike” në nenin 53:

“Kur vendoset penalteti i likuidimit ndaj një personi juridik, gjykata duhet ta urdhërojë subjektin juridik që të ndërpresë, brenda një afati të parashikuar nga gjykata, të gjitha aktivitetin e tij ekonomik, komercial, financiar ose profesional dhe t’i mbyllë të gjitha departamentet e subjektit juridik”.

Megjithatë, nuk ka pasur asnjë rast deri tani ku të jetë vendosur ky sanksion dhe gjykatat e kanë vendosur këtë sanksion vetëm në situatat kur një subjekt juridik kryen në mënyrë sistematike ose ndihmon në kryerjen e krimeve.¹⁹⁸ Ligjvënësi portugez i ka vendosur kërkesa të tilla eksplicite në nenin 90.F të Kodit Penal: “Penalteti i shkrirjes së një kompanie urdhërohet nga gjykata kur subjekti juridik është krijuar me qëllimin ekskluziv ose dominues të kryerjes së krimeve [...] ose kur kryerja në mënyrë të përsëritur e këtyre krimeve tregon se subjekti juridik përdoret ekskluzivisht ose kryesisht për këto qëllime nga një person që mban një post drejtues”.

Përveç “dënimin me vdekje” të likuidimit, legjislacioni portugez parashikon shkaqet e aplikimit të asaj që përbën efektivisht likuidim të pjesshëm ose të përkohshëm. Neni 90.L parashikon mbylljen e përkohshme të bizneseve të caktuara (“estabelecimento”) të një personi juridik “për një periudhë prej tre muajsh deri në pesë vjet kur vepra penale është kryer brenda aktivitetit përkatës”. Vetëm nëse gjopa e tejkalon gjobën 600 ditore, “gjykata mund të urdhërojë mbylljen e përhershme”. Biznesi mund të rihapet nëse, pas periudhës së parashikuar kohore, “bëhet e arsyeshme të prezumohet se personi juridik nuk do të kryejë vepra të tjera penale”. Kodi Penal përpiqet që të amortizojë efektet sociale të mbylljes së përkohshme: “Mbyllja e një kompanie as nuk është një kauzë e drejtë për heqjen e punëtorëve dhe as shkak për pezullimin apo reduktimin e pagesës së pagave të tyre”.

6.2.10. Regjistri publik

Akresi i publikut në informacione mbi bazën e të cilave kompanitë janë dënuar për vepra korrupsioni përbëjnë një karakteristikë të rëndësishme të sistemit të sanksionimit. Duke qenë se ka burime të ndryshme ku mund të regjistrohen dënimet, duke përfshirë edhe regjistrin e rekordeve penale, regjistri i vendimeve të gjykatave për kompanitë dhe baza private e të dhënave, GRECO “rekomandon që të shihet mundësia e mjeteve për gjurmimin e informacioneve për personat juridikë të dënua për vepra penale të korrupsionit”.¹⁹⁹

Akresi në informacionet të tilla është i rëndësishëm për procedurat e prokurimit publik, financimin publik të aktiviteteve, si dhe për partnerët e mundshëm të aktivitetit të peronave juridikë, dhe duke qenë se bazat e fragmentuara të të dhënave mund ta ngadalësojnë gjetjen e informacioneve. GRECO ka rekomanduar shpesh se regjistra të tillë qendrorë të kompanive të shpallura fajtores për korrupsion, si për shembull një rast i konstatuar në Itali,²⁰⁰ duke theksuar se këta regjistra mund të shërbejnë për qëllime të dobishme të ngjashme me rekordet kriminale të personave fizikë.²⁰¹

196. Shih shtojcën 9.1.

197. OECD, *Përgjegjësia e personave juridikë për mitmarrjen me jashtë: Raport inventarizues* (2016), fq. 132.

198. Rimkus V. (2007), *Përgjegjësia e personave juridikë për korrupsionin në Lituaninë*. Procedimet e një seminari të OECD/ACN kriminalizimi i korrupsionit”, fq.32, www.oecd.org, vizituar më 28 tetor 2019.

199. GRECO, *Raundi i dytë i vlerësimit. Raporti i vlerësimit për Shtetet e Bashkuara të Amerikës*, para. 191, www.coe.int/greco, vizituar më 28 tetor 2019

200. *Raundi i përbashkët i parë dhe i dytë i vlerësimit. Raporti i vlerësimit për Italinë*, para. 184, www.coe.int/greco, vizituar më 28 tetor 2019.

201. GRECO (2005), *Raundi i dytë i vlerësimit. Raport vlerësimi për Suedinë*, para. 88, www.coe.int/greco, aksesuar më 28 tetor 2019.

Kur juridiksionet ofrojnë vetëm një kombinim burimesh dhe kur një pjesë e këtyre informacioneve janë të aksesueshme për organet e zbatimit të ligjit ose kundrejt një pagese, GRECO ka hezituar ta pranojë këtë si të mjaftueshme: “Në Amerikë, rekordet e dënimeve të personave juridikë janë të aksesueshme për publikun përmes juridiksionit ku ka ndodhur dënimi. Përveç kësaj, personat juridikë që janë edhe kompani publike duhet të përfshijnë çdo dënim në raportet e tyre paraqitur para komisionit të letrave me vlerë dhe këmbimit. Këto raporte vihen në dispozicion online përmes sistemit EDGAR falas. Përveç kësaj, ka edhe baza të dhënash komerciale që përmbajnë informacione për dënime në nivel lokal, shtetëror dhe federal, si dhe rekorde para dënimit. Një model i tillë biznesi parashikohet të ofrojë akses në bazën e të dhënave si pjesë e një abonimi që përdoret përgjithësisht për projekte të shumëfishta kërkimore. Një tjetër model biznesi është i hartuar për të ofruar raporte kërkuesve individualë kundrejt një pagese. Përveç kësaj, komuniteti i zbatimit të ligjit në SHBA ka një burim jopublik të dhënash që përfshijnë informacione në lidhje me dënimet”.²⁰²

6.2.11. Publikimi i gjykimeve

Disa juridiksione kërkohet që ta shpallin publikimin e vendimeve për publikun në tërësi. Qëllimi i një rregullimi të tillë është i ngjashëm me praktikën e regjistrimit publik të dënimeve penale të personave fizikë. Për shembull, në Lituani neni 43 i paragrafit 2 të Kodit Penal thotë se “Me vendosjen e një penalteti ndaj një subjekti juridik, gjykata mund edhe të vendosë që ta shpallë këtë vendim në media”.

Gjatë vlerësimit të Serbisë, GRECO doli në përfundimin se miratimi i legjislationit që fuste një paketë sanksionesh ku përfshihej “publikimi i vendimeve të dënimeve” ishte në përputhje me nenin 19 të Konventës së Drejtës Penale të Këshillit të Evropës për Korrupsionin.²⁰³

6.3. Ushtrimi 4: Kontrolli i trafikut të Moskës

Konteksti

Që nga viti 2004 deri në 2006, Siemens I&S dhe OOO Siemens, një kompani rajonale në Rusi, pagoi përafërsisht 741,419\$ amerikanë si ryshfet ndaj zyrtarëve të qeverisë në lidhje me një projekt të financuar nga Banka Botërore për projektimin dhe instalimin e një sistemi për kontrollin e trafikut prej 27 milion\$ amerikanë në Moskë me emrin “Projekti i Unazës së Tretë të Moskës” (ky sistem u instalua me kosto shërbimi dhe materiale të brendshme prej 17 milion\$). Së pari, Siemens i pagoi shuma parash konsulentit të biznesit, i cili punonte në të njëjtën kohë si konsulent teknik për njësinë e zbatimit të projekteve të Moskës (“MPIU”), një njësi kuazi-qeveritare që menaxhonte projektin e unazës së tretë të Moskës. MPIU e punësoi konsulentin teknik me rekomandimin e Siemens. Nga viti 2004 deri në 2006-ën, Siemens pagoi afërsisht 313,000\$ për tre subjekte të lidhura me konsulentin teknik, ku të paktën 141,419\$ ishin pagesa në këmbim të trajtimeve të pagesave të favorshme në procesin e tenderimit. Konsulenti teknik e përdori këtë pozicion në MPIU për të krijuar specifikime tenderësh të favorshme për Siemens, për t’i ofruar dokumentet e tenderëve Siemens para publikimit të tyre zyrtar për vlerësimin e ofertave për projektin në mënyrë të tillë që Siemens ta fitonte këtë kontratë, si dhe për ta ndihmuar atë gjatë fazës së zbatimit të projektit.

Së dyti, Siemens bashkëpunoi me një konkurrent, i cili ra dakord që t’i rriste artificialisht çmimet e ofertës së tij për projektin për të garantuar fitoren e projektit nga Siemens. Në këmbim Siemens e punësoi këtë konkurrent me një çmim të rritur artificialisht për afërsisht 800,000\$. Siemens punësoi gjithashtu edhe dy ish anëtarë të konsortiumit të konkurrentit për t’u bërë nënkotaktorë të Siemens në këtë projekt (Nënkontraktori A dhe Nënkontraktori B). Siemens i pagoi Nënkontraktorit A afërsisht 1.3 milion\$ për një studim artificial të trafikut dhe afërsisht 1.4 milion\$ Nënkontraktorit B për shërbime të tjera që pretendohet se ishin dhënë. Në fakt, të dy këta nënkotaktorë u përdorën për të kanalizuar të paktën 600,000\$ nga 741,419\$ të përshkruar më sipër për llogari të zyrtarëve të lartë të MPN.

Pyetje

- Ju lutemi vlerësoni gjobën minimale për veprat e mësipërme penale, në mënyrë që të kompensojë avantazhin ekonomik. Cili do të ishte disavantazhi ekonomik i Siemens nëse do t’i duhej të paguante këtë gjobë?
- Çfarë sanksionesh do të zgjidhnit ju si ligjvënës në përgjithësi (pavarësisht rastit më sipër)?
- Nëse të gjitha sanksionet e renditura në këtë manual do të ekzistonin, çfarë sanksionesh do të përdornit ju si gjyqtarë në çështjen e Moskës dhe ndaj kujt?

202. Idem. Megjithatë, GET nuk e “konsideroi të nevojshme ndjekjen e çështjes së ngritur në këtë rekomandim”.

203. GRECO (2010), *Raundet e Përbashkëta të Vlerësimit të Parë dhe të Dytë, Shtojcë e Raportit të Përputhshmërisë për Republikën e Serbisë*, parag. 61-62, www.coe.int/greco, parë më 28 tetor 2019.

6.4. Ushtrimi 5: Hetim që meriton çmim?

Tek Siemens, mita ishte veçse një zë shpenzimesh

The New York Times [Nju Jork Tajms] (20 dhjetor 2008)

Reinhard S. ishte gjysmë i përgjumur në shtrat kur ra zilja e derës herët një mëngjes të vitit 2006.²⁰⁴ Ende me pizhame, ai vështroi nga dritarja e dhomës së tij të gjumit, nxitoi poshtë dhe hapi derën e përparme. Para tij qëndronin në errësirën e freskët gjashtë oficerë të policisë gjermane dhe një prokuror. Ata ishin të pajisur me një urdhër për arrestimin e tij. Në atë çast, Z. S., një ish-llogaritar i fuqishëm, i vjetër i Siemens A.G., gjigandi gjerman i inxhinierisë, e dinte se jeta e tij e fshehtë kishte marrë fund. “Unë e di se për çfarë bëhet fjalë,” u tha Z. S. oficerëve të grumbulluar rreth derës së tij.

“Unë kam qenë duke ju pritur.” Një ish-ekzekutiv i nivelit të mesëm në Siemens, ai ishte një nga disa personat që rregulluan një rrjedhë pagesash që përfundimisht i kaluan zyrtarëve të mirëpozicionuar në të gjithë globin, nga Vietnami në Venezuelë dhe nga Italia në Izrael.

Pas Luftës së Dytë Botërore, Siemens kishte vështirësi të konkurronte për treg në shumë vende perëndimore dhe u përgjigj duke kërkuar mundësi biznesi në disa vende më pak të zhvilluara ku praktikata e korrupsionit të biznesit ishin të zakonshme.

Gjatë periudhës para vitit 1999, mita në Siemens ishte kryesisht e parregulluar. Legjislacioni gjerman nuk ndalonte mitën e huaj dhe lejonte zbritjen e taksave për shumatat e paguara në vendet e huaja. Siemens nuk ishte renditur ende në NYSE dhe për këtë arsye nuk ishte subjekt i rregullimeve të SH.B. I pa penguar nga legjislacionet e huaja që ndalonin mitën, Siemens krijoi disa mekanizma pagese, duke përfshirë përdorimin e parave të gatshme dhe llogaritë jashtë librave kontabël, për të bërë pagesa sa ç’ishte e nevojshme për të zgjeruar tregun e vet.

Termi “*Nützliche Aufwendungen*” (“NA”) ose ndryshe “shpenzime të dobishme” ishte një term i zakonshëm i ligjit për taksat dhe ishte renditur në ditarët e llogaritjes së kostos së Siemens-it për të regjistruar pagesat ndaj palëve të treta, përfshirë pagesat e paligjshme për zyrtarët e huaj. Megjithëse si rregull Siemens kërkonte dy nënshkrime në të gjitha dokumentet kryesore në përputhje me një kontroll të brendshëm të njohur si parimi “katër sy”, u bënë shumë përjashtime nga rregulli për të siguruar shtënien e shpejtë në dorë të mjeteve monetare për të bërë pagesa të paligjshme.

Me kalimin e kohës, Siemens zhvilloi një rrjet të mekanizmave të pagesave të dizajnuara për të kaluar para përmes palëve të treta në një mënyrë që errësonte qëllimin dhe marrësin përfundimtar të fondeve. Të paktën për një projekt, dhënia e mitës ndaj zyrtarëve të lartë qeveritarë u rregullua personalisht nga një anëtar i *Vorstand*. Suksesi i sistemit të mitës të Siemens u mbështet nga kontrolli i brendshëm të dobëta mbi veprimtari të lidhura me korrupsionin dhe pohimi i veprimtarive të tilla nga anëtarët e menaxhimit të lartë dhe departamentet e pajtueshmërisë, auditit të brendshëm, juridik dhe financiar.

Midis 12 mars 2001 dhe 30 shtator 2007, Siemens bëri mijëra pagesa të veçanta për palët e treta në mënyra që të errësonin qëllimin dhe marrësin përfundimtar të parave. Të paktën 4,283 nga ato pagesa, gjithsej afërsisht 1,4 miliardë dollarë amerikanë, u përdorën për të korruptuar zyrtarë qeveritarë në këmbim të biznesit për Siemens në të gjithë botën. Ndër projektet për të cilat Siemens paguante mitë ishin:

- ▶ linjat e tranzitit të metrosë në Venezuelë;
- ▶ trenat e metrosë dhe pajisjet e sinjalizimit në Kinë;
- ▶ termocentralet në Izrael;
- ▶ linjat e transmetimit të tensionit të lartë në Kinë;
- ▶ rrjetet e telefonisë së lëvizshme në Bangladesh;
- ▶ projektet e telekomunikacionit në Nigeri;
- ▶ kartat kombëtare të identitetit në Argentinë;
- ▶ pajisjet mjekësore në Kinë;
- ▶ pajisjet mjekësore në Vietnam;
- ▶ pajisjet mjekësore në Rusi;
- ▶ sistemet e kontrollit të trafikut në Rusi;

204. The New York Times (20 dhjetor 2008), *Tek Siemens, Mitmarria ishte Veçse një Zë Buxheti*, www.nytimes.com, parë më 28 tetor 2019.

- ▶ rafineritë në Meksikë;
- ▶ rrjetet e telefonisë së lëvizshme në Vietnam; dhe
- ▶ shitjet e termocentraleve dhe pajisjeve në Irak nën Programin e Kombeve të Bashkuara Naftë për Ushqim.

Siemens fitoi mbi 1.1 miliardë dollarë fitime në këto katërbëdhjetë kategori shkëmbimesh që përfshinin 332 projekte individuale ose shitje individuale.

Për hetimin e brendshëm dhe ndjekjen e skandalit të korrupsionit, Siemens pagoi rreth 550 milionë EUR tarifa ligjore dhe kosto auditi.²⁰⁵

Shpërblimi

Në tetor 2009, një mori punonjësish të Departamentit të Drejtësisë të SH.B. (DOJ- DD) u njohën me Çmimin e Prokurorit të Përgjithshëm për Shërbime të Spikatura për shërbim të dalluar në hetimin dhe ndjekjen e Siemens AG.²⁰⁶ Faqja e internetit "Profesori i FCPA (Ligji për Praktikat e Huaja të Korrupsionit-LPHK)" e vuri në dyshim këtë çmim me titullin dhe artikullin vijues:

"A ishte i denjë Aksioni Zbatues i FCPA-së i Departamentit të Drejtësisë kundër Çmimit Siemens? [...]"

Dënimi total penal ishte 450 milion dollarë (një gjobë 448.5 milion dollarë kundër Siemens dhe 500,000 dollarë gjobë ndaj secilit prej tre filialeve).

Duke rënë dakord për gjokat dhe ndëshkimet nën maksimumin e 2.7 miliardë dollarëve në dispozicion sipas udhëzimit Udhërrëfimi i Ndëshkimit i SH.B., DD (Departamenti i Drejtësisë) [...] vuri në dukje posaçërisht, ndër të tjera, bashkëpunimin "e jashtëzakonshëm" të shoqërisë në lidhje me hetimin e saj (dhe hetimet e agjencive të huaja ligjzbatuese), fushën "e pashembullt" të hetimit të brendshëm të shoqërisë që përfshinte pothuajse të gjitha drejtimit e veprimtarive të saj në të gjithë botën, si dhe masat e rëndësishme korrigjuese që ndërmarra ka ndërmarra.

Duke e mënjanuar këtë panoramë, si dhe para se t'i drejtohem pyetjes përfundimtare, a është me të vërtetë e saktë për DD të deklarojë se "zbuloi prova të qindra miliona dollarëve të pagesave korruptive në dhjetëra vende që shtrihen në disa dekada dhe në praktikisht çdo grup veprimtarish dhe rajoni të Siemens-it?"

Përdorimi i termit vetëlavdërues "ka zbuluar" do të dukej paksa jashtë realitetit duke pasur parasysh se vetë DD vuri në dukje se "përfundimi i hetimit penal të SH.B. për Siemens AG dhe filialet e saj pasqyron, në një pjesë të madhe, veprimet e Siemens AG dhe komitetin e tij të auditit duke i vetë zbuluar shkeljet e mundshme të FCPA-LPHK para Departamenti pasi Prokuroria Publike e Mynihut filloi me kontrollet në zyrat e shumta të Siemens AG dhe në shtëpitë e punonjësve të Siemens AG." [...]

Nëse DD "zbuloi" sjelljen e Siemens apo jo nuk ka të bëjë me çështjen. Pyetja mbetet - a ishte DD i denjë për veprimin e zbatimit të FCPA-LPHK ndaj Siemens?

Një reagim fillestar është më i mundshmi - "pse pa tjetër, shpallja e dënimit më të madh ndonjëherë penal nën FCPA-LPHK qenka në të vërtetë i denjë për një çmim dhe një ditë e mirë për zbatimin e FCPA-LPHK".

Por, a është pranimi i një dënimi penal prej 450 milion dollarësh kur udhëzimi për Udhërrëfimin e Ndëshkimit i SH.B. përcakton një sërë dënimesh prej 1.35 \$ - 2.7 miliardë dollarë bazuar në sjelljen e hamendësuar e denjë për një çmim? [...] A është pranimi i një dënim penal përafërsisht për 33% të shumës të parashikuar në udhëzimeve (për shumën më të ulët në segmentin e dënimit të mundshëm) dhe afërsisht për 16% të shumës së parashikuar (për shumën më të lartë të mundshme) [për çuarjen përpara] të interesave të drejtësisë në emër të amerikanit njerëz? " Nëse përgjigja është po, atëherë çfarë do të thotë kjo për formulën e udhëzimeve për llogaritjen e gjobave penale?

Megjithatë, pavarësisht udhëzimeve, a është dakordësia për një dënim penal prej 450 milion dollarësh kur, sipas DD, pagesat korruptive ose të dyshimta të Siemens arritën në 1,36 miliardë dollarë e denjë për çmim? A është dakordësia për një dënim penal përafërsisht 33% të shumës së pagesave reale të paligjshme ose të dyshimta "në ndihmë të përparimit të interesave të drejtësisë në emër të popullit amerikan?"

205. Shënim: Faktet e këtij ushtrimi janë marrë pothuajse fjalë për fjalë nga ankesat origjinale dhe dokumentet e ndjekjes penale në lidhje me çështjen Siemens, por janë ndryshuar pak për qëllime didaktike. Duhet të kihet parasysh se faktet paraqesin çështjen siç dëshmohej nga prokurorët dhe nuk pranohet zyrtarisht nga Siemens, ose nga një vendim gjykatë për të gjitha drejtimit dhe hollësitë.

206. Departamenti i Drejtësisë i SH.B. (21 tetor 2009), Prokurori i Përgjithshëm në Detyrë u Shpreh Mirënjohjen Punonjësve të Departamentit dhe të Tjerëve për Shërbimin e tyre në Ceremoninë Vjetore të Ndarjes së çmimeve, <http://www.justice.gov>, parë më 28 tetor 2019.

Megjithatë, a është dakordësia për një gjobë prej 500,000 dollarësh bazuar në akuzat për të bërë mbi 31 milionë dollarë pagesa korruptive në këmbim të një trajtimi të favorshëm biznesi në lidhje me një projekt prej 1 miliardë dollarësh në Argjentinë e denjë për çmim? A është dakordësia për një dënim penal përafërsisht 2% të shumës së pagesave reale korruptive “në ndihmë të përparimit të interesave të drejtësisë në emër të popullit amerikan?”

Megjithatë, a është dakordësia për një gjobë prej 500,000 dollarësh bazuar në akuzat për të bërë mbi 18 milionë dollarë pagesa korruptive në këmbim të një trajtimi të favorshëm të biznesit në lidhje me dy projekte të mëdha metropolitane të tranzitit masiv në Venezuelë e denjë për çmim? A është duke rënë dakord për një dënim penal përafërsisht 3% të shumës së pagesave aktuale korruptive “duke përparuar interesat e drejtësisë në emër të popullit amerikan”.

Megjithatë, a është dakordësia për një gjobë prej 500,000 dollarë bazuar në akuzat për të bërë mbi 5 milionë dollarë pagesa korruptive në këmbim të trajtimit të favorshëm gjatë procesit të ofertimit në një projekt të telefonisë lëvizëse në Bangladesh e denjë për çmim? A është dakordësia për një dënim penal përafërsisht 10% të shumës së pagesave reale korruptive në ndihmë të përparimit të interesave të drejtësisë në emër të popullit amerikan?”

Çfarë mendoni ju?

7. Aspektet Procedurale

7.1. Juridiksioni

7.1.1. Gjyqet penale dhe administrative

Në shkëmbimet ndërkuftare, linden pyetjet e mëposhtme:

- ▶ A mundet që një person juridik të mbajë përgjegjësi penale në vendin ku ka ndodhur korrupsioni?
- ▶ A mundet që një person juridik të shpallet penalisht përgjegjës në vendin e tij të qëndrimit për veprimet e kryera jashtë vendit?

Ndërsa pyetjes së parë kryesisht mund t'i përgjigjemi pozitivisht duke pasur parasysh diskutimin e përshkruar më sipër, përgjigja për pyetjen e dytë është disi më e ndërlikuar.

Shtrirja territoriale

Si parim universal i juridiksionit, shtetet kanë juridiksion penal dhe administrativ mbi veprat e kryera në territorin e tyre. Nëse një përfaqësues i një personi juridik nga vendi A i jep mitë një zyrtari në vendin B, zbatohen veprat penale dhe administrative e vendit B. Konventa e KB kundër korrupsionit (neni 42 paragrafi 1 a), OECD (neni 4 paragrafi 1) dhe Konventa e së Drejtës Penale e Këshillit të Evropës mbi Korrupsionin (neni 17 paragrafi 1 a) gjithashtu zbatojnë parimin e territorialitetit.

Regulloret e veçanta për juridiksionin në rastet e përgjegjësive të personave juridikë nuk janë të zakonshme, por disa legjislacione përpunohen ta sqarojnë këtë pyetje, siç është ai në Republikën Çeke:

“Seksioni 2

(1) Përgjegjësia për dënimin e një vepre të kryer në territorin e Republikës Çeke nga një person juridik, i cili ka një zyrë të regjistruar në Republikën Çeke ose selia apo dega e saj vendoset në territorin e Republikës Çeke ose të paktën e kryen atë veprimtari aty apo zotëron pronë aty, do të trajtohen gjithmonë sipas ligjit të Republikës Çeke.

(2) Një vepër penale do të konsiderohet se është kryer në territorin e Republikës Çeke, nëse një person juridik ka vepruar:

a) tërësisht ose pjesërisht në territorin e Republikës Çeke, edhe nëse shkelja e, ose kërcënimi ndaj një interesi të mbrojtur sipas Kodit Penal, rezulton ose do të rezultonte, plotësisht ose pjesërisht jashtë vendit; ose

b) jashtë vendit, nëse shkelja e, ose kërcënimi ndaj një interesi të mbrojtur sipas Kodit Penal ka ndodhur, ose është dashur të ndodhë, edhe nëse vetëm pjesërisht, në territorin e Republikës Çeke.

(3) Sa i përket bashkëpunimit/pjesëmarrjes, Seksioni 4 Paragrafët 3 dhe 4 të Kodit Penal do të zbatohen në mënyrë të ngjashme.

Seksioni 3

Përgjegjësia për dënimin e një vepre të kryer jashtë vendit nga një person juridik me zyrë të regjistruar në Republikën Çeke gjithashtu do të trajtohet sipas ligjit të Republikës Çeke.”²⁰⁷

Kombësia

Konventa e Kombeve të Bashkuara kundër Korrupsionit, Konventa e OECD-së dhe Konventa e së Drejtës Penale e Këshillit të Evropës për Korrupsionin e parashikojnë të gjitha juridiksionin në rastet e “kombësisë aktive”, për shembull, kur një shtetas ka kryer një vepër penale (neni 42 paragrafi 2 b, neni 4 paragrafi 2, neni 17 paragrafi 1 b). Pyetja vendimtare në këtë kuptim është nëse juridiksioni varet nga kombësia e personit fizik që përfaqëson personin juridik, ose nga kombësia e vetë personit juridik.

207. § 31 parag. 1 Ligj nr. 418/2011 mbi Përgjegjësinë Penale të Personave Juridikë dhe Proceset Gjyqësore kundër tyre [ZÁKON ze dne 27. října 2011 o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim].

Raportet e Vlerësimit të GRECO-s nuk paraqesin analiza ose rekomandime për këtë pyetje. Në shumicën e shteteve shpesh ka pak përvojë praktike, e aq më pak praktikë gjyqësore.²⁰⁸ Sidoqoftë, për shkak se Konventat kërkojnë përgjegjësi të personave juridikë, duket logjike që personat juridikë të trajtohen në mënyrë të ngjashme me personat fizikë për çështje juridiksioni. Prandaj, çdo vepër e kryer nga një përfaqësues konsiderohet shkelje nga vetë personi juridik. Si rrjedhojë, një vepër e kryer nga një punonjës i një shoqërie të regjistruar në Gjermani është një shkelje nga një shtetas gjerman, pa marrë parasysh se çfarë kombësie është punonjësi. Disa ligje kombëtare ndjekin këtë qasje, për shembull Holanda: "Nuk ka asnjë praktikë gjyqësore që të tregojë nëse juridiksioni i kombësisë mund të zbatohet mbi personat juridikë. Sidoqoftë, është mendimi i autoriteteve holandeze që një person juridik mund të ketë shtetësi dhe se një person juridik i përfshirë në juridiksionin holandez do të ketë shtetësinë holandeze. Për më tepër, literatura akademike dëshmon se një person juridik mund t'i nënshtrohet juridiksionit të kombësisë në përputhje me nenin 5 të Kodit Penal."²⁰⁹

Shtetet e Bashkuara e kanë bërë të qartë përmes një ndryshimi në FCPA-LPHK në 1998 se parimi i kombësisë zbatohet për shoqëritë amerikane: "[Konventa e OECD-së u bën thirrje palëve të thërrasin për zbatim juridiksionin e kombësisë kur është në përputhje me parimet ligjore dhe kushtetuese kombëtare. Prandaj, Ligji që ndryshon FCPA-LPHK për ta shtrirë juridiksionin mbi veprimet e bizneseve dhe shtetasve të SH.B. në ofrimin e pagesave të paligjshme që ndodhin tërësisht jashtë Shteteve të Bashkuara. Ky ushtrim i juridiksionit mbi bizneset dhe shtetasit e SH.B. për sjellje të paligjshme jashtë vendit është në përputhje me parimet ligjore dhe kushtetuese të SH.B. dhe është thelbësor për të mbrojtur interesat e SH.B. jashtë vendit."²¹⁰

Vendbanimi

Disa vende e shtrijnë kuptimin e "kombësisë" tek vendbanimi.²¹¹ Për shembull:

Një punonjës gjerman i një shoqërie të regjistruar në Holandë (për qëllime tatimore) i ofron mitë një zyrtari në Hungari. Megjithatë, faktikisht, zyrat dhe drejtorët e shoqërisë kanë qenë gjithmonë të vendosur në Pragë. Sipas parimit të shtetësisë (të shtrirë tek vendbanimi), gjykatat Çeke duhej të kishin juridiksion për përgjegjësinë penale të shoqërisë, përveç gjykatave gjermane (sipas parimit të kombësisë së thjeshtë). E njëjta gjë do të ishte e vërtetë nëse shoqëria do të kishte vetëm prona të ndodhura në Pragë.²¹²

Juridiksioni mbrojtës

Gjithashtu, Konventa e KB kundër Korrupsionit zbaton juridiksion mbrojtës mbi veprimet që prekin vetë sovranin pa marrë parasysh se ku ose nga kush është kryer akti.²¹³ Sipas Konventës, vendet mund të dëshirojnë të mbështeten në këtë parim të juridiksionit kur mund të përballen me zbrazëti që lidhen me zbatimin e parimeve të territorit dhe kombësisë. Në këtë kuptim:

"Ata mund të pranojnë se një vepër është kryer kundër Shtetit Palë kur preket vetë shteti, domethënë institucionet e tij, entet publike dhe korporatat publike. Kështu, Shtetet Palë mund të konsiderojnë që shkeljet që prekin shtetasit e tyre nuk janë të përfshira në këtë parashikim, por përkundrazi janë të rregulluara nga neni 42 (2) (a).

Nga ana tjetër, një Shtet Palë mund të pranojë se një vepër është kryer kundër atij vetë, kur një nga zyrtarët e tij publik është prekur prej saj. Sidoqoftë, kjo do të kërkonte që zyrtari publik të jetë prekur në rolin ose funksionin e tij ose të saj si përfaqësues i shtetit."²¹⁴

Modele të tjera

Disa vende kanë parashikuar modele të tjera për ta quajtur një shoqëri përgjegjëse nën juridiksionin e tyre. Për shembull, FCPA-LPHK i SH.B. njeh përgjegjësinë jo vetëm të shoqërive që janë të regjistruara në SH.B., por edhe të shoqërive (të huaja) që janë të listuara në një shkëmbim kombëtar të letrave me vlerë në Shtetet e Bashkuara.²¹⁵

208. Pieth dhe të tjerë (2007), Konventa e OECD për Korrupsionin: Një Komentar, Neni 4 nr. 3.4.

209. OECD (2001), *Holandë, Faza 1 Raporti mbi Zbatimin e Konventës për Luftën ndaj Korrupsionit të Zyrtarëve të Huaj Publikë*, fq. 19, www.oecd.org, parë më 28 tetor 2019.

210. Senati i Shteteve të Bashkuara (30 korrik 2008), *Raport i Senatit* Nr. 105-277 në 2, www.justice.gov, parë më 28 tetor 2019.

211. Pieth dhe të tjerë, si më lart, Neni 4 nr. 3.4.

212. Shih më lart shënimin në fund të faqes 149.

213. Murphy S. (2006), *Parime të së Drejtës Ndërkombëtare*, fq. 245.

214. UNODC [ZKBDK - Zyra e Kombeve të Bashkuara për Drogën dhe Krimin], *Udhëzues Teknik i Kombeve të Bashkuara për Konventën e Kombeve të Bashkuara kundër Korrupsionit*, New York, 2009.

215. Shih për hollësi të mëtejshme: Departamenti i Drejtësisë i Sh.B./Komisioni i Sigurimeve dhe Shkëmbimeve i SH.B. (2012), *Një Udhëzues Burimesh për Ligjin e Praktikave të Korrupsionit të Huaj të SH.B.* fq.57 f., www.justice.gov, parë më 28 tetor 2019.

Konventa

Konventat ndërkombëtare nuk e trajtojnë në mënyrë të posaçme çështjen e juridiksionit që do të përcaktohet në lidhje me përgjegjësinë e personave juridikë, por trajtojnë veprat penale të korrupsionit në përgjithësi.

Faktorë të jashtëm

Autoritetet Kombëtare kur përcaktojnë juridiksionin mund të marrin parasysh disa faktorë politikë. Në lidhje me këtë çështje, neni 5 i Konventës së OECD-së parashikon: "Hetimi dhe ndjekja penale e korrupsionit të një zyrtari të huaj publik duhet t'i nënshtrohet rregullave dhe parimeve të zbatueshme për secilën Palë. Ata nuk duhet të ndikohen nga arsyet e interesit ekonomik kombëtar, ndikimi i mundshëm në marrëdhëniet me një shtet tjetër, ose identiteti i personave fizikë ose juridikë të përfshirë."

7.1.2. Proceset gjyqësore civile

Konkurentët mund të pësojnë dëme nga shoqëritë e korruptuara që bëjnë lëvizje të padrejtë në procedurat e prokurimit. Juridiksioni në raste të tilla ndjek këto parime:

- ▶ Në përgjithësi, gjyqet mund të zhvillohen vetëm në gjykatat e të pandehurit (*actor sequitur forum rei*). Për personat juridikë këto janë gjykatat e vendit të regjistrimit.
- ▶ Ndërsa veprat penale të korrupsionit rregullisht shkaktojnë dëme jashtëkontraktore, juridiksioni i *forum delicti* zbatohet, me fjalë të tjera, gjykatat e vendit ku ka ndodhur korrupsioni janë gjykatat kompetente.

7.2. Bashkëpunimi juridik ndërkombëtar

Bashkëpunimi juridik ndërkombëtar është një mjet i rëndësishëm për trajtimin e çështjeve që kanë të bëjnë me përgjegjësinë e personave juridikë. Në shumicën e rasteve, para ose pasi të jetë bërë përcaktimi i përgjegjësisë së një personi juridik, disa pyetje thelbësore mund të shfaqen në lidhje me bashkëpunimin ligjor ndërkombëtar:

- ▶ A (duhet që) shtetet ta njoftojnë njëri-tjetrin nëse një person juridik nga një shtet ka kryer një veprë korrupsioni në një shtet tjetër?
- ▶ A duhet (të garantojë) një shtet pa përgjegjësi penale për personat juridikë ofrimin e ndihmës së ndërsjellë juridike ndaj një shteti të huaj për një nga personat juridikë vendas?
- ▶ A duhet (të garantojë) një shtet pa përgjegjësi penale për personat juridikë zbatimin e një dënimi të huaj kundër një prej personave juridikë vendas?

Rishikimi në vitin 2017 i UNCAC-KKBKK dëshmoi se shumica e Shteteve palë mund, në parim, të japin ndihmë në lidhje me veprat, për të cilat personat juridikë mund të shpallen përgjegjës, megjithëse vetëm një përqindje e vogël e shteteve siguruan shembuj të rasteve konkrete në kuadër të korrupsionit.²¹⁶

Gjithashtu, për palët e Konventës së Këshillit të Evropës për të Drejtën Penale mbi Korrupsionin, neni 25 paragrafi 1 në përgjithësi ofron përgjigje të favorshme për pyetjet e mësipërme:

"Palët do të bashkëpunojnë me njëra-tjetrën, në përputhje me parashikimet e instrumenteve përkatëse ndërkombëtare mbi bashkëpunimin ndërkombëtar në çështjet penale, ose rregullimet e pranuar mbi bazën e legjislacionit të përbashkët ose reciprok dhe në përputhje me legjislacionin e tyre kombëtar për shtrirjen më të gjerë të mundshme për qëllime të hetimeve dhe gjykimeve në lidhje me veprat penale të parashikuara në përputhje me këtë Konventë."

Për më tepër, nenet 26-31 të Konventës lehtësojnë shkëmbimin e informacionit dhe ndihmën e ndërsjellë juridike. Pavarësisht se Raporti Shpjegues i Konventës nuk e prek këtë pikë, këto nene mund t'i përfshijnë pa dyshim personat juridikë, pasi nenet nuk përmbajnë asnjë tregues për të kundërtën.

Sidoqoftë, për çështjen e zbatimit të dënimeve, konventat e Këshillit të Evropës për bashkëpunimin ndërkombëtar janë akoma më shumë të përqendruara tek personat fizikë, siç është Konventa për Transferimin e Personave të Dënuar.²¹⁷ Nga ana tjetër, instrumentet e Bashkimit Evropian për çështjet ndërkombëtare bashkëpunimi juridik trajtojnë veçoritë e personave juridikë me më shumë hollësi dhe në mënyrë të shprehur përfshijnë dënime për personat juridikë në parashikimet e tyre:

216. UNODC-ZKBDK, *Statusi i zbatimit të Konventës së KB kundër Korrupsionit* (2017), fq. 225.

217. *Konventa për Transferimin e Personave të Dënuar* (mars 1983), <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/112.htm>, parë më 28 tetor 2019.

- ▶ Vendimi Kuadër i Këshillit 2005/214/ÇBJ [Çështjet Juridike dhe të Brendshme] (JHA-Justice and Home Affairs) datë 24 shkurt 2005 mbi zbatimin e parimit të njohjes reciproke të gjobave financiare.²¹⁸
- ▶ Vendimi Kuadër i Këshillit 2006/783/ÇBJ datë 6 tetorit 2006 mbi zbatimin e parimit të njohjes reciproke të urdhrave të konfiskimit.²¹⁹
- ▶ Rregullorja e BE 2018/1805 mbi njohjen e ndërsjellë të urdhrave të ngrirjes dhe urdhrave të konfiskimit parashikon që një urdhër ngrirje i lëshuar kundër një personi juridik do të ekzekutohet edhe kur shteti ekzekutues nuk e nje parimin e përgjegjësive penale të personave juridikë.²²⁰

Sidoqoftë, një studim krahasues i kohëve të fundit i financiar nga BE mbi përgjegjësinë e personave juridikë në Shtetet Anëtare rezulton në rekomandimin e mëposhtëm në lidhje me shtrirjen e njohjes reciproke:

“Instrumenti i tanishëm që rregullon njohjen e ndërsjellë të dënimeve dhe rregullon ekzekutimin e tyre ndërkufitar është përqendruar kryesisht në dënimet e parashikuara kundër personave fizikë. Një politikë gjithëpërfshirëse dhe e qëndrueshme në lidhje me përgjegjësinë e personave juridikë duhet të përmbajë instrumente që rregullojnë njohjen reciproke të dënimeve të vendosura zakonisht ndaj personave juridikë.”²²¹

Ky rekomandim është pa dyshim i vërtetë përtej Bashkimit Evropian dhe gjithashtu vlen për të gjitha vendet anëtare të Këshillit të Evropës.

Si një parakusht i bashkëpunimit ndërkombëtar duhet të mbahen parasysh edhe dy rekomandimet e mëposhtme:

“Rekomandimi 13 - Parashikoni detyrimin për të ruajtur të dhënat

Analiza ka treguar se jo të gjitha shtetet anëtare i ruajnë të dhënat (në mënyrë të plotë dhe gjithëpërfshirëse) në lidhje me përgjegjësinë e personave juridikë për vepra penale. Me qëllim zgjerimin e shkëmbimit të informacionit në lidhje me përgjegjësinë e personave juridikë për veprat penale në BE, hapi i parë do të ishte parashikimi i një detyrimi për të ruajtur të dhënat në mënyrë që të mund të sigurohet dhënia e informacionit sipas kërkesës.

Rekomandimi 14 – Parashikimi i detyrimeve për shkëmbim dhe arkivim

Në mënyrë të ngjashme me detyrimet për shkëmbim dhe arkivim që janë parashikuar për regjistrat penalë të personave fizikë, detyrime të ngjashme shkëmbimi dhe ruajtje duhet të parashikohen në lidhje me përgjegjësinë (penale ose të tjera) të personave juridikë për vepra penale. Kjo do ta lehtësonte ndjeshëm marrjen parasysh të dënimeve të mëparshme gjatë zhvillimit të gjykimeve penale ose jo-penale.”²²²

7.3. Rreziku i dyfishtë (“*Ne bis in idem*”)

Fraza latine “*ne bis in idem*” përkthehet “jo dy herë për të njëjtin fakt”. Kjo doktrinë ligjore ndalon procedimin dy herë për të njëjtën sjellje në konflikt me ligjin dhe vlen si për çështjet civile edhe ato penale. Gjithsesi, për sa i përket të drejtave të njeriut, zbatimi i këtij parimi është shumë më i rëndësishëm në proceset penale.

Në juridiksionet me common law, parimi *ne bis in idem* etiketohet si “rrezik i dyfishtë”. Ky parim mishërohet ndër të tjera në nenin 4 “E drejta për të mos u gjykuar ose dënuar dy herë” të Protokollit 7 të Konventës Evropiane për Mbrojtjen e Të Drejtave të Njeriut dhe Lirive Themelore” e vitit 1950.²²³

Në sferën e personave juridikë, çështjet e rrezikut të dyfishtë mund të ndahen në këto tre grupe:

- ▶ si personat fizike edhe juridikë dënohen për të njëjtën mitë;
- ▶ personi juridik dënohet me dënime administrative dhe penale;
- ▶ në të njëjtën kompani (p.sh. Grupi Siemens), persona juridikë të ndryshëm (p.sh. selia qendrore dhe filialet) ndëshkohen për të njëjtën mitë.

7.3.1. Personi fizik dhe juridik

Siç u tha më lart, (4.3.4), përgjegjësia e personit fizik dhe personit juridik të përfshirë në të njëjtën vepër korrupsioni funksionon e pavarur nga njëri-tjetri. Kjo nuk shkel parimin *ne bis in idem*. Të dyja janë subjekte të

218. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32005F0214>, parë më 28 tetor 2019.

219. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32006F0783>, parë më 28 tetor 2019.

220. <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/PE-38-2018-INIT/en/pdf>, neni 23(2), vizituar më 28 nëntor 2018.

221. G. Vermeulen etj. (2012), *Përgjegjësia e Personave Juridikë për Shkeljet në BE*, fq. 141.

222. Po aty.

223. <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/117.htm>

ndryshme dhe kanë kontribuar me faje të ndryshme në një vepër të vetme: personi fizik ka bërë faj personal, ndërsa personi juridik nuk ka arritur të parandalojë kryerjen e veprës penale nga personi fizik.

Prandaj, si parim i përgjithshëm i zbatueshëm jo vetëm në Evropë,²²⁴ përgjegjësia e personave juridikë nuk përjashton përgjegjësinë e personave fizikë, dhe anasjelltas. Shumë shtete e kanë futur këtë parim shprehimisht në legjislacionin e tyre, si p.sh. neni 20, pika 4 e Kodit Penal të Lituanisë: "Përgjegjësia penale e subjektit juridik nuk e çliron nga përgjegjësia penale personin fizik që ka kryer, organizuar, shtyrë ose ndihmuar në kryerjen e aktit penal."²²⁵

Sidoqoftë, gjykatat ndonjëherë nuk e kanë pasur aq të lehtë në praktikë që të vlerësojnë marrëdhënien e duhur të personave fizikë dhe juridikë në një vepër penale, duke i parë si një autorë të së njëjtës vepër penale, ose si bashkëpunëtorë. Në Estoni, për shembull "disa gjykata të shkallës së parë kanë qenë të mendimit se parimi *ne bis in idem* përjashton përgjegjësinë e personit fizik nëse personi juridik tashmë është dënuar. Disa gjykata kanë insistuar që veprimet e personit fizik dhe veprimet e personit juridik duhet të vlerësohen si bashkëpunim. Gjykata e Lartë ka vendosur që, meqenëse përgjegjësia e personit juridik është një përgjegjësi derivative, dy personat kanë dy detyrime të ndara për të njëjtën vepër dhe parimi *ne bis in idem* dhe rregullat e bashkëpunimit nuk zbatohen. Edhe në rastin e një kompanie me një aksionar të vetëm, ku aksionari është i vetmi anëtar i organit të shoqërisë, gjykata vendosi që personi fizik (aksionari) dhe personi juridik duhet të mbajnë përgjegjësi."²²⁶

Gjykatat gjermane kanë argumentuar në mënyrë të ngjashme si Gjykata e Lartë estoneze. Sipas vendimeve të Gjykatës së Apelit, procedimet kundër një personi juridik dhe kundër përfaqësuesve të tij nuk shkelin parimin *ne bis in idem*.²²⁷ Procedimi ndaj personit fizik mund të pasojë procedimin kundër personit juridik. Sidoqoftë, në përcaktimin e sanksionit ndaj personit fizik duhet të merret parasysh nëse personi fizik (për shembull, si aksionar) ka pësuar humbje ekonomike si rezultat i sanksionit ndaj personit juridik.²²⁸

Pavarësia e përgjegjësive së personit fizik nga përgjegjësia e personit juridik gjithashtu do të thotë se personi juridik është ende përgjegjës edhe nëse personi fizik përjashtohet nga çdo dënim për ndonjë arsye (si p.sh. keqardhja efektive). Përjashtimi automatik i procedimit ndaj një personi juridik në një rast të tillë do të minonte efektivitetin e përgjegjësive së korporatës dhe nuk do të përmbushte standardet ndërkombëtare.²²⁹ Në fakt, Direktiva e BE-së 2018 për Luftën kundër Pastrimit të Parasë me Ligjin Penal përcakton që përgjegjësia e personave juridikë "nuk përjashton procedimin penal të personave fizikë të cilët janë ekzekutorë, shtytës apo ndihmës" në veprat penale përkatëse.²³⁰

7.3.2. Sanksionet administrative dhe penale

Ndonjëherë, sanksionet administrative dhe penale zbatohen njëkohësisht. Nëse të dy sanksionet adresojnë gabime të ndryshme, të dyja mund të zbatohen pa shkelur parimin e *ne bis in idem*. Ky është rasti në Gjermani ku të dy sanksionet adresojnë gabime të ndryshme: përgjegjësia penale merret me persona fizikë, ndërsa përgjegjësia administrative ka të bëjë me persona juridikë. Në Spanjë, nga ana tjetër, sanksionet penale dhe administrative funksionojnë si nivele të ndryshme që zbatohen për të njëjtin gabim. Kështu, dënimi penal merr përparësi mbi sanksionin administrativ.²³¹

7.3.3. Një biznes – subjekte të ndryshme

Strukturat e korporatave kombëtare dhe ndërkombëtare shpesh mbledhin persona të ndryshëm juridikë brenda një njësie biznesi. Shpesh, të gjithë personat juridikë strukturoren në disa shtresa nën ombrellën e një shoqërie holding. A mund të mbahen përgjegjës disa persona juridikë për një mitmarrje të kryer brenda gjithë kësaj njësie biznesi? Apo, kjo rezulton në dënim të dyfishtë? Ekziston pak në mos aspak jurisprudencë për t'iu përgjigjur kësaj pyetjeje. Një nga arsyet e mungesës së normave dogmatike është se procedimet ndaj bizneseve të mëdha shpesh përfundojnë me marrëveshje sesa me gjykim.

224. Shih nenin 18, pika 3 të Konventës së Këshillit të Evropës si dhe nenin 26, pika 3 të UNCAC.

225. Lituania, *Kodi Penal*, <https://ec.europa.eu>, vizituar më 28 tetor 2019.

226. Ginter J., *Criminal Liability of Legal Persons in Estonia. [Përgjegjësia Penale e Personave Juridike në Estoni]*, Juridical International XVI/2009, 151 (155), <http://www.juridicainternacional.eu>, vizituar më 28 tetor 2019, ku citohet Vendimi i Dhomës Civile të Gjykatës së Lartë (CLCSCd) 3-1-1-7-04

227. Gjykata e Apelit, vendimi 5 Ss OWi 19/73 datë 27 prill 1973 (nuk gjendet në internet).

228. Gjykata e Apelit e Frankfurtit, *vendimi nr. 1 Ss 63/11 datë 25 janar 2012*, <http://openjur.de>, vizituar më 28 tetor 2019.

229. OECD (2011), *Bullgaria, Raporti i Fazës 3 për Zbatimin e Konventës për Luftën kundër Mitëmarrjes së Zyrtarëve Publikë të Huaj*, fq.14, www.oecd.org, vizituar më 28 tetor 2019.

230. *Direktiva e BE-së 2018/1673 për Luftën kundër Pastrimit të Parasë me Ligjin Penal*, neni 7(3).

231. Vermeulen G. etj. (2012), *Përgjegjësia e Personave Juridike për Shkeljet në BE*, fq. 37.

Pavarësisht mungesës së jurisprudencës, ekzistojnë dy perspektiva kryesore:

- ▶ Subjekt biznesi: dënohet dy herë nëse shpallet përgjegjës më shumë sesa një person juridik.
- ▶ Subjekte të ndara: secili subjekt ka përgjegjësinë e vet dhe kështu, ashtu sikurse bashkëpunëtorët, secili prej tyre mund të jetë përgjegjës nëse secili prej tyre është i përfshirë në të njëjtën vepër penale.

Një rrugë e mesme midis këtyre pozicioneve do të ishte që të konstatohet një gabim i veçantë të secili person juridik dhe ndjekja penale e tyre veçmas. Pra, nëse i njëjti defekt organizativ përshkon të gjithë biznesin, *ne bis in idem* do të ndalonte ndjekjen penale të më shumë se një personi juridik brenda biznesit.

7.4. Garancitë procedurale

Garancia procedurale më e rëndësishme për personat juridikë gjatë një procedimi penal ose *quasi*-penal administrativ, ashtu si me personat fizike, është e drejta për të heshtur dhe e drejta e mosvetinkriminimit.

Në kontekstin e ligjit të konkurrencës (jopenale), Gjykata Evropiane e Drejtësisë ka vendosur që: “në përgjithësi, ligjet e Shteteve Anëtare i japin të drejtën për të mos dhënë prova kundër vetes vetëm personit fizik të akuzuar për një vepër penale në një procedim penal.” Sidoqoftë, Gjykata gjithashtu çmoi “nevojën për të garantuar të drejtat e mbrojtjes [...] si një parim themelor i rendit juridik të Komunitetit”. Kështu, shteti nuk duhet “të detyrojë një kompani të japë përgjigje që mund të përbëjnë pranim të ekzistencës së një shkeljeje që i takon Komisionit ta vërtetojë.”²³²

Vendimi zbatohet vetëm për legjislacionin e Bashkimit Evropian dhe pranoi se të drejtat që rrjedhin nga prezumimi i pafajësisë nuk u takojnë personave juridikë në të njëjtën masë si personave fizikë. Vendimi njihet tagrin e Shteteve Anëtare të BE për të përcaktuar nëse duan të japin të drejtën për të heshtur; dhe, më konkretisht, si zbatohet kjo e drejtë për personin juridik, ndryshe nga personi(at) fizik që u përgjigjen pyetjeve në emër të personit juridik. Për shembull, Gjykata Kushtetuese gjermane e ka mohuar një të drejtë të tillë në kuadrin kushtetues: “Mbrojtja nga vetinkriminimi është në interes të dinjitetit njerëzor. Detyrimi për vetinkriminim do ta çonte individin në një dilemë personale të padurueshme. Personat juridikë nuk janë në gjendje të përjetojnë një dilemë të tillë.”²³³

Vlen të përmendim një Direktivë të BE-së të vitit 2016 për forcimin e aspekteve të caktuara të prezumimit të pafajësisë, objekti i të cilës përjashton personat juridikë me argumentin se “është e parakohshme që kjo çështje të rregullohet ligjërisht në nivel të BE-së.”²³⁴

Ndërkohë, ligji austriak²³⁵ dhe polak mishërojnë të drejtën për të heshtur:

“Gjykata mund të marrë në pyetje përfaqësuesin e subjektit kolektiv në cilësinë e dëshmitarit. Personi mundet të refuzojë dhënie dhe shpjegimeve.”²³⁶

Sistemet juridike kombëtare ndryshojnë edhe në një çështje tjetër: nëse e drejta për të mos u vetinkriminuar që zbatohet për personin juridik i jep të drejtën të kundërshtojë urdhrin për vënien e dokumenteve në dispozicion të autoriteteve hetuese.

7.5. Taktikat gjyqësore: personat fizikë dhe juridikë

Nëse personi fizik dhe juridik gjykohen njëri pas tjetrit, cili e ka radhën i pari? Apo duhet të gjykohen në të njëjtin procedim?

Shumë ligje kombëtare e lënë këtë çështje në tagrin e prokurorisë dhe të rregullave të përgjithshme procedurale. Sipas Kodit Penal Model të hartuar nga disa organizata ndërkombëtare, personi juridik dhe personi

232. Gjykata Evropiane e Drejtësisë, *Orkem k. Komisionit të Komuniteteve Evropiane, 374/87, Aktgjykimi i 18 tetorit 1989*. <http://eur-lex.europa.eu>, vizituar më 28 tetor 2019.

233. Gjykata Kushtetuese gjermane, *vendimi nr. 1 BvR 2172/96 datë 26 shkurt 1997*, www.servat.unibe.ch (gjermanisht, vizituar më 28 tetor 2019).

234. *Direktiva e BE-së 2016/343 për forcimin e aspekteve të caktuara të prezumimit të pafajësisë dhe të drejtën për të qenë i pranishëm në procedimin penal* (9 mars 2016), vizituar më 28 tetor 2019.

235. § 17 Ligji Federal për Përgjegjësinë e Personave Juridikë për Shkeljet i vitit 2005 [*Bundesgesetz über die Verantwortlichkeit von Verbänden für Straftaten (Verbandsverantwortlichkeitsgesetz – VbVG)*], www.internet4jurists.at, vizituar më 28 tetor 2019.

236. Neni 21a, pika 1 *Akti datë 28 tetor 2002 për Përgjegjësinë e Subjekteve Kolektive për Veprime të Dënueshme*, www.oecd.org (anglisht), vizituar më 28 tetor 2019.

fizik "mund të gjykoen bashkërisht nën të njëjtën pretendencë"²³⁷ Për shembull, ligji çek parashikon rregullin e procedimit të përbashkët, por lejon përjashtime: "Subjekti juridik i akuzuar dhe personi fizik i akuzuar gjykoen bashkërisht kur veprat penale të tyre janë të ndërlidhura, përveç rasteve kur ekzistojnë shkaqe të rëndësishme për procedim të ndarë."²³⁸

Ndonjëherë mund të jetë e favorshme që procedimi fillestar i ndarë të fillojë së pari për personin juridik. Personat juridikë priren të bashkëpunojnë që të përfitojnë një dënim të butë. Kjo mundëson mbledhjen e provave tërësore dhe e lehtëson vërtetimin e akuzave ndaj personave fizikë, natyrisht duke iu nënshtruar të drejtës së tyre për të mos u vetinkriminuar. Sidoqoftë, një qasje e tillë nuk duhet të abuzojë me garancitë e zakonshme u takojnë personave fizikë. Por, kjo qasje strikte paraqet rrezikun për prokurorinë që personi fizik vulnerabël të pretendojë shkelje të procesit të rregullt ligjor. Prandaj, qasja e preferuar është që të mbahet një gjykim i përbashkët për personat juridikë dhe fizikë.

7.6. Ushtrimi 6: Offshore Limited

"Offshore Limited" është e regjistruar në regjistrin tregtar të Bukureshtit. Zyrat e saj ndodhen në Amsterdam, që është pikërisht vendi ku merren edhe vendimet e drejtimit. "Offshore Limited" është pronare me 100% të kuotave e "Venture B.V.", një kompani e regjistruar në Holandë që ndan të njëjtat zyra me "Offshore Limited" në Amsterdam. "Venture B.V." është kompani me vetëm një person, znj. Smith, që është edhe administratori i saj, i cili koordinon të gjitha vendimet e biznesit për miratim nga "Offshore Limited". Administratori kapet për mitdhënie ndaj ministrit të Hungarisë me qëllim që "Venture B.V." të fitojë tenderin për ndërtimin e një superstrate të re në kufi me Austrinë.

Znj. Smith (shtetase britanike) gjykohet në Londër për mitmarrje të huaj dhe dënohet me gjobë 50 mijë Euro. "Venture B.V." gjykohet si person juridik në një gjykatë penale hungareze për mitdhënie dhe dënohet me mospjesëmarrje në prokurime për 10 vjet dhe me një periudhë prove 2-vjeçare për kalim në likuidim.

Prokurorët rumunë kanë pritur prej kohësh për ta sjellë "Offshore Limited" para drejtësisë, e njohur për aktivitetet e saj të mitdhënies. Prokuroria ngre akuzën penale në një gjykatë të Bukureshtit dhe kërkon një gjobë që reflekton masën e avantazhit ekonomik që "Offshore Limited" do të fitonte (indirekt) përmes kontratës. Prokurorët kanë thirrur të gjithë drejtorët e "Offshore Limited" si dëshmitarë në gjyq, për të dhënë informacion mbi çfarë dinë paraprakisht për mitdhënien nga "Venture B.V."

Avokati mbrojtës i "Offshore Limited" depoziton një kërkesë para gjykatës me këto kundërshtime:

- Gjykata e Bukureshtit nuk ka juridiksion ndërkombëtar në këtë çështje: mitmarrja është kryer nga një shtetase e Mbretërisë së Bashkuar jashtë Rumanisë, prandaj nuk zbatohet neni 309 i Kodit Penal.
- Gjoka ndaj "Offshore Limited" do të përbente dënim të dyfishtë, përderisa kundërvajtja penale është gjykuar një herë në Angli dhe Hungari.
- Sipas jurisprudencës së Gjykatës Evropiane të Drejtësisë, drejtorët kanë të drejtë të heshtin dhe nuk mund të thirren si dëshmitarë.

Cila do të ishte përgjigjja juaj si prokuror ndaj këtyre kundërshtimeve? Pjesë nga Kodi Penal rumun:

Neni 10

(1) Ligji Penal zbatohet për veprat penale të kryera në territorin rumun.

Neni 11

Ligji penal zbatohet për shkeljet penale jashtë territorit të Rumanisë, nga një shtetas rumun apo person pa shtetësi që banon në Rumani, nëse veprimi parashikohet si shkelje penale edhe nga ligji penal i shtetit të shkeljes.

Neni 12

(1) Ligji Penal zbatohet për veprat penale të kryera jashtë territorit të Rumanisë nga një shtetas i huaj apo një person pa shtetësi që banon në Rumani, kundër sigurisë kombëtare apo sigurisë së Shtetit rumun, kundër një shtetasi rumun apo një subjekti juridik rumun, nëse ligji rumun parashikon dënimin me burgim të përjetshëm apo masa të tjera të rënda me burgim. [...]

237. ICHR/OHCHR/UNODC (2007), *Kodi Penal Model*, www.usip.org, vizituar më 28 tetor 2019.

238. § 31, pika 1, Akti nr. 418/2011 për Përgjegjësinë Penale të Personave Juridikë dhe Procedimit ndaj tyre [ZAKON ze dne 27. října 2011 o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim], <http://portal.gov.cz> (çekisht), vizituar më 28 tetor 2019.

Neni 45

(1) Subjekti juridik, me përjashtim të Shtetit, autoriteteve publike dhe institucioneve publike, mban përgjegjësi penale në rastet e parashikuara në ligj, për shkelje në emër të interesave të subjektit juridik nga organet apo përfaqësuesit e tij.

(2) Përgjegjësia penale për subjektet juridike nuk përjashton përgjegjësinë penale për personat fizikë që kanë marrë pjesë në kryerjen e të njëjtit akt.

Neni 154

(1) Personi që në datën e kryerjes së veprës penale ka pasur shtetësi rumune është shtetas rumun.

(2) Shtetasi i huaj është personi i cili në datën e kryerjes së veprës penale nuk ka pasur shtetësi rumune ose nuk ka pasur asnjë shtetësi, pavarësisht nëse e ka vendbanimin në Rumani apo jashtë shtetit.

Neni 309

(1) Akti i premtimit, ofrimit apo dhënies drejtpërdrejtë ose tërthorazi, i parave apo të mirave të tjera një nëpunësi publik apo punonjësi, për vete apo të tjerë, me qëllim që të mos kryejë apo të vonojë realizimin e një detyre të parashikuar në funksionet e veta, apo që të kryejë një veprim që bie ndesh me funksionet e veta, ndëshkohet me burgim nga 1 në 5 vjet [...]

Neni 313

Subjektet juridike dënohen për shkeljen e parashikuara në nenin 309 dhe 312.

7.7. Ushtrimi 7: Transaksionet jashtë vendit

1) Një menaxher mallrash me seli në Rumani është i ftuar nga një partner i mundshëm biznesi nga Polonia për të vizituar një njësi prodhimi në Varshavë, me synimin për të filluar një sipërmarrje të përbashkët. Ndërkohë në Poloni, menaxheri i mallrave trajtohet me pritje bujare dhe strehohet në një hotel me pesë yje. Gjithashtu, ai merret në një sërë udhëtimesh jo biznesi rreth rajonit nga partneri i tij i mundshëm i biznesit. Atij i bëhet e qartë se nëse ai ia rekomandon sipërmarrjen e propozuar të përbashkët shoqërisë së tij, ai mund të presë një mikpritje kaq të bujare rregullisht në të ardhmen.

Nëse ai e pranon ofertën, a po shkel ligji menaxheri rumun i mallrave? Nëse po, në cilin juridiksion?

2) Menaxheri i një shoqërie të prodhimit të makinave me seli në Mbretërinë e Bashkuar i jep një shumë parash një oficeri bashkiak në Republikën Sllovaqe që të merrte leje planifikimi për ndërtimin e një fabrike të re prodhuese, e cila përndryshe nuk do t'i ishte dhënë. Përmes kësaj lëvizjeje, menaxheri shpreson të përmirësojë përfitimet ekonomike të shoqërisë së tij duke përdorur punëtorë më të lirë dhe duke ofruar mundësi për publikun sllovak. Për të fshehur mitën, pagesa kalon përmes llogarisë bankare amerikane të zyrtarit sllovak.

Në cilat juridiksione dhe për cilat krime do të jenë përgjegjëse menaxheri dhe shoqëria për veprimet e tij?

3) Një shoqëri farmaceutike amerikane ka një organizatë vartëse në Republikën Çeke që historikisht ka pasur vështirësi në marrjen e lejeve dhe miratimeve të qeverisë për shpërndarjen e gjerë të produkteve të tyre në të gjithë Bullgarinë.

Filialit më pas i afrohet një firmë këshillimore bullgare, e cila ka ndikim të mirë dhe kontakte në agjenci të ndryshme shtetërore dhe i propozon shërbimet e saj - të mitës - për një komision prej 15% të shitjeve të ilaçeve në Bullgari.

Cilat palë do të mbajnë përgjegjësi për shkeljen e pretenduar dhe pse?

7.8. Hetimet e brendshme dhe të jashtme

Sapo lind një pretendim ose dyshim për korrupsion të brendshëm, personi juridik ka mundësitë e mëposhtme:

- ▶ Të mos reagojë fare dhe të shpresojë që dyshimi të mos tërheqë vëmendje të mëtijshme së brendshmi dhe përfundimisht të mos zbulohet prej autoriteteve ligjzbatuese;
- ▶ Të realizojë një hetim të brendshëm në mënyrë që të zbulojë se çfarë ka ndodhur dhe të marrë vendime mbi baza të informacionit. Nëse hetimi përbëhet nga një dyshim, nxjerrja vullnetare e informacionit tek autoritetet e zbatimit të ligjit dhe bashkëpunimi është e vetmja mundësi për një shoqëri që dëshiron të mbrohet për të marrë një dënim më të ulët.

Nëse prokurorët marrin dijeni për një dyshim korrupsioni, ata në thelb kanë dy mundësitë e mëposhtme:

- ▶ Të kryejnë hetimin e tyre pa përkrahjen e hetimit të brendshëm të personi juridik;
- ▶ Të kërkojë bashkëpunim nga personin juridik që kryen një hetim të brendshëm.

Studimi i mëposhtëm i çështjes së Siemens tregon se prokurorët në fakt varen nga bashkëpunimi me personin juridik, përveç nëse shoqëria është e vogël dhe nuk ka një strukturë të ndërlikuar.

7.8.1. Hetimi i brendshëm

7.8.1.1. Arsyet për një hetim të brendshëm

Hetimet e brendshme mund të dëshmojnë se personi juridik ishte i gatshëm të bashkëpunonte dhe ta pranonte para autoriteteve veprën korruptive. Në varësi të sistemit ligjor, kjo mund ta përjashtojë shoqërinë nga përgjegjësia ose t'ia lehtësojë dënimin, duke kontribuar për një ndëshkim më të ulët.

Një hetim i menjëhershëm ose i vazhdueshëm nga prokurorët nuk përbën arsye për të mos pasur një hetim të brendshëm, edhe nëse sistemi ligjor nuk parashikon ndonjë nxitës për bashkëpunim: Menaxhimi mund të marrë parasysh kryerjen e "hetimit" të tij për sjelljen e parregullt të pretenduar. Duke bërë këtë, ai mund ta drejtojë procesin strategjikisht në krahasim me reagimin vetëm përkundrejt veprimeve të detyrueshme për zbatimin e ligjit.

Përveç përfitimit të qenësishëm të shoqërisë për të drejtuar një hetim të brendshëm, ajo gjithashtu mund të jetë e detyruar ta bëjë këtë sipas legjislacionit ose një rregulloreje tjetër drejtuese. Për shembull, legjislacioni i korporatave mund t'i detyrojë organet vendimmarrëse të një korporate për të hetuar dyshimet në mënyrë që t'i mbrojnë pasuritë e shoqërisë nga dëmet. Nëse shoqëritë mbikëqyren nga një rregullator i tregut financiar, parashikimet rregullatore mund të kërkojnë prej shoqërisë që të hetojë nëse flamujt e kuq sinjalizojnë mangësi të pajtueshmërisë. Në disa juridiksione, praktika gjyqësore mund të vendosë detyrimin e organeve vendimmarrëse të korporatës që të pezullojnë dhe hetojnë veprimtaritë e dyshimta, ose përndryshe ato rrezikojnë të mbajnë përgjegjësi për kryerjen e veprës penale përkatëse përmes mosveprimit (p.sh. nën doktrinën e *përgjegjësisë së drejtuesve-respondeat superior*). Në Francë, për shembull, ligji Sapin 2 kërkon që shoqëritë me më shumë se 50 punonjës të krijojnë një sistem sinjalizimi dhe të hetojnë sinjalizimet e marra.

Gjithashtu, hetimi i brendshëm mund të lehtësojë dëmin ndaj reputacionit duke treguar gatishmëri për të "pas-truar" sjelljen e pahijshme. Ai mund të informojë më tej menaxhimin mbi strategjitë e mundshme të mbrojtjes për çdo proces penal. Për më tepër, ai mund ta informojë menaxhimin për përmasë e mundshme të dënimit penal dhe padive civile që i mundësojnë menaxhimin të krijojë rezerva dhe të lërë mënjanë fondet përkatëse.

Gjithashtu, shoqëritë mund të jenë të interesuara në kryerjen e hetimeve të brendshme nga këndvështrimi i rritjes së eficiencës së biznesit. Kërkime të shumta kanë provuar se shoqëritë ecin më mirë nëse krijojnë një kulturë integriteti. Një mendim i thjeshtë e ilustron këtë efekt: Çdo mitë e paguar është para e humbur. Nëse mita i shtohet kostove të prodhimit, kjo e bën produktin më pak tërheqës. Shtimi i biznesit përmes mitës pakëson gjithashtu stimujt për punonjësit për ide të reja të vazhdueshme në mënyrë që të ofrojnë produktin më të mirë (në vend të atij më të korruptuar). Paratë e humbura për mitë janë para që shoqëria nuk mund t'i shpenzojë për cilësi dhe kërkime. Në fakt, praktika tregon se shpesh shumica e punonjësve i mirëpresin hetimet e brendshme pasi një kulturë e integritetit krijon mundësi më të ndershme suksesi për të gjithë brenda shoqërisë. Në biznesin e korruptuar, njerëzit më pak inovativë dhe produktivë shpesh marrin shpërblimet më të mëdha pasi i sjellin shoqërisë më shumë para (të paktën nga një këndvështrim afatshkurtër). Pra, edhe nëse mita "financohet" nga buxheti publik përmes një skeme kthyesë, ajo përsëri do ta dëmtojë cilësinë dhe inovacionin e shoqërisë në planin afatgjatë.

Provat mund të përdoren vetëm në gjykatë, nëse menaxhimi i ka marrë ato ligjërisht. Për shembull: A mund të kalojnë hetuesit e brendshëm përmes postës elektronike private në një kompjuter pune? A do të ishte e ligjshme nëse hetuesit gjurmonin lëvizjet e një punonjësi në jetën e tij/saj private? Prandaj, menaxhimi ka nevojë për një proces të zyrtarizuar kështu që mund të arsyetojë në gjykatë se qëndroi brenda kufijve ligjorë dhe nuk përdori asnjë metodë të shpërpjesëtuar. Pjesa vijuese përshkruan një proces të tillë formal, i cili do të rrisë ndjeshëm mundësitë e menaxhimin që një gjykatë të mund t'ia pranojë rezultatet si prova.

7.8.1.2. Hapat e hetimit të brendshëm

a. Privilegji ligjor

Në shumë juridiksione, komunikimet ndërmjet një avokati dhe klientit të tij/saj janë konfidenciale ("privilegji avokat-klient"). Prandaj, autoritetet e zbatimit të ligjit ndalohen të mbledhin prova të këtij komunikimi, të tilla si përmes mjeteve të zbulimit, si dhe nuk mund t'i përdorin komunikimet në gjykatë nëse klienti nuk heq dorë nga privilegji. Qëllimi i këtij privilegji është t'i nxisë klientët që të ndajnë lirshëm informacione me avokatët e tyre dhe t'u lejojë avokatëve që t'i përfaqësojnë ata efektivisht.

Nëse privilegji midis avokatit dhe klientit zbatohet në juridiksionin përkatës, rekomandohet që një avokat i jashtëm të mbikëqyrë hetimin e brendshëm (nëse legjislati i brendshëm kërkon që një avokat i jashtëm të përfshihet që të zbatohet privilegji). Shoqëria mund të vendosë më vonë nëse dëshiron t'i mbajë të privileguara rezultatet e hetimit, ose nëse dëshiron t'i zbulojë ato për zbatimin e ligjit.

Privilegji avokat-klient në Mbretërinë e Bashkuar është shqyrtuar kohët e fundit nga gjykatat angleze në rastin e hetimeve të brendshme. Gjatë pesëmbëdhjetë viteve të kaluara, prirja në gjykatat angleze ka qenë që të kufizojë privilegjin e avokatit-klientit, veçanërisht kur ju kërkohet të veprojnë në rrethanat e privilegjit për shkak të çështjeve gjyqësore të pritshme. Sidoqoftë, një çështje e fundit, e përmbysur në apel nga Gjykata e Apelit e Anglisë dhe Uellsit në 5 shtator 2018, dëshmon se gjykatat angleze mund ta zgjerojnë privilegjin në rastin e ndjekjeve penale të Zyrës për Mashtrim të Rëndë (SFO-ZMR). Në vitin 2017, Gjykata e Lartë në Londër argumentoi që shënimet e intervistës, marrë prej shoqërisë Korporata Euroaziatike e Burimeve Natyrore shpk-Eurasian Natural Resources Corp Ltd ("ENRC") nga një shoqëri e jashtme ligjore si pjesë e një hetimi të brendshëm për hamendësimet për korrupsion, nuk ishin të mbrojtura nga privilegji i avokat-klientit.²³⁹ Ndërsa shoqëria argumentoi që dokumentet ishin të mbrojtura nën doktrinën angleze të privilegjit të çështjeve gjyqësore, apo dokumentet e përgatitura kur një mosmarrëveshje është në proces ose mendohet se do të kalojë nëpër një të tillë, Gjykata nuk u pajtua me këtë. Meqenëse shoqëria nuk ishte nën hetim nga SFO-ZMR gjatë kohës kur u krijuan shënimet e intervistës, nuk kishte asnjë privilegj. Sidoqoftë, Gjykata e Apelit e Anglisë dhe Uellsit bëri një dallim në vendimin e saj mbi dokumentet e përgatitura në pritje të hetimeve penale të SFO-ZMR dhe rrëzoi vendimin e Gjykatës së Lartë. Gjykata ishte e mendimit se çdo produkt pune i krijuar pasi ENRC mori një letër nga SFO-ZMR në lidhje me ndjekjen penale të parashikuar ishte e përfshirë në privilegjin e avokat-klientit. Më tej, Gjykata vendosi që dokumentet e përgatitura nga ekspertët kontabilistë të ENRC ishin gjithashtu të përfshira në këtë privilegj, pasi ato përbënin një pjesë të produktit të punës të sjellë në ekzistencë për t'i rezistuar ose për t'iu shmangur gjyqësimit.

b. Hipoteza hetimore

Hetimi ka nevojë për një hipotezë hetimore: Nëse pretendimet do të ishin të vërteta, cilat do të ishin shkeljet e mundshme? Vetëm nëse dihen shkeljet e mundshme, mund të përcaktohet se cilat veprime janë proporcionale.

c. Fushëveprimi

Fushëveprimi nuk është një proces i mbledhjes së provave, por i hartës së hetimit. Ajo përcakton se kush është në të vërtetë "kujdestari i provave" të nevojshme. Ajo mbështetet veçanërisht në burimet e mëposhtme:

- ▶ Dokumentet organizative
  - Listat organizative, përshkrimet e vendeve të punës;
  - Sistemet e kontrollit të brendshëm: nëse personi juridik ka një sistem të tillë, ai mund të sigurojë informacion mbi proceset e biznesit brenda personit juridik;
  - Dokumente të tjera për veprimtaritë e biznesit.
- ▶ Intervistat e studimit: Këto intervista nuk kanë të bëjnë me akuzat për korrupsion, por me mënyrën se si personi juridik zhvillon biznesin e tij: Ku ruhen postat elektronike? Ku paraqiten dokumentet? Kush i bën rikuperimet (backups) dhe ku ruhen ato? Kush i miraton shkëmbimet bashkë me menaxherin e shitjeve? Kush e ruan dokumentacionin? Në fund të fundit, intervistat "ndjekin gjurmët e mbikëqyrjes" - kush mbikëqyr çfarë mbikëqyr brenda shoqërisë dhe si?

Fusha e veprimit është mënyra më efiçente për të përcaktuar se ku përfundimisht do t'i gjejnë provat thelbësore hetuesit. Gjithashtu, ajo është mënyra e ekuilibruar e radhës së punës, në vend që të sekuestrohen të gjitha të dhënat dhe dokumentet.

239. [2017] EWHC 1017 (QB); shih Corruption Watch [Vëzhguesi i Korrupsionit], Një kohë e gjatë që vjen: Qëndrimi i ashpër i SFO-ZMR ndaj privilegjit i mbrojtur nga gjykata e Mbretërisë së Bashkuar (18 maj 2017).

d. Plani hetimor

Plani përshkruan rezultatin e procesit të studimit. Ai rendit të gjitha provat e shënjestruara dhe mbrojtësit e këtyre provave. Ai gjithashtu dokumenton me shkrim që kufijtë ligjorë të hetimit dhe proporcionaliteti i masave të marra janë marrë parasysh. Me anë të kësaj, menaxhimi mund të deklarojë se i ka marrë provat në mënyrë të ligjshme. Ndër çështjet e mëtejshme për t'u shqyrtuar janë:

- ▶ **Intervistat:** Intervistat shpesh janë pjesë përbërëse e hetimit, pasi individët që intervistohen mund të jenë në gjendje të japin llogari të dorës së parë të ngjarjeve, të sigurojnë dokumente të nevojshme për të kuptuar faktet dhe gjithashtu mund të tregojnë nëse intervistat e mëtejshme të të njëjtit person ose të të tjerëve janë të domosdoshëm. Rekomandohet që ekipi që kryen hetimin e brendshëm të lexojë të gjithë dokumentacionin e gjindshëm para kryerjes së intervistave, pasi kjo do t'i pajisë me llojin e pyetjeve të paraqitura. Qëllimi i çdo interviste është që një i intervistuar të jetë sa më i afërt me rrethanat dhe të japë një llogari personale të dorës së parë të rrethanave. Për të rritur mundësinë që kjo të arrihet, intervistat duhet të caktohen konfidencialisht, në mënyrë që të intervistuarit të mos "bien paraprakisht dakord" për një histori që nuk pasqyron rrethanat.
- **Para çdo interviste:** Përgatitja e intervistës kërkon një kuptim të qartë të informacionit ose dokumenteve që do të kërkohen gjatë intervistës. Para çdo interviste, një skemë interviste duhet të përgatitet për të lehtësuar një rishikim të plotë. Gjithashtu, paraprakisht duhet të përgatitet një listë e pyetjeve të intervistës. Këto pyetje duhet ta drejtojnë personin që zhvillon intervistën dhe nuk duhet të shikohen si skenar.
- **Gjatë intervistës:** Fillimi i intervistës vendos tonin për pjesën tjetër të intervistës. Prandaj këshillohet të bëni një hyrje, duke përfshirë arsyet e intervistës dhe afrimitet, në mënyrë që i intervistuari të jetë më i qetë dhe të jetë i vetëdijshëm për atë që vjen më pas. Intervistuesi duhet të bëjë pyetje nga lista e pyetjeve, por duhet të jetë i gatshëm të shmanget nga pyetjet nëse intervista nxjerr në dritë ndonjë informacion të ri ose çështje që kërkon hetim të mëtejshëm. Rekomandohet që gjatë intervistës të jenë të pranishëm dy intervistues: njëri për të bërë pyetjet dhe tjetri për të marrë shënime për ato që janë thënë. Këto shënime duhet të shndërrohen më vonë në një procesverbal të shkruar që paraqet hollësi për çfarë është diskutuar. Duhet të theksohet se jo të gjithë të intervistuarit do të vijnë dhe disa mund të jenë agresivë. Intervistuesi duhet t'i parashikojë të gjitha llojet e rezultateve dhe gjithmonë të mbetet profesionist dhe i sjellshëm gjatë intervistës.
- **Mbyllja e intervistës:** Kujdes të veçantë duhet t'i kushtohet mbylljes së intervistës për të mbrojtur çdo ndërveprim të mëtejshëm me të intervistuarin. Intervistuesit duhet të sigurojnë që personi i intervistuar të jetë i gatshëm dhe i hapur për çdo diskutim ose informacion të ardhshëm që mund të ndihmojë në hetim. Kur përfundon intervista, intervistuesi duhet t'i kërkojë personit të intervistuar të ndihmojë që hetimi të bëhet sa më i plotë dhe i suksesshëm. Për ta realizuar këtë, intervistuesi duhet të pyesë nëse ka pasur ndonjë informacion që ata nuk e diskutuan gjatë intervistës dhe nëse ka ndonjë person tjetër për të intervistuar, ose dokumente për të shqyrtuar që do të ishin të dobishme për të kuptuar rrethanat e hamendësimeve. Intervistuesi duhet t'i shprehë mirënjohje dhe t'i japë të intervistuarit të dhënat e tij / saj të komunikimit në rast se merr informacione të tjera.
- **Pas intervistës:** Pas intervistës, intervistuesit duhet të hartojë një procesverbal që pasqyron ato që u thanë në intervistë. Kjo duhet të bëhet sa më shpejt që të jetë e mundur pasi të zhvillohet intervista për të siguruar që të gjitha informacionet e rëndësishme ruhen.
- ▶ **Kriminalistika numerike (digjitale):** Zakonisht, gjykatat do t'i japin më shumë peshë provave kriminalistike. Kjo bëhet me mjete të specializuara duke përdorur algoritme të ndërlidhura. Firmat më të mëdha të kontabilitetit janë në gjendje ta ofrojnë këtë shërbim. Punonjësit shpesh nuk e dinë që, edhe kur të dhënat fshihen, algoritmet e ndërlidhura mund të rigjenerohen. Në rastin e përshkruar më poshtë Siemens, disa punonjës i fshinë email dhe skedarët menjëherë pasi mësuan për mbledhjen e afërt të provave. Sidoqoftë, firma e kontabilitetit që zhvilloi hetimin e brendshëm ishte në gjendje të rimerrte të dhënat e fshira dhe gjithashtu indirekt mori dijeni për postën elektronike që konsiderohej e rëndësishme (çfarë ishte fshirë).
- ▶ **Të dhënat personale:** Në varësi të ligjit në fuqi dhe nga politika e shoqërisë, punëdhënësit do të kenë qasje të kufizuar në të dhënat e një punonjësi. Për shembull, sipas ligjit gjerman, shoqëritë mund të lejojnë përdorimin personal të postës elektronike. Në këtë rast, punëdhënësi bëhet - ligjërisht - një ofrues i shërbimeve telekomunikuese për punonjësin. Nëse punëdhënësi hyn në postën elektronike, mund të jetë penalisht përgjegjës për shkeljen e sekretit të telekomunikacionit, përveçse në raste përjashtimore.
- ▶ **Teknikat e veçanta të hetimit:** Monitorimi i postës elektronike, spyware – programeve të spiunimit, vëzhgimi sekret me video, mbikëqyrja e stilit të jetës, kontrolli i makinave, etj. - nëse masat e tilla janë të ligjshme do të varet nga legjislacioni në fuqi dhe nga rrethanat e çështjes (rëndësia e veprës). Gjithsesi,

mbikëqyrja gjithëpërfshirëse e sjelljes së një të dyshuari me mjete të tilla si spyware ose monitorim i drejtpërdrejtë i të gjithë korrespondencës me email (duke krijuar kështu një profil të gjerë të personalitetit) do të jetë e rrallë, ose aspak e lejueshme në ndonjë juridiksion evropian.

- ▶ **Hetimet ndërkuftare** duhet të mbajnë parasysh se përfshihen sisteme të ndryshme ligjore me punonjës që mund të gëzojnë të drejta të ndryshme punësimi ose mbrojtjeje të të dhënave.

Plani hetimor duhet të jetë një dokument i gjallë. Ai duhet të përfshijë disa elemente që të sigurojnë se hetimi zhvillohet normalisht, veçanërisht: (i) faktet dhe sjelljet e hamendësuar që i dhanë pikënisje hetimit; (ii) ligji(et) ose politikat dhe procedurat përkatëse të shoqërisë që janë shkelur; (iii) cilët punonjës janë të dyshuar për sjellje jo të përshtatshme; dhe (iv) çdo çështje ose pyetje më e gjerë që hetimi përfundimisht mund të prekë, të tilla si vjedhja, sjellja e papërshtatshme ose mashtrimi. Shpesh është më e lehtë të krijosh një kronologji të ngjarjeve kur parashtron fakte dhe sjellje të hamendësuar; kjo kronologji duhet të përfshijë data, takime, vende dhe telefonata ose biseda. Hetuesit duhet të bëjnë përditësime, ndërsa hetimi vazhdon dhe mund të shfaqen shkelje të reja të mundshme ose prova.

e. Shmangia e “panikut”

Mbledhja e provave mund të krijojë lehtësisht thashetheme, mite, apo edhe panik midis punonjësve. Edhe punonjësit që zakonisht veprojnë me mirëbesim nuk do të dinë nëse kanë bërë diçka të gabuar ose nëse kanë prova do t'i vinte ata (padrejtësisht) para përgjegjësisë penale. Në këtë drejtim, amnistia e pjesëshme duhet gjithashtu të merret parasysh në varësi të rëndësisë dhe fushëveprimit të sjelljes së mundshme (shih studimin e rastit të mësipërm).

f. Mbledhja e provave

Hetuesit do të duhet të sigurojnë dhe mbledhin provat. Sigurimi përfshin masa të tilla si urdhërimi i të gjithë punonjësve që të vetëpërbahen nga shkatërrimi i ndonjë informacioni edhe nëse praktikohet dhe/ose iu kërkohet sipas veprimtarive të rregullta të biznesit.

g. Mbyllja e takimit

Kjo është një mundësi për hetuesit që t'i paraqesin menaxhimit rezultatet e hetimit (zakonisht edhe në formën e një raporti me shkrim). Ata normalisht sugjerojnë se si të marrin përgjigje rezultatet dhe të korrigohet ndonjë mangësi e pazbuluar. Për më tepër, në varësi nga mënyra e përgjithshme në të cilën është kryer hetimi, raporti, gjithashtu mund të përdoret për të diskutuar elemente të caktuara, përfshirë masat përmirësuese, me individët e hetuar, veçanërisht në rastet kur individë të tillë kanë gjasa që të përballen me masa të rënda disiplinore dhe/ose ka të ngjarë të hiqen nga postet e tyre përkatëse.

h. Marrja e masave disiplinore

Pasi hetuesit të kenë prezantuar gjetjet e hetimit, menaxhimi duhet të përcaktojë nëse dhe çfarë lloji të masës disiplinore është e përshtatshme (nëse ekzistojnë). Menaxhimi duhet t'i regjistrojë masat e ndërmarra për të treguar çdo ndëshkim që iu është dhënë punonjësve për të ndrequr sjelljen e padrejtë. Raporti përfundimtar i hetuesve duhet të pranojë dhe të marrë parasysh çdo masë të tillë disiplinore të zbatuar nga menaxhimi.

7.8.2. Rast studimi: Hetimet e brendshme

Hetimi i brendshëm i Siemens

Siemens doli me një deklaratë për shtyp më 25 dhjetor ku njoftonte se kompania kishte nisur një hetim të brendshëm në shkallë të gjerë që do të kryhej nga firma ligjore amerikane Debevoise & Plimpton LLP, në përgjigje të akuzave për korrupsion:

“Në nëntor 2006, prokuroria e Mynihut urdhëroi kontrollë në zyrat e Siemens Aktiengesellschaft pas akuzave se kompania kishte bërë pagesa korruptive. Pak ditë pas kontrolleve, më 29 nëntor 2006, shefi i atëhershëm i Komitetit të Auditimit të Siemens AG thirri një mbledhje në Dyseldorf me kryetarin e Këshillit Administrativ, kryefinancierin, zyrtarin e përputhshmërisë, shefin raportimit financiar-tatimor dhe dy auditues të jashtëm të kompanisë nga KPMG Deutsche Treuhand-Gesellschaft Aktiengesellschaft Wirtschaftsprüfung. Siemens duhej të zbulonte të vërtetën në lidhje me akuzat për korrupsion. Në atë mbledhje, të gjithë pjesëmarrësit pranuan nevojën e një hetimi të brendshëm.

Ishte e qartë që në fillim se hetimi i brendshëm i Siemens do të kryhej njëkohësisht me hetimin penal të prokurorisë së Mynihut. Për më tepër, gjasat ishin që edhe Departamenti i Drejtësisë i SHBA-së dhe Komisioni i Shkëmbimit të Letrave me Vlerë (“SEC”) do të fillonin hetimet e tyre, të pavarura nga procedimet ndaj kompanisë në juridiksione si në Lihtenshtejn, Austri dhe Zvicër. Kompania vendosi të bashkëpunojë plotësisht me autoritetet hetimore [...].

Gjatë një hetimi të brendshëm, zakonisht hetuesit verifikojnë dokumente, ekzaminojnë të dhëna financiare dhe kontabël, intervistojnë dëshmitarë dhe mbledhin të dhëna derisa çdo pjesë të gjejë vendin e vet si në një lojë formuese dhe pamja të bëhet e qartë.

Në këtë drejtim, hetimi i Siemens nuk ndryshonte nga shumica e hetimeve që kryhen nëpër kompani. Megjithatë, përmasat dhe kompleksiteti i Siemens paraqiste sfida unike. Në vitin fiskal 2006, të ardhurat e Siemens tejkaluan 87 miliard Euro. Kompania kishte të punësuar rreth 475 000 persona dhe zhvillonte biznes në 190 shtete. Produktet dhe shërbimet e kompanisë varionin nga projektimi dhe ndërtimi i termocentraleve dhe trenave më të sofistikuar në botë, deri te prodhimi dhe shitja e llambave [...].

Hetimi përfshinte:

- ▶ 1 750 intervista me punonjës të Siemens dhe individë të tjerë;
- ▶ 800 takime informuese me punonjësit për të marrë informacion të përgjithshëm;
- ▶ 82 milion dokumente të verifikuara elektronikisht për të përfutur të dhëna relevante.
- ▶ 14 milion dokumente të verifikuara;
- ▶ 38 milion transaksione financiare të analizuar; dhe
- ▶ 10 milion të dhëna bankare të analizuar.”

Ndryshe nga procedimet penale, punonjësit e përfshirë në skemën e mitëmarrjes nuk kishin të drejtë të heshtnin, pasi ligji gjerman i punës i detyronte të bashkëpunonin plotësisht me hetimin (privat), pavarësisht nëse bashkëpunimi rezulton në vetinkriminim, sanksione disiplinore apo qoftë në hetim penal.

Gjatë hetimeve të brendshme, palët mund të kenë interesa dhe dilema të ndryshme:

Punëdhënësi (personi juridik) synon që:

- ▶ të shmangë dëmet dhe humbjet ekonomike dhe të mbrojë ekzistencën e kompanisë;
- ▶ të bashkëpunojë dhe të mbështetë plotësisht agjencitë ligjbatuese; dhe
- ▶ të dijë çfarë ka ndodhur që të garantojë përputhshmërinë dhe të largojë punonjësit e komprometuar.

Punëmarrësi përballet me:

- ▶ rrezikun e masave disiplinore deri në largimin nga puna nëse nuk jep informacion;
- ▶ rrezikun e masave disiplinore deri në largimin nga puna nëse jep informacion;
- ▶ rrezikun e dëmtimit të kompanisë nëse jep informacion apo nuk jep informacion.

Prokurori mund:

- ▶ të marrë më pak informacion kur nuk ka hetime të brendshme, sepse punëmarrësit kanë të drejtë të heshtin;
- ▶ të duan që hetimet e brendshme të jenë plotësisht të koordinuara me prokurorinë, përndryshe, taktika e hetimit penal mund të dëmtohet.

Gjyqtarit mund t'i duhet të vendosë për pranueshmërinë e dëshmive dhe provave të tjera të përfutura nga hetimet e brendshme, sepse:

- ▶ prova të tilla mund të cenojnë të drejtën e mosinkriminimit apo jetën private të punëmarrësit;
- ▶ dilema e punëmarrësit gjatë hetimit të brendshëm mund të arrijë nivelin e shtrëngimit;
- ▶ intervistimet e avokatëve në emër të kompanisë mund të cenojnë fshehtësinë avokat-klient.

Duke se ekzistonte konsensusi mes juristëve se sipas ligjit gjerman, dëshmia është e pranueshme në procedimet penale. Sidoqoftë, mbeten disa pyetje që mund të rregullohen nga ligjvënësi: a duhet të intervistuarit të kenë të drejtë të nënshkruajnë një protokoll? A duhet të rregullohet dhënia e informacionit agjencive ligjbatuese të huaja, për shembull, [në] rastet kur dënimet sipas ligjit të huaj janë shumë më të ashpra se ato vendase?

Nisur nga kjo dilemë, Siemens u dha amnisti punonjësve të vet dhe mbuloi shpenzimet e çdo avokati që dëshironin të angazhonin për hetimet e brendshme:

“Ndoshta hapi më i rëndësishëm që Siemens ndërmori për suksesin e hetimit të brendshëm ishte krijimi i një programi amnistie, në tetor 2007, për punonjësit aktualë dhe të dikurshëm. Ky rezulton një program unik në historinë moderne të biznesit gjerman dhe u zbatua vetëm falë mbështetjes së fortë nga Komiteti dhe drejtimi i lartë aktual.

Në përgjithësi, programi ishte ideuar të mbronte punonjësit dhe ish-punonjësit të cilët bashkëpunonin plotësisht me hetimin. Programi parashikonte që punonjësit dhe ish-punonjësit bashkëpunues nuk do të përballeshin me padi për dëm civil, si dhe punonjësit aktualë nuk do të hiqeshin nga puna. Kompania rezervonte të drejtën të vendoste masa disiplinore më të lehta. Programi i amnitisë nuk përfshinte disa drejtues të lartë, si anëtarët e Siemens AG Vorstand, drejtuesit ekzekutivë të grupit dhe drejtorët e përgjithshëm dhe kryefinancierët e filialeve rajonale.

Për arsye drejtësie, programi synonte të përfshinte ata individë të cilëve, ndryshe nga disa vendimmarrës të caktuar, u ishte ushtruar presion që të ndërmerrnin veprime të papërshtatshme. Në prill 2008, kompania shkoi edhe më tej dhe krijoi një program "lehtësimi", i cili parashikonte lehtësim të masave disiplinore individuale sipas hetimit të Debevoise, përfshirë drejtuesit e lartë të përjashtuar fillimisht nga programi i amnitisë.

Programet e amnitisë dhe lehtësimit rezultuan të suksesshëm. Shumë individë që nuk ishin intervistuar filluan të jepnin informacionin. Të tjerë që kërkonin amnisti, dhanë informacion të saktë pasi kishin gënjyer gjatë intervistave para amnitisë. Disa ofruan informacione që hapën pista krejt të reja për hetimin.

Si përfundim, mbi 171 punonjës të Siemens aplikuan për amnisti dhe lehtësim sipas këtyre dy nismave. Kompania falënderon përzemërsisht punonjësit që patën guximin të diskutojnë mbi çështje ndonjëherë të vështira dhe që ndihmuan kompaninë të nxjerrë mësim nga e kaluara në mënyrë që të shmangë problematika të ngjashme në të ardhmen [...].

Kompania ndërmori edhe hapa që hetimi të ishte e drejtë për punonjësit e vet. Të gjithë të intervistuarve iu dha mundësia që intervistat të zhvilloheshin në gjuhën e tyre amtare. Siemens angazhonte përkthyes profesionistë sa herë që kërkohej. Këshilltarët e jashtëm të pavarur që ishin pajtuar dhe paguheshin nga Siemens, u vunë në dispozicion të punonjësve aktualë dhe të dikurshëm për t'i ndihmuar dhe për t'i shoqëruar gjatë procesit të intervistimit. Gjithashtu, të intervistuarve u lihej mundësia të zgjidhnin avokatë të tyre me shpenzimet e veta. Intervistat dhe takimet informuese në lidhje me pyetjet apo kërkesat planifikoheshin disa ditë ose javë më përpara, sipas rastit, si dhe zhvilloheshin gjatë orarit të punës.

Debevoise konsultohej periodikisht dhe kërkonte miratimet e nevojshme nga Këshilli i Punës i Siemens lidhur me tagrat dhe zhvillimin e hetimit, përfshirë edhe për proceset e intervistave dhe mbledhjen, analizimin dhe sigurimin e dokumenteve dhe të të dhënave. Në bashkëpunim me Debevoise, Siemens lidhi marrëveshje kolektive (Betriebsvereinbarungen) me përfaqësuesit e sindikatave që reflektonin proceset për të cilat bihej dakord²⁴⁰

7.8.3. Hetimi i jashtëm

Hetimet e brendshme kanë kufij të caktuar, sepse nuk mund të shfrytëzojnë disa kompetenca që u takojnë vetëm agjencive ligjbatuese. Për shembull, hetimet e brendshme mundën vetëm të vërtetojnë se paratë kanë shkuar te një palë e tretë, si p.sh. drejt një fondi sekret në një bankë të huaj që zotërohet nga një kompani guaskë. Nga ana tjetër, autoritetet ligjbatuese mund të konstatojnë nëse ky fond sekret është përdorur nga punonjësit për qëllime private (përvetësim) ose nëse filiali fiktiv ka qenë ndërmjetëse për zyrtarin publik (mitë). Për këtë, hetuesit ligjbatues kanë kompetenca, kapacitete dhe ekspertizë të veçantë, siç janë njësitet e inteligjencës financiare (NjIF), mekanizmat zyrtarë dhe jozyrtarë të bashkëpunimit ndërkombëtar, si dhe aftësinë për të kryer bastisje dhe konfiskime, sipas arsyetimit të duhur ligjor.

Nëse personi juridik bashkëpunon me prokurorët, duhet të mbajnë parasysh deri në çfarë mase janë të përdorshme provat e mbledhura nga hetimi i brendshëm. Disa juridiksione (në mos shumica) i lejojnë gjyqtarët të pranojnë çdo provë brenda diskrecionit të duhur. Në këto juridiksione, prokurorët mundën parimisht të paraqesin në gjykatë prova që janë mbledhur ligjërisht gjatë hetimeve të brendshme (dhe në njëfarë mase edhe kur janë mbledhur në mënyrë të paligjshme). Në disa juridiksione, si rregull i përgjithshëm, mund të pranohen vetëm provat e mbledhura nga prokurorët dhe autoritetet ligjbatuese; prandaj, prokurorëve u duhet të analizojnë çfarë hapash shtesë duhen që provat të "zyrtarizohen" (konfiskimi zyrtar i dokumenteve dhe të dhënave, përsëritja e intervistave kyçe në formën e marrjes formale në pyetje të dëshmitarit, etj.). Në rastin ideal, prokurorët dhe hetuesit e brendshëm koordinojnë punën që nga fillimi, në mënyrë që prokurorëve të mos u hapet shumë punë me "zyrtarizimin" e provave të mbledhura nga hetimi i brendshëm. Sidoqoftë, në parim, kufij të ngjashëm ligjorë zbatohen si për hetimin e brendshëm ashtu edhe për atë të jashtëm (e drejta e të dyshuarve për jetë private, proporcionaliteti i masave, etj.). Kjo vlen edhe kur prokurorët kryejnë vetë të gjithë hetimin brenda kompanisë. Në këtë rast, hapat (a) deri (f) të zbatueshëm për hetimet e brendshme zbatohen mutatis mutandis për hetimin e jashtëm penal.

240. Siemens, deklaratë për shtyp, 25 dhjetor 2008 (nuk gjendet në internet).

7.9. Marrëveshjet e zgjidhjes në nivel korporate

Gjatë dekadës së fundit, praktika e “marrëveshjeve të zgjidhjes në nivel korporate” për çështjet penale krimet të korporatave është përhapur gjithnjë e më shumë. Procedurat e zgjidhjes janë përdorur praktikisht në të gjitha fushat e kundërvajtjeve penale të korporatave duke përfshirë antitrustin, mashtrimin, mitëmarrjen e brendshme, evazionin fiskal, shkeljet mjedisore si dhe rastet e korrupsionit të huaj.²⁴¹ Në këtë drejtim, termi “zgjidhje” i referohet një game të gjerë të mjeteve juridike të njohura edhe si “zgjidhje pa gjyq”, që konsistojnë në një marrëveshje midis një kompanie dhe organit procedues që synon zgjidhjen e çështjeve penale të korporatave pa një procedurë të plotë gjyqësore.

Një studim i fundit nga OECD përqendrohet në përdorimin në rritje të zgjidhjeve pa gjyq nga Palët e Konventës së OECD për Luftën ndaj Mitëmarrjes nga Zyrtarët e Huaj Publikë në Transaksionet Ndërkombëtare të Biznesit.²⁴² Studimi nënvizojnë se si 44 Palë të Konventës – sipas informacionit të ruajtur në databazën e OECD për rastet e mitëmarrjes së huaj - kanë realizuar me sukses 890 zgjidhje me marrëveshje për mitëmarrjet e huaja nga viti 1999 deri në 2019, nga të cilat 695 ishin me zgjidhje pa gjyq (d.m.th. 78% e zgjidhjeve të realizuara).²⁴³

Megjithëse sistemet e zgjidhjeve pa gjyq në juridiksione të ndryshme kanë veçori të përbashkëta, këto mjete ligjore shpesh ndryshojnë në metodikë ligjore dhe procedurale. Studimi i kryer nga OECD ofron sistemim të këtyre instrumenteve ligjore duke i ndarë në 6 kategoritë e mëposhtme.

Sistemet e zgjidhjeve pa gjyq sipas Kategorisë 1 rezultojnë në mbylljen e hetimit pa procedim penal, me kusht që të vendoset dënimi dhe/ose konfiskimi. Ato korrespondojnë në marrëveshje që quhen “Heqje dorë me dëmshpërblim” dhe në “Marrëveshje pa procedurë” që miratohen në Shtetet e Bashkuara, ose në “Diversion” dhe “Tërheqje të procedimit për shkak të bashkëpunimit” që përdoren në Austri.²⁴⁴

Mjetet ligjore që futen në Kategorinë 2 përbëhen nga pezullimi, shtyrja ose tërheqja e procedimit penal, me përmbushjen e disa kushteve specifike. Në këtë kategori, “Marrëveshja e Shtyrjes së Procedimit” është sistemi më i rëndësishëm i zgjidhjes pa gjyq. Ndryshe nga marrëveshjet e kategorisë së parë, akuzat zakonisht paraqiten. Shembujt kryesorë të marrëveshjeve me shtyrje të procedimit hasen në Shtetet e Bashkuara dhe në Mbretërinë e Bashkuar, si dhe nga “Convention Judiciaire d’Interêt Public (CJIP)” miratuar së fundmi në Francë.²⁴⁵

Kategoria 3 përfshin zgjidhje që rezultojnë në një vendim përfundimtar që nuk përbën dënim penal, por janë kryesisht të natyrës civile apo administrative. Shembulli tipik vjen nga Gjermania me “Zgjidhjet Administrative”, që zbatohen kur përgjegjësia penale e korporatës nuk mund të imponohet për shkak të kufizimeve ligjore.²⁴⁶

Kategoria 4 përfshin sisteme zgjidhesh pa gjyq që rezultojnë në dënim, por që nuk konsistojnë në pranimin apo gjetjen e fajit. Shembulli tipik vjen nga Italia dhe quhet “Patteggiamento” që përdoret në procedimet penale dhe që rezulton në dënim, por nuk përfshin ndonjë pranim formal të fakteve apo fajit.²⁴⁷

Kategoria 5 përfshin marrëveshjet me pranim faji nga pala e paditur që rezulton në dënim penal. Edhe pse janë mënyra tipike e zgjidhjes së çështjeve penale, kanë dallime domethënëse në mënyrën si funksionojnë në secilin juridiksion.²⁴⁸

Kategoria e fundit përfshin të gjithë “Sistemet e Përziera” që u përkasin njëkohësisht dy apo më shumë prej kategorive më lart. “Marrëveshjet e Lehtësimit” të përdorura në Brazil janë emblematike për këtë lloj zgjidhesh pa gjyq.²⁴⁹

Mes shumëllojshmërisë së zgjidhjeve pa gjyq, ne do të ndalemi veçanërisht të “Marrëveshjet e Shtyrjes së Procedimit” (MSP), për shkak të disa faktorëve. Mbi të gjitha, krahasuar me procedurat e tjera, MSP është jo vetëm një risi, por paraqet një natyrë kontraktuale të strukturuar në kontekstin e procedurës penale, çka bën të ketë një zgjidhje ligjore jashtëzakonisht e adaptueshme. Për më tepër, zbatimi i MSP-ve po përhapet me

241. Alexander C. and Cohen M., (2015), “Evoluimi i Marrëveshjeve Penale të Korporatave: Perspektivë Empirike e Mosprocedimit, Shtyrjes së Procedimit dhe Marrëveshjeve me Pranim Fajil”, 52 American Criminal Law Review, fq. 537.

242. OECD (2019), *Zgjidhja e Çështjeve të Mitëmarrjes së Huaj me Marrëveshje pa Gjyq: Zgjidhjet dhe Marrëveshjet pa Gjyq të Palëve të Konventës kundër Mitëmarrjes*, www.oecd.org, vizituar më 17 dhjetor 2019.

243. Idem, p.19

244. Idem, p.46.

245. Idem, p.49.

246. Idem, p.53.

247. Idem, p.54.

248. Idem, p.56.

249. Idem, p.59.

shpejtësi në mbarë globin, ndërsa zbatimi i zgjidhjeve të tjera si “Marrëveshjet pa Procedim”²⁵⁰ është më i përhapur brenda kufijve kombëtarë. Në fakt, disa shtete (Brazil, Franca, Mbretëria e Bashkuar dhe Shtetet e Bashkuara) i kanë miratuar tashmë në legjislacionin e tyre këto zgjidhje MSP, teksa shtete të tjera (si Australia, Kanadaja dhe Zvicra) po shqyrtojnë mundësinë e futjes së skemës MSP për të zgjidhur çështjet e përgjegjësisë penale të korporatave, sidomos ato të mitëmarrjes së huaj.²⁵¹

7.9.1. Marrëveshjet për Shtyrje të Prokurorisë: Përmbledhje

“Marrëveshjet për Shtyrje nga Prokuroria (DPA-MSHP)” mund të përkufizohet si një formë e marrëveshjeve të zgjidhjes paragjyqësore, të cilat përfaqësojnë një mënyrë të vendosjes së kushteve të provës mbi një korporatë pa dënim. Përmes këtyre instrumenteve ligjore, është e mundur që të shmangeni nga rruga e zakonshme e drejtësisë dhe të merreni me krimet e korporatave pa iu drejtuar gjykimeve tradicionale penale. Me fjalë të tjera, në një MSHP, prokurori bie dakord të mos ndjekë një akuzë penale të një firme, duke vendosur një sërë kushtesh të tilla si ndëshkime në para, si dhe masa që synojnë rregullimin e sjelljes së ardhshme të firmës, siç është miratimi i një programi të pajtueshmërisë së korporatave.²⁵²

Sipas një MSHP, prokurorët fillojnë hetimin e krimit të korporatave dhe ngrenë akuza, por më pas bien dakord t’i mbajnë ato në pritje të përfundimit të suksesshëm të realizimit të disa kushteve të përfshira në marrëveshje për një periudhë të caktuar kohe, e cila zakonisht zgjat tre vjet. Në një skemë tipike të MSHP-së, autoriteti i ndjekjes penale dhe korporata e supozuar kriminale lidhin një marrëveshje, përmes së cilës kjo e fundit pranon që faktet e pretenduara kanë ndodhur dhe bie dakord të ndër marrë veprime të bashkërenduara, siç specifikohet në kushtet e marrëveshjes, për të korrigjuar dëmin e shkaktuar dhe për të parandaluar një vepër penale të mëtejshme. Si rrjedhojë, nëse personi juridik i përmbush kushtet e marrëveshjes, akuzat penale që janë ngritur tashmë kundër saj do të hidhen poshtë. Përkundrazi, kur personi juridik shkel kushtet e marrëveshjes, prokurori mund ta ndjekë penalisht padinë, duke përdorur deklaratat e autorit të veprës penale në lidhje me faktet kundër të njëjtit person juridik.²⁵³

Logjika që shoqëron parashikimin e MSHP-ve është se, në kundërshti me fleksibilitetin e një procesi të përbashkët penal, MSHP-të lejojnë autoritetet hetuese dhe korporatat të bashkëpunojnë në mënyrë që të prodhojnë zgjidhje të kënaqshme dhe krijuese për korrigjimin e problemeve strukturore të korporatave dhe vënien e kompanive në rrugën qytetarisë së mirë korporative. Në veçanti, ndryshe nga qëllimet parandaluese dhe ndëshkuese të përgjegjësisë penale të korporatave, këto zgjidhje shtyrëse lejojnë minimizimin e efekteve të jashtme negative që lidhen me bashkëngjitjen e përgjegjësisë penale ndaj korporatës dhe në të njëjtën kohë shërbejnë për të pasuruar modelin e biznesit dhe kulturën e firmës së përfshirë përmes zbatimit të programeve të pajtueshmërisë së korporatave.

Për sa i përket strukturës së saj, një MSHP është e përbërë tradicionalisht nga dy dokumente kryesore: i pari përfshin deklarinimin e fakteve dhe i dyti kushtet e marrëveshjes.

“Deklarata e Fakteve” është një dokument në të cilin palët përshkruajnë në hollësi faktet e pretenduara dhe pranojnë se ato kanë ndodhur. Pavarësisht se edhe Deklarata e Fakteve negociohet dhe, si e tillë, ajo nuk përfshin një variant të fakteve që është i njohur nga një autoritet gjyqësor, ai i shërben një roli themelor në përcaktimin e ndodhjes së veprës së pretenduar dhe në kufizimin e fushës së veprimit të marrëveshjes. Normalisht, korporatës nuk i kërkohet ta pranojë përgjegjësinë. Sidoqoftë, është e arsyeshme të supozohet se pranimi i dijenisë në lidhje me fakte të caktuara (të tilla si mungesa e një programi të duhur të pajtueshmërisë, ose përfshirja e disa punonjësve kryesorë në sjelljen e keqe) mund të përbëjë lehtësisht një pranim indirekt të përgjegjësisë.²⁵⁴

Dokumenti i dytë përfshin kushtet e marrëveshjes dhe përcakton datën e mbarimit të MSHP-së, e cila përfaqëson periudhën kohore që personi juridik i akuzuar ka në dispozicion për të përmbushur të parën. Kushtet që zakonisht përfshihen në marrëveshje janë ato të mëposhtmet:

250. Zakonisht në Shtetet e Bashkuara, ndonëse DPA-të përfaqësojnë rreth 45% të zgjidhjeve jashtë gjykatës, NPA-të përfaqësojnë 55% prej tyre. Për shembull, në vitin 2018, Departamenti Amerikan i Drejtësisë lidhi të paktën 24 marrëveshje, nga të cilat 13 ishin NPA, kurse 11 ishin DPA. Shih Gibson Dunn (2019), *2018 Përditësim fundviti për Marrëveshjet për Mosndjekjen Penale të Korporatave dhe Marrëveshjet për Shtyrjen e Ndjekjes Penale*, www.gibsondunn.com, vizituar më 19 dhjetor 2019

251. OECD (2019), *Zgjidhja e Çështjeve me Rrugë jashtë-Gjyqësore nga palët e Konventës kundër Mitmarrjes*, vizituar më 20 dhjetor 2019, fq.34.

252. Arlen J. dhe Kahan M. (2017), Rregullore e Qeverisjes së Korporatave përmes Mosndjekjes Penale, 84, *Komente Ligjore të Universitetit të Çikagos*, 323, fq.325.

253. Greenblum B. M. (2005), “Çfarë Ndodh me një Ndjekje Penale të Shtyrë? Mbikëqyrja Gjyqësore e Marrëveshjes për Shtyrje nga Prokuroria,” 105[6] *Komente Ligjore të Kolumbias*, 1863, fq.1864.

254. Grasso C. (2016), “Kulmet dhe thellimet e marrëveshjes angleze për shtyrje të ndjekjes penale: mësimi i nxjerrë nga MSHP midis SFO dhe ICBC SB Plc,” 5 *Revista e të Drejtës së Biznesit*, 388, fq.396.

- a. Pagesa e një dënimi financiar;
- b. Kompensimi i viktimave të veprës së pretenduar;
- c. Kthimi i fitimeve të bëra nga kompania nga vepra e pretenduar;
- d. Zbatimi i zgjidhjeve të pajtueshmërisë për të shmangur shfaqjen e mëtejshme të sjelljeve të ngjashme kriminale;
- e. Bashkëpunimi për tërë kohëzgjatjen e marrëveshjes në çdo hetim të mëtejshëm në lidhje me veprën e pretenduar;
- f. Pagesa e çdo kostoje të arsyeshme të ndjekjeve penale.

Sidoqoftë, për shkak të natyrës së saj të qenësishme kontraktuale, zakonisht, nuk ka një listë fikse të kushteve që duhen pranuar për të hyrë në një MSHP. Si rezultat, përmes një MSHP është e mundur që të kërkohet nga korporata që të miratojë çdo formë tjetër të bashkërenduar të veprimit korrigjues për të korrigjuar dëmet konkrete që ia janë shkaktuar shoqërisë përmes sjelljes kriminale ose për të parandaluar kryerjen e veprave penale të mëtejshme. Një tipar tillë i kthen MSHP-të një mjet ligjor tepër elastik dhe të përshtatshëm, në krahasim me ato që janë kryesisht të pranishme në kuadër të gjyqimit tradicional të së drejtës penale.

7.9.2. Marrëveshjet për Shtyrje të Prokurorisë – Përparësitë e Mundshme

Zbatimi i MSHP-ve në një sistem ligjor sjell përparësi të mëdha jo vetëm për korporatat e përfshira, prokurorët, por ato mund të jenë të dobishme edhe për qeverinë dhe shoqërinë në përgjithësi.

Ndjekja penale, kalimi për gjykim dhe dënimi mund të kenë pasoja dramatike në veprimtarinë e biznesit të firmave të përfshira dhe, në skenarin më të keq, mund të çojnë në falimentim dhe shpërbërje të ndërmarrjes. Rënia e Korporatës Takata është një shembull i qartë i një rezultati të tillë të mundshëm. Në vitin 2017, rezultoi që Takata, një prodhues i pajisjeve të sigurisë së automjeteve, prodhoi jastëkë ajri me defekt që shpërthyen dhe morën jetën e të paktën 22 njerëzve të pafajshëm. Si rezultat, Departamenti i Drejtësisë i SH.B. akuzoi tre drejtues të kompanisë për mashtrim dhe konspiracion. Firma ra dakord të pranojë fajësinë për mashtrim me transfertat elektronike dhe pranoi të paguajë 1 miliardë dollarë dëmshpërblime përfshirë kthimin e 975 milion dollarëve dhe një gjobë prej 25 milion dollarësh. Gjithashtu, Takata-s iu desh të rimblidhte nga tregu miliona jastëkë ajri. E ndikuar thellësisht nga ndjekjet penale dhe me reputacionin e saj në rrënim, shoqëria bëri kërkesë për mbrojtje nga falimentimi në qershor 2017 dhe veprimtaritë ekzistuese iu shitën Key Safety Systems (KSS) – Sistemeve të Sigurisë Kryesore (SSK), e cila është një shoqëri konkurrenente amerikane në pronësi të Kinës.²⁵⁵

Përkundrazi, përmes një MSHP-je korporatat, të cilat zakonisht vihen në shënjestër nga shtypi në rast të një gjykimi publik, mund të ruajnë reputacionin e tyre dhe të shmangin pasojat potencialisht fatale të gjykimeve penale. Në të njëjtën kohë, megjithëse nën një MSHP personat juridikë duhet të respektojnë disa kushte, të cilat zakonisht përfshijnë një dënim të rëndë, përfitimi i një përparësie të konsiderueshme që lidhet me “tregtimin” e pasigurisë së natyrshme të rezultateve të një procesi penal me sigurinë dhe kushtet e bashkërenduara të MSHP-së, të cilat duke u negociuar mund të supozohet se janë të durueshme në mënyrë të nënkuptuar nga firma.

Një përparësi tjetër e madhe për korporatat është se, ndryshe nga një dënim për krime të rënda si korrupsioni, MSHP nuk rezulton me përjashtim të detyrueshëm nga lidhja e kontratave publike. Masat për përfshirje në listë të zezë janë një nga armët më efektive për të luftuar krimin e korporatave. Kjo është pohuar nga miratimi i Direktivës 2014/25/BE i Parlamentit dhe Këshillit Evropian të datës 26 shkurt 2014.²⁵⁶ Direktiva parashikon që kontratat publike nuk duhet t’u jepen operatorëve ekonomikë që kanë marrë pjesë në një organizatë kriminale, ose që janë shpallur fajtorë për korrupsion, mashtrim në dëm të interesave financiare të Bashkimit, vepra terroriste, pastrim parash ose financim terrorist. Gjithashtu, ajo thekson se mospagesa e taksave ose e kontributeve të sigurimeve shoqërore duhet të çojë në përjashtim të detyrueshëm në nivel Bashkimi. Për firmat që mbështeten në ofrimin e shërbimeve ose produkteve të tyre ndaj administratave publike, kjo lehtësisht mund të bëhet çështje jete a vdekje. Rastet e Rolls Royce (Rolls Rojs)²⁵⁷ në Mbretërinë e Bashkuar dhe Agusta Westland (Agusta Uestlend)²⁵⁸ në Itali janë simbolike të një përparësie të tillë.

255. Mokhtari C. (2019), *Vdekja nga brenda: Një analizë e strategjisë të biznesit të vrasjes të korporatës Takata*, <https://corporatesocialresponsibilityblog.com>, parë më 17 dhjetor 2019.

256. *Direktivë 2014/25/BE e Parlamentit dhe Këshillit Evropian e datës 26 shkurt 2014 për prokurimet nga entitete që veprojnë në sektorët e shërbimeve ujore, energjitike, transportuese dhe postare që shfuqizojnë Direktivën 2004/17/KE Tekst me referim në EEA (MEE)*, gjendet në <http://eur-lex.europa.eu>, parë më 18 dhjetor 2019.

257. SFO (2014), *Rolls-Royce PLC*, www.sfo.gov.uk, parë më 18 dhjetor 2019.

258. CIPFA (2016), *Kur ligjet e mira nuk zbatohet*, www.cipfa.org, parë më 18 dhjetor 2019.

MSHP-të ofrojnë përparësi të konsiderueshme edhe për prokurorët. Nga këndvështrimi i tyre, përfitimet përfshijnë sigurinë e një "suksesi", ndërsa rezultati i një gjykimi mund të jetë i pasigurt, veçanërisht në rastet e ndërlikuara të krimit ndërkombëtar të korporatave, ku mund të ekzistojë një rrezik i konsiderueshëm i shpalljes së pafajësisë në gjyq.²⁵⁹ Në mënyrë të ngjashme, kur prokurorët hyjnë në një marrëveshje me një person juridik, ata nuk kanë as nevojë të kryejnë një hetim "të plotë". Nuk është për t'u habitur që, zakonisht, hetuesit marrin material provues nga e njëjta firmë që hetohet. Marrja parasysht se ofrimi i një zgjidhjeje me marrëveshje në vend të një gjykimi të rregullt penal është çështje e diskrecionit të prokurorisë, që do të thotë se vetëm autoritetet hetuese mund të marrin vendimin nëse është e përshtatshme të ofrohet një MSHP në vend që të vijojnë ndjekjen e plotë të aktit të hamendësuar, qartazi mund të jetë interesi i shoqërisë së hetuar që të zbulojë dhe t'u ofrojë prokurorëve rezultatet e hetimeve të veta të brendshme. Në të njëjtën kohë, hetimet e brendshme zakonisht shihen në mënyrë të favorshme nga autoritetet e zbatimit të ligjit në atë që ato mund të japin informacion në një kohë të duhur, ndërsa autoritetet mund të përballen me sfida serioze duke e mbledhur atë përmes përpjekjeve të tyre. Në fakt, hetimet penale të korporatave janë jashtëzakonisht të ndërlikuara dhe ato kërkojnë një sasi të madhe të burimeve publike. Kjo çështje mund të komplikohet më tej nga rrethanat që korporatat transnacionale mund të kenë filiale të shpërndara në të gjithë botën në mënyrë që mbledhja e të gjitha dokumenteve dëshmuuese në juridiksione të ndryshme mund të përfaqësojë një detyrë të pamundur për autoritetet kombëtare të zbatimit të ligjit. Për më tepër, hetuesit publikë mund të mos kenë specializim të mjaftueshëm për të vlerësuar veprimtari të ndërlikuara biznesi, ndërkohë që firmat e kuptojnë biznesin e tyre dhe janë pozicionuar më së miri për të shqyrtuar se çfarë ka ndodhur kur shfaqen problemet. Në mënyrë përfaqësuese Kodi i Praktikës së MSHP-së në MB përfshin shprehimisht midis faktorëve që prokurori mund të marrë parasysht, kur vendos nëse do të hyjë në një MSHP "tërësinë e informacionit që [korporata] i jep prokurorit."²⁶⁰

MSHP-të duken të dobishme edhe për qeveritë apo edhe për shoqërinë në përgjithësi. Përveç faktit që ulja e kostove të hetimit mund të kursejë një sasi të konsiderueshme të parave të tatimpaguesve, duhet theksuar se trajtimi i personave juridikë si përgjegjës përmes përgjegjësisë penale mund të sjellë kosto të konsiderueshme shtesë për shoqërinë në atë që palët e pafajshme mund të pësojnë dëme të konsiderueshme si rezultat i ndjekjes penale. Për shembull, palët e pafajshme të interesit mund të ndikohen negativisht nga një rënie e theksuar e çmimit të aksioneve, punonjësit që nuk kanë asnjë lidhje me veprimtarinë antiligjore të korporatave mund të bëhen të tepërta dhe veprimtaritë e biznesit të furnitorëve dhe kreditorëve gjithashtu mund të përballen me pasoja të pafavorshme. Për më tepër, ndjekja penale mund të ndikojë gjithashtu tek konkurrenca, veçanërisht në tregjet shumë të përqendruara me pasoja të dëmshme për klientët që kanë lidhje me to ose për administratën publike, ku shoqëria e hetuar penalisht është një ofrues strategjik i shërbimeve ose produkteve. Falë natyrës së tyre kontraktore, MSHP-të mund të jenë të dobishme në shmangien ose zbutjen e pasojave të padobishme të kolateralit që lidhen zakonisht me ndjekjen penale të zakonshme.

Përfundimisht, për shkak të natyrës së tyre kontraktore, MSHP-të janë një instrument ligjor shumë fleksibël dhe i adaptueshëm dhe, në kundërshtim me fleksibilitetin e një procesi të përbashkët penal, ata lejojnë që autoritetet e ndjekjes penale dhe korporatat të bashkëpunojnë në mënyrë që të prodhojnë zgjidhje të kënaqshme dhe krijuese për problemet strukturore të korporatave dhe vënien e kompanive në rrugën e qytetarisë së mirë të korporatave. Në veçanti, mundësia për të përfshirë në afatin e marrëveshjes çdo formë shtesë të bashkënduar shtesë të papërcaktuar të veprimit korrigjues mund të çojë në masa krijuese që mund të bëhen të detyrueshme me anë të një MSHP-je, të tilla si detyrimi i një kompanie të krijojë një numër të caktuar të pozitat e punësimit gjatë një periudhe të caktuar kohe; duke kërkuar që një institucion mjekësor të ofrojë kujdes shëndetësor falas deri në një shumë të caktuar në vlerë; detyrimin e një organizate tregtare të dhurojë një projekt kërkimor ose një post akademik (p.sh., në antikorrupsion).

Për shembull, është e mundur të përmendet MSHP e nënshkruar në qershor 2005 midis Zyrës së Prokurorit të Shteteve të Bashkuara për Qarkun e Nju Xhersit (New Jersey) dhe Shoqërisë Bristol-Majwrs Skuib (Bristol-Myers Squibb Company) - një Pasuri prej 100 shoqëri farmaceutike dhe një punëdhënës kryesor në New Jersey. Shoqëria, e cila prodhon produkte farmaceutike dhe i shpërndan ato përmes një kanali të shpërndarjes me shumicë, u akuzua për zbatimin e një skeme mashtruese të menaxhimit të fitimeve që përfshinte, ndër të tjera, të ashtuquajturën praktikë e "mbushjes së kanalit". Kjo praktikë i referohet përdorimit të stimujve financiarë për të fryrë shifrat e shitjeve dhe të fitimeve të kompanisë duke iu dërguar me qëllim shitësve me shumicë më shumë produkte farmaceutike sesa ato janë në gjendje t'i shesin publikut. Në të vërtetë, me anë të kësaj MSHP-je, qeverisja korporative e Bristol-Majers u reformua në atë mënyrë që të minimizohej rreziku që praktikat mashtruese të kryera në 2000 dhe 2001 të përsëriteshin. Në rastin në fjalë, një objektiv i tillë u ndoq përmes

259. King C. dhe Lord N. (2018), Drejtësia e Negociuar dhe Krimi Korporativ: Legjitimiteti i Urdhrave të Rimëkëmbjes Civile dhe Marrëveshjeve për Shtyrje të Ndjekjes Penale shtëpia botuese Palgrave, fq.12.

260. DPA - [MPSH] (2013), *Kodi i Praktikës për Marrëveshjet për Shtyrje të Prokurorisë*, www.cps.gov.uk, parë më 18 dhjetor 2019.

krijimit të postit të një Kryetari jo vendimmarrës, një zgjidhje që duhet të garantonte angazhimin maksimal të bordit për përgjegjshmërinë ndaj vendimeve të biznesit të Bristol-Majërs.²⁶¹

7.9.3. Marrëveshjet për Shtyrje të Prokurorisë – Mangësitë e Mundshme

Përveç përparësive, prezantimi i MSHP-ve në çdo juridiksion të caktuar mund të gjenerojë edhe disavantazhe të mundshme. E para mund të lidhet me prirjen në rritje për të zgjidhur rastet e krimit të korporatave duke përdorur këtë mjet ligjor. Përparësitë domethënëse që MSHP-të u ofrojnë autoriteteve të ndjekjes penale dhe personave juridikë natyreshëm do të gjeneronin një prirje drejt miratimit të marrëveshjes edhe në rastet kur adoptimi i tyre mund të ishte i dyshimtë për sa i përket drejtësisë, drejtësisë dhe barazisë (për shembull kur ka raste të recidivizmit dhe shkelësve të përsëritur të korporatave).²⁶²

Një rrezik tjetër i rëndësishëm lidhet me humbjen e fshehur të përgjegjësisë individuale. Parashikimi i MSHP-ve, të cilat përfaqësojnë një mënyrë të thjeshtë për të zgjidhur raste komplekse të krimit të korporatave, mund të largojë vëmendjen e autoriteteve të hetimit (dhe të mediave) larg nga hetimet e personave fizikë të përfshirë. Gjithashtu, fakti që për të hyrë në MSHP-në e suksesshme autoritetet ndjekëse nuk duhet të kryejnë një hetim “të plotë” përkeqëson një situatë të tillë. Pa një hetim “të plotë”, nuk ka shumë të ngjarë që prokurorët të mbledhin prova të mjaftueshme për të provuar përfshirjen e qëllimshme të drejtuesve të korporatave në sjelljen kriminale përtej çdo dyshimi të arsyeshëm. Është rast përfaqësues që në një ngjarje korrupsioni të shfrenuar dhe afatgjatë të korporatave si rasti i Rolls-Royce, prokurorët anglezë e kanë mbyllur hetimin për të cilin drejtuesit që ishin përgjegjës për pagesat korruptive.²⁶³ Kjo përfaqëson një çështje kritike sepse, siç është theksuar në Memorandumin e Yates të Departamentit të Drejtësisë në SH.B., një nga mënyrat më efektive për të luftuar sjelljen e jashtëligjshme të korporatave është të kërkosh llogari nga individët që kanë kryer shkeljen e gabuar.²⁶⁴

Së fundmi, autoritetet ndjekëse mund të përpiqen t'i bëjnë të detyrueshme MSHP për të mbledhur para, duke gjeneruar në një mënyrë të tillë një konflikt interesi, i cili ka mundësi të jetë i papajtuësëm me shkallën e pavarësisë dhe drejtësisë që kërkon administrimi i drejtësisë penale. Rasti “Google Settlement” (“Zgjidhja me Gugëll”) i vitit 2012, i cili kishte të bënte me pranimin nga Google të reklamave nga farmacitë kanadeze që ju shisnin ilaçe konsumatorëve në SH.B. në mënyrë të paligjshme, duket ilustruese e një rasti të tillë. Me atë rast, një pjesë e konsiderueshme e zgjidhjes, rreth 230 milion dollarë, po shpërndahej në departamentet e policisë të Rhode Island (Rod Ailënd), Zyrën e Prokurorit të Përgjithshëm dhe Gardën Kombëtare. Financimi u përdor për të blerë një ndërtesë, si dhe makina të reja patrullimi, goditëse neutralizuese me shkarkesë elektrike, pushkë, një stacion policie dhe plotësimin e fondeve të pensioneve të policisë.²⁶⁵

7.9.4. Shembuj ndërkombëtarë – Shtetet e Bashkuara

Përdorimi i marrëveshjeve të zgjidhjes paragjyqësore mund të gjurmohet që nga fillimi i viteve 1990 në Shtetet e Bashkuara ku MSHP-të dolën direkt nga praktika e prokurorisë. Siç është paraqitur në grafikun e mëposhtëm, pas më shumë se njëzet vitesh praktike në sistemin ligjor të Sh.B., procedurat e zgjidhjes me marrëveshje kanë provuar se janë një mjet ligjor i përdorur rëndomë. Në veçanti, gjatë 10 viteve të fundit, autoritetet amerikane kanë lidhur më shumë se 300 marrëveshje për zgjidhje²⁶⁶ me korporatat.²⁶⁷

Duhet të theksohet se në Shtetet e Bashkuara prokurorët kanë tre mundësi për të zgjidhur çështjet penale përmes mënyrave të ndryshme duke lënë mënjanë dënimin: Rrëzim Akuze Përkundrejt Dëmshpërblimit; Marrëveshjet Jo Hetimore (MJH); dhe Marrëveshjet për Shtyrje të Prokurorisë (MSHP).

261. Christie C. J. dhe Robert H. M. (2006), “Të shtrosh rrugën e Qytetarisë të Mirë të Korporatave: Marrëveshjet për Shtyrje të Prokurorisë, midis Prokurorit të Sh.B. për Qarkun e Nju Xhersit dhe Bristol-Myers Squibb Co.”, 43 Revista Juridike e së Drejtës Penale Amerikane, 1043, fq.1051.

262. Shih në lidhje me këtë, Garrett B. L. (2014), Shumë i Madh për Burg: Si Prokurorët arrijnë Marrëveshje me Korporatat, Harvard University Press.

263. The Guardian (2019), *Aktivistët dënojnë mbylljen e hetimit të korrupsionit tek Rolls-Royce*, www.theguardian.com, parë më 19 dhjetor 2019.

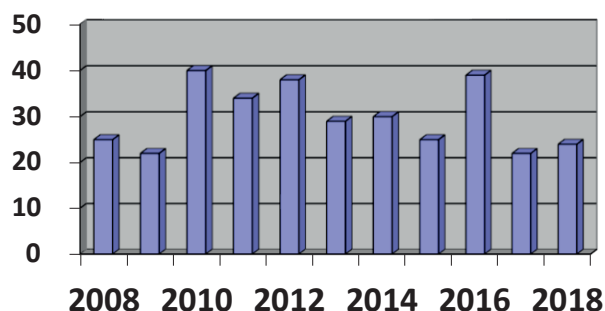
264. DOJ Departamenti i Drejtësisë (2015), *Përgjegjësia individuale për sjellje të gabuar të korporatave*, www.justice.gov, parë më 19 dhjetor 2019.

265. ABC6 (2012), *Ri Fiton 230 Milion nga Zgjidhja me Marrëveshje me Google*, www.abc6.com, parë më 19 dhjetor 2019.

266. DOJ Tax Swiss Bank Program. Kjo shifër përfshin si marrëveshjet e korporatave të mosndjekjes penale (MJH) ashtu edhe marrëveshjet e shtyra të prokurorisë (MSHP) dhe nuk përfshin marrëveshjet e zgjidhjes së vitit 2015 në lidhje me Programin.

267. Gibson Dunn (2019), *Përditësimi i fundvitit 2018 për Marrëveshjet e Mosndjekjes Penale të Korporatave dhe Marrëveshjet për Shtyrje të Prokurorisë*, www.gibsondunn.com, parë më 19 dhjetor 2019.

MSHP/MJH në Shtetet e Bashkuara 2008/2018

Rrëzimi i Akuzës Përkundrejt Dëmshpërblimit është një zgjidhje ligjore e zbatueshme posaçërisht në rastet e mitës së huaj të korporatave “për shkak të çështjeve unike të paraqitura në çështjet [e korrupsionit të huaj], duke përfshirë karakterin e tyre natyror ndërkombëtar dhe faktorë të tjerë” siç parashikohet në Politikën e Ligjzbatimit të Korporatave LPHK (Ligji për Praktikën e Huaja Korruptive)- FCPA (Foreign Corrupt Practice Act), e cila u përditësuar për herë të fundit në mars 2019.²⁶⁸ Sipas një skeme të tillë, Departamenti i Drejtësisë i SH.B. mund të rrëzojë një akuzë në një çështje, me kusht që shoqëria të dorëzojë fitimet e nxjerra përmes veprimtarisë së jashtëligjshme, ku firma ka qenë e përfshirë në një rast korrupsioni të huaj, ndërsa ajo vetë e deklaroi hapazi vullnetarisht sjelljen e jashtëligjshme, bashkëpunon plotësisht me autoritetet dhe dëmshpërblen në kohën dhe në mënyrën e duhur. Kjo zbatohet kur mungojnë rrethanat rënduese që përfshijnë rëndësinë e veprës penale ose natyrën e shkelësit.

Sipas një Marrëveshjeje Jo Hetimore (MJH), Departamenti i Drejtësisë i SH.B. ruan të drejtën për të ngritur akuza, por përmbahet nga një veprim i tillë duke e lejuar shoqërinë të shfaqë sjelljen e saj të mirë gjatë kohëzgjatjes së marrëveshjes. Si rezultat, ndryshe nga një MSHP, një MJH nuk paraqitet në gjykatë, por bëhet midis palëve.

Kërkesat e një MJH janë të ngjashme me ato të një MSHP dhe zakonisht kërkojnë heqjen dorë nga statuti i kufizimeve, bashkëpunimi i vazhdueshëm, pranimi i fakteve materiale dhe angazhimi për pajtueshmëri dhe rehabilitim, përveç pagesës së një dënimi monetar. Nëse shoqëria pajtohet me marrëveshjen përgjatë gjithë kohëzgjatjes së saj, Departamenti i Drejtësisë i SH.B. nuk do të paraqesë padi penale.²⁶⁹

Përdorimi i marrëveshjeve për zgjidhje e ka transformuar rrënjësisht praktikën e ligjzbatimit të SH.B. në fushën e kriminit të korporatave. Gjithashtu, marrëveshjet e zgjidhjes duket të jenë pjesërisht përgjegjëse për rritjen e dukshme të gatishmërisë së firmave për të hetuar dhe bashkëpunuar duke ia ofruar hetimet e tyre autoriteteve ligjzbatuese.²⁷⁰ Një histori e tillë suksesi ka luajtur rolin e saj në eksportimin e kësaj forme të negociatave paragjyqësore në vendet e tjera.

7.9.5. Shembuj ndërkombëtarë – Anglia dhe Uells

Shtojca 17 e Aktit për Krimin dhe Gjykatat i vitit 2013 parashikoi Marrëveshjet e Pezullimit të Procedimit (MPP) në sistemin juridik anglez.²⁷¹ Zbatimi i MPP-ve mund t’i atribuohet dy arsyeve të ndërlidhura kryesore: së pari, presioni në rritje mbi autoritetet që të kryejnë hetime të suksesshme ndaj korporatave të përfshira në veprimtari kriminale dhe, së dyti, në rrethanat ku mungonte kuadri ligjor formal, gjyqësori ngurronte që të pranonte marrëveshjet e palëve.²⁷²

Sipas Shtojcën 17 të Aktit për Krimin dhe Gjykatat të vitit 2013, subjektet juridike nuk kanë të drejtë të ftohen për të negociuar një MPP, sepse miratimi i saj është në tagrin e prokurorit. Siç specifikohet në Kodin e Praktikës: “MPP-ja është një mjet diskrecionar i krijuar nga Akti si një mënyrë për t’iu përgjigjur sjelljeve kriminelë të

268. DOJ [Departamenti i Drejtësisë] (2019), 9-47.120 – *FCPA [Ligji për Praktika Korruptive të Huaja] Politika Ligjzbatuese për Korporatat*, www.justice.gov, parë më 20 dhjetor 2019.

269. OECD (2019), *Zgjidhja e Çështjeve të Mitmarrjes jashtë Vendit me Zgjidhje Jashtëgjyqësore: Zgjidhjet dhe Marrëveshjet Jashtëgjyqësore nga Palët Nënshkruese të Konventës kundër Mitmarrjes*, www.oecd.org, vizituar më 20 dhjetor 2019, fq.47

270. Arlen J. (2018), *Zbatimi i ligjit ndaj korporatave në SHBA: Përdorimi i zgjidhjeve me negociim për t’i kthyer kriminelët e korporatave në policë të korporatave*, <https://papers.ssrn.com/>, vizituar më 20 dhjetor 2019, fq.5.

271. Akti për Krimin dhe Gjykatat i vitit 2013 (c.22), Shtojca 17 (CCA 2013 Shtojca 17).

272. Grasso C. (2016), “Majat dhe rrëpirat e marrëveshjeve angleze për shtyrjen e ndjekjes penale: mësimet e nxjerra nga MPP mes SFO dhe ICBC SB Plc,” Buletini i së Drejtës së Biznesit, Nr. 5, 388, fq.389

dysuara. Prokurori mund të ftojë [një kompani] që të hyjë në negociata për miratimin e një MPP-je si alternativë ndaj procedimit.”²⁷³

Përmbajtja e një MPP-je angleze përcaktohet në pikën s.5 të Shtojcës që parashikon se MPP duhet të ketë detyrimisht dy elementë: përshkrimin e fakteve lidhur me shkeljet e pretenduara, si edhe datën e skadimit të MPP-së. Seksioni 5(3) i Shtojcës jep një listë të kushteve të mundshme që mund të vendosen në një MPP. Në veçanti, ky seksion parashikon se: “Kërkesat që një MPP mund të imponojë [ndaj një korporate] përfshijnë ndër të tjera:

- (a) t’i paguajë gjobë prokurorisë;
- (b) të dëmshpërblejë viktimat e shkeljes së pretenduar;
- (c) të dhurojë para për bamirësi apo në favor të një pale të tretë;
- (d) të dorëzojë çdo përfitim të nxjerrë prej shkeljes së pretenduar;
- (e) të zbatojë një program përputhshmërie ose të bëjë ndryshime në një program përputhshmërie që lidhet me politikat e korporatës apo trajnimin e punonjësve të saj, ose të dyja bashkë;
- (f) të bashkëpunojë në hetimin e shkeljes së pretenduar;
- (g) të paguajë shpenzimet e arsyeshme të prokurorisë lidhur me shkeljen e pretenduar apo MPP-në.”²⁷⁴

Përdorimi i fjalës “mund” tregon qartë se lista ka natyrë ilustrative. Edhe pse mungesa e një liste shteruese detyruese mund të korrespondojë më mirë me natyrën kontraktuale të instrumentit ligjor dhe të ruajë fleksibilitetin e tij të qenësishëm, duket se del një çështje shqetësuese. Të paktën, dorëzimi i fitimeve duhet të ishte shënuar si detyrim për çdo MPP. Në fakt, në çdo sistem të drejtë drejtësie, ligji duhet të zbatohet në mënyrë që krimi të paguajë dhe shkelësit e ligjit të mos përfitojnë nga veprimet e tyre kriminale.²⁷⁵

Ndryshe nga SHBA-ja, legjislacioni anglez parashikon që gjykata duhet të ushtrojë kontroll gjyqësor formal të procedurës MPP.²⁷⁶ Përfshirja e gjyqësorit ndodh në dy faza të dallueshme: pas fillimit të negociatave mes prokurorit dhe firmës por para se të bihet dakord për kushtet e MPP-së, si dhe pasi prokurori dhe firma bien dakord për kushtet e MPP-së. Ndërhyrja e gjykatës synon të sigurojë që marrëveshja të përmbajë kushte të drejta, të arsyeshme dhe proporcionale si dhe devijimi nga kursi normal i drejtësisë në atë çështje konkrete të jetë në interesin e drejtësisë. Edhe pse objektivi i parë nuk paraqet problematike të veçanta teorike dhe praktike, koncepti i “interesit të drejtësisë” nuk është i shpjeguar në Aktin për Krimin dhe Gjykatat dhe duket se ka ende njëfarë paqartësie.

Që nga hyrja në fuqi, Shtojca 17 e Aktit për Krimin dhe Gjykatat i vitit 2013 është përdorur nga Zyra kundër Mashtrimeve të Rënda në Angli, që është një autoritet procedimi i specializuar në hetimin e rasteve të ndërlukuara të mashtrimit dhe mitëmarrjes, duke miratuar me sukses pesë MPP.²⁷⁷ Duke pasur parasysh dështimet e vazhdueshme në Mbretërinë e Bashkuar për trajtimin e mangësive në procedimin penal të rasteve të krimit të korporatave, sidomos për mitëmarrjen e huaj,²⁷⁸ kjo shënon një pikë kthese të fortë. Megjithatë, duhet nënvizuar se ky rezultat vjen jo vetëm nga miratimi i MPP-së, por edhe nga futja në legjislacion e veprës penale “mosparandalimi i mitëmarrjes nga organizatat tregtare,”²⁷⁹ çka e ka lehtësuar ndjeshëm punën e prokurorisë në hetimin e korrupsionit të korporatave. Kjo vepër penale solli një formë të re përgjegjësie të korporatave për mosveprime që nuk kërkojnë dënim, dashje apo neglizhencë dhe ndodh kur organizata tregtare nuk parandalon sjellje që mund të përbëjnë mitëmarrje aktive apo pasive.²⁸⁰

273. CPS (2013), *Marrëveshjet e Shtyrjes së Ndjekjes Penale, Kodi i Praktikë*, www.cps.gov.uk, vizituar më 18 dhjetor 2019

274. Akti për Krimin dhe Gjykatat i vitit 2013 (c.22), Shtojca.17, fq.5(3).

275. Grasso C. (2016), “Majat dhe rrëpirat e marrëveshjeve angleze për shtyrjen e ndjekjes penale: mësimet e nxjerra nga MPP mes SFO dhe ICBC SB Plc,” Buletini i së Drejtës së Biznesit,, 388, fq.397.

276. Akti për Krimin dhe Gjykatat i vitit 2013 (c.22), Shtojca17, pikat 7 dhe 8.

277. SFO (2019), *Marrëveshjet e shtyra të Prokurorisë*, www.sfo.gov.uk, vizituar më 20 dhjetor 2019

278. Që nga fillimi i viteve 2000, vetëm një kompani është proceduar penalisht për mitëmarrje qëkur Mbretëria e Bashkuar miratoi legjislacionin për mitën në vitin 1906, madje, ky dënim u rrëzua në apel. OECD (2008), *Mbretëria e Bashkuar: Faza 2bis – Raport për Zbatimin e Konventës për Luftën ndaj Mitmarrjes së Zyrtarëve të Huaj Publikë në Transaksionet Ndërkombëtare të Biznesit*, www.oecd.org, vizituar më 20 dhjetor 2019.

279. Akti i Mitmarrjes i vitit 2010 (c.23) s.7

280. Alldridge P. (2012), “Akti i Mbretërisë së Bashkuar për Mitmarrjen: ‘Simotra më e vogël e FCPA-së’”, Buletini Juridik Nr. 73 i Shtetit të Ohajos, 1181, 1202.

7.9.6. Shembuj ndërkombëtarë - Franca

Convention Judiciaire d'Interet Public (CJIP), që do të thotë "Marrëveshja Gjyqësore për Interes Publik Gjyqësor" është miratuar në sistemin juridik francez përmes ligjit Sapin II (ligji nr. 2016-1691) më 9 dhjetor 2016.²⁸¹ Sipas nenit të ri 41-1-2 të Kodit Penal francez, prokuroria mund t'i ofrojë nënshkrimin e një CJIP subjektit juridik që akuzohet për korrupsion apo vepra penale të tjera, gjë që i jep fund procedimit penal.

Legjislacioni i ri që synon të përmirësojë transparencën, të luftojë korrupsionin dhe të modernizojë ekonominë, ka sjellë ndryshime thelbësore në ligjet franceze për transparencën dhe kundër korrupsionit, në përputhje me përpjekjet ndërkombëtare.²⁸² Ligji detyron kompanitë franceze që të zbatojnë politika dhe procedura të caktuara anti-korrupsion, programe trajnimi, procese sinjalizimi, hartëzim risku, procedura monitorimi dhe kontrolle kontabël me qëllim identifikimin dhe parandalimin e korrupsionit.²⁸³

Nga këndvështrimi francez, futja në legjislacion e procedurave për marrëveshje me korporatat ishte i nevojshëm jo vetëm sepse në shumicën e rasteve të korrupsionit ndërkombëtar sanksionet u vendosen kompanie përmes mekanizmave për zgjidhjen e çështjeve pa shkuar në gjyq, por edhe sepse kjo drejtësi transaksionare u mundëson autoriteteve publike të arrijnë dy objektiva njëkohësisht: sanksionimin e ashpër dhe pa vonesa të kompanive që kryejnë shkelje të tilla, teksa lejon vazhdimin e aktivitetit tregtar.²⁸⁴

Për të përfutur nga procedura e marrëveshjes, kompania duhet të përmbushë kushtet më poshtë:

- ▶ Të paguajë përfitimet që kanë rrjedhur prej shkeljeve;
- ▶ Të paguajë një gjobë penale, proporcionale me shumën e përfituar prej shkeljes dhe që arrin maksimumi 30% e xhiros mesatare vjetore të llogaritur gjatë tre viteve të fundit fiskale;
- ▶ Të krijojë një program përputhshmërie, nën kontrollin e Agjencisë Anti-korrupsion, për një periudhë maksimumi 3-vjeçare;
- ▶ Të paguajë kompensim brenda një viti për dëmin që u është shkaktuar viktimave të shkeljes, nëse identifikohen;
- ▶ Të paguajë shpenzimet e procedurës, përfshirë tarifën, për asistimin e këshilltarit juridik dhe financiar.

Ngjashëm me MPP-të, edhe CJIP nuk kërkon shpalljen e fajit dhe as heqjen e të drejtës së personit juridik që të konkurrojë për të fituar kontrata publike kombëtare.²⁸⁵

Për sa u përket aspekteve procedurale të CJIP, alternativa e marrëveshjes gjyqësore mund të propozohet nga prokurori publik para fillimit të procedimit. Pastaj, nëse arrihet marrëveshja mes kompanisë dhe prokurorit, ajo duhet të miratohet nga kryetari i Gjykatës Civile franceze ("Tribunal de Grande Instance").

Me ligjin e ri, gjyqtari që ka miratuar CJIP-në duhet të arsyetojë shkaqet në vendim, duke konfirmuar rregullsinë e procedurave dhe proporcionalitetin e gjobës si edhe masat e propozuara sipas shkallës së shkeljes. Nëse marrëveshja nuk miratohet nga kryetari, kompania tërhiqet, ose nëse detyrimet e përcaktuara në të shkelen, atëherë prokuroria vijon me procedimin.

Vendimi për arritjen e marrëveshjes publikohet në faqen e internetit të Zyrës Anti-korrupsion (*Agence Française Anticorruption ose AFA*), bashkë me tekstin e marrëveshjes dhe shumën e gjobës.

281. Legifrance (2016), *LOI n° 2016-1691 du 9 décembre 2016 relative à la transparence, à la lutte contre la corruption et à la modernisation de la vie économique*, www.legifrance.gouv.fr, vizituar më 20 dhjetor 2019.

282. d'Ambrosio L. (2019), "L'implication des acteurs privés dans la lutte contre la corruption : un bilan en demi-teinte de la loi Sapin 2," *Revue de science criminelle et de droit pénal comparé*, fq.205.

283. Akti i Praktikave të Korruptuara Jashtë Shtetit, *Ligji i ri francez kundër Korrupsionit*, <http://fcpa.stanford.edu/>, vizituar më 20 dhjetor 2019

284. AFA (2019), *Udhëzime për Zbatimin e Konventës Judiciaire d'Interet Public*, www.agence-francaise-anticorruption.gouv.fr, vizituar më 20 dhjetor 2019.

285. Po aty, fq.4

8. Paketa Legjislative

Kjo paketë legjislative ofron pikënisjen për hartimin e akteve normative për përgjegjësinë e subjekteve juridike. Gjuha e dispozitave më poshtë shërben si shembull dhe ofron disa alternativa për të zgjedhur Ajo nuk merr përsipër të zëvendësojë procesin e kujdesshëm të hartimit të legjislacionit për secilin juridiksion, në varësi të nevojave, terminologjisë dhe kuadrit ligjor të secilit shtet. Gjithashtu, është e rëndësishme që juristët e çdo shteti të përshtatin terminologjinë dhe metodikën procedurale sipas sistemeve të veta.

Paketa ndjek përjasjen më poshtë:

- ▶ **Udhëzimet rregullatore** shërbejnë si pikënisje për përdoruesit e paketës që të hartojnë projektligjin e tyre. Udhëzimet ofrojnë disa alternativa sipas rastit. Natysht, kjo paketë nuk është model statik që mund të funksionojë kudo, por është një përpjekje për të shpjeguar se si mund të formulohet një ligj për përgjegjësinë e personave juridikë.
- ▶ Për çdo dispozitë, **komentaret** shpjegojnë argumentimin; ilustrjnë me raste studimore nevojën e aktit normativ; dhe përcaktojnë se ku duhet pasur kujdes. Komentaret u referohen edhe standardeve ndërkombëtare dhe ofrojnë shembuj nga aktet normative të brendshme të shteteve të tjera, pa dubluar literaturën krahasuese ekzistuese.

Sado precize të jenë konturet e ligjeve të tilla, edhe legjislacioni më i mirë – për të qenë efektiv - ka nevojë të zbatohet në praktikë. Kjo kërkon burime adekuate, inteligjencë financiare, bashkëpunim ndërmjet agjencive të ndryshme (vendase dhe ndërkombëtare) si edhe personel me përvojë dhe të përkushtuar.

8.1. Kreu I: Përgjegjësia

8.1.1. Shënim paraprak: administrative apo penale?

Përgjegjësia e personave juridikë vjen në tri forma: civile, administrative dhe penale. Zakonisht, shtet kombinon përgjegjësinë civile me atë administrative apo penale.

Paketa legjislative paraqitet me formulime që mund të inkorporohen qoftë si koncept i përgjegjësisë administrative, ashtu edhe i përgjegjësisë penale. Për më tepër, mund të inkorporohet si ligj më vete, si në rastin e Austrisë, apo të integrohet në dispozita të ndryshme të kodit penal dhe të kodit të procedurës penale, si në rastin e Zvicrës.

8.1.2. Neni 1 – Objekti: personat juridikë; shkeljet

(1) *[Personat juridikë]* "Person juridik" nënkupton:

- ▶ (a) *[Ligjet e brendshme]* çdo subjekt që gëzon status të tillë sipas ligjit [përcaktohet: ligji për shoqëritë tregtare, etj.] me përjashtim të Shteteve apo organeve të tjera publike që ushtrojnë autoritet shtetëror dhe të organizatave ndërkombëtare publike;
- ▶ (b) *[Korporatat shtetërore]* çdo subjekt i germës (a) që zotërohet pjesërisht ose plotësisht nga Shteti dhe që funksionon për fitim;
- ▶ (c) *[Kompanitë pa personalitet juridik]* çdo subjekt tregtar që ka nuk ka personalitet juridik apo e ka të pjesshëm;
- ▶ (d) *[Subjektet e huaja]* çdo person juridik i huaj që gëzon status të tillë sipas juridiksionit ku është themeluar dhe që është i krahasueshëm me personin juridik që përkufizohet në paragrafin 1a-c.

(2) *[Shkeljet]* Përgjegjësia sipas këtyre udhëzimeve normative zbatohet për shkeljet më poshtë (në masën që ekzistojnë në rendin e brendshëm juridik), përfshirë pjesëmarrjen si ndihmës apo shtytës: keqpërdorimi i postit, kontabiliteti i rremë, mitëmarrja aktive, përvetësimi i fondeve publike, mashtrimi, pasurimi i paligjshëm, pastrimi i parave, pengimi i drejtësisë si edhe shkëmbimi i influencave.

(3) *[Ligje të posaçme]* Përgjegjësia sipas këtyre udhëzimeve normative zbatohet edhe për shkelje të dispozitave penale shtesë jashtë Kodit Penal.

Paragrafi 1

Standardet ndërkombëtare nuk japin orientime strikte se çfarë është personi juridik. Konventat e UNCAC dhe OECD qëndrojnë të dyja plotësisht në heshtura për këtë çështje. Konventa e Këshillit të Evropës për Të Drejtën Penale kundër Korrupsionit si dhe Protokolli i Dytë i BE-së e përkufizojnë si në paragrafin 1a të nenit 1 (shih Shtojcën 2). Relacioni Shpjegues i Konventës jep njëfarë sqarimi në Komentarin 31: "[...] germa d. e nenit 1 lejon Shtet të përdorin përkufizimin e tyre të 'personit juridik', nëse ky përkufizim gjendet në ligjin për shoqëritë tregtare apo në ligjin penal. Sidoqoftë, për shkeljet e korrupsionit aktiv, përjashton shprehimisht nga objekti i përkufizimit Shtetin apo organe të tjera publike që ushtrojnë autoritet shtetëror siç janë ministritë apo organet e qeverisjes vendore dhe organizatat ndërkombëtare publike si Këshilli i Evropës. [...] Megjithatë, çdo Shteti i lejohet të vendosë sanksione penale apo administrative edhe mbi organet publike. [...]"²⁸⁶

Megjithatë, ligji për shoqëritë tregtare apo ligji penal nuk është plotësisht i qartë në shumicën e rasteve nëse subjekte të caktuara kanë personalitet juridik. Këtu e kemi fjalën për bizneset tregtare private pa personalitet të plotë juridik, konglomeratet e personave juridikë, bizneset me vetëm një pronar, fondet e besimit, apo ortakëritë. Po kështu, shpesh nuk është e qartë me shikim të parë nëse ndërmarrjet në pronësi apo kontroll të Shtetit apo ndërmarrjet e ngritura sipas ligjit publik janë "organe publike" dhe të përjashtuara nga përgjegjësia.

Prirja ndërkombëtare është qartazi në favor të përfshirjes së sa më shumë subjekteve duke lënë jashtë vetëm subjektet publike jofitimprurëse si Shtetin, bashkitë dhe fondacionet publike. Grupi i Punës për Mitën i OECD-së këmbëngul që subjektet publike që angazhohen në kontrata kanë përgjegjësi penale.²⁸⁷ Për shembull, Grupi i Punës rekomandoi në një rast që "të ndryshohet Kodi Penal për të siguruar që ndërmarrjet në pronësi apo kontroll të Shtetit të mbahen përgjegjëse për mitëmarrje".²⁸⁸ Përjashtimet janë të pakta, si në rastin e Spanjës, ku korporatat shtetërore që synojnë objektiva të politikës publike nuk mund të ngarkohen me përgjegjësi penale.²⁸⁹

Në Bashkimin Evropian, vetëm 4 nga 28 Shtete Anëtare e kufizojnë kategorikisht përgjegjësinë e personave juridikë vetëm te subjektet private (duke përjashtuar kështu subjektet publike).²⁹⁰ Pra, mund të thuhet se praktika evropiane shtyn drejt përfshirjes së subjekteve publike në sferën e përgjegjësisë së personave juridikë. Një studim krahasues i financuar nga BE-ja për përgjegjësinë e personave juridikë në Shtetet Anëtare sjell këtë rekomandim: "Politika aktuale e BE-së për përgjegjësinë e personave juridikë lidhur me shkeljet, nuk përfshin në objektin e saj personat juridikë publikë. Duke pasur parasysh faktin se shumë Shtete Anëtare përfshijnë në objektin e përgjegjësisë penale një ose disa lloje personash juridikë publikë, BE-ja mund të shqyrtojë mundësinë e zgjerimit të këtij objekti."²⁹¹

Sa për subjektet e të drejtës private, Grupi i Punës së OECD-së këmbëngul që ligji "të parashikojë shprehimisht përgjegjësinë e personave juridikë të papërfshirë"²⁹² ose që "të merren të gjitha masat e mundshme për të garantuar që kompanitë postare të cilësohen si subjekte juridike [...] dhe rastet e mitëmarrjes së huaj nga kompanitë postare të hetohen, procedohen dhe dënohen me efektivitet".²⁹³

Disa vende që reflektojnë këtë prirje ndërkombëtare gjithëpërfshirëse janë Estonia, Mali i Zi dhe Zvicra. Kodi Penal zviceran nuk e nxjerr përgjegjësinë nga termi i personit juridik, por nga termi i "ndërmarrjes", duke përfshirë kështu edhe "kompanitë pa personalitet juridik" dhe "pronarët e vetëm" (neni 102).²⁹⁴ Në këtë kontekst, duhet pasur parasysh rëndësia ekonomike e pronësisë të pronarit të vetëm, që lidhet edhe me rreziqet e korrupsionit. Për shembull, në Gjermani, pronarët e vetëm përbënin 68.8% të të gjitha bizneseve që kryenin shërbime dhe dorëzime në destinacion me vlerë 557 miliard Euro në vitin 2011.²⁹⁵ Kodi Penal estonez sqaron në seksionin 37 se "personat juridikë me kapacitet juridik pasiv mund të shpallen fajtorë" ("kapacitet juridik pasiv nënkuptojnë ekzistencën ligjore të personit juridik krahasuar me kapacitetin juridik aktiv që nënkupton normalisht të drejtën për të lidhur kontrata dhe për të paraqitur padi në gjykatë). Në Mal të Zi, "person juridik

286. *Raport shpjegues*, gjendet në www.coe.int, vizituar më 28 tetor 2019.

287. Pieth M./Low L./Cullen P. (2007), Konventa e OECD-së: Komentari, neni 4, nr. 3.4.

288. OECD (dhjetor 2012), *Spanjë: Faza 3 Raport për Zbatimin e Konventës për Luftën ndaj Mitëmarrjes së Zyrtarëve të Huaj Publikë*, rekomandimi 3a, gjendet në www.oecd.org, vizituar më 28 tetor 2019; shih edhe OECD (mars 2015), Spanjë: ndjekja e Raportit dhe Rekomandimeve të Fazës 3 (Spanja e ka futur në legjisllacion këtë formë përgjegjësie).

289. Pieth M., idem.

290. Vrmeulen G. and others (2012), Përgjegjësia e Personave Juridikë në BE, fq. 44/kapitulli 2.2.2.2 "Privat apo publik".

291. Idem, p. 139, rekomandimi 4

292. OECD (dhjetor 2013), *Irlandë: Faza 3 Raport për Zbatimin e Konventës për Luftën ndaj Mitëmarrjes së Zyrtarëve të Huaj Publikë*, rekomandimi 2b, gjendet në www.oecd.org, vizituar më 28 tetor 2019.

293. OECD (dhjetor 2012), *Holandë: Faza 3 Raport për Zbatimin e Konventës për Luftën ndaj Mitëmarrjes së Zyrtarëve të Huaj Publikë*, rekomandimi 13a, gjendet në www.oecd.org, vizituar më 28 tetor 2019.

294. *Kodi Penal Zviceran SR 311.0 ndryshuar në 1 janar 2015*, gjendet në www.admin.ch, vizituar më 28 tetor 2019.

295. Agjencia Federale e Statistikave, Statistikat e TVSH-së për vitin 2011, seria 14, kreu 8.1.

do të thotë një kompani e brendshme, kompani e huaj apo degë e saj, ndërmarrje publike, institucion publik, organizatë ndërqeveritare e brendshme apo e huaj, fond investimi dhe çdo fond tjetër (përveç fondeve që ushtrojnë vetëm kompetenca publike), organizatë sportive, parti politike, si edhe çdo shoqatë apo organizatë që vazhdimisht ose me rate përfiton apo blen pasuri dhe i disponon ato në kuadrin e operacioneve të veta”.²⁹⁶

Mund të ekzistojë tundimi për të përjashtuar disa subjekte në sektorë të caktuar nga përkufizimi i personit juridik, për shkak të statusit të veçantë të tyre, si p.sh. organizatat joqeveritare, kompanitë mediatike apo partitë politike. Megjithatë, këshillohet që ato të përfshihen në skemën e përgjegjësisë dhe të vendosen pragje më të larta apo përjashtime kur vjen puna te sanksione të caktuara si likuidimi. Për t’i munduruar prokurorisë mbajtjen e shkalës më të lartë të fleksibilitetit, p.sh. nëse do të procedojë penalisht një kompani shpk, anëtarë të saj apo të gjithë bashkë, sugjerohet që objekti i përgjegjësisë të shtrihet edhe te subjektet pa personalitet juridik.

Shumë kode penale, në mos shumica, e përcaktojnë termin ‘person juridik’ vetëm në referim të subjekteve juridike të brendshme. Kjo u lë dilemën juristëve të kompanive, prokurorëve dhe gjykatësë nëse dhe në çfarë rrethanash personat e huaj juridike përfshihen në këtë term. Paragrafi 1 (d) duhet të largojë çdo paqartësi në këtë drejtim. Ai ndjek jurisprudencën e krijuar nga gjykatat e lartë në Gjermani gjatë zbatimit të termit ‘person juridik’ për subjektet e huaja.²⁹⁷ Prokurorët mund të paraqesin prova për këtë element, për shembull, duke marrë vërtetime nga regjistri tregtar i shtetit tjetër. Megjithatë, duhet pasur parasysh në këtë pikë se shumë sisteme juridike i njohin personat juridikë edhe para se të regjistroheshin, ose edhe pa u regjistruar fare. Pra, vërtetimet nga regjistri tregtar i huaj nuk janë e vetmja provë relevante në këtë kontekst.

Paragrafi 2

Paragrafi 2 konsolidon përkufizimin e katër standardeve kryesore të Këshillit të Evropës, BE-së, OECD-së dhe OKB-së. Protokollin e Dytë të BE-së shton mashtrimin në enumeracionin e parashikuar në Konventën e Këshillit të Evropës për Të Drejtën Penale kundër Korrupsionit. Përgjegjësia e personave juridikë sipas Konventës së OECD-së lidhet shprehimisht vetëm me mitëmarrjen e huaj. Sidoqoftë, neni 8 i Konventës shkon më tej duke kërkuar sanksione për shkeljet **kontabël**. Kështu, Grupi i Punës i OECD-së u kërkon shteteve “të garantojnë që si personat fizikë edhe ata juridikë të ngarkohen me përgjegjësi për kontabilizim të rremë”.²⁹⁸

UNCAC shton si shkelje edhe përvetësimin dhe pengimin e drejtësisë, si edhe (si shkelje jodetyruese) abuzimin me postin dhe pasurimin e paligjshëm. Normalisht që është e vështirë të përfytyrohet se si një person juridik mund të ngarkohet me përgjegjësi për pasurim të paligjshëm (të një zyrtari publik). Një shembull i mundshëm mund të jetë rasti kur zyrtari publik është anëtar i bordit të një kompanie shtetërore dhe akumulon pasuri të pajustificuar e cila mund të vijë vetëm nga kompania. Interesant është fakti se, në disa shtete, pasurimi i paligjshëm është shkelje jo vetëm për personat fizikë (zakonisht zyrtarët publikë), por edhe për personat juridikë. Lituania,²⁹⁹ për shembull, futi dispozita të pasurimit të paligjshëm në Kod Penal në vitin 2010, si një shkelje që mund të kryhet me dashje nga personat juridikë:

“1. Personi që gëzon të drejta pronësie mbi një pronë me vlerë mbi 500 NMV [500 niveli minimal i varfërisë ≈ 18,000 €], që është i vetëdijshëm apo që duhet të jetë i vetëdijshëm se kjo pronë nuk mund të jetë përfituar me të ardhura të ligjshme, dënohet me gjobë deri me arrest apo dënim me burgim deri në 4 vjet. [...]

3. Personi juridik mban përgjegjësi edhe për akte të parashikuara në këtë nen”.

Natyrisht, përgjegjësia e personave juridikë nuk kufizohet vetëm te veprat e korrupsionit, por ka rreze më të gjerë zbatimi që përfshin edhe mosrespektimin e rregulloreve financiare, standardeve mjedisore mes të tjerash, si dhe mund të përfshijë “vrasjen e korporatës”.³⁰⁰ Siç u tha për veprat e korrupsionit, shtetet zakonisht ndjekin dy përfaqje: me kode penale apo administrative që parashikojnë përgjegjësinë e personit juridik nën një klauzolë të përgjithshme për çdo vepër që kryen, apo ligje që rendisin nëse përgjegjësia e personit juridik zbatohet për çdo vepër penale. Në Lituani, për shembull, vepra penale e vrasjes kryhet vetëm nga personat fizikë, ndërsa personi fizik ngarkohet shprehimisht me përgjegjësi për neglizhencë lidhur me vrasjen.³⁰¹

296. Mali i Zi, *Ligji për Përgjegjësinë Penale të Subjekteve Juridike*, neni 4.1, gjendet në www.gov.me, vizituar më 28 tetor 2019.

297. Gjykata e Apelit, vendimi i 30 nëntorit 2001, 322 seksioni 217/01.

298. OECD (tetor 2014), *Brazili: Raporti i Fazës 3 për Zbatimin e Konventës për Luftën kundër Mitëmarrjes nga Zyrtarët e Huaj Publikë*, rekomandimi 11a, gjendet në www.oecd.org, vizituar më 28 tetor 2019.

299. Lituania, neni 189-1, Ligji nr. VIII-1968 (*Kodi Penal*), gjendet në www3.lrs.lt, vizituar më 28 tetor 2019.

300. Shih për shembull Mbretërinë e Bashkuar *“Corporate Manslaughter and Corporate Homicide Act 2007”*, gjendet në www.legislation.gov.uk, vizituar më 28 tetor 2019.

301. Lituania, po aty, seksionet 129-132.

Paragrafi 3

Paragrafi 3 vjen si kujtesë se përgjegjësia e personit juridik bëhet relevante edhe në vepra korrupsioni, ku përfshihen sidomos shkeljet e rregullave të prokurimit publik, apo të kufizimeve mbi financimet politike.³⁰² Zakonisht, përgjegjësia e personave juridikë në këto fusha përcaktohet në ligje të posaçme që parashikojnë rregullat e tyre. Për shembull, partitë politike mbajnë përgjegjësi strikte për shkeljen e rregullave të financimit politik, duke shpërfillur përgjegjësinë e ndonjë personi juridik. Një tjetër alternativë për përgjegjësinë është që ligjet e posaçme t'u referohen dispozitave të Kodit Penal.

8.1.3. Neni 2 – Përgjegjësia për dështime personale

(1) Një person juridik është përgjegjës për veprat penale të parashikuara në nenin 1:

- ▶ (a) [*Kundërvajtjet e menaxhimit*] të kryera për përfitim vetjak nga një person fizik, duke vepruar individualisht ose si pjesë e një organi të personit juridik, i cili ka një pozicion drejtues brenda personit juridik, bazuar në:
  - i. një fuqi përfaqësimi të personit juridik; ose
  - ii. një autoritet për të marrë vendime në emër të personit juridik; ose
  - iii. një autoritet për të ushtruar kontroll brenda personit juridik;
- ▶ (b) [*Dështimi i mbikëqyrjes*] ose i bërë i mundur nga mungesa e mbikëqyrjes ose kontrollit nga një person fizik siç përcaktohet në paragrafin 1a nën autoritetin e personit juridik dhe i kryer për përfitimin e tij; ose;
- ▶ (c) [*Veprat penale nga agjentët*] të kryera për përfitimin e saj nga një person fizik, duke vepruar si drejtues, punonjës ose agjent i tij.

(2) Përgjegjësia sipas paragrafit 1

- ▶ (a) [*Zotërim përfitues*] mund të shkaktohet nga persona fizikë, të cilët ushtrojnë kontrollin përfundimtar ligjor ose efektiv mbi personin juridik;
- ▶ (b) [*Përgjegjësi e pavarur e korporatës*] nuk varet nga identifikimi ose përgjegjësia e një personi konkret fizik;
- ▶ (c) [*Përgjegjësi personale autonome*] nuk përjashton përgjegjësinë e një personi fizik.

Paragrafi 1

Kur krahason ndërkombëtarisht, mund të gjesh katër koncepte të përgjegjësisë së personave juridikë:

1. Për veprimet e një personi përgjegjës siç është një menaxher (e quajtur ndryshe përgjegjësi *alter ego*)
2. Për dështim në mbikëqyrje
3. Për veprimin e një personi të lidhur (e quajtur gjithashtu përgjegjësi e rreptë)
4. Për fajin e korporatës (e quajtur edhe përgjegjësi objektive)

Tre konceptet e para kërkojnë fajësi nga një person fizik dhe ia përcjellin këtë faj personit juridik, ose për shkak të pozitës së personit fizik (koncepti 1), për shkak të pozitës së tij mbikëqyrëse (koncepti 2), ose për shkak të lidhjes së tij me personi juridik (koncepti 3). Kështu që, kjo është një formë e përgjegjësisë zëvendësuese. Koncepti i katërt është i pavarur nga çdo keqbërje nga një person fizik dhe thjesht ndëshkon personin juridik për dështimin objektiv për të parandaluar veprën e korrupsionit. Në standardet ndërkombëtare dhe në ligjet kombëtare mund të gjesh kombinime të koncepteve të mësipërme, kryesisht të dy koncepteve të para, ndërsa koncepti 3 dhe 4 secili zakonisht janë alternativa të veçanta ndaj koncepteve 1 dhe 2.

Ky udhëzues legjislativ kombinon të katër konceptet, me tre të parat të mishëruara në nenin 2 dhe konceptin e katërt të fajit të korporatave të mishëruar në nenin 3. Kombinimi i të katër koncepteve mundëson ndjekje penale efektive: nën secilin koncept, prokuroria duhet të prodhojë prova të ndryshme: për konceptet 1 deri 3, duhet të provojë një shkelje specifike nga një person fizik. Sipas konceptit 4, prokuroria “vetëm” duhet të tregojë se shoqëria nuk kishte mekanizma të mjaftueshëm parandalues. Kështu duke kombinuar të katër konceptet, prokuroria ose mund të zgjedhë konceptin e mbështetur më mirë nga provat në dispozicion, ose edhe të gjykojë çështjen bazuar në të katër konceptet, në rast se një ose një sërë provash dështojnë përgjatë gjykimit. Për më tepër, secili koncept i përgjegjësisë ka efektin e tij parandalues mbi personat juridikë. Kështu që, shumatorja e të katër koncepteve siguron nxitjen më gjithëpërfshirëse për personat juridikë për të parandaluar veprat penale të korrupsionit në sferat e tyre.

³⁰². Shih për shembull Çështjen e Medias Fimi në Kroaci, OECD/RRKK, po aty, fq. 21.

Konceptet mund të mbivendosen në raste të caktuara. Për shembull, zbatohen konceptet 1 dhe 3, ku një menaxher kryen vetë një veprë korrupsioni. Në mënyrë të ngjashme, konceptet 2 dhe 4 mund të zbatohen, ku menaxhimi nuk arrin të vendosë mekanizma kontrolli që parandalojnë korrupsionin.

Paragrafët 1a dhe 1b janë pasqyrimë të sakta të formulimeve në Konventën e Ligjit Penal të Këshillit të Evropës për Korrupsionin, Protokollin e Dytë të BE-së, si dhe në Direktivën e Katërt të BE-së kundër Pastrimit të Parave. Paragrafi 1 c është një koncept i gjetur më së shumti në vendet e së drejtës së zakonshme; formulimi i tij është marrë nga ligji i Shteteve të Bashkuara.³⁰³ Formulimi “për përfitimin e personit juridik” është disi i paqartë: veprat e korrupsionit mund të dëmtojnë në të vërtetë shoqërinë. Nëse zbulohen, të ardhurat i nënshtrohen konfiskimit, përveç kësaj ka gjoba dhe dënime të tjera, pa llogaritur dëmtimin e reputacionit. Sidoqoftë, “përfitimi” përdoret në këtë kuptim vetëm nën supozimin e një përfitimi të synuar, d.m.th. nën supozimin se personi juridik nuk do të kapet. Një formulim alternativ për të shmangur këtë paqartësi mund të “kryhet brenda veprimtarive të tij”.³⁰⁴

Për paragrafin 1a, duhet të kihet parasysh se menaxhimi nuk mund të kryejë veprën penale vetëm përmes përfshirjes aktive, por edhe përmes mospërfshirjes. Shumica e kodeve penale u imponojnë personave fizikë detyrimin për të vepruar në rrethana të caktuara rreziku, kur personi fizik ka një detyrim besnikërie ndaj një personi tjetër. Një person juridik që bën tregti në një mjedis të prirur për korrupsion paraqet një rrezik të tillë, ndërsa në të njëjtën kohë menaxhimi ka për detyrë të parandalojë dëmtimin nga personi juridik. Prandaj, dështimi i menaxhimit për të krijuar një sistem parandalimi brenda personit juridik mund, në vetvete, të jetë një veprë korrupsioni duke mos vepruar. Një deklaratë nga një menaxher se ai/ajo nuk parashikonte ndonjë veprë korrupsion dhe nuk do ta kishte pranuar atë, thjesht nuk është e besueshme në një mjedis të rrezikuar nga korrupsioni. Kështu, përgjegjësia sipas paragrafit 1b (dështimi i mbikëqyrjes) mund të përputhet në një masë të madhe me përgjegjësinë sipas paragrafit 1a (mosveprimi pavarësisht nga detyra për ta bërë këtë).

Paragrafi 2

Paragrafi 2a pasqyron rolin e rëndësishëm që pronarët përfitues mund të luajnë për një person juridik. Shpesh nuk është menaxhimi zyrtar që ushtron kontroll mbi një person juridik, por një person fizik ose juridik i jashtëm. Një pronar i tillë përfitues nuk është as pjesë e një “organi” të personit juridik as “mbikëqyrës” ose “agjent” në kuptimin e paragrafit 1. Prandaj, paragrafi 2a përfshin pronarët përfitues në rrethin e personave që shkaktojnë përgjegjësinë e personit juridik. Kjo është plotësisht e justifikuar, pasi është pronari përfitues ai që ushtron kontroll mbi personin juridik dhe zakonisht *de facto* përfiton ekonomikisht prej tij. Disa dispozita kombëtare lejojnë tashmë një përgjegjësi të tillë të shkaktuar nga pronari përfitues.

Një shembull është rasti në vijim nga Rumania: “Në kohën e krimit z. M.R. nuk kishte asnjë lidhje zyrtare me shoqëritë MM dhe CW. Megjithëse ai ishte themeluesi i të dy shoqërive, ai zyrtarisht i shiti këto shoqëri tek personat që ju besonte, pasi u emërua si nëpunës civil. Sidoqoftë, pronarët dhe menaxherët e rinj ishin vetëm “dordolecë”, të cilët thjesht ekzekutuan vendimet e marra nga z. M.R. Gjykata vërejti se këta menaxherë të rinj nuk mund të konsideroheshin penalisht përgjegjës, sepse ata po vepronin në një gabim faktik. Ata nuk e dinin as origjinën e parave dhe as arsyen pse ishin lidhur kontratat.”³⁰⁵

Prandaj, përgjegjësia e ndërmarrjeve nuk mund të përcaktohet bazuar në menaxherët ligjorë të shoqërive. Sidoqoftë, gjykata e bazoi përgjegjësinë në fajin e menaxherit *de facto*, i cili ishte z. M.R.³⁰⁶ Gjithashtu, Grupi i Punës i OECD-së ka theksuar domosdoshmërinë e përgjegjësisë “kur një mitë i paguhet një zyrtari publik të huaj nga një menaxher *de jure* ose **de facto** i një ndërmarrjeje”.³⁰⁷

Paragrafët 2b dhe 2c përcaktojnë përgjegjësinë e personave fizikë dhe juridikë të përfshirë si të pavarura nga njëra-tjetra. Ky është një standard ndërkombëtar i pranuar përgjithësisht. Komiteti i Ministrave i Këshillit të Evropës përmes “Rekomandimit për Shtetet Anëtare në lidhje me përgjegjësinë e ndërmarrjeve me personalitet juridik” ka deklaruar tashmë në 1988 që ndërmarrjet duhet të mbajnë përgjegjësi, kur një person fizik që ka kryer veprimet ose mosveprimet që përbëjnë veprën penale mund të identifikohet ose jo.³⁰⁸ Kjo gjithashtu

303. Akti i Praktikave të Korrupsionit të Huaj 1977, Kodi i Shteteve të Bashkuara Titulli 15, Tregtia dhe Tregtia Kapitulli 2B - Shkëmbimet e Letrave me Vlerë, § 78dd-1: Përgjegjësia “për cilindo këshilltar, drejtor, punonjës ose agjent të një emetuesi të tillë [person ligjor] ose ndonjë aksioneri të tij që vepron në emër të një emetuesi të tillë.

304. Shih Vermeulen G. dhe të tjerë (2012), si më lart, fq. 56.

305. OECD/RRKK, po aty, fq.23.

306. Gjykata Rajonale e Vaslui, Vendim nr. 149 i datë 3 korrik 2013; Gjykata e Apelit e Iasi, *Vendim nr. 171/2014 datë 8 prill 2014*, gjendet në <http://juri.ro>, parë më 28 tetor 2019.

307. OECD (qershor 2011), *Luxembourg: Raporti i Fazës 3 mbi Zbatimin e Konventës për Luftën ndaj Korrupsionit të Zyrtarëve të Huaj Publikë*, rekomandimi 2b (theksi më germa të trasha i shtuar nga autori), gjendet në www.oecd.org, parë më 28 tetor 2019.

308. Këshilli i Evropës, Komiteti i Ministrave, *Rekomandim nr. R(88)18 lidhur me Përgjegjësinë e Ndërmarrjeve që Kanë Personalitet Juridik për Shkelje të Kryera gjatë Ushtrimit të Veprimtarive të tyre* (miratuar më 20 tetor 1988), gjendet në www.coe.int, parë më 28 tetor 2019.

i referohet identifikimit të mbikëqyrësit sipas paragrafit 1b. Konventa e Këshillit të Evropës për të Drejtën Penale për Korrupsionin (neni 18 paragrafi 3), udhëzuesi i praktikës së mirë të OECD,³⁰⁹ dhe neni 26 paragrafi 3 i KKBKK (Konventa e Kombeve të Bashkuara kundër Korrupsionit), gjithashtu mbështesin ose paragrafin 2b ose paragrafin 2c.

8.1.4. Neni 3 – Përgjegjësia për dështime të korporatës

(1) [Faji objektiv] Një person juridik është përgjegjës për veprat penale të përcaktuara në nenin 1 të kryera për përfitimin e saj nëse kujdesi dhe zelli i nevojshëm për parandalimin e veprës nuk është vërejtur në veprimtaritë e korporatës. Neni 2, paragrafi 2 (b) dhe (c) zbatohen *mutatis mutandis*.

(2) [Udhëzim për pajtueshmërinë] Ministria e Drejtësisë publikon udhëzime për kujdesin dhe zellin sipas paragrafit 1.

Paragrafi 1

Përgjegjësia objektive sipas paragrafit 1 nuk kërkon ndonjë shkelje nga një person fizik. Thjesht shihen veprimtaritë objektive të një korporate nëse ato janë të përshtatshme për parandalimin e mjaftueshëm të veprave penale të korrupsionit. Kështu, në praktikë, është shumë pranë nëse nuk është identike me dështimin e mbikëqyrjes: dështimi i krijimit të mekanizmave parandalues zakonisht është dështim i mbikëqyrjes së një personi fizik. Sidoqoftë, sipas standardeve ndërkombëtare të pasqyruara në nenin 2 paragrafi 2b, nuk është e nevojshme të identifikohet personi, i cili nuk arriti të mbikëqyrë vartësit e tij. Si rezultat, përgjegjësia e mbikëqyrjes mund të lindë nga një mungesë objektive e mekanizmit të parandalimit pa ndonjë person fizik të identifikuar si përgjegjës për dështimin.

Sidoqoftë, përgjegjësia objektive shkon më tej sesa faji i mbikëqyrjes: ndërsa mungesa e një kodi të sjelljes ose e një skeme nënshkrimi është qartësisht një “mungesë mbikëqyrje ose kontrolli”, kjo nuk është domosdoshmërisht rasti kur një shoqëri i mungon një mekanizëm i brendshëm sinjalizimi. Dispozita në paragrafin 1 përshtatet sipas Kodit Penal të Finlandës.³¹⁰

Paragrafi 2

Juristët e korporatave kanë nevojë për udhëzime se si mund të shmangin përgjegjësinë e punëdhënësit të tyre. Prokurorëve dhe gjykatave gjithashtu u duhet një pikë referimi për vërtetimin e fajit sipas paragrafit 1. Për këtë qëllim, për shembull, Akti i Korrupsionit i Mbretërisë së Bashkuar i vitit të 2010 i ngarkon Sekretarin të Shtetit të botojë udhëzime mbi procedurat e parandalimit.³¹¹ Paragrafi 2 është modeluar sipas kësaj dispozite. Në këtë kuptim, “Udhëzuesi i Burimeve për Aktin e Praktikave të Korrupsionit të Huaj të Sh.B.” i botuar në 2012 nga Departamenti i Drejtësisë i Sh.B. dhe Komisioni i Shkëmbimeve të Letrave me Vlerë të SH.B.³¹² Mjetet kryesore të parandalimit të renditura në Udhëzuesin e Burimeve të Shteteve të Bashkuara janë:

- ▶ angazhimi nga menaxhimi i lartë dhe një politikë e formuluar qartë kundër korrupsionit;
- ▶ një kod sjelljeje dhe politikat dhe procedurat e pajtueshmërisë;
- ▶ një mekanizëm i mbikëqyrjes së brendshme;
- ▶ vlerësimet e rrezikut;
- ▶ trajnime dhe këshilla të vazhdueshme;
- ▶ ekzistenca e stimujve dhe masave disiplinore;
- ▶ kujdesi i duhur i palës së tretë;
- ▶ mundësia e raportimit konfidencial dhe mekanizmave të hetimit të brendshëm;
- ▶ testimi dhe rishikimi periodik;
- ▶ kujdesi i duhur para blerjes dhe integrimi pas blerjes.

309. OECD, *Udhëzime për Praktikën e Mirë në Zbatimin e Neneve Specifike të Konventës për Luftën ndaj Korrupsionit të Zyrtarëve të Huaj Publikë në Transaksionet e Biznesit Ndërkombëtar*, gjendet në Shtojcën I të Rekomandimeve të Këshilli për Luftimin e Mëtejshëm të Korrupsionit të Zyrtarëve Publikë të Huaj në Transaksionin Ndërkombëtar të Biznesit (26 nëntor 2009), gjendet në www.oecd.org, parë më 28 tetor 2019.

310. *Kodi Penal finlandez i 1889* (i ndryshuar me Ligjin nr. 927/2012), Kapitulli 9, Seksioni 2, parag. 1, gjendet në www.finlex.fi, parë më 28 tetor 2019: “Një korporatë mund të dënohet me gjobë për korporata [...] nëse kujdesi dhe zelli i nevojshëm për parandalimin e veprës nuk është vërejtur në veprimtaritë e korporatës.

311. Mbretëria e Bashkuar, *Akti për Mitëmarrjen 2010*, Seksioni 9, gjendet në www.legislation.gov.uk, parë më 28 tetor 2019.

312. Departamenti i Drejtësisë Sh. B./ Komisioni i Sigurimeve dhe Shkëmbimit Sh. B. (2012), *Një Udhëzues i Burimeve për Aktin e Praktikave të Korrupsionit të Huaj të Sh.B.*, fq. 57f., gjendet në www.justice.gov, parë më 28 tetor 2019.

Sidoqoftë, pasi ekipi drejtues mund të pretendojë të ketë një “angazhim të nivelit të lartë” ndaj anti-korrupsionit dhe shumë prej pikave të mësipërme, përveç këtyre drejtimeve teknike, personat juridikë duhet të krijojnë dhe të shfaqin një kulturë integriteti. Një strukturë e tillë është, për ta krahasuar, çimentoja që mban së bashku blloqet e ndërimit të përpjekjeve të ligjshme anti-korrupsion. Një kulturë integriteti është rezultat i shumë individëve (në një person juridik më të madh) që punojnë për të krijuar një unanimitet rreth vlerave të përbashkëta, dhe duke zbatuar politika reale për të mbështetur ato vlera në punën e përditshme të shoqërisë. Udhëzimet e qeverisë për procedurat e parandalimit rrallë përmendin këtë kulturë integriteti, por pa të, asnjë sistem i menaxhimit të pajtueshmërisë nuk do të funksionojë.

8.1.5. Neni 4 – Përgjegjësia e zgjeruar

Një person juridik është përgjegjës sipas neneve 2 dhe 3:

- ▶ (a) [Personat juridikë të lidhur] njëkohësisht për veprat e kryera në dobi të një personi juridik të lidhur nën kontrollin e tij të drejtpërdrejtë ose indirekt, pavarësisht nëse personi juridik i lidhur pushoi së ekzistuari pas kryerjes së veprës; ose
- ▶ (b) [Nënkontraktorët] njëkohësisht në rast se punonjësit ose agjentët e nënkontraktuesve kryejnë veprën penale për përfitime të personit juridik dhe ai nuk veprimi me kujdes dhe zell ndaj palëve të treta siç kërkohet në nenin 3; ose
- ▶ (c) [Kundërvajtje e bashkuar] kur elemente të ndryshme të një veprë penale kryhen nga persona të ndryshëm fizikë.

Paragrafi a

Paragrafi a i referohet “Rekomandimit të Këshillit për Luftën e Mëtejshëm ndaj Korrupsionit të Zyrtarëve Publikë të Huaj në Transaksionet e Biznesit Ndërkombëtar” të OECD të vitit 2009, sipas të cilit “një person juridik nuk mund të shmangë përgjegjësinë duke përdorur ndërmjetës, përfshirë personat juridikë të lidhur”.³¹³ Grupi i Punës i OECD ka zbatuar termin “persona juridikë të lidhur” në rastet e mëposhtme:

- ▶ “Përgjegjësia e shoqërive mëmë për veprime korrupsioni nga ndërmjetësuesit, përfshirë personat juridikë të lidhur, siç janë filialet jashtë vendit”,³¹⁴
- ▶ “Të lejojë që shoqëritë mëmë të marrin përgjegjësi penale për veprime korrupsioni nga filialet e tyre”³¹⁵
- ▶ “Kur shkelës kryesor ofron mitë për përfitim të një filiali (ose anasjelltas)”,³¹⁶
- ▶ “Aty ku korrupsioni është në të mirë të një shoqërie të lidhur me personin juridik, nga i cili buroi mita”.³¹⁷

Ky paragraf zbatohet në konstelacione ku për shembull një shoqëri mbajtëse kontrollon një person juridik **ndihmës** kur ndodh vepra penale e korrupsionit. Shoqëria mbajtëse tani mund të jetë përgjegjëse sipas paragrafit a nëse:

- ▶ një menaxher i shoqërisë ishte i përfshirë drejtpërdrejt në veprën e korrupsionit në filialin (neni 2 paragrafi 1a);
- ▶ një menaxher i shoqërisë nuk ka mbikëqyrur filialin (neni 2 paragrafi 1b);
- ▶ filiali ka vepruar si agjent i shoqërisë (neni 2 paragrafi 1c);
- ▶ shoqëria nuk arriti të krijojë dhe zbatojë një program pajtueshmërie në filial (neni 3).

Duhet të kihet parasysh se koncepti për shoqëritë e lidhura është më i gjerë sesa marrëdhëniet mëmë-filiale. shoqëritë gjithashtu mund të jenë të lidhura në një mënyrë horizontale, ose nga një shoqëri që kontrollon një shoqëri tjetër pa shoqëria e kontrolluar të jetë një filial. Ligjet e ndërmarrjeve, taksave ose kontabilitetit kombëtar zakonisht ofrojnë një përkufizim të shoqërive të lidhura për qëllime të dispozitave të tilla si kjo. Hartuesit ligjorë duhet të rishikojnë nëse ky përkufizim ligjor është mjaft i plotë dhe mund të përdoret në

313. OECD *Rekomandim* 2009, gjendet në www.oecd.org, parë më 28 tetor 2019.

314. OECD (mars 2014), *Afrika e Jugut: Faza 3 Raport për Zbatimin e Konventës për Luftën kundër Korrupsionit të Zyrtarëve të Huaj Publikë*, rekomandim 14c, gjendet në www.oecd.org, parë më 28 tetor 2019.

315. OECD (tetor 2012), *Francë: Faza 3 Raport për Zbatimin e Konventës për Luftën kundër Korrupsionit të Zyrtarëve të Huaj Publikë*, fq. 24, gjendet në www.oecd.org, parë më 28 tetor 2019; OECD (2014), *Francë: Faza 3 Raporti Vijues me Shkrim*, fq. 15 (duke gjetur se Franca që atëherë ka sqaruar pozicionin e saj dhe se shoqëritë mëmë mund të jenë përgjegjëse për veprimet e një personi të deleguar, siç është drejtori i një filiali).

316. OECD (dhjetor 2011), *Itali: Faza 3 Raport për Zbatimin e Konventës për Luftën kundër Korrupsionit të Zyrtarëve të Huaj Publikë*, rekomandim 13b, gjendet në www.oecd.org, parë më 28 tetor 2019.

317. OECD (dhjetor 2011), *Japoni: Faza 3 Raport për Zbatimin e Konventës për Luftën kundër Korrupsionit të Zyrtarëve të Huaj Publikë*, rekomandim 15b, gjendet në www.oecd.org, parë më 28 tetor 2019.

kuadrin e përgjegjesisë së personave juridikë. Përveç kësaj, ose si një alternativë, dikush mund të konsiderojë përdorimin e parimit të përgjegjesisë penale për mosveprim bazuar në kontrollin de facto të burimit të rrezikut, në këtë rast një biznesi.

Paragrafi b

Paragrafi b është i nevojshëm për rastet si vijon: Personi juridik nënkontraktin një person fizik për shpërndarjen e produktit të tij. Nënkontraktuesi ka një punonjës i cili zgjedh të kryejë korrupsion për përfitimin e nënkontraktuesit dhe në fund të fundit për përfitimet e personit juridik. Sipas nenit 2 paragrafi 1c, personi juridik në mënyrë rigorozë nuk do të ishte përgjegjës: nënkontraktori si agjent i personit juridik nuk ka kryer veprën e korrupsionit. Në varësi të interpretimit të një gjykate në këtë rast, punonjësi i nënkontraktuesit nuk është agjent i personit juridik. Nënkontraktori mund të jetë përgjegjës si një subjekt biznesi; megjithatë, njësia e biznesit nuk është një "person fizik" që shkakton përgjegjësi sipas nenit 2 paragrafi 1c. Paragrafi b synon të mbyllë këtë boshllëk të mundshëm. Sidoqoftë, përgjegjësia nuk mund të jetë pa kufizim në këtë rast. Personi juridik nuk mund të kontrollojë një nënkontraktor në të njëjtën mënyrë që mund të kontrollojë një filial. Prandaj, ajo është përgjegjëse vetëm në rast se nuk ka ushtruar kujdesin e duhur në zgjedhjen dhe monitorimin e nënkontraktorit të saj.

Për përgjegjësinë sipas nenit 3, është mjaft e qartë tashmë se personi juridik është përgjegjës për vepra korruptive të kryera nga "palët e treta", që përfshijnë nënkontraktorët. Sidoqoftë, neni 4 paragrafi b shmang çdo paqartësi në këtë pyetje. Ndërsa personat juridikë mund të përpiqen të shmangin çdo formë të përgjegjesisë për veprimet e nënkontraktuesve, për të cilat ata do të mbajnë përgjegjësi nëse kryhen nga vetë punonjësit e tyre, duke e shmangur këtë paqartësi përmes një legjislacioni të qartë në atë masë sa të zvogëlojë zbrastëtinë e përgjegjesisë në rrethana të tilla.³¹⁸

Paragrafi c

Paragrafi c nuk ka të bëjë aq shumë me lidhjen midis një veprë korrupsioni të kryer nga një person fizik dhe përgjegjesisë së personit juridik, por përkundrazi veshjen e veprës penale të korrupsionit vetëm personit juridik. Ka raste kur asnjë person fizik nuk mund të dënohet për një vepër korrupsioni, pasi asnjë nga palët e interesit të përfshira individualisht nuk i përmbush të gjitha elementet e krimin. Për shembull, një zyrtar finance i një shoqërie mund të ketë dijeni për një zyrtar publik që merr një përfitim nga shoqëria, por ka besuar se ky përfitim ishte një tarifë këshillimi për zyrtarin publik. Në të njëjtën kohë, një menaxher i projektit të shoqërisë së mund të dijë se i njëjti zyrtar publik po i ofron shoqërisë një vendim të favorshëm në një zonë ligjore gri. As zyrtari financiar dhe as menaxheri i projektit nuk kryejnë një vepër korrupsioni, pasi që të dy nuk e kanë qëllimin (*mens rea*) për të dhënë mitë tek një zyrtar publik. Sidoqoftë, mund të ketë rrethana kur "të marra së bashku - me fjalë të tjera, nëse njohuritë e tyre individuale do të bashkoheshin - një njohuri e tillë kolektive do të ishte e mjaftueshme për sa i përket korrupsionit të zyrtarëve të huaj".³¹⁹ Me fjalë të tjera, pasi asnjë person fizik nuk ka kryer një vepër korrupsioni, vetëm personi juridik vetë është përgjegjës për veprën e korrupsionit. Pa paragrafin c, përgjegjësia e personit juridik nuk mund të shkaktohet në bazë të nenit 2 dhe as sipas nenit 3, thjesht për shkak të mungesës së një veprë penale korrupsioni.

Sidoqoftë, nuk ka unanimitet ndërkombëtar për të mundësuar një "grumbullim të bashkësive të njohurive nga një sërë punonjësish individualë".³²⁰ Për shembull, në Zvicër, akademikët janë akoma të ndarë për këtë çështje.³²¹ Gjykata e Rrethit e Kantonit *Solothurn* zbatoi doktrinën "përgjegjësi kolegjiale" në 2011 dhe dënoi bankën *Postfinance* për pastrim parash. Një degë e bankës kishte paguar 4,600,000 CHF në para të gatshme bazuar në miratimin e njësive së brendshme kundër pastrimit të parave. Askush nga punonjësit nuk ishte përgjegjës për ndonjë vepër penale. Gjykata e bazoi bindjen e personit juridik në mungesën e kontrolleve të brendshme të mjaftueshme.³²² Pas apelimit, banka u shpall e pafajshme.³²³ Gjykata e Apelit deklaroi se një

318. Vermeulen G. dhe të tjerë, më lart, fq.102 dhe fq.140, rekomandim 9

319. Livschitz M. (2007), *Përgjegjësia e personave juridikë për korrupsion - një perspektivë zvicerane*, Kumtesa të OECD/RRKK-Seminar "Penalizimi i Korrupsionit", fq. 11, parë më 28 tetor 2019.

320. Wells C., *Përgjegjësia Penale e Personave Juridikë në Juridiksione të së Drejtës së Zakonshme*, Shkrim i përgatitur për OECD Njësia Anti-Korrupsion, Grupi i Punës mbi Korrupsionin në Transaksionet e Biznesit Ndërkombëtar, Paris, 4 tetor 2000, nr. 8.3.1 gjendet në www.coe.int, parë më 28 tetor 2019.

321. Livschitz M., po aty.

322. Reuters (21 prill 2011), *Post Finance gjobitet për pastrim parash, për të apeluar*, www.reuters.com.

323. Tagesanzeiger (23 dhjetor 2015), *Post von Geldwäscherei-Vorwurf freigesprochen* [Post i çliuar nga akuzat për pastrim parash], www.tagesanzeiger.ch.

person juridik mund të jetë përgjegjës vetëm nëse një punonjës ka kryer një shkelje. Çështja aktualisht është në pritje të shqyrtimit të mëtejshëm nga Gjykata e Lartë Federale.³²⁴

Në Francë, gjykatat me sa duket gjithashtu zbatojnë fajin e bashkuar. Në çështjen “Safran”, gjykata e instancës së parë dënoi një shoqëri me një gjobë, por liroi të dy individët. Një individ në këtë çështje u shpall i pafajshëm sepse, në kohën e veprës, ai ishte një inxhinier i cili nuk kishte fuqi të përfshinte vetë shoqërinë dhe kishte vepruar ekskluzivisht për llogari të shoqërisë në kuadrin e politikës tregtare të përcaktuar të shoqërisë. Tjetri u shpall i pafajshëm sepse ai nuk veproi me dëshirën e tij, por për përfitimin e vetëm të ndërmarrjes dhe nuk kishte kompetenca të mjaftueshme të pavarura për vendimmarrje për të shkaktuar përgjegjësi personale. Sidoqoftë, gjykata vërejt se ata kishin “lehtësuar në mënyrë të padiskutueshme veprën penale të korrupsionit duke vepruar në emër të shoqërisë si pjesë e një kuadri të përgjithshëm, të organizuar dhe bashkërenduar për pagesën e komisioneve për ndërmjetësit”.³²⁵ Gjykata e Apelit e shfuqizoi dënimin e personit juridik, megjithëse jo për shkak të zbatimit të doktrinë së fajit të bashkuar nga gjykata e ulët, por përkundrazi pasi gjeti se veprat penale të korrupsionit në fjalë kishin mungesën e *quid pro quo* (shkëmbimit) të paligjshëm.³²⁶

Në Shtetet e Bashkuara, gjykatat njohin konceptin e *mens in rea* - qëllimit të përbashkët për përgjegjësinë e korporatave. Në një nga çështjet kryesore, një gjykatë e apelit vendosi që një organizatë mund të jetë përgjegjëse “nëse, duke shqyrtuar sjelljen organizative të së korporatës si një e tërë, punonjësit e organizatës nuk arritën të respektojnë një detyrim të ligjit penal pasi shmangën me vetëdije marrjen dijeni për atë detyrim.”³²⁷

Në çdo rast, duhet të jemi të vetëdijshëm se koncepti i përgjegjësisë shtesë sipas këtij paragrafi ka sfida konceptuale: ai paraqet përgjegjësinë penale të një njësie ekonomike edhe nëse askush brenda personit juridik nuk e dinte ose nuk e organizonte krimin. Në kushtet e një personi fizik, kjo mund të krahasohet me një rast kur dikush kishte njohuri paraprake për një element të krimit, por nuk ishte i ndërgjegjshëm kur po e kryente veprën penale. Në varësi të ligjit penal të vendit dhe në varësi të rrethanave të sakta të çështjes, ka të ngjarë që dikush të akuzohet vetëm për një vepër neglizhence. Në shumë raste, përgjegjësia e përgjithshme mund të shtrijë pa dyshim konceptet themelore të fajësisë që mbështesin ligjin penal. Përndryshe, në rastet kur asnjë person fizik nuk mund të konsiderohet individualisht përgjegjës për një vepër korrupsioni, përgjegjësia e personit juridik mund të ndiqet për mungesë të kontroleve të brendshme ose për një shkelje të ngjashme më të vogël.

Sidoqoftë, në praktikë, pyetja mbetet, nëse ka shumë hapësirë, nëse ka, të zbatimit për këtë koncept. Nëse një hetues ndjek “gjurmët e (mungesës së) mbikëqyrjes” tërësisht, ai/ajo ndoshta gjithmonë gjen dikë më lart në hierarki duke orkestruar ose të paktën duke pranuar korrupsionin brenda personit juridik duke mbyllur një sy (bazuar në qëllimin e kushtëzuar ose *dolus eventualis*). Dy departamente të ndara përmbushin secili nga një element të një krimi pa e ditur departamenti ose ekipi drejtues tjetër këtë, është, në vetvete, një shfaqje e një sistemi parandalimi që nuk funksionon mirë. Kështu, koncepti i fajit të përgjithshëm është zakonisht vetëm një “patericë” ose një mjet i fundit për prokurorët të cilët dështuan të vërtetojnë mungesën e mbikëqyrjes për një arsye ose për një tjetër.

8.1.6. Neni 5 – Dënimet

(1) Personat juridikë janë përgjegjës për dënimet e mëposhtme që zbatohen ndaj personave fizikë:

- ▶ (a) [Konfiskimi te personi juridik dhe te palët e treta] konfiskim i zakonshëm dhe i zgjeruar sikundër zbatohet kundër personave fizikë;
- ▶ (b) [Botimi i gjykimit] botimi i gjykimit dhe pjesëve të tij të zbatueshme;
- ▶ (c) [Shërbimi i provës dhe dorëzania] shërbimi i provës dhe dorëzania.

(2) Dënimet e mëposhtme ekzistuese kundër personave fizikë zbatohen me ndryshimet si më poshtë:

- ▶ (a) [Gjoba] Gjobat, të përlllogaritura pa një shumë maksimale të përcaktuar,
  - i. nga një shumëfish i caktuar i përfitimit ekonomik të synuar ose të marrë përmes veprës ose një shumë minimale, cilado është më e lartë; ose

324. Neue Zürcher Zeitung (1 shkurt 2016), *Solothurn zieht Freispruch der Post weiter* [Solothurn apelon çlirimin nga akuza të Post], www.nzz.ch.

325. OECD (tetor 2012), *Francë: Faza 3 Raport mbi Zbatimin e Konventës për Luftën ndaj Korrupsionit të Zyrtarëve të Huaj Publikë*, paragrafi 61, gjendet në www.oecd.org, parë më 28 tetor 2019.

326. Le Monde (26 mars 2015), *L'incantatoire lutte contre la corruption de Christiane Taubira* (Lufta e fshtëhtë kundër korrupsionit e Christiane Taubira), gjendet në www.lemonde.fr, parë më 28 tetor 2019.

327. Gruner R.S. (2015), Përgjegjësia Penale e Korporatave dhe Parandalimi, 3-29, shënimi në fund të faqes 16, që citon Shtetet e Bashkuara kundër Bankë së (New England) Nju Inland, 821 F.2d 844 (Qarku 1rë), rishikuar nga Gjykata e Lartë mohuar, 484 Sh.B. 842.

ii. aty ku përfitimi nuk mund të përcaktohen si sasi, në përputhje me rregullat e përgjithshme për të llogaritur gjobot.

▶ (b) [Mbikëqyrje] Autoriteti kompetent mund të urdhërojë mbikëqyrje gjyqësore përveç, ose pavarësisht nga dënimi i shpallur:

i. me të cilin urdhëron mbikëqyrjen e veprimeve të një personi juridik nga një përfaqësues i pavarur i caktuar, i cili lehtëson korrigjimin e mangësive në kulturën e integritetit të personit juridik dhe rregullisht raporton mbi përparimin dhe pajtueshmërinë e personit juridik me masat e parashikuara nga udhëzimi sipas nenit 3 paragrafi 2;

ii. personi juridik mund të sugjerojë kandidatë që të veprojnë si përfaqësues në gjykatë;

iii. përfaqësuesi nuk do të ketë kompetenca gjyqësore ose drejtuese tek personin juridik;

iv. nëse personi juridik nuk i përmbahet standardit të vendosur nga autoriteti kompetent, mbikëqyrja mund të shfuqizohet dhe të vendoset një dënim tjetër.

(3) Dënimet e posaçme të mëposhtme zbatohen për personat juridikë:

▶ (a) [Ndalime dhe urdhra] Në varësi të rëndësisë së shkeljes, autoriteti kompetent mund të urdhërojë:

i. një ndalim për prezantimin ose reklamimin e veprimtarive të biznesit që personi juridik kryen, produktet që prodhon ose shet, shërbimet që ofron, ose përfitimet që jep; ose

ii. ndalimi i ndjekjes së veprimtarive kryesore të treguara ose të rastësishme të biznesit; ose

iii. duke kërkuar që personi juridik të ndërpresë sjelljen që lehtëson veprën penale dhe të heqë dorë nga përsëritja e kësaj sjelljeje; ose

iv. një ndalim të përkohshëm ndaj një personi që kryen përgjegjësitë menaxheriale në personin juridik, nga ushtrimi i funksioneve menaxheriale në personin juridik ose anëtarët e tij; ose

v. heqjen ose pezullimin e autorizimit, kur një person juridik i nënshtrohet një autorizimi të tillë.

▶ (b) [Likuidimi] Në rast të kryerjes së përsëritur ose të rëndë të veprave penale, autoriteti kompetent mund të urdhërojë likuidimin e personit juridik.

(4) Ligje të posaçme parashikojnë dënimet e mëposhtme:

▶ (a) Një regjistër publik me personat juridikë të dënuar;

▶ (b) Përjashtim nga financime publike;

▶ (c) Skualifikim nga kontrata publike;

▶ (d) Shfuqizim i vendimeve të prokurimit;

▶ (e) Humbje të privilegjeve në eksporte;

▶ (f) Zhvlerësimi nga bankat ndërkombëtare të zhvillimit.

(5) [Përgjegjësia civile] Përgjegjësia sipas këtij neni nuk e përjashton përgjegjësinë civile, përfshirë dëmet.

Paragrafi 1

Ky paragraf përmban dënime që janë në dispozicion të personave fizikë dhe juridikë dhe zbatohen në mënyrë të barabartë për të dy.³²⁸

Konfiskimi është një element i dënimeve, të cilën shumica e vendeve me përgjegjësi penale dhe administrative të personave juridikë e njohin. Kur vendeve u mungonte ky dënim, Grupi i Punës i OECD rekomandoi të "sqarojë që personat juridikë mund t'i nënshtrohen masave të konfiskimit në të njëjtën bazë si personat fizikë".³²⁹ BE kohët e fundit ka ligjësuar në këtë fushë një rregullore të re për Njohjen Reciproke të Urdhrave të Ngrirjes dhe Urdhrave të Konfiskimit, 17 tetor 2018.

Botimi i gjykimit është një masë që është e gjindshme në disa vende vetëm për personat juridikë, megjithëse disa vende botojnë gjykime për persona fizikë dhe juridikë në të njëjtën mënyrë. Duhet të theksohet se Direktiva e Katërt Kundër Pastrimit të Parave parashikon shprehimisht "një deklaratë publike e cila identifikon personin fizik ose juridik dhe natyrën e shkeljes" si një nga dënimet e parashikuara.³³⁰

328. Për një përmbledhje mbi dënimet e mundshme shih OECD/RRKK, po aty, kapitulli 5.

329. OECD (dhjetor 2012), *Spanja: Faza 3 Raport mbi Zbatimin e Konventës për Luftën ndaj Korrupsionit të Zyrtarëve të Huaj Publikë*, rekomandim 4c, gjendet në www.oecd.org, parë më 28 tetor 2019.

330. Neni 59 nënseksioni 2a.

Dorëzania me kusht dhe shërbimi i provës janë mundësi kur nuk zbatohet asnjë dallim për personat fizikë nga ata juridikë. Për shembull, në Holandë, “periudhat e provës” përfshijnë vendosjen e veprimeve korigjuese që do të ndërmerren nga shoqëria. Nëse ndërmarrja shkel kushtet e provës ose kryen përsëri një vepër, ajo do të ndiqet penalisht për atë vepër, si dhe për veprën për të cilën u pushua me kusht.³³¹ Sisteme të ndryshme juridike ndryshojnë nëse parashikojnë provën, dorëzaninë dhe format e tjera të dënimeve me kusht. Kështu, ligjvënësit duhet të përshtatin paragrafin 1 rreth veçorive të secilit kod penal.

Paragrafi 2

Paragrafi 2 përmban dënime që mund të përdoren ndaj personave fizikë dhe juridikë, por kur disa veçori zbatohen për personat juridikë. Llogaritja e gjobave shpesh modelohet rreth personave fizikë. Si pasojë, ekziston prirja për të zbatuar kufij tepër të ulët për fuqinë ekonomike të personave juridikë. Në mënyrë të ngjashme, variantet që janë të përshtatshme për personat juridikë mungojnë siç është qarkullimi vjetor ose përfitimi i synuar ekonomik. Kështu, për gjobat e personave juridikë, ekzistojnë modele për llogaritjen e shumave “efektive, proporcionale dhe dekurajuese” (neni 19 paragrafi 1 Konventa e së Drejtës Penale e Këshillit të Evropës). Literatura e mjaftueshme krahasuese ekziston duke prezantuar modele të ndryshme³³² Direktiva e Katërt Kundër Pastrimit të Parave kërkon një gjobë maksimale prej të paktën dyfishin e përfitimit ekonomik ose të paktën 1,000,000 EUR për personat juridikë që shkelin parashikimet e Direktivës.³³³ Paragrafi 2a (i) është hartuar sipas Direktivës. Paragrafi 2a (ii) kthehet në një rekomandim nga Grupi i Punës i OECD për “rritjen e dënimit maksimal në dispozicion ndaj personave juridikë në rastet kur përparësia që i takon personit juridik si rezultat i korrupsionit të huaj nuk është “pronë”, ose nëse vlera e përparësisë nuk mund të përcaktohet.”³³⁴

GRECO dhe Grupi i Punës i OECD-së shpesh ka kritikuar dispozitat për llogaritjen e gjobave si shumë të buta dhe ka rekomanduar që “të rriten gjobat për personat juridikë [...], duke qenë se ato janë dukshëm më të ulëta se sa gjobat për personat fizikë dhe në dritën e madhësisë dhe rëndësisë së shumë [...] shoqërive, vendndodhjen e operacioneve të tyre ndërkombëtare të biznesit dhe sektorët e biznesit në të cilët ata janë të përfshirë.”³³⁵ Grupi i Punës gjithashtu foli kundër një “kufiri në gjobë prej 3% të të ardhurave të gjeneruara në vitin tatimor të veprës penale [...]”. Sipas këtij parashikimi, shoqëritë mund të shmangin gjobat e konsiderueshme duke vepruar përmes njësive ekonomike ose duke zhvendosur të ardhurat në vitet e tjera tatimore.³³⁶

Në çdo rast, duhet të kihet parasysh se, në praktikë, vetëm gjobat, zakonisht nuk janë dekurajuese, pavarësisht masës së tyre. Menaxherët e shumicës së shoqërive nuk shqetësohen aq shumë për zbulimin e veprave të korrupsionit: është shoqëria që paguan gjobën, jo ata (nëse vepra nuk mund të gjurmohet tek ekipi drejtues i lartë). Prandaj është e rëndësishme të kombinohen gjobat me dënimet të tjera (në veçanti përjashtimi nga tenderë publikë, shih më poshtë).

Disa sisteme ligjore parashikojnë dispozita, sipas të cilave gjyqtari do të duhet të marrë parasysh pasojat ekonomike³³⁷ ose shoqërore³³⁸ të një dënimi, veçanërisht të gjobave. Organet ndërkombëtare të monitorimit kanë qenë mjaft kritike ndaj parashikimeve të tilla. Sipas konsideratave sociale dikush mund të dëshirojë të ulë një dënim për të shmangur largimet masive nga puna ose paaftësinë paguese të një personi juridik. Sidoqoftë, dënimi mund të mos jetë më efektiv nëse ulet pasi mund të mos reflektojë më përparësinë ekonomike të personit juridik. Me fjalë të tjera: një person juridik që mbahet në këmbë financiarisht vetëm nëse nuk paguan

331. OECD (dhjetor 2012), *Holanda: Faza 3 Raport mbi Zbatimin e Konventës për Luftën ndaj Korrupsionit të Zyrtarëve të Huaj Publikë*, fq.16, gjendet në www.oecd.org, parë më 28 tetor 2019.

332. OECD/RRKK, po aty, kapitulli 5.

333. Neni 59 nënseksioni 2e.

334. OECD (mars 2011), *Bullgaria: Faza 3 Raport mbi Zbatimin e Konventës për Luftën ndaj Korrupsionit të Zyrtarëve të Huaj Publikë*, fq.34, gjendet në www.oecd.org, parë më 28 tetor 2019.

335. OECD (dhjetor 2012), *Austria: Faza 3 Raport mbi Zbatimin e Konventës për Luftën ndaj Korrupsionit të Zyrtarëve të Huaj Publikë*, fq. 18, gjendet në www.oecd.org, parë më 28 tetor 2019.

336. OECD (Qershor 2013), *Polonia: Faza 3 Raport mbi Zbatimin e Konventës për Luftën ndaj Korrupsionit të Zyrtarëve të Huaj Publikë*, fq. 23, gjendet në www.oecd.org, parë më 28 tetor 2019; OECD (tetor 2015), *Polonia: Raport Vijues & Rekomandime për Fazën 3*, fq. 8 (gjetje që nuk ka pasur përparim).

337. Shih për shembull Republikën Çeke, seksioni 14 i Ligjit nr. 418/2011 Coll., cili parashikon se në vendimin për dënime, gjykata do të “konsiderojë nëse personi juridik kryen veprimtari në interes publik, me rëndësi strategjike ose vështirë të zëvendësueshme për ekonominë kombëtare”, OECD (mars 2013), *Republika Çeke: Faza 3 Raport mbi Zbatimin e Konventës për Luftën ndaj Korrupsionit të Zyrtarëve të Huaj Publikë*, fq.19, gjendet në www.oecd.org, parë më 31 janar 2016; Zakon 418/2011 (Ligj 418/2011), gjendet në <http://portal.gov.cz> (Çeki); OECD (mars 2011), *Kanada: Faza 3 Raport mbi Zbatimin e Konventës për Luftën ndaj Korrupsionit të Zyrtarëve të Huaj Publikë*, fq. 38, gjendet në www.oecd.org, parë më 28 tetor 2019: “sëqarohet se në hetimin dhe ndjekjen penale të veprave penale nën (LKZHP- Ligji për Korrupsionin e Zyrtarëve të Huaj Publikë), konsideratat me interes ekonomik kombëtar, efekti i mundshëm në marrëdhëniet me një shtet tjetër ose identiteti i personave fizikë ose juridikë të përfshirë, nuk janë kurrë të duhurit.

338. Poloni, *Ligj datë 28 tetor 2002 mbi Përgjegjësinë e Njësive Kolegjiale për Veprime të Ndaluar me Dënim*, gjendet në www.oecd.org, parë më 28 tetor 2019.

çmimin e duhur për korrupsionin e tij, nuk ia vlen të mbrohet. Grupi i Punës i OECD-së ka rekomanduar kështu që “të sigurohen që [dënimet] janë efektive, proporcionale dhe dekurajuese, përfshirë personat juridikë që kryejnë veprimtari me rëndësi strategjike ose vështirë të zëvendësueshme për ekonominë kombëtare”.³³⁹ Në këtë kuptim, Grupi rikujtoi se neni 5 i Konventës OECD Kundër Korrupsionit kërkon që “hetimi dhe ndjekja penale” e korrupsionit të huaj” nuk do të ndikohet nga konsiderata me interes ekonomik kombëtar”. Kur ka disa mundësi të dënimeve po aq efektive, gjykatat mund të zgjedhin dënime shoqërore ose ekonomike më pak të dëmshme.

Mbikëqyrja për një periudhë të caktuar kohore është një masë e përdorshme edhe për personat fizikë. Zakonisht ajo shkon krah për krah me një periudhë prove. Për një person fizik, kuptohet se mbikëqyrësi nuk do të ketë autorizim për personin e mbikëqyrur. Për mbikëqyrjen e personave juridikë, megjithatë, është e rëndësishme të sqarohet se mbikëqyrësi nuk ka asnjë funksion në asnjë prej organeve të personit juridik, por thjesht ka kompetenca vëzhguese. Për më tepër, është e rëndësishme që mbikëqyrësi të ketë pavarësi si në lidhje me personin juridik ashtu edhe në lidhje me gjykatën. Lejimi i personit juridik të paraqesë sugjerime do të ndihmojë mbikëqyrësin për të fituar pranimin brenda shoqërisë. Një besim i tillë fillestar është i rëndësishëm për funksionimin e procedurës së pajtueshmërisë. Mbikëqyrja do të futet mjaft thellë në strukturat dhe procedurat ekzistuese të një shoqërie. Prandaj nuk është “vetëm një kutizë tjetër” që të shënohet në listën e dënimeve, por një dënim mjaft shkurajues dhe mbizotërues. Prandaj, ai nuk duhet të zbatohet rastësisht, por vetëm aty ku dështimet sistematike në kulturën e integritetit kërkojnë një mbikëqyrës.

Paragrafi 3

Ndalimet dhe urdhrat e paragrafit 3a janë disi të ngjashme me një dënim zakonisht të përdorshëm për personat fizikë, d.m.th urdhri që pezullon kualifikimin profesional. Sidoqoftë, paragrafi 3a drejtohet vetëm në veprimtaritë e subjekteve të biznesit dhe në veçanti të shoqërive. Paragrafët i deri në ii janë modeluar sipas ligjit polak.³⁴⁰ Paragrafët iii deri v janë marrë nga Direktiva e Katërt Kundër Pastrimit të Parave të vitit 2015.³⁴¹ Ndalimi në paragrafin iii kufizon liritë e personit fizik përkatës gjithashtu dhe kështu është i zbatueshëm vetëm nëse personi fizik ka qenë gjithashtu subjekt i një procedure penale dhe është shpallur fajtor.

Likuidimi është dënim me vdekje për personat juridikë. Ndërsa dënimi me vdekje është i jashtëligjshëm për personat fizikë në të gjitha Shtetet anëtare të Këshillit të Evropës, likuidimi si dënimi më i rëndë për personat juridikë është kryesisht i pranishëm. Në disa vende, përjashtimet zbatohen për OJQ-të ose veprimtaritë jo-tregtare.³⁴² Shpesh është shqetësim i OJQ-ve që dënimi i likuidimit mund të zbatohet në mënyrë abuzive kundër tyre në sistemet qeverisëse me prirje shtypëse. Nga ana tjetër, është e rëndësishme të parandalohet çdo përjashtim që OJQ-të të abuzohen. Për shembull, edhe një organizatë jofitimprurëse që dënohet vazhdimisht për korrupsion të zyrtarëve publikë, ndoshta duhet të pushojë së ekzistuari, edhe nëse mita nuk ishte për përfitime, por vetëm për qëllime idealiste. Kjo është edhe më e vërtetë kur OJQ-ja është vetëm një mbulim i korrupsionit në interesin ekonomik të personit që qëndron pas saj.

Paragrafi 4

Masat në paragrafin 4 ndjekin rekomandimet e përsëritura nga GRECO dhe OECD, për të “shtrirë skualifikimin [nga prokurimi publik] te personat juridikë”,³⁴³ “për të pasur një regjistër penal për personat juridikë sa më shpejt të jetë e mundur që do të mundësonte zbatimin praktik të dënimeve shtesë të zhvlerësimit nga prokurimi publik”,³⁴⁴ për të siguruar që “agjencitë përgjegjëse për prokurimin publik, ODA - NDZH [ndihma zyrtare e

339. OECD (mars 2013), *Republika Çeke: Faza 3 Raport mbi Zbatimin e Konventës për Luftën ndaj Korrupsionit të Zyrtarëve të Huaj Publikë*, fq. 49, gjendet në www.oecd.org, parë më 28 tetor 2019.

340. Seksioni 9.1 Ligj datë 28 tetor 2002 mbi Përgjegjësinë e Njërive Kolegjiale për Veprime të Ndaluara me Dënim, po aty.

341. *Direktivë (BE) 2015/849 e Parlamentit dhe Këshillit Evropian datë 20 maj 2015 për parandalimin e përdorimit të sistemit financiar për qëllime të pastrimit të parave apo financimit të terrorizmit*, gjendet në <http://eur-lex.europa.eu>, parë më 28 tetor 2019.

342. OECD/RRKK, po aty, kapitulli 5.1.3; shih për shembull Rumaninë, Kodi Penal, neni 141, Mosekzekutimi i dënimit të shpërbërjes ose pezullimit të veprimtarisë së personit juridik: “(1) Dënimet ndihmëse të parashikuara në Art. 136 par. (3) germa a) dhe germa b) [shpërbërja] nuk mund të zbatohet ndaj institucioneve publike, partive politike, sindikatave, shoqatave të punëdhënësve dhe organizatave fetare ose organizatave të pakicave kombëtare, të përfshira në përputhje me ligjin. (2) Dispozitat nën parag. (1) zbatohet për personat juridikë që kryejnë veprimtari në media.

343. OECD (dhjetor 2014), *Argjentina: Faza 3 Raport mbi Zbatimin e Konventës për Luftën ndaj Korrupsionit të Zyrtarëve të Huaj Publikë*, rekomandim 4e, gjendet në www.oecd.org, parë më 28 tetor 2019.

344. OECD (tetor 2013), *Belgjika: Faza 3 Raport mbi Zbatimin e Konventës për Luftën ndaj Korrupsionit të Zyrtarëve të Huaj Publikë*, fq.21, gjendet në www.oecd.org, parë më 28 tetor 2019; OECD (dhjetor 2017), Belgjikë: Raport me Shkrim Shtesë për Vlerësimin e Fazës 3, fq. 5 (që nënvizon se Belgjika ka miratuar legjislacion që garanton se të gjithë personat juridikë që janë shpallur fajtorë për vepra penale regjistrohen në Regjistrin Qendror të Historikut Penal).

zhvillimit] dhe kredia e eksportit dhe të gjitha subvencionet e tjera publike, të kenë qasje në këtë regjistër”,³⁴⁵ dhe të parashikojnë “përfshirjen nga e drejta e përfitimeve publike ose ndihma si një dënim shtesë”³⁴⁶

Paragrafi 5

Ky paragraf përfshihet për të garantuar që përgjegjësia penale shprehimisht nuk përjashton mundësinë për palët e dëmtuara dhe të tjerët me një interes të ligjshëm nga kërkimi i përgjegjësive civile për dëmet (si dhe për të shmangur çdo debat të mëtejshëm të panevojshëm në lidhje me përgjegjësinë penale ose civile në sallat e gjyqit).

8.1.7. Neni 6 – Dhënia e dënimit; rrethanat lehtësuese

(1) [Dhënia e dënimit] Kur përcaktohet lloji dhe niveli i dënimeve ose masave, autoritetet kompetente do të marrin parasysh të gjitha rrethanat përkatëse, përfshirë këtu kur është e zbatueshme:

- ▶ (a) rëndësinë dhe kohëzgjatjen e shkeljes;
- ▶ (b) nivelin e përgjegjësive të personit juridik të shpallur përgjegjës;
- ▶ (c) fuqinë financiare të personit juridik i shpallur përgjegjës, sikundër përcaktohet nga, për shembull, totali i të ardhurave të personit juridik të shpallur përgjegjës;
- ▶ (d) përfitimin që vjen nga shkelja e bërë prej personit juridik i shpallur përgjegjës, për aq sa mund të përcaktohet;
- ▶ (e) humbje të palëve të treta të shkaktuara nga shkelja, për aq sa mund të përcaktohen;
- ▶ (f) shkelje të mëparshme nga personi fizik ose juridik i shpallur përgjegjës;

(2) [Rrethanat lehtësuese] Autoritetet kompetente mund të marrin parasysh rrethanat lehtësuese vijuese:

- ▶ (a) niveli i bashkëpunimit i personit juridik që shpallet përgjegjës me autoritetin kompetent;
- ▶ (b) nëse personi juridik ka raportuar veprën para se të mësojë se krimi është zbuluar;
- ▶ (c) shkalla në të cilën personi juridik mban një program pajtueshmërie në përputhje me udhëzimet sipas nenit 3 paragrafi 2.

Paragrafi 1

Në parim, udhëzimet e dënimit për gjobat e personave juridikë nuk ndryshojnë nga udhëzimet e dënimit për personat fizikë. Paragrafi 1 është marrë fjalë për fjalë nga Direktiva e Katërt Kundër Pastrimit të Parave që zbatohet në mënyrë të barabartë për personat fizikë dhe juridikë.³⁴⁷ Shtetet mund të kenë tashmë udhëzime mbi dënimin që përmbajnë kriteret në paragrafin 1 ose madje edhe duke shtuar kriteret e tjera. Më e rëndësishme në kuptimin e personave juridikë është paragrafi 1c, i cili shënon llogaritjen e dënimit në qarkullimin financiar në krahasim me të ardhurat. Shoqëritë me fuqi të madhe ekonomike shpesh nuk krijojnë aspak ose pak të ardhura për disa vite me radhë, edhe nëse gjendja e tyre financiare është përgjithësisht e shëndetshme. Si rregull themelor, për këtë arsye do të ishte joefektive që të ardhurat të bëhen kriteri vendimtar. Paragrafi 1c është ende i hapur për kriteret e tjera, për rastet kur personat juridikë nuk e marrin pasurinë e tyre nga qarkullimi, por nga mbajtja e pasurive për një kohë të gjatë, siç janë trustet e pasurive të patundshme.

Paragrafi 2

Paragrafi 2a është marrë fjalë për fjalë nga Direktiva e katërt kundër pastrimit të parave. Nxitja e një dënimi të zbutur është veçanërisht e rëndësishme kur bëhet fjalë për korporatat e mëdha: provat fshihen në kompleksitetin e një organizate me ndoshta mijëra punonjës dhe miliarda grupe të dhënash. Edhe nëse prokurorët kanë informacione të mjaftueshme fillestare për të marrë një urdhër kërkimi, ata mund të mos jenë në gjendje të punojnë përmes provave brenda parashkrimit. Për shembull, kur çështja Siemens u hetua, shoqëria punësoi rreth 475,000 njerëz dhe zhvilloi biznes në 190 vende. Duke pasur parasysh madhësinë dhe kompleksitetin e

345. OECD Belgjikë, po aty, fq. 24; OECD Bullgaria, po aty, fq. 34: “Lidhur me prokurimin publik, Grupi i Punës rekomandon që Bullgaria të fusë një dispozitë ligjore për të lejuar zhvlerësimin e personave juridikë nga prokurimi publik, të sigurojë udhëzime për organet e prokurimit për kujdesin e duhur dhe të konsiderojë mbajtjen e një regjistri të personave fizikë dhe juridikë të dënuar për korrupsion të cilat mund të konsultohen nga autoritetet kontraktuese”.

346. OECD (qershor 2011), *Luksemburgu: Faza 3 Raport mbi Zbatimin e Konventës për Luftën ndaj Korrupsionit të Zyrtarëve të Huaj Publikë*, fq. 105, gjendet në www.oecd.org, parë më 31 janar 2016; OECD (2013), *Luksemburg: Raporti Vijues & Rekomandime për Fazën 3*, fq. 8 (që nënvizon përdorimin e një regjistri penal për personat juridikë).

347. *Direktiva (BE) 2015/849 e Parlamentit dhe Këshillit Evropian datë 2 maj 2015 për Parandalimin e Përdorimit të Sistemit Financiar për Qëllim të Pastrimit të Parave ose Financimit të Terrorizmit*, gjendet në <http://eur-lex.europa.eu>, parë më 31 janar 2016.

ndërmarrjes, ishte e nevojshme të kryheshin qindra intervista me punonjës të Siemens dhe individë të tjerë si dhe të kërkoheshin dhe rishikoheshin miliona dokumente, transaksione financiare dhe regjistra bankarë.³⁴⁸ Nëse Siemens nuk do të kishte bashkëpunuar me prokurorët, është ndoshta e drejtë të thuhet se mali i informacionit që do të renditet do të kishte qenë mjaft më i gjerë në fushëveprim, por kufizimet e burimeve do të thotë se hetimi ka të ngjarë të kishte prodhuar një panoramë më të vogël ose më të ngushtë të ngjarjes.

Paragrafi 2b ka të bëjë me konceptin e “brerjes efektive të ndërgjegjes”. Sidoqoftë, duhet të theksohet se GRECO ka kundërshtuar rregulloret kur brerja efektive e ndërgjegjes shfaqësoi të pandehurin automatikisht dhe detyrimisht. Për më tepër, ai ka shprehur shqetësimin se “ky mjet mund të keqpërdoret nga dhënësi i mitës, për shembull si një mjet për të ushtruar presion mbi mitëmarrësin për përfitime të mëtejshme, ose në rrethana kur një vepër e mitmarrjes raportohet shumë kohë pasi është kryer, pasi nuk ka ndonjë afat ligjor”.³⁴⁹ Grupi i Punës i OECD bëri vërejtje të ngjashme: “Konventa nuk lejon një mbrojtje të bazuar në brerjen efektive të ndërgjegjes. Në rastet e korrupsionit të huaj, mbrojtja e brerjes efektive të ndërgjegjes do të minonte plotësisht qëllimin e Konventës.”³⁵⁰ Në mënyrë që të shmangen këto çështje, brerja efektive e ndërgjegjes sipas paragrafit 2b është e kufizuar në zbutjen e një dënimi, por jo në shfaqësimin e të pandehurit. Paragrafi 2b është formuluar sipas parashikimit malazez, që nuk ndoqi një rekomandim të GRECO, pasi mbrojtja ishte e zbatueshme vetëm sipas gjykimit të gjykatës.³⁵¹

Paragrafi 2c përmban mbrojtjen e pajtueshmërisë së plotë me kërkesat e parandalimit të korrupsionit. Kjo është veçanërisht e zakonshme në sistemet me përgjegjësi të rreptë (neni 2 paragrafi 1c). Përgjegjësia në kuptimin e ngushtë e bën shoqërinë përgjegjëse për cilindo agjent të saj, madje edhe për ata të zgjedhur dhe të mbikëqyrur më me kujdes. Me fjalë të tjera, përgjegjësia e rreptë i vë barrën “agjentëve mashtrues” mbi shoqërinë, edhe nëse nuk ka asnjë faj që agjenti tejkalon kufijtë. Kështu që duket vetëm e drejtë të lejohet shoqëria të tregojë se bëri gjithçka që mundi për të parandaluar agjentin të kryente veprën korruptive dhe kështu të merrte një dënim më të butë.

8.1.8. Neni 7 – Përgjegjësia e pasuesve dhe partnerëve

(1) [Pasimi] Në rast se një person juridik bashkohet, transformohet ose shpërbëhet - *de iure* ose me transaksion juridik - pasi të jetë kryer vepra penale, përgjegjësia për dënimet sipas nenit 5 [dënimet] do të mbetet mbi personin juridik që rezulton nga riorganizimi; e njëjta gjë zbatohet kur të njëjtët pronarë vazhdojnë në thelb të njëjtën biznes me një person tjetër juridik.

(2) [Përgjegjësia personale] Në masën që ortakët ose aksionerët janë personalisht përgjegjës për detyrimet financiare të personit juridik ata janë përgjegjës për dënimet financiare (neni 5 paragrafi 1a [konfiskimi] dhe paragrafi 2a [gjobat]).

(3) [Përrjashtimi i rekursit] Pavarësisht nga paragrafi 2, personi juridik nuk mund të kërkojë rekurs kundër menaxherëve ose punonjësve të tij për dënime financiare [neni 2 paragrafi 1], [por vetëm për dëmet dhe pasojat e tjera të ngjashme.

(4) [Likuidimi dhe falimentimi] Çdo person fizik ose juridik

- ▶ (a) likuidimin e vetëdijshëm të personit juridik në mënyrë që ta mbrojë atë nga dënimet financiare; ose
- ▶ (b) penalisht përgjegjës për një vepër falimentimi; është përgjegjës për aq sa personi juridik nuk është në gjendje të paguajë dënimet financiare.

Paragrafi 1

Një person fizik mund të ndryshojë fytyrën, emrin ose gjininë e tij. Sidoqoftë, sipas ligjit civil ose penal, nëse një person fizik bën një ndryshim të tillë, ai do të ketë përsëri të njëjtin personalitet juridik dhe mund të mbahet përgjegjës për të njëjtat kontrata ose vepra penale. Në të kundërt, personat juridikë mund të humbin personalitetin e tyre juridik në çfarëdo mënyre siç dëshirojnë pronarët e tyre, përmes bashkimit (dy korporata që formojnë një të re), transformimit (një ortakëri e kufizuar që shndërrohet në një korporatë) ose ndarjes

348. Siemens (25 dhjetor 2008), Deklaratë shtypi (nuk gjendet në rrjetin elektronik).

349. GRECO (6 prill 2011), *Raundi i Tretë i Vlerësimit, Raporti i Vlerësimit për Republikën e Moldavisë*, parag. 64, gjendet në www.coe.int/greco, parë më 28 tetor 2019; GRECO (9 dhjetor 2015), *Raundi i Tretë i Vlerësimit, Ndryshime për Raportin e Dytë të Përputhshmërisë mbi Republikën e Moldavisë*, parag. 9 (që rithekson se GRECO “ende nuk është bindur që të jenë marrë masa mbrojtëse të mjaftueshme për të parandaluar keqpërdorimin e kësaj mbrojtjeje”).

350. OECD Republika Çeke, po aty, fq. 15.

351. GRECO (3 dhjetor 2010), *Raundi i Tretë i Vlerësimit, Raporti i Vlerësimit për Malin e Zi*, parag. 76, gjendet në www.coe.int/greco, parë më 28 tetor 2019.

(një korporatë që ndahet në dy). Si rezultat, mund të ketë një, dy ose më shumë personalitete të reja juridike që dalin, që vazhdojnë ose rrjedhin nga personi juridik origjinal. Kështu, ligji duhet të sqarojë se përgjegjësia e personit të mëparshëm juridik do të migrojë tek personi(at) e ri(nj) juridik(ë). Megjithatë as Konventa Anti Korrupsion e OECD-së dhe as Rekomandimi i saj i vitit 2009 nuk e trajtojnë në mënyrë të qartë përgjegjësinë pasardhëse, pavarësisht se 16 raporte monitorimi të Grupit të Punës e diskutojnë këtë çështje.³⁵² Një sërë legjislacione kombëtare përmbajnë parashikime që sqarojnë pasardhësit ligjorë,³⁵³ ndërsa shumë legjislacione të vendeve në tranzicioni jo. Në Gjermani, përgjegjësia e pasardhësve u prezantua në 2013. Më parë, ndërmarrjet ndonjëherë përpiqeshin t'i shpëtonin përgjegjësisë duke u bashkuar me shoqëri të tjera.³⁵⁴ Një projekt ligjor i paraqitur në Dhomën e Lartë të Gjermanisë në 2016 kufizon trashëgiminë ligjore në rastet kur "pasardhësi dinte ose duhej të dinte në kohën e trashëgimisë për përgjegjësinë e paraardhësit" para se të zbatohet dënimi. Sidoqoftë, dënimet e zbatuara tashmë do të hynin gjithmonë në fuqi kundër pasardhësit.³⁵⁵

Gjysma e dytë e nenit 7 paragrafi 1 formulohet sipas nenit 10 paragrafi 2 i ligjit austriak mbi përgjegjësinë e personave juridikë për vepra penale.³⁵⁶ Ajo synon rastet kur një shoqëri nuk pason një tjetër përmes një pasueshmërie universale, por përmes asaj të vetme. Biznesi thelbësor i një shoqërie transferohet tek një shoqëri tjetër pa ndonjë transformim të përgjithshëm ligjor midis dy personave të veçantë juridikë. Transferime të tilla bëhen përmes bartjes së pasurive thelbësore siç janë prona intelektuale, klientët, personeli dhe/ose prona tek shoqëria tjetër; megjithatë përshkrimi është "pasueshmëri e vetme", sepse çdo aktiv duhet të transferohet. Grupi i Punës i OECD ka lavdëruar Gjermaninë për futjen e dispozitave të përgjegjësisë pasardhëse në kornizën e saj ligjore të korporatave, duke theksuar se ligji i ri përfshin ristrukturimin e korporatave duke përfshirë bashkimin dhe blerjen, ndarjen dhe shpërbërjen.³⁵⁷

Transformimet mund të ndodhin me marrëveshje, për shembull midis aksionerëve të shoqërive të ndryshme. Transformimet gjithashtu mund të jenë rezultat i dispozitave ligjore. Për shembull, në shumë juridiksione një partneritet i thjeshtë me qëllim krijimin e një shoqërie me përgjegjësi të kufizuar ("Limited") do të shndërrohet de iure në "të kufizuar" sapo të regjistrohet ashtu siç duhet.

Paragrafi 2

Nga perspektiva e ligjit për shoqëritë tregtare, duhet të shkojë pa thënë se çfarë nënvizon paragrafi 2: te personat juridikë me përgjegjësi personale, siç janë partneritetet, ortakët janë përgjegjës për detyrimet financiare të personit juridik. Sidoqoftë, është e rëndësishme të bëhet një deklaratë e qartë legjislative mbi këtë pikë. Përndryshe, diskutimet e shmangshme do të lindin gjatë gjyqimeve nëse përgjegjësia personale sipas ligjit të shoqërive civile përfshin vetë Përgjegjësitë civile, ose edhe gjobat penale. Për shembull, në Gjermani, është e vështirë të gjendet ndonjë doktrinë ligjore mbi këtë pyetje,³⁵⁸ edhe pse përgjegjësia penale e personave juridikë është një koncept që ka ekzistuar aty për një sërë dekadash.

Një tipar i veçantë shihet tek partnerë që ishin të përfshirë në veprën e korrupsionit. Ata mund të dënoheshin dyfish për të njëjtën veprë: gjobë për bindjen e tyre personale si dhe një pjesë gjobe që i përket partneritetit të tyre. Kjo rrethanë ngre çështje procedurale të dënimit të dyfishtë (shih nenin 12).

Në terma praktikë, një ortak nuk mund të jetë përgjegjës për konfiskimin e një pasurie të caktuar të një ortakërie: pasuria është ose jo me ortakërinë. Nëse pasuria është me ortakun, ajo do të konfiskohet nën konfiskimin e palës së tretë. Sidoqoftë, paragrafi 2 është i rëndësishëm për rastet e konfiskimit të vlerës. Kjo ka të bëjë me

352. OECD, *Përgjegjësia e Personave Juridikë për Korrupsionin e Huaj: Një Raport i Mbledhjes*, (2016), fq. 102-103.

353. Shih për shembull Austria, po aty, § 10; Republika Çeke, po aty, seksioni 10 ("përgjegjësia penale e personave juridikë u bie të gjithë pasardhësve të saj juridikë"); Gjermania, § 30 nënseksioni 2a, *Akti mbi Kundërvajtjet Rregullatore* [Gesetz über Ordnungswidrigkeiten – OWiG] i ndryshuar në 2009, gjendet në www.gesetze-im-internet.de, parë më 31 janar 2016; Rumania, neni 151 LIGJ #286 datë 17 korrik 2009 (Kodi Penal).

354. P.sh. rasti i një prodhuesi ndërkombëtar të kafesë, shih Agjencia Federale Gjermane e Anti-Trustit, deklaratë shtypi datë 11 shkurt 2014, "*Gjykata e Lartë Rajonale e Dyseldorfit lë në fuqi gjobat ndaj Melitta-s*", gjendet në www.bundeskartellamt.de, parë më 28 tetor 2019: "Bundeskartellamt [agjencia federale Anti-Trust] supozon se ky riorganizim [p.sh. shkrirej] është kryer me qëllim të shmangies së përgjegjësisë për pagesën e gjobave."

355. Vestfalia e Rhinit të Veriut, *Entwurf eines Gesetzes zur Einführung der strafrechtlichen Verantwortlichkeit von Unternehmen und sonstigen Verbänden* (Projektligji nga Vestfalia e Rhinit të Veriut, Ligji për Parashikimin e Përgjegjësisë Penale të Ndërmarrjeve dhe Shoqatave të tjera), § 2 nënseksioni 4: "Dënimi i korporatës do të zbatohet kundër pasardhësit ligjor nëse ai e dinte, ose duhej ta dinte plotësisht, ose pjesërisht veprën penale në kohën e trashëgimisë." parë më 28 tetor 2019.

356. Ligji Federal për Përgjegjësinë e Personave Juridikë për Vepra Penale i vitit 2005 [*Bundesgesetz über die Verantwortlichkeit von Verbänden für Straftaten (Verbandsverantwortlichkeitsgesetz – VbVG)*], gjendet në www.internet4jurists.at, parë më 28 tetor 2019.

357. OECD (2018), *Gjermania, Faza 4 Raport për Zbatimin e Konventës Anti Korrupsion të OECD*, parag. 215, parë më 28 tetor 2019.

358. Komentet ligjore në vijim të 15 vëllimeve (çmimi i shitjes: 2,300 EUR) mbi ligjin tregtar (përfshirë partneritetet) përmban një përgjigje për këtë pyetje, ndërsa shumë komente më të shkurtra jo: Staub, *Handelsgesetzbuch: HGB, Großkommentar in 15 Bänden*, botimi i 5-të, § 128 nr. 10.

rastet kur përfitimet e një krimi nuk mund të sekuestrohen, por vlera me të cilën korrespondojnë përfitime të tilla mund të konfiskohet.³⁵⁹

Paragrafi 3

Ky paragraf është marrë pak a shumë fjalë për fjalë nga Ligji austriak mbi Përgjegjësinë e Personave Juridikë për Vepra Penale.³⁶⁰ Qëllimi rregullator i këtij paragrafi është që t'ia kalojë efektin e dënimeve financiare personit juridik. Përndryshe, mundësia e një gjobe mund të mos ketë efekt të mjaftueshëm parandalues mbi personin juridik. Sidoqoftë, është e rëndësishme që personi juridik të mund të drejtohet kundër menaxherëve dhe punonjësve të tij për çdo dëm tjetër financiar që ka ndodhur. Kjo përfshin dëmet për humbjen e biznesit, humbjen e reputacionit, kostot procedurale, etj.³⁶¹ Në praktikë, menaxherët janë zakonisht të mbuluar nga sigurimi për drejtorë dhe zyrtarë të lartë ("sigurimi D & O").³⁶² Megjithatë, sigurimit D & O nuk i mbulon gjobat për vepra penale dhe as për ndonjë lloj dëmi tjetër.

Paragrafi 4

Në shumë raste, pronarët thjesht duan të likuidojnë personin juridik. Si rezultat, shoqëria do të humbasë personalitetin e saj juridik. Kjo ngre pyetjen se kush, nëse dikush, do të kërkohet që të mbajë përgjegjësinë për ish personin juridik. Pyetje të ngjashme lindin në kuadrin e falimentimit të personit juridik. Veprat penale të falimentimit përfshijnë forma të ndryshme të zvogëlimit të pasurive të një personi juridik me keqbesim, për shembull duke mbajtur ose duke fshehur pasuri, duke njohur detyrime fiktive, ose duke shkatërruar libra kontabël.³⁶³ Likuidimi i qëllimshëm i personave juridikë, ose kryerja e veprave të falimentimit për të mbrojtur personin juridik nga pagesa e dënimeve financiare do të ishin ose duhet të jenë të dyja shkelje sipas parimeve të përgjithshme të legjislacionit civil.³⁶⁴ Për të garantuar siguri juridike para dhe në rastet e likuidimit, paragrafi 3 e sqaron këtë pyetje.

8.1.9. Neni 8 – Zbatimi i legjislacionit vendas

Ligji i zbatueshëm në territorin ku personi juridik ka selinë e tij të regjistruar apo reale, ose ku personi fizik ka kryer një vepër penale (neni 1 paragrafi 2) është ai që duhet të zbatohet në lidhje me përgjegjësinë e personit juridik sipas neneve 2 deri 4.

Ky nen kërkon të sigurojë mjete të përshtatshme për të përcaktuar çështjet përkatëse juridiksionale dhe kështu të sigurojë një panoramë të qartë në lidhje me zbatueshmërinë e ligjit të brendshëm. Konventa e Këshillit të Evropës mbi të Drejtën Penale për Korrupsionin (Neni 18) dhe KKBKK (Neni 42) nuk përmbajnë ndonjë dispozitë të veçantë mbi ligjin në fuqi në rastet e përgjegjësisë së personave juridikë. Në mënyrë të ngjashme, dispozitat e përgjithshme të kodeve penale shpesh hartohen vetëm për personat fizikë. Kjo situatë mund të ngrejë pyetje të shumta: së pari, cila është "vepra penale" kur bëhet fjalë për përgjegjësinë e personave juridikë - vepra penale e korrupsionit nga personi fizik, ose lidhja e përgjegjësisë, d.m.th. mungesa e mbikëqyrjes ose mungesa e mekanizmave parandalues? Për shembull, nëse dikush shikon vetëm veprimin e personit fizik, mitmarrjen, kjo mund të kryhet nga një punonjës i huaj jashtë vendit. Mungesa e mbikëqyrjes mund të ketë ndodhur vetëm në Vendin A, ku një shoqëri mund të ketë selinë e saj. A cilësohet kjo si kryerje e aktit në territorin e vendit A? Së dyti, një person juridik ndoshta nuk do të kualifikohej si "qytetar" nëse termi nuk përcaktohet qartë aq sa të përfshijë personat juridikë. Por edhe nëse një person juridik mund të shihej në përgjithësi si i përshtatshëm nën termin "qytetar", kur do të kualifikohej si i tillë - kur regjistrohej me selinë e tij kryesore në vendin A, por i themeluar sipas ligjit të huaj apo vetëm kur themelohej sipas ligjit rumun? Për më tepër: ku do të "banonte" një person juridik në Vendin A - a mjafton një degë apo filial, selia *de facto*, apo është zyra e regjistruar në Vendin A?

359. Neni 4, *Direktiva 2014/42/BE e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit datë 3 prill 2014 mbi ngrirjen dhe konfiskimin e mjeteve dhe të ardhurave nga krimi në Bashkimin Evropian*, gjendet në <http://eur-lex.europa.eu>, parë më 28 tetor 2019.

360. § 11 Ligji Federal për Përgjegjësinë e Personave Juridikë për Veprat Penale i vitit 2005, po aty.

361. Shih në këtë kuptim për shembull dhënien e 15 milion EUR dëmshpërblime që Siemens mori kundër njërit prej OLF-ve të tij: Rojters, (6 shkurt 2015), *Ish OLF (CEO) i Siemens Neubuerger kryen vetëvrasje*, www.reuters.com, parë më 28 tetor 2019.

362. *Fjalori i biznesit*: "Sigurimi për përgjegjësi personale që garanton mbrojtje të përgjithshme për drejtorët dhe drejtuesit e lartë të një firme. E paguar zakonisht nga firma, ai rimbursion (pjesërisht ose plotësisht) kostot që rezultojnë nga paditë gjyqësore dhe gjykimet si rrjedhojë e vendimeve të dobëta nga ana e menaxhimit, largimeve nga puna të punonjësve, ankesat e aksionerëve dhe veprime të tjera të ngjashme të kryera me mirëbesim. Veprat penale nuk përfshihen në këtë sigurim.", gjendet në www.businessdictionary.com.

363. Shih për shembull veprat penale të falimentimit në *Kodin Penal*, gjerman seksioni 283, gjendet në www.gesetze-im-internet.de, parë më 28 tetor 2019.

364. Si për shembull në rastin e legjislacionit gjerman.

Neni 8 kërkon të sigurojë një përgjigje të qartë për të gjitha pyetjet e mësipërme. Ai konsolidon dispozitat përkatëse siç gjenden për shembull në ligjin austriak, çek, rumun (version i azhurnuar) dhe Mbretërinë e Bashkuar,³⁶⁵ dhe ndjek rekomandimet e Grupit të punës të OECD-së:

- ▶ Të ushtrojë juridiksionin "kur vepra e mitëmarrjes të huaj kryhet jashtë vendit përmes një ndërmjetësi i cili nuk është shtetas suedez"³⁶⁶ ose mbi "kompani të themeluara ose me seli në Meksikë";³⁶⁷
- ▶ "Të sigurojë qartë juridiksionin territorial dhe kombëtar";³⁶⁸
- ▶ Të zbatojë "juridiksionin territorial dhe kombëtar në lidhje me veprat e kryera në tërësi ose pjesërisht jashtë vendit, [...] pavarësisht nëse kryhet drejtpërdrejt ose përmes ndërmjetësuesve (përfshirë personat juridikë të lidhur si filialet e huaja)";³⁶⁹
- ▶ Të "sqarojë me çdo mjet të përshtatshëm që juridiksioni mbi personat juridikë [...] të interpretohet gjerësisht dhe të mbulojë, në veçanti (i) shoqëritë që nuk janë përfshirë në Brazil, nëse selia e tyre kryesore është në Brazil; dhe (ii) ndërmarrjet që kanë menaxhimin dhe kontrollin e tyre kryesor të vendosur në Brazil edhe nëse ndonjë pjesë e këtij organizimi është e vendosur jashtë Brazilit".³⁷⁰

E para dhe më e rëndësishmja, neni 8 zbaton parimin e kombësisë për shoqëritë e themeluara sipas ligjit vendas (që kanë vendet e tyre të regjistruara zakonisht në vendin e tyre) ose që banojnë *de facto* në vend. Për më tepër, ai zbaton parimin territorial për veprën e kryer nga personi fizik.

Është e rëndësishme të kihet parasysh se neni 8 nuk i referohet (vetëm) personit juridik, i cili është më i afërti me veprën e kryer, por edhe personit juridik në interesin e të cilit është kryer vepra. Kështu, për shembull, nëse shoqëria A është e vendosur jashtë vendit dhe është përgjegjëse për mitë të kryer jashtë vendit, ligji penal vendas ende zbatohet nëse mitmarrja është kryer në interes të kompanisë së saj mëmë B me një seli të regjistruar vendase. Siç parashikohet në nenin 8, "personi juridik" është gjithmonë personi juridik i referuar në nenet 2, 3 dhe 4.³⁷¹

Duhet theksuar se disa vende shkojnë më larg se neni 8 dhe madje zbatojnë juridiksionin universal. Për shembull, "ligji i Republikës Çeke do të zbatohet kur përcakton përgjegjësinë ndaj dënimit" të disa veprimeve të falsifikimit të parave dhe terrorizmit, "edhe nëse një veprim i tillë kriminal është kryer jashtë vendit nga një person juridik pa zyrë të regjistruar në Republikën Çeke."³⁷²

8.1.10. Neni 9 – Zbatimi i legjislacionit të përgjithshëm administrativ/penal

Në të gjitha drejtimit e tjera, dispozitat e përgjithshme materiale zbatohen për personat juridikë për aq sa nuk janë ekskluzivisht të zbatueshme për personat fizikë.

Ka shumë dispozita që vlejnë për personat fizikë dhe juridikë në mënyrë të barabartë. Një shembull është ndalimi i zbatimit me efekt pasveprues i ligjit penal. Nuk ka nevojë të dyfishohen përsëri këto dispozita të përbashkëta në një ligj në lidhje me përgjegjësinë e personave juridikë. Neni 9 i shërben këtij qëllimi. Ekziston vetëm një numër shumë i kufizuar i dispozitave që zbatohen ekskluzivisht për personat fizikë. Duhet të jetë relativisht e qartë se cilat dispozita kanë të bëjnë me këtë, siç është dënimi me burgim. Shumë legjislacione kombëtare kanë një dispozitë të përafërt në formulim dhe përmbajtje me nenin 9, të tilla si, për shembull, ligji austriak mbi përgjegjësinë e personave juridikë për vepra penale.³⁷³

365. § 12 Ligji Federal për Përgjegjësinë e Personave Juridikë për Veprat Penale të vitit 2005, po aty; Mbretëria e Bashkuar, Ligj për Mitëmarrjes 2010, Seksioni 7 nënseksioni 5, gjendet në www.legislation.gov.uk (përgjegjës janë: "çdo organ tjetër korporate (kudo që është i përfshirë) i cili ushtron një biznes, ose pjesë e një biznesi, në ndonjë pjesë të Mbretërisë së Bashkuar, çdo partneritet tjetër (kudo që të formohet) që ushtron një biznes, ose një pjesë e një biznes, në çdo pjesë të Mbretërisë së Bashkuar"); Republika Çeke, Ligj nr. 418/2011, po aty, seksionet 2 deri 5; Rumania, Kodi Penal, po aty, Neni 9.

366. OECD (qershor 2012), *Suedi: Raporti i Fazës 3 mbi Zbatimin e Konventës për Luftën kundër Korrupsionit të Zyrtarëve të Huaj Publikë*, rekomandimi 3b, gjendet në www.oecd.org, parë më 28 tetor 2019.

367. OECD (tetor 2011), *Meksikë: Raporti i Fazës 3 mbi Zbatimin e Konventës për Luftën kundër Korrupsionit të Zyrtarëve të Huaj Publikë*, rekomandimi 3c, gjendet në www.oecd.org, parë më 28 tetor 2019.

368. OECD (mars 2014), *Kili: Raporti i Fazës 3 mbi Zbatimin e Konventës për Luftën kundër Korrupsionit të Zyrtarëve të Huaj Publikë*, rekomandimi 5, gjendet në www.oecd.org, parë 28 tetor 2019.

369. OECD (mars 2014), *Afrika e Jugut: Raporti i Fazës 3 mbi Zbatimin e Konventës për Luftën kundër Korrupsionit të Zyrtarëve të Huaj Publikë*, rekomandimi 14k, gjendet në www.oecd.org, parë më 28 tetor 2019.

370. OECD Brazil, po aty, fq. 29.

371. Legjislacioni çek (Ligj 418/2011 Coll., po aty) përmban një dispozitë të qartë në këtë drejtim (neni 4 nënparagrafi 2), pasi vijon një formulim tjetër rregullator: "Ligji i Republikës Çeke do të zbatohet gjithashtu kur përcaktohet përgjegjësia ndaj dënimit për një vepër penale të kryer jashtë nga një person juridik pa zyrë e regjistruar në Republikën Çeke, nëse vepra penale është kryer për përfitimin e një personi juridik me zyrë të regjistruar në Republikën Çeke."

372. Seksioni 4 nënseksioni 1, Ligj 418/2011 Coll., po aty.

373. Po aty, § 14 nënseksioni 1.

Në kuptimin e nenit 9, është e rëndësishme të kihet parasysh se duhet pasur kujdes kur merren parasysh rregulloret e posaçme për personat juridikë. Një çështje e rëndësishme është ajo lidhur me rregullat e kufizimit, të cilat janë kritikuar vazhdimisht nga Grupi i Punës i OECD-së, ku afatet e parashikuara ishin më të shkurtra për personat juridikë sesa për personat fizikë.³⁷⁴

8.2. Kreu II: Pyetjet procedurale

8.2.1. Shënim paraprak: nevoja për parashikime të veçanta?

Dikush mund të dallojë afërsisht dy modele të rregullimit procedural: shumica e vendeve qëndrojnë mjaft të heshtura për çështjet procedurale dhe u lënë gjykatave të zbatojnë ligjin procedural të hartuar rreth personave fizikë në mënyrë të ngjashme ndaj personave juridikë. Vendet e tjera përpiqen të rregullojnë në mënyrë shteruese të gjitha veçoritë procedurale në lidhje me personat juridikë, të tilla si mënyrën e thirrjes së një personi juridik, nëse personi juridik ka të drejtë të heshtë, etj. Si i tillë, ky udhëzues legjislativ zgjedh një rregullim mjaft shterues në shqyrtimi i vendeve ku koncepti i përgjegjesisë së personave juridikë është relativisht i ri, pasi ka të ngjarë që çështjet e ndërlukuara nënkuptojnë se gjykatat do të kenë mjaftueshëm vështirësi me të cilat duhet të përballen. Është e preferueshme që të keni përgjigje të qarta të parashikuara tashmë në legjislacionin vendas në mënyrë që të kaloni barrën e mbushjes së zbrazëtive rregullatore në gjykata në një datë të mëvonshme.

8.2.2. Neni 10 – Juridiksioni vendas

(1) [*Personal juridikë vendas*] Vendi do të konsiderohet i vendosur në gjykatën në territorin e të cilit personi juridik ka selinë e regjistruar ose de facto.

(2) [*Personal juridikë të huaj*] Për personat juridikë me një vend të regjistruar dhe de facto jashtë vendit, vendi do të konsiderohet i caktuar në gjykatë:

- ▶ (a) [*Vepër penale e brendshme*] në territorin e së cilës është kryer vepra penale, nëse është kryer brenda territorit; ose
- ▶ (b) [*Vepër penale e huaj*] e cila është kompetente për persona fizikë të huaj ose pa shtetësi, nëse vepra është kryer jashtë territorit.

(3) [*Çështje e lidhura*] Dispozitat vendase për rastet e ndërlidhura duhet të mbeten të paprekura.

Neni 8 përcakton zbatueshmërinë në nivel ndërkombëtar të së drejtës materiale penale. Përpos (dhe vetëm nëse) kësaj pyetjeje i përgjigjemi pozitivisht, neni 10 ofron udhëzime mbi të cilat gjykata vendase është kompetente për të marrë vendim për çështjen. Në thelb, ekzistojnë dy mundësi për vendin: vendi ku ka ndodhur vepra penale e korrupsionit, ose vendi ku personi juridik ka selinë e regjistruar.

Ka argumente për të dyja rastet. Vendi i veprës ka përparësinë se e njëjta gjykatë duhej ta zhvillonte gjykimin ndaj personit fizik dhe juridik (pasi personi fizik zakonisht gjykohet në vendin e veprës).

Vendi i selisë së personit juridik ka përparësinë se e njëjta gjykatë do të ishte gjithmonë kompetente për vepra penale nga i njëjti person juridik. Do të ishte gjithashtu një vend i lehtë për t'u përcaktuar në rast se vepra penale e korrupsionit e personit juridik ka ndodhur në vende të ndryshme. Për më tepër, zyra e prokurorit në gjykatë do të ishte më afër personit juridik për mbledhjen e provave tek personi juridik.

Për më tepër, rrethanat e sakta të veprës penale - përfshirë vendin - shpesh nuk janë të qarta në rastet kur përfshihen persona juridikë: a ishte dorëzuar mita në mjediset e kompanisë, në një zyrë publike apo në një vend të tretë? Së fundi, personat juridikë kanë prirje të kenë vendin e tyre në qytete mjaft të mëdha. Gjyqtarët e gjykatave në qytete më të mëdha kanë më shumë gjasa të merren me konceptin e përgjegjesisë së personave juridikë, ndërsa kolegët e tyre në gjykata më të vogla mund të jenë tejet të pafamiljarizuar me konceptin.

Për këto arsye, paragrafi 1 përcakton selinë e personit juridik si vendin e kryerjes së aktit. Sidoqoftë, nëse gjykata dëshiron ta lidhë çështjen me gjykimin kundër personit fizik, ajo mund të vendosë ta bëjë këtë sipas Nenit

374. OECD Zvicër, po aty, rekomandim 17: "Zbatimi i vazhdueshëm, nga gjykatat, i një periudhe parashkrimi 15-vjeçare për ndjekjet penale të personave juridikë për të lejuar një periudhë të përshtatshme kohe për hetimin dhe ndjekjen penale të veprës së mitëmarrjes së huaj"; OECD (2018) *Zvicër, Raport Faza 4*, fq. 37, në të cilin Grupi i Punës mirëpret zhvillimin e praktikës gjyqësore në Zvicër me efekt që afati i parashkrimit të mos zbatohet pas gjykimin në shkallën e parë, pavarësisht nëse është një dënim apo pafajësi; OECD Brazil, po aty, rekomandim 8: "Lidhur me parashkrimin, Grupi i Punës rekomandon që Brazili [...] (ii) të sqarojë aftësinë e tij për të zgatur afatin për procedurat administrative kundër personave juridikë."; OECD Itali, rekomandim 4(f): "rivlerësoni ndikimin e periudhës më të shkurtër të parashkrimit të zbatueshme për personat juridikë dhe merrni parasysh përafrimin e asaj periudhe me periudhën e parashkrimit të zbatueshme për individët".

10, paragrafi 3. Ndërsa për shoqëritë me një seli jashtë vendit, paragrafi 2 përcakton vendin në një mënyrë të ngjashme siç veprohet zakonisht për persona fizikë. Ka shumë ndryshime të mundshme për përcaktimin e gjykatave kompetente vendase. Dy gjërat që hartuesit ligjorë duhet të sigurojnë në fund të fundit janë që të marrin parasysh argumentet e politikave të sipërpërmendura dhe të përcaktojnë qartë kushtet që u mundësojnë autoriteteve të përcaktojnë se cila vendndodhje duhet të përdoret në të gjitha rastet e mundshme. Një dispozitë që thjesht përcakton gjykatën kompetente nga vendi ku është kryer vepra ka të ngjarë të mos jetë e mjaftueshme, pasi personat juridikë gjithashtu mund të jenë përgjegjës në vendin e tyre për kryerjen e korrupsionit sikur edhe jashtë vendit në të njëjtën kohë.

8.2.3. Neni 11 – Procedura e pavarur

Procesi kundër personit juridik mund të vazhdojë veçmas ose pa një proces gjyqësor kundër personit fizik që ka kryer veprën penale.

Neni 11 është dispozitë procedurale pasqyrim i nenit 2 paragrafi 2c. Neni 2 paragrafi 2c zbërthen përgjegjësinë e personit juridik nga përgjegjësia e personit fizik. Neni 11 bën të njëjtën gjë në nivelin procedural. Kjo është një dispozitë që gjendet shpesh në Kodet e Procedurës Penale.³⁷⁵ Rekomandimi i OECD-së për vitin 2009 për Luftimin e Mëtejshëm të Mitëmarrjes të Huaj u shpreh se “sistemet për përgjegjësinë e personave juridikë [...] nuk duhet të kufizojnë përgjegjësinë për rastet kur personi fizik ose personat që kanë kryer veprën penale ndiqen ose dënohen”. Raportet e monitorimit nga OECD gjithashtu sugjerojnë se procedura kundër personit fizik dhe juridik nuk duhet të varet nga njëra-tjetra për nga nevoja.³⁷⁶ Dispozita të tilla mund të jenë të dobishme në lidhje me taktikat e gjykimit. Personat juridikë shpesh janë më të gatshëm të bashkëpunojnë me prokurorët që nga fillimi për të marrë një dënim të butë. Personi juridik duhet të sigurojë prova gjithëpërfshirëse mbi skemat e korrupsionit. Kjo mund ta bëjë më të lehtë ndërtimin e çështjes kundër personave fizikë të përfshirë në një gjykim pasues.

Ndarja procedurale është gjithashtu e rëndësishme kur një ose disa persona fizikë e zgjasin gjykimin me lëvizje në dukje të pafundme. Gjykata tashmë mund të jetë plotësisht e bindur për përgjegjësinë e personit juridik. Nëse gjyqi kundër personit juridik nuk do të zhvillohej i ndarë nga gjyqi kundër personave fizikë, mund të rrezikojë të dështojë sepse do ta kalonte kohëzgjatjen e arsyeshme: “Lejimi i hetuesve dhe prokurorëve që të përqendrohen në personin juridik dhe të lënë të pandehurit individual veçmas për një rast tjetër mund të kursejë kohë të vlefshme dhe, kështu, të rrisë aftësinë e sistemit për të sjellë çështje të rëndësishme para drejtësisë.”³⁷⁷

8.2.4. Neni 12 – Dënimi i dyfishtë

(1) [Personi fizik dhe juridik] Ndalimi i dënimit të dyfishtë (*ne bis in idem*) nuk zbatohet kur një person juridik dhe një person fizik janë të dy të dënuar për të njëjtën veprë.

(2) [Gjoha] Gjatë vlerësimit të gjobave dhe zbatimit të masave të konfiskimit, gjykatat duhet të marrin parasysh efektin e përgjithshëm ekonomik mbi çdo person fizik që ka shkelur të drejtën partner ose aksioner në mënyrë që të shmangët dënimi i dyfishtë.

(3) [Persona juridikë të shumëfishtë] Paragrafët 1 dhe 2 zbatohen në mënyrë të ngjashme kur personat juridikë të lidhur janë përgjegjës për të njëjtën veprë.

Paragrafi 1

Paragrafi 1 është një reflektim i standardeve ndërkombëtare. Konventa e Këshillit të Evropës për të Drejtën Penale për Korrupsionin, neni 18, paragrafi 3, parashikon se “[përgjegjësia e një personi juridik [...] **nuk do të përjashtojë** ndjekjen penale kundër personave fizikë të cilët janë autorë, nxitës të veprave penale [...]”³⁷⁸

375. Shih për shembull Austrinë, Ligj Federal për Përgjegjësinë e Personave Juridikë për Vepra Penale, po aty, § 15.

376. OECD (2000), *Meksikë, Raporti i Fazës 1 mbi Zbatimin e Konventës për Luftën kundër Korrupsionit të Zyrtarëve Publikë të Huaj*, fq.24, gjendet në www.oecd.org, parë më 28 tetor 2019: “Kështu që një person juridik nuk mund të dënohet penalisht kur personi fizik që ka kryer veprën e mitëmarrjes nuk mund të dënohet. Kjo ngre dyshime nëse standardi i ndëshkimeve efektive, proporcionale dhe frenuese është përmbushur”; OECD (2018), *Meksikë, Faza 4 Raport për Zbatimin e Konventës së OECD-së Kundër Korrupsionit (Mitëmarrjes)*, gjendet në www.oecd.org, parë më 28 nëntor 2018, fq. 41 (duke konstatuar se në lidhje me përgjegjësinë penale të pavarur të personave juridikë, rekomandimi i mëparshëm “duket të jetë zbatuar plotësisht”); OECD (2001), *Poloni, Raporti i Fazës 1 mbi Zbatimin e Konventës për Luftën kundër Korrupsionit të Zyrtarëve Publikë të Huaj*, gjendet në www.oecd.org, parë më 28 tetor 2019: “Grupi i Punës është i shqetësuar për disa tipare të kësaj qasjeje siç shpjegohet në raportin rishikues, veçanërisht kërkesën, në shumicën e rasteve, të një dënimi paraprak të personit fizik [...]”

377. OECD/RRKK, po aty fq. 28.

378. Theks nga autori; i ngjashëm me Nenin 26 parag. 3 KKBKK.

Shumë vende e përfshijnë këtë parim në legjislacionin e tyre, siç është neni 20 paragrafi, 4 i Kodit Penal të Lituanisë: "Përgjegjësia penale e një personi juridik nuk do të çlirojnë nga përgjegjësia penale një person fizik i cili ka kryer, organizuar, nxitur ose ndihmuar në kryerjen e veprës penale."³⁷⁹ Kur nuk është kështu, gjykatat më lart e kanë pranuar këtë parim.³⁸⁰

Paragrafi 2

Në disa raste, dënimi i personit juridik dhe personit fizik duhet të bashkërendohen në një farë mase. Kjo është e nevojshme kur personi fizik zotëron plotësisht ose pjesërisht personin juridik. Në këtë rast, gjopa kundër personit juridik tashmë ndëshkon pronarët e tyre: ata ose duhet t'i sigurojnë mjetet monetare të nevojshme personit juridik për pagimin e gjobës, ose vlera e aksioneve të tyre zvogëlohet duke përkuar me humbjet e shkaktuara nga gjopa. Prandaj, për shembull, gjykatat gjermane të apelit kanë vlerësuar se dy procedura të ndryshme kundër një personi juridik dhe kundër përfaqësuesve të tij nuk e shkelin parimin e *ne bis in idem*.³⁸¹ Procesi gjyqësor kundër personit fizik mund të ndjekë procesin kundër personit juridik. Sidoqoftë, për përcaktimin e dënimit ndaj personit fizik duhet të merret parasysh nëse personi fizik (për shembull, si aksioner) tashmë ka pësuar një humbje ekonomike përmes ndëshkimit ndaj personit juridik.³⁸² Paragrafi 2 e parashikon bashkërendimin e këtyre ndëshkimeve.

Paragrafi 3

Ky paragraf trajton një problem që haset shpesh në praktikë, por që rrallë ndonjëherë rregullohet me ligj: disa persona juridikë të lidhur që përfshihen në një vepër korrupsioni. Përsëri, kjo ngre pyetjen nëse një ndëshkim ndaj një personi juridik ndalon gjykimet kundër personave të tjerë juridikë të konglomeratit. Në parim, personat e dallueshëm juridikë janë të gjithë veçmas përgjegjës për çdo përfshirje në një skemë korrupsioni. Për shembull, kur dy persona juridikë të lidhur horizontalisht me një llogari dhe janë të përfshirë në një skemë korrupsioni, asgjë nuk e pengon ndëshkimin e të dy personave juridikë. Rasti mund të duket ndryshe, ku një shoqëri mëmë dhe filialet e saj janë përfshirë në një rast mitëmarrje. Çdo gjobë për filialin do ta dëmtonte tashmë ekonomikisht shoqërinë mëmë, pasi ajo do të marrë më pak të ardhura nga filiali për aq sa është masa e gjobës. Kështu, në vitin 2015, Gjykata Evropiane e Drejtësisë vendosi, "se, në një rrethanë kur përgjegjësia e një shoqërie mëmë është thjesht rrjedhojë e asaj të filialit të saj dhe në të cilën asnjë faktor tjetër nuk pasqyron individualisht sjelljen për të cilën përgjegjësia i takon shoqërisë mëmë, përgjegjësia e kësaj shoqërie mëmë nuk mund të tejkalojë atë të filialit të saj".³⁸³

Paragrafi 3 përqendrohet vetëm në dënimet financiare - ndëshkime të tjera të botimit të vendimit, ose ndalimit të prokurimit mund të zbatohen për të gjithë personat juridikë të përfshirë.

Gjithashtu, paragrafi 3 mund të ketë një përmasë ndërkombëtare. Për shembull, Drejtori i Zyrës së Mashtimit të Rëndë në MB tha në një intervistë se MB nuk do të ngrinte akuza kundër një personi juridik sepse shoqëria ishte gjykuar tashmë në Shtetet e Bashkuara: "Ligji ynë nuk lejon që dikush të ndiqet penalisht këtu në lidhje me një sërë faktesh, nëse ai person ka rrezikuar një dënim në lidhje me ato fakte në një juridiksion tjetër."³⁸⁴ Sidoqoftë, duhet të theksohet se ndalimi i ndëshkimit të dyfishtë ndërkombëtar nuk është gjë tjetër veçse një praktikë e qartë dhe e njëtrajtshme dhe vetë kuptimi i ndëshkimit të dyfishtë mund të mos ketë një kuptim të njëjtë ndërmjet gjithë nënshkruesve të Konventës Anti Korrupsion të OECD-së.³⁸⁵ Për shembull, në çështjen Siemens, disa juridiksione ndoqën penalist kompaninë për veprime në çështje pjesërisht të mbivendosura midis Gjermanisë, Italisë, Nigerisë dhe Shteteve të Bashkuara.³⁸⁶

8.2.5. Neni 13 – Privilegji kundër vetë-inkriminimit

[Person fizik] Personat fizikë që përfaqësojnë personin juridik si të pandehur kanë të drejtë të heshtin nëse dëshmia e tyre do t'i vinte para përgjegjësisë penale vetë ata.

379. Lituani, Ligj nr. VIII-1968 (*Kodi Penal*), gjendet në www3.lrs.lt, parë më 28 tetor 2019.

380. Shih për shembull Estoni, Ginter J., *Përgjegjësia Penale e Personave Juridike në Estoni*, Juridik Ndërkombëtar, VI/2009, 151 (155), gjendet në <http://www.juridicainternational.eu>, parë më 28 tetor 2019, që referon në një Vendim të Kolegjit Civil të Gjykatës së Lartë (CLCSCD) 3-1-1-7-04.

381. Gjykata e Apelit Hamm, vendim 5 Ss OWI 19/73 datë 27 prill 1973 (nuk ofrohet elektronikisht në rrjet).

382. Gjykata e Apelit Frankfurt mbi Main, *vendim nr. 1 Ss 63/11 datë 25 janar 2012*, gjendet në <http://openjur.de>, parë më 31 janar 2016.

383. GJED, Vendim i datës 17 shtator 2015, *C 597/13 P*, gjendet në <http://curia.europa.eu> parë më 31 janar 2016.

384. Dunn C. (12 mars 2012), *Dënim dy herë për të njëjtën vepër penale dhe Bota e Re e Ligjeve kundra Mitëmarrjes*, Këshilli Korporativ, fq. 7, gjendet në www.immagic.com, parë më 28 tetor 2019.

385. Po aty.

386. Anyango Oduor J. dhe të tjerë (2013), Mospasje mundësie për marrëveshje paraprake: Zgjidhjet në Rastet e Mitëmarrjes me Jashtë dhe Rrjedhojat lidhur me Kthimin e Pasurive, fq. 61.

Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut nuk përmban një të drejtë të qartë për të heshtur. Edhe pse, Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut ka thënë se “nuk mund të ketë dyshim se e drejta për të heshtur kur merren në pyetje nga policia dhe privilegji ndaj vetakuzimit janë, përgjithësisht, standarde të njohura ndërkombëtare, të cilat qëndrojnë në thelb të nocionit të një procesi të drejtë.”³⁸⁷ Neni 13 është një pasqyrim i kësaj të drejte.

Sidoqoftë, për hetimet kundër personave fizikë, e drejta për të heshtur mund të përbëjë një pengesë të konsiderueshme për hetuesit, pasi, në shumë raste, ata nuk do t'i dinë plotësisht faktet dhe motivet në raste të caktuara pa rrëfimin e të akuzuarit. Për personat juridikë, megjithatë, pengesat mund të jenë edhe më të mëdha. Hetuesit, shpesh, vetëm dinë se dikush nga brenda një personi juridik ka ofruar mitë tek një zyrtar publik, por mund të mos e dinë se kush ishte përfshirë dhe si u realizua dhënia e mitës, veçanërisht nëse personi juridik ka shumë degë dhe mijëra punonjës. Nëse personi juridik ka të drejtë të heshtë, hetuesi nuk do të dijë se në cilin prej miliona dokumenteve të ndërmarrjes t'i kërkojë gjurmët e veprës penale dhe me cilin prej shumë punonjësve të mijëra të fillojë marrje në pyetjen (duke mos marrë parasysh faktin se ai / ajo nuk do t'i dinte shumicën e emrave dhe adresave të punonjësve).

Nuk ka asnjë standard ndërkombëtar për këtë pyetje. Konventat anti-korrupsion janë të heshtura për këtë çështje, sikundër janë shumica e botimeve. Fakti që personat fizikë kanë të drejtë të heshtin nuk do të thotë se kjo vlen automatikisht edhe për personat juridikë: jo të gjitha nenet e Konventës u japin të drejta personave juridikë. Gjykata i përmbahet një veprimtarie praktike në këtë çështje dhe vlerëson sipas dispozitës nëse mund t'u atribuojë ndonjë të drejtë korporatave.³⁸⁸ Me sa mund të shihet, GJEDNJ ende nuk ka dashur të merret me pyetjen nëse e drejta për të heshtur vlen për personat juridikë.³⁸⁹ Disa studiues kanë theksuar se Gjykata zbaton të gjitha të drejtat e tjera të gjykimit të drejtë për individët dhe personat juridikë. Prandaj, ata argumentojnë se Gjykata ka shumë të ngjarë zbatojë edhe të drejtën për liri nga vetakuzimi në mënyrë të barabartë për personat fizikë dhe juridikë, për aq sa është e mundur.³⁹⁰

Në disa juridiksione, e drejta për të heshtur konsiderohet se ka një element përbërës thelbësisht personal, siç nënvizoi Gjykata Kushtetuese Gjermane: “Mbrotjtja nga vetakuzimi është në interes të dinjitetit njerëzor. Një detyrim për t'u vetakuzuar do ta çonte një individ drejt një dileme personale të papërballeshme. Personat juridikë nuk do të ishin në gjendje ta përjetonin një dilemë të tillë.”³⁹¹ Prandaj, Gjykata Kushtetuese Gjermane përjashtoi personat juridikë nga e drejta për të heshtur. Sa i përket jurisprudencës jashtë Evropës, duhet të theksohet se Gjykata e Lartë e Shteteve të Bashkuara vendosi që prej vitit 1906 që një korporatë nuk gëzon privilegjin e Ndryshimit (Amendamentit) të Pestë kundër vetakuzimit për shkak të natyrës personale të së drejtës.³⁹²

Sidoqoftë, një sërë vendesh dhe gjykatash mbajnë një qëndrim tjetër. Vetëm nga ky fakt, nuk mund të përjashtohet që një dispozitë kombëtare në përputhje me nenin 13 të kësaj pakete mjetes mund të gjendet në shkelje të neni 6 të KEDNJ-së. Për shembull, Gjykata Evropiane e Drejtësisë ka vendosur që: “në përgjithësi, ligjet e Shteteve Anëtare ia njohin të drejtën për të mos dhënë dëshmi kundër vetes vetëm një personi fizik të akuzuar për një veprë sipas procesit penal”. Sidoqoftë, Gjykata mbështetet në “nevojën për të mbrojtur të drejtat e mbrojtjes [...] si një parim themelor i rendit juridik të Komunitetit”. Kështu, shteti nuk duhet “të detyrojë një ndërmarrje t'i sigurojë asaj përgjigje që mund të përfshijë një pranim nga ana e tij të ekzistencës së një shkeljeje, e cila i takon Komisionit ta provojë.”³⁹³ Vendimi ka vetëm një efekt juridik në zbatimin e ligjit të Bashkimit Evropian dhe si i tillë nuk ka një efekt të përgjithshëm në ligjin e brendshëm të Shteteve Anëtare të BE-së. Sa i përket shembujve të vendeve, Austria³⁹⁴ dhe Polonia parashikojnë të drejtën për të heshtur në

387. GJEDNJ, *John Murray kundër Mbretërisë së Bashkuar*, Kërkesa nr. 18731/91, Vendimi i datës 8 shkurt 1996, paragrafi 45, gjendet në <http://hudoc.echr.coe.int>, parë më 28 tetor 2019.

388. Van den Muijsenbergh E./Rezai S. (2012), *Korporatat dhe Konventa Evropiane e të Drejtave të Njeriut*, Revista Juridike Tregtia Globale & Zhvillimi, Vol. 25, fq. 48, gjendet në <http://digitalcommons.mcgeorge.edu>, parë më 31 janar 2016.

389. Van Kempen P. (2010), *Të drejtat e njeriut dhe drejtësia penale e zbatuar për personat juridikë. Mbrojtja dhe përgjegjësia e subjekteve juridike private dhe publike sipas PNDKP, KEDNJ, KADNJ dhe KAFDNPJ*, Revista Juridike e të Drejtës Krahasuese, vol. 14.3 (dhjetor 2010), p. 16, gjendet në www.ejcl.org, parë më 28 tetor 2019.

390. Van Kempen, po aty; Van den Muijsenbergh, po aty, 49.

391. Gjykata Kushtetuese Gjermane, *vendimi nr. 1 BvR 2172/96 datë 26 shkurt 1997*, gjendet në www.servat.unibe.ch (German), parë më 28 tetor 2019.

392. *Hale kundër Henkel*, 201 SH.B. 43, 75-76 (1906), gjendet në <http://caselaw.findlaw.com>, parë më 31 janar 2016: “Ndryshimi është i kufizuar në një person, i cili do të detyrohet në çdo çështje penale të jetë dëshmitar kundër vetes; dhe nëse ai nuk mund të vendosë privilegjin e një personi të tretë, ai sigurisht nuk mund të vendosë privilegjin e një korporate. [...] Në të vërtetë, rregulli është aq i rreptë që privilegji është personal, sa që është mbajtur në disa raste që avokatit nuk do të lejohet të paraqesë kundërshtime”; shih për këtë edhe: Brodowski D. dhe të tjerë (2014), *Rregullimi i Përgjegjësisë Penale të Korporatave*, fq. 200.

393. Gjykata Evropiane e Drejtësisë, *Orkem kundër Komisionit të Komuniteteve Evropiane, Çështja 374/87, Vendimi datë 18 tetor 1989*, gjendet në <http://eur-lex.europa.eu>, parë më 28 tetor 2019.

394. § 17 Ligji Federal mbi Përgjegjësinë e Personave Juridikë për Shkelje Penale i vitit 2005, po aty.

ligjet e tyre: "Gjykata mund të marrë në pyetje përfaqësuesin e njësisë kolegjiale në cilësinë e një dëshmitari. Personi mund të refuzojë që të japë shpjegime."³⁹⁵

Në funksion të mungesës së një udhëzimi të qartë ndërkombëtar për të drejtën e personave juridikë për të heshtur, ky udhëzues ligjor nuk mban një qëndrim të caktuar për këtë çështje; ligjvënësit e çdo vendi do të duhet të vendosin vetë se çfarë qëndrimi do të mbajnë.

Vlera praktike e kësaj pyetjeje është mjaft e kufizuar. Në praktikë, një person juridik vështirë se ka ndonjë interes të heshtë. Në shumicën e rasteve që përfshijnë një biznes të ligjshëm, personi juridik do të dëshirojë të shmangë gjrobat dhe dëmtimet e tjera të emrit të tij, dhe do të dëshirojë të shihet si i angazhuar, bashkëpunues dhe mbështetës. Në të njëjtën kohë, prokurorët duhet ta inkurajojnë personin juridik për të bashkëpunuar, pasi ata shpesh nuk kanë burime për të hetuar shoqëri të mëdha dhe për t'u marrë me prova të panumërta.

8.2.6. Neni 14 – Masat paraprake

(1) [Urdhërim i Gjykatës] Gjykata kompetente mund të urdhërojë me propozim të autoriteteve kompetente një nga masat e mëposhtme për një periudhë maksimale të caktuar kohe, nëse ka arsye për të supozuar se personi juridik është përgjegjës sipas neneve 2, 3 dhe 4 dhe se pa këto masa hetimi dhe zbatimi i sanksioneve nuk do të siguroheshin:

- ▶ (a) [Ndalimi i likuidimit] Ndalimi i fillimit ose, sipas rastit, pezullimi i procedurës për shpërndarjen e personit juridik ose likuidimin e saj;
- ▶ (b) [Ndalimi i shndërrimit] Pezullimi i bashkimit, transformimit, ose zbutjes së personit juridik, ose ulja e kapitalit nominal, që filloi para hetimit penal ose gjatë tij;
- ▶ (c) [Ndalimi i përdorimit të pasurive] Ndalimi i operacioneve të asgjësimit të pasurive që ka të ngjarë të zvogëlojnë pasuritë e personit juridik ose të shkaktojnë paaftësinë paguese të tij;

(2) [Dorëzani paraprake] Paraqitja e dorëzansë parashikohet si më poshtë, me dispozitat mbi kushtin për personat fizikë që zbatohen me analogji:

- ▶ (a) Dorëzania urdhërohet nga gjykata me kërkesë të personit juridik nën hetim ose autoritetit hetues;
- ▶ (b) Dorëzania llogaritet nga gjropa e prituri dhe kostot procedurale;
- ▶ (c) Sapo të vendoset dorëzania, masat sipas paragrafit 1 nuk janë të zbatueshme.

Paragrafi 1

Sapo një person juridik t'i nënshtrohet një hetimi për korrupsion, një pronar "i zgjuar" mund të përpiqet t'i largojë të gjitha pasuritë financiare nga personi juridik. Si pasojë, personi juridik nuk do të jetë në gjendje të paguajë gjobën dhe pronari i saj do të ketë shmangur ose zvogëluar efektin ekonomik të ndëshkimit. Për më tepër, korporatat e mëdha ndërkombëtare kanë provuar taktika të tilla në të kaluarën.³⁹⁶ Ligjet e përparuara dhe të hollësishme kombëtare shpesh përmbajnë parashikime që u mundësojnë prokurorëve të parandalojnë burimet financiare të një personi juridik që të lëvizin jashtë mundësive.

Paragrafët 1a deri 1c, që të gjithë kanë të bëjnë me forma të ndryshme të fshehjes së pasurive financiare. Në shikim të parë, paragrafi 1b mund të duket si një dublikim i panevojshëm i nenit 7 paragrafi 1 (trashëgimia ligjore në rast të riorganizimit). Kjo e fundit garanton që përgjegjësia do të vazhdojë me personin e ri juridik. Sidoqoftë, ky transferim ligjor nuk do të mjaftojë gjithmonë për të siguruar vjeljen e një gjobe. Për shembull, një person juridik vendas mund të shndërrohet në një person të huaj juridik në një juridiksion të hapur, ku është e vështirë të arrihet për zbatimin e ndëshkimit. Paragrafi 1 është hartuar sipas legjislacionit austriak³⁹⁷ dhe rumun³⁹⁸, pasi të dyja vendet parashikojnë masa paraprake për të garantuar vjeljen e gjobave.

Paragrafi 2

Masat sipas paragrafit 1 kufizojnë lirinë e personave juridikë dhe pronarëve të tyre, ndërsa një hetim është në pritje. Masat paraprake nuk duhet të jenë joproporcionale. Për më tepër, duhet të kihet parasysh se personi juridik prezumohet i pafajshëm derisa të vërtetohet fajësia. Prandaj është e drejtë vetëm t'i jepet personit juridik një mundësi për t'i dhënë shtetit një siguri për ndëshkim financiar në këmbim të shmangies ose heqjes së masave sipas paragrafit 1.

395. Neni 21a parag. 1 *Akt datë 28 tetor 2002 mbi Përgjegjësinë e Enteve Kolegjiale për Vepra të Ndaluara të Dënueshme*, gjendet në www.oecd.org (Anglisht), parë më 28 tetor 2019.

396. Agjencia Federal Gjermane Anti Trust, njoftim për shtyp datë 11 shkurt 2014, po aty.

397. Neni 20 Ligji Federal mbi Përgjegjësinë e Personave Juridikë për Vepra Penale i vitit 2005, po aty.

398. Neni 493 nënseksioni 1 i Kodit Penal, po aty.

Paragrafi 2 është modeluar kryesisht sipas Kodit Penal rumun, megjithëse Kodi Penal rumun parashikon zbatimin e dorëzarisë vetëm me urdhër të gjykatës, sesa me kërkesë të personit juridik.³⁹⁹ Për më tepër, zbatimi i dorëzarisë nuk pezullon, ose heq masat paraprake të vendosura ndaj personit juridik të cilat mund të përbëjnë një barrë joproporcionale mbi personin juridik. Dikush mund të mendojë edhe për masat paraprake në kuptimin e sigurimit të provave. Për shembull, çdo likuidim ose transformim i një personi juridik mund të jetë gjithashtu i rëndësishëm për të penguar qasjen në prova me shkrim, pasi dokumentet mund të zhduken gjatë procesit të riorganizimit. Sidoqoftë, gjindshmëria e provave zakonisht mbrohet sipas rregulloreve që përcaktojnë periudhat minimale për arkivimin e dokumenteve të ndërmarrjes dhe me ndëshkimet penale ndaj pengimit të drejtësisë.⁴⁰⁰

8.2.7. Neni 15 – Vijimësia juridike

Në rast se një person juridik bashkohet, transformohet ose shpërbëhet gjatë procesit, aktet procedurale në lidhje me personin e mëparshëm juridik do të vazhdojnë të kenë efekt juridik në lidhje me personin juridik (personat) juridikë që rezultojnë nga riorganizimi.

Meqenëse personat juridikë kanë aftësinë për të ndryshuar personalitetin e tyre juridik në një mënyrë që personat fizikë thjesht nuk e kanë, neni 15 është i nevojshëm për të siguruar vazhdimësinë në raste të tilla. Pronarët e personave juridikë mund të ndryshojnë përmes bashkimit (dy korporata që formojnë një të re), transformimit (një ortakëri e kufizuar që shndërrohet në një korporatë) ose shpërbërje (një korporatë që ndahet në dy), siç diskutohet më lart në nenin 7. Në parim, ajo duhet të jetë e qartë se aktet procedurale kundër një paraardhësi vazhdojnë të jenë efektive ndaj një pasardhësi ligjor. Sidoqoftë, në mënyrë që të shmanget çdo paqartësi, neni 15 përcakton që aktet procedurale të tilla si dërgimi i dokumenteve gjyqësore ose pyetjet do të hyjnë në fuqi edhe ndaj pasardhësve ligjorë. Në mungesë të një dispozite të tillë, çdo riorganizim ligjor i një personi juridik do të kërkonte një rifillim të procedurave të plota.

Neni 15 është ndërtuar sipas nenit 10 të ligjit austriak mbi përgjegjësinë e personave juridikë për vepra penale. Të gjitha sukseset ligjore të përmendura paraqesin një rrezik të veçantë nëse ndryshimi i personalitetit ndodh në nivel ndërkombëtar. Prokurorët rrezikojnë që ligji i brendshëm penal të mos vazhdojë të zbatohet dhe që personi juridik (i ri) mund të jetë jashtë rrezes së prekjes, nëse, për shembull, ndryshon selinë e tij në një vend të huaj.

8.2.8. Neni 16 – Bashkëpunimi ndërkombëtar

Rregullat për ndihmën e ndërsjellë juridike të zbatueshme për rastet kundër personave fizikë do të zbatohen *mutatis mutandis* për çështjet kundër personave juridikë, pavarësisht nëse shteti tjetër palë parashikon përgjegjësinë e personave juridikë.

Neni 16 është një shprehje e detyrimit për bashkëpunim ndërkombëtar në masën më të gjerë të mundshme siç përcaktohet në Konventën e Ligjit Penal të Këshillit të Evropës për Korrupsionin (Neni 25) dhe KKBKK (Kapitulli IV). Sidoqoftë, neni 16 është i nevojshëm për dy arsye: Së pari, ai sqaron se bashkëpunimi ndërkombëtar ka të bëjë si me veprën penale, ashtu edhe me autorin, në këtë rast të një personi juridik. Së dyti, është e rëndësishme kur vendet zgjedhin sanksione administrative, veçanërisht pasi masat e ndihmës juridike të ndërsjellë mund të mos jenë të pranishme për procedurat administrative në të njëjtën masë sa ato që janë për vepra penale. Në këtë rast, neni 16 do të garantonte që përgjegjësia administrative e personit juridik për veprën (penale) është pjesë e bashkëpunimit ndërkombëtar në kuadrin penal. Për shembull, në Gjermani, Ligji për Bashkëpunimin Ndërkombëtar në Çështjet Penale zbatohet gjithashtu për përgjegjësinë administrative të personave juridikë.⁴⁰¹ Sidoqoftë, ndihma e ndërsjellë juridike do të jetë e kufizuar në mjetet e provave të gjindshme sipas ligjit gjerman për kundërvajtjet administrative dhe kështu nuk do të shtrihet, për shembull, në mjete të posaçme hetimore, të cilat janë të pranishme vetëm për krime të caktuara.

Grupi i Punës i OECD-së, në shumë raste, ka rekomanduar që shtetet duhet të "sigurojnë që një gamë e gjerë të NLR-ve, duke përfshirë kërkimin dhe sekuestrimin, si dhe gjurmimin, konfiskimin dhe konfiskimin e produkteve të krimit, mund të përdoren në proceset gjyqësore të huaja administrative apo civile që kanë të bëjnë me

399. Neni 493 nënseksioni 2 i Kodit Penal, po aty.

400. Neni 25 KKBKK.

401. Seksioni 1 paragrafi 2: "Çështjet penale sipas këtij ligji do të përfshijnë procese që rezultojnë nga një vepër e cila sipas ligjit gjerman do të përbënte një vepër rregullatore të dënueshme me gjobë ose që në përputhje me ligjin e huaj i nënshtrohet një ndëshkimi të ngjashëm, me kusht që një gjykatë e juridiksionit penal ta përcaktojë dënimin." *Ligji për Bashkëpunimin Ndërkombëtar në Çështjet Penale i vitit 1982*, gjendet në www.gesetze-im-internet.de, parë më 28 tetor 2019.

mitëmarrjen ndaj një personi juridik të një shteti të huaj, sistemi juridik i të cilit nuk e parashikon përgjegjësinë penale të personave juridikë⁴⁰².

8.2.9. Neni 17 – Zbatimi i ligjit procedural

Në të gjitha drejtimet e tjera, dispozitat procedurale administrative / penale zbatohen për personat juridikë për aq sa nuk janë ekskluzivisht të zbatueshme për personat fizikë.

Neni 17 është parashikimi pasqyrues në një nivel procedural i parashikimit të Nenit 9 (zbatimi i ligjit të përgjithshëm material). Ka një sërë parashikimesh në legjislacionin procedural që zbatohen njësoj si për personat juridikë, ashtu edhe për ata fizikë.

Për shembull, shumica e kodeve të procedurës penale i jep të pandehurit fjalën e fundit në një gjykim. Kjo dispozitë natyrisht vlen edhe për personat juridikë, me përfaqësuesin e tij ligjor që ka mundësinë t'i drejtohet gjykatës para se kjo e fundit të tërhiqet për këshillim. Disa dispozita padyshim që zbatohen vetëm për personat fizikë për shkak të qenies së tyre fizike, të tilla si arrestimi, analiza e gjakut ose analiza e ADN-së.

Në shumicën e vendeve, mjete të posaçme hetimore janë në dispozicion edhe për hetimin e përgjegjësisë së personave juridikë.⁴⁰³ Kur mjetet speciale të hetimit nuk ekzistojnë, Grupi i Punës i OECD-së bëri rekomandime për t'i parashikuar ato edhe për personat juridikë.⁴⁰⁴ Kjo është e domosdoshme pasi shpesh nuk ka ndonjë person fizik konkret të identifikuar si të dyshuar, kundër të cilit mund të drejtohen mjete të posaçme hetimore, ose personi fizik nuk përfshihet brenda rrezes së zbatimit të mjeteve të posaçme hetimore vendase.

Në ngjashmëri me nenin 9, çdo privilegj procedural për personat juridikë duhet të trajtohet me kujdes. Për shembull, disa vende parashikojnë përjashtime për ndjekjen penale të personave juridikë. Grupi i Punës i OECD-së ka qenë vazhdimisht kritik ndaj përjashtimeve të tilla. Për shembull, në rastin e Sllovenisë, Grupi i Punës rekomandoi që "një person juridik nuk mund të përjashtohet nga ndjekja penale për shkak të shkallës së vet" të parëndësishme "të pjesëmarrjes në kryerjen e veprës penale"⁴⁰⁵.

Ekzistojnë çështje të tjera procedurale që përfshijnë persona juridikë, siç janë mënyra e thirrjes së një personi juridik ose renditja procedurale midis dy të pandehurve në një gjykim të përbashkët të një personi fizik dhe juridik. Zakonisht, çështje të tilla si mosndjekja penale dhe marrëveshjet e pranimit të fajësisë duhet të ndjekin ligjin procedural paraekzistues. Në çdo rast, ato nuk janë pjesë e kësaj pakete, pasi ato kryesisht varen nga veçoritë procedurale të ndonjë vendi të caktuar.

402 OECD Australia, po aty, fq.13; OECD Belgjikë, po aty, fq. 24: Rekomandohet "që Belgjika të sigurojë NLR të shpejtë dhe efektive për Shtetet, sistemet juridike të të cilave nuk kanë përgjegjësi penale për personat juridikë".

403 OECD/can, idem, p. 29.

404 OECD Bullgari, idem, fq. 34: Rekomandohet që në hetimin e personave juridikë të vihet në dispozicion "E gjithë gama e mjeteve hetimore të Kodit të Procedurës Penale". Shih edhe OECD, Bullgari (Maj 2013), *Faza pasuese e Fazës 3 Raporti & Rekomandime*, fq. 10-12, vizituar më 28 tetor 2019, ku konstatohej se për hetimin e personave juridikë vihen në dispozicion të gjitha mjetet hetimore penale.

405 OECD (June 2014), *Slloveni: Faza 3 Raport për Zbatimin e Konventës për Luftën ndaj Mitmarrjes së Zyrtarëve të Huaj Publikë*, rekomandimi 2a, gjendet në www.oecd.org, vizituar më 28 tetor 2019. Shih edhe OECD (korrik 2016), Slloveni: *Faza pasuese e Fazës 3 Raport & Rekomandime*, gjendet në www.oecd.org, vizituar më 28 tetor 2019, fq. 10-12.

9. Shtojcë

9.1. Konventat ndërkombëtare

Të gjitha Konventat me efekte evropiane ose globale përfshijnë përgjegjësinë e personave juridikë si një standard qartazi i detyrueshëm. Vetëm Konventat e Bashkimit Afrikan dhe Organizata e Shteteve Amerikane nuk e trajtojnë këtë çështje. Vlen të përmendet se përgjegjësia e personave juridikë përcaktohet edhe nga Konventat që nuk merren me fushën e korrupsionit, si për shembull:

- ▶ “Konventa e Këshillit të Evropës për pastrimin, kapjen, sekuestrimin dhe konfiskimin e produkteve të krimit dhe për financimin e terrorizmit”⁴⁰⁶ e vitit 2005;
- ▶ “Konventa e Këshillit të Evropës për falsifikimin e produkteve mjekësore dhe krime të ngjashme që përbëjnë kërcënim për shëndetin publik”⁴⁰⁷ e vitit 2011; apo
- ▶ “Konventa e Kombeve të Bashkuara kundër krimit të organizuar ndërkombëtar”⁴⁰⁸ e vitit 2000.

Duhet përmendur se edhe Kodi Penal Model i hartuar nga disa organizata ndërkombëtare përmban një dispozitë për përgjegjësinë e personave juridikë (neni 19).⁴⁰⁹ Kjo dispozitë bazohet në nenin 10 të “Konventës së Këshillit të Evropës për pastrimin, kapjen, sekuestrimin dhe konfiskimin e produkteve të krimit dhe për financimin e terrorizmit”.⁴¹⁰

9.1.1. Protokollin i Dytë i BE-së

Edhe vetë dy Konventat e Bashkimit Evropian për korrupsionin⁴¹¹ nuk i referohen shprehimisht përgjegjësisë së personave juridikë. Megjithatë, Konventa për mbrojtjen e Interesave Financiare të Komuniteteve Financiare plotësohet nga një Protokoll.⁴¹²

Neni 1. Përkufizime

Për qëllimet e këtij Protokollin: [...]

(d) “personi juridik” nënkupton çdo subjekt që ka këtë status sipas legjislacionit të brendshëm në fuqi, përveç Shteteve apo organeve të tjera publike në ushtrimin e autoritetit shtetëror dhe për organizatat ndërkombëtare publike; [...]

Neni 3. Përgjegjësia e personave juridikë

1. Çdo Shtet Anëtar merr masat e nevojshme për të garantuar që personat juridikë të mbajnë përgjegjësi për mashtrim, korrupsion aktiv dhe pastrim parash të kryer për qëllime përfitimi nga çdo person që vepron individualisht ose si pjesë e një organi të personit juridik që ka një pozicion drejtues brenda këtij personi juridik, bazuar në

- një prokurë nga personi juridik, ose
- një autoritet që merr vendime në emër të personit juridik, ose
- një autoritet që ushtron kontroll brenda personit juridik,

si dhe për përfshirje si ndihmës apo shtytës në këtë mashtrim, korrupsion aktiv apo pastrim parash ose mbetjen në tentativë të këtij mashtrimi.

406. <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/198.htm>, vizituar më 28 tetor 2019.

407. www.conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/211.htm, vizituar më 28 tetor 2019.

408. www.unodc.org/unodc/treaties/CTOC/index.html#Fulltext, vizituar më 28 tetor 2019.

409. ICHR/OHCHR/UNODC (2007), *Kodi Penal Model*, www.usip.org, vizituar më 28 tetor 2019.

410. Seksioni 8 *Kodi Penal Model*, po aty.

411. *Konventa për mbrojtjen e interesave financiare të Komuniteteve Evropiane* (1995), <http://eur-lex.europa.eu>, vizituar më 28 tetor 2019; *Konventa për luftën kundër korrupsionit të zyrtarëve të Komuniteteve Evropiane apo zyrtarëve të Shteteve Anëtare të Bashkimit Evropian* (1997), <http://eur-lex.europa.eu>, vizituar më 28 tetor 2019.

412. *Protokollin i Dytë i hartuar në zbatim të nenit K.3 të Traktatit të Bashkimit Evropian, i Konventës për Mbrojtjen e Interesave Financiare të Komuniteteve Evropiane – Deklaratë e Përbashkët për nenin 13, pika 2 – Deklarata e Komisionit për nenin 7*, <http://eur-lex.europa.eu>, vizituar më 28 tetor 2019.

2. Përveç rasteve që janë parashikuar në paragrafin 1, çdo Shtet Anëtar merr masat e nevojshme për të siguruar që personi juridik të mbajë përgjegjësi kur mungesa e mbikëqyrjes ose kontrollit nga një person fizik referuar në paragrafin 1, ka bërë të mundur kryerjen e mashtrimit apo një akti korrupsioni aktiv ose pastrimi parash për qëllime përfitimi të atij personi juridik nga një person që vepron nën autoritetin e tij.

3. Përgjegjësia e personit juridik e përcaktuar në paragrafët 1 dhe 2 nuk përjashton procedimet penale ndaj personave fizikë që janë ekzekutorë, shtytës apo ndihmës në mashtrim, korrupsion aktiv apo pastrim parash.

Neni 4. Sanksionet për personat juridikë

1. Çdo Shtet Anëtar merr masat e nevojshme për të siguruar që personi juridik që mbahet përgjegjës në përputhje me nenin 3, pika 1 të ndëshkohet me sanksione efektive, proporcionale dhe shkurajuese, të cilat përfshijnë gjopa penale dhe jopenale dhe mund të përfshijnë masa të tilla si:

- (a) përjashtimi nga ndihma apo përfitimet publike;
- (b) përjashtimi i përkohshëm apo i përhershëm nga ushtrimi i veprimtarive tregtare;
- (c) vendosja nën mbikëqyrje gjyqësore;
- (d) urdhër gjyqësor likuidimi.

2. Çdo Shtet Anëtar merr masat e nevojshme për të siguruar që personi juridik që mbahet përgjegjës në përputhje me nenin 3, pika 2 të ndëshkohet me sanksione apo masa efektive, proporcionale dhe shkurajuese.

9.1.2. Konventa e OECD-së për luftën kundër mitës për zyrtarëve e huaj publikë në transaksionet ndërkombëtare të biznesit

Konventa OECD-së kundër Mitës ("Konventa për luftën kundër mitës për zyrtarët e huaj publikë në transaksionet ndërkombëtare të biznesit"), nënshkruar më 17 dhjetor 1997, hyri në fuqi më 15 shtator 1999.⁴¹³

Neni 2. Përgjegjësia e personave juridikë

Çdo Palë merr masat e nevojshme, në përputhje me parimet e veta juridike, për të përcaktuar përgjegjësinë e personave juridike për mitën ndaj zyrtarëve të huaj publikë.

9.1.3. Konventa e Këshillit të Evropës mbi Të Drejtën Penale për Korrupsionin

Konventa e Këshillit të Evropës për Të Drejtën Penale për Korrupsionin e vitit 1999:⁴¹⁴

Neni 18. Përgjegjësia e korporatave

1. Çdo Palë miraton masa legislative dhe masa të tjera sipas nevojës për të siguruar që personi juridik të mbahet përgjegjës për veprat penale të mitëdhënies, shkëmbimit të ndikimit dhe pastrimit të parasë të përcaktuar sipas kësaj Konvente, të kryer për qëllime përfitimi nga një person fizik që vepron individualisht apo si pjesë e një organi të personit juridik që ka një pozicion drejtues brenda këtij personi juridik, bazuar në:

- një prokurorë nga personi juridik; ose
- një autoritet që merr vendime në emër të personit juridik; ose
- një autoritet që ushtron kontroll brenda personit juridik;

si dhe për përfshirjen këtij personi fizik si ndihmës apo shtytës në veprat penale të lartpërmendura.

2. Përveç rasteve që janë parashikuar në paragrafin 1, çdo Palë merr masat e nevojshme për të siguruar që personi juridik të mbajë përgjegjësi kur mungesa e mbikëqyrjes ose kontrollit nga një person fizik referuar në paragrafin 1, ka bërë të mundur kryerjen e veprave penale të përmendura në paragrafin 1 për qëllime përfitimi të atij personi juridik nga një person që vepron nën autoritetin e tij.

3. Përgjegjësia e personit juridik e përcaktuar në paragrafët 1 dhe 2 nuk përjashton procedimet penale ndaj personave fizikë që janë ekzekutorë, shtytës apo ndihmës në veprat penale të përmendura në paragrafin 1.

413. <http://www.oecd.org/corruption/oecdantibriberyconvention.htm>, vizituar më 28 tetor 2019.

414. <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/173.htm>, vizituar më 28 tetor 2019.

Neni 1

d. "person juridik" nënkupton çdo subjekt që ka këtë status sipas legjislacionit të brendshëm në fuqi, përveç Shteteve apo organeve të tjera publike në ushtrimin e autoritetit shtetëror dhe për organizatat ndërkombëtare publike.

Neni 19. Sanksionet dhe masat

1. Duke pasur parasysh natyrën e rëndë të veprave penale të përcaktuara sipas kësaj Konvente, çdo Palë miraton, në lidhje me veprat penale të përcaktuara në nenet 2-14, sanksione dhe masa efektive, proporcionale dhe shkrajuese, që parashikojnë për personat fizike që kryejnë këto vepra penale edhe privim të lirisë që mund të rezultojnë në ekstradim.

2. Çdo Palë siguron që personat juridikë që mbahen përgjegjës sipas nenit 18, paragrafët 1 dhe 2, të jetë objekt i sanksioneve efektive, proporcionale dhe shkrajuese, përfshirë sanksionet monetare.

[Shënim: Konventa e Këshillit të Evropës për Të Drejtën Civile ETS 174 nuk përfshin dispozita për përgjegjësinë e personave juridikë, për shkak se përgjegjësia civile është bërë tashmë standard dhe trajtohet nga Konventa për Të Drejtën Penale.]

9.1.4. Konventa e Kombeve të Bashkuara kundër Korrupsionit

Konventa e Kombeve të Bashkuara kundër Korrupsionit, miratuar nga Asambleja e Përgjithshme me rezolutën 58/4 datë 31 tetor 2003, hyri në fuqi më 14 dhjetor 2005.⁴¹⁵

Neni 26. Përgjegjësia e personave juridikë

1. Çdo Palë merr masa të tilla sipas nevojës, në përputhje me parimet e veta juridike, për të përcaktuar përgjegjësinë e personave juridike për pjesëmarrje në veprat penale të përcaktuara sipas kësaj Konvente.

2. Përgjegjësia e personave juridikë mund të jetë penale, civile ose administrative, në varësi të parimeve juridike të Shtetit Palë.

3. Kjo përgjegjësi nuk cenon përgjegjësinë penale të personave fizikë që kanë kryer veprat penale.

4. Çdo Shtet Palë siguron veçanërisht që personat juridikë që mbahen përgjegjës sipas këtij neni, të jenë objekt i sanksioneve efektive, proporcionale dhe shkrajuese apo jopenale, përfshirë sanksionet monetare.

9.1.5. Dispozita të tjera rajonale

Si "Konventa ndëramerikane kundër korrupsionit të organizatës së Shteteve Amerikane" e vitit 1996⁴¹⁶ ashtu edhe "Konventa e Bashkimit Afrikan për parandalimin dhe luftën ndaj korrupsionit"⁴¹⁷ e vitit 2003 nuk kanë shprehimisht dispozita për përgjegjësinë e personave juridikë. Në qershor 2014, Asambleja e Krerëve të Shteteve të Bashkimit Afrikan miratuan "Protokollin e Malabosë" për "Ndryshimet Ligjore në Protokollin për Statutin e Gjykatës Afrikane të Drejtësisë dhe Të Drejtave të Njeriut". Kjo e zgjeron juridiksionin e Gjykatës Afrikane të Drejtësisë dhe të Drejtave të Njeriut, e cila nuk është ngritur akoma, duke pasur tashmë kompetencë edhe për korrupsionin dhe pastrimin e parasë. Protokollin i Malabosë përmban një dispozitë për përgjegjësinë penale të korporatave.

Neni 46C. Përgjegjësia Penale e Korporatave

1. Për qëllimet e këtij Statuti, Gjykata ka juridiksion mbi personat juridikë, me përjashtim të Shteteve.

2. Qëllimi i korporatës për kryerjen e veprës penale mund të vërtetohet me prova që korporata e kishte praktikë që të kryente aktin i cili përbën vepër penale.

3. Praktika mund t'i atribuohet korporatës kur përbën shpjegimin më të arsyeshëm për sjelljen e asaj korporate.

4. Dijenia e korporatës për kryerjen e veprës penale mund të vërtetohet me prova se brenda korporatës ekzistonte dijenia aktuale apo konstruktive për informacionin përkatës.

415. <http://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CAC/>, vizituar më 28 tetor 2019.

416. <http://www.oas.org/juridico/english/Treaties/b-58.html>, vizituar më 28 tetor 2019

417. <https://au.int/en/treaties/protocol-amendments-protocol-statute-african-court-justice-and-human-rights>, vizituar më 28 tetor 2019.

5. Dijenia mund të ekzistojë brenda korporatës edhe nëse informacionin përkatës kanë disa punonjës të korporatës.

6. Përgjegjësia penale e personave juridikë nuk përjashton përgjegjësinë penale të personave fizikë që janë autorë apo bashkëpunëtorë në të njëjtat vepra penale.

“Konventa Arabe kundër korrupsionit”⁴¹⁸ u nënshkrua më 21 dhjetor 2010 dhe përmban një dispozitë për përgjegjësinë e personave juridikë.

Neni 5. Përgjegjësia e personave juridikë

Çdo Shtet Palë miraton masat e nevojshme, në përputhje me legjislacionin e brendshëm, që të përcaktohet përgjegjësia penale, civile apo administrative e çdo personi juridik për veprat penale të parashikuara në këtë Konventë, pa cenuar përgjegjësinë penale të personave fizikë.

9.2. Standardet jokonvencionale

9.2.1. Rezoluta (97) 24 e Këshillit të Evropës

Rezoluta (97) 24 “për njëzet parimet udhëzuese për luftën kundër korrupsionit”, miratuar nga Komiteti i Ministrave më 6 nëntor 1997 në seancën e 101-të të Komitetit të Ministrave, i referohet veprimit të mëposhtëm:

[...] 5. të sigurojë masat e përshtatshme për të parandaluar përdorimin e personave juridikë si mburojë për veprat penale të korrupsionit; [...]

9.2.2. Rekomandimi R (88) 18 i Këshillit të Evropës

Rekomandimi i Komitetit të Ministrave të Këshillit të Evropës nr. R (88) 18 drejtuar Shteteve Anëtare lidhur me përgjegjësinë e kompanive që kanë personalitet juridik për vepra penale të kryera gjatë ushtrimit të veprimtarisë së tyre, miratuar nga Komiteti i Ministrave më 20 tetor 1988 në takimin e 420-të i zëvendësve të ministrave, parashikon sa vijon:

Komiteti i Ministrave, sipas kushteve të nenit 15.b të Statutit të Këshillit të Evropës, [...]

Rekomandon që qeveritë e shteteve anëtare të udhëhiqen në legjislacionin dhe praktikën e tyre nga parimet e përcaktuara në shtojcën e këtij rekomandimi.

1. Kur u miratua ky rekomandim, Përfaqësuesit e Republikës Federale të Gjermanisë dhe Greqisë, në zbatim të nenit 10.2.c të Rregullores së Brendshme për takimet e Zëvendësve të Ministrave, rezervuan të drejtën e qeverive të tyre për të qenë në përputhje me të ose jo.

Shtojca e Rekomandimit nr. R (88) 18

Rekomandimet e mëposhtme synojnë të nxisin masa që kompanitë përgjegjëse të mbajnë përgjegjësi për veprat penale të kryera gjatë ushtrimit të veprimtarisë së tyre, përtej regjimeve ekzistuese të përgjegjësisë civile të kompanive për të cilat këto rekomandime nuk gjejnë zbatim.

Rekomandimet zbatohen për kompanitë private ose publike, me kusht që të kenë personalitet juridik dhe deri në masën që ndjekin veprimtari ekonomike.

I. Përgjegjësia

1. Kompanitë duhet të mbajnë përgjegjëse për shkeljet e kryera gjatë ushtrimit të veprimtarisë së tyre, edhe kur vepra nuk ka lidhje me qëllimet e kompanisë.

2. Ndërmarrja duhet të mbajë përgjegjësi edhe nëse nuk mund të identifikohet personi fizik që ka kryer veprim apo mosveprime që përbëjnë vepër penale.

3. Që kompanitë të mbajnë përgjegjësi, vëmendje e veçantë i duhet kushtuar:

- a. zbatimit të përgjegjësisë penale dhe sanksioneve ndaj kompanive kur kërkohet nga natyra e veprës, shkalla e fajit të kompanisë, pasojat për shoqërinë dhe nevoja për të parandaluar shkeljet e mëtejshme;

418. <http://star.worldbank.org/star/sites/star/files/Arab-Convention-Against-Corruption.pdf>, vizituar më 28 tetor 2019.

- b. zbatimin e sistemeve të tjera të përgjegjësive dhe sanksioneve, për shembull ato që vendosen nga autoritetet administrative dhe që i nënshtrohen shqyrtimit gjyqësor, sidomos për sjellje të paligjshme që nuk kërkojnë trajtimin e shkelësit si kriminel.
4. Kompania duhet të përjashtohet nga përgjegjësia kur drejtuesit e saj nuk janë të implikuar në shkelje dhe ka ndërmarrë të gjitha hapat e nevojshëm për të parandaluar kryerjen e saj.
5. Vërtetimi i përgjegjësive për kompaninë nuk duhet të shfajësojë nga përgjegjësia një person fizik të implikuar në shkelje. Në veçanti, personat që kryejnë funksione drejtuese duhet të bëhen përgjegjës për shkeljet e detyrave që sjellin kryerjen e një veprë penale.

II. Sanksionet

6. Në parashikimin e sanksioneve të përshtatshme që mund t'u vendosen kompanive, vëmendje e veçantë duhet t'u kushtohet objektivave të tjerë përveç ndëshkimit, siç janë parandalimi i shkeljeve të mëtejshme dhe dëmshpërblimi i dëmit të pësuar nga viktimat e veprës penale.
7. Duhet t'i kushtohet vëmendje miratimit të sanksioneve dhe masave që gjejnë zbatim të përshtatshëm për kompanitë, si për shembull:
- vërejtje, paralajmërim, imponim zbatimi urdhri gjyqësor;
  - vendimi deklarativ i përgjegjësive, por pa sanksion;
  - gjobë ose sanksion tjetër monetar;
  - konfiskim të pasurisë që është përdorur për kryerjen e veprës penale apo që përbën produkt të veprimtarisë së paligjshme;
  - ndalimin e veprimtarive të caktuara, sidomos moslejimi për të hyrë në marrëdhënie biznesi me autoritet publike;
  - përjashtimi nga lehtësitë fiskale dhe subvencionet;
  - ndalimi i reklamimit të mallrave apo shërbimeve;
  - revokimi i licencave;
  - heqja e drejtuesve;
  - emërimi nga autoriteti gjyqësor i një drejtimi kujdestar të përkohshëm;
  - mbyllja e kompanisë;
  - kalimi i kompanisë në likuidim;
  - kompensimi dhe/ose rikthimi në favor të viktimës;
  - rikthimi në gjendjen e mëparshme;
  - publikimi i vendimit që vendos një sanksion apo masë.

Këto sanksione dhe masa mund të vendosen të vetme apo të kombinuara, me apo pa efekt pezullues, si urdhra kryesorë apo plotësues.

8. Gjatë përcaktimit se cilat sanksione ose masa duhet të zbatohen në një rast të caktuar, veçanërisht ato me natyrë monetare, duhet pasur parasysh përfitimi ekonomik që kompania gjeneroi nga veprimtaria e saj e paligjshme, që vlerësohet me shifra kur është e nevojshme.
9. Autoriteti përgjegjës duhet të marrë parasysh mundësinë e zbatimit të masave të ndërmjetme, kur kjo është e nevojshme për të parandaluar vazhdimin e një veprë penale ose kryerjen e veprave penale të mëtejshme, apo për të siguruar zbatimin e një sanksioni ose mase.
10. Për t'i mundësuar autoritetit përgjegjës vendimmarrjen në dijeni të plotë të ndonjë sanksioni apo mase të vendosur më parë ndaj kompanisë, vëmendje e veçantë i duhet kushtuar futjes së kësaj kompanie në të dhënat penale apo krijimit të një regjistri ku regjistrohen të gjitha sanksionet apo masat e tilla.

9.2.3. Vendimi Kuadër 2003/568/ÇBD i BE-së

Vendimi Kuadër i Këshillit nr. 2003/568/ÇBD i 22 korrikut 2003 për luftën kundër korrupsionit në sektorin privat,⁴¹⁹ ka pothuaj të njëjtin formulim si Protokollin i Dytë i Konventës së BE-së (shih pikën 9.1.3 më lart); i vetmi dallim është se Protokollin i Dytë i referohet më shprehimisht "ndihmësve dhe shtytësve" në fund të paragrafit 1:

419. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32003F0568>, vizituar më 28 tetor 2019.

Neni 1. Përkufizime

Për qëllimet e këtij Vendimi Kuadër:

- “person juridik” nënkupton çdo subjekt që ka këtë status sipas legjislacionit të brendshëm në fuqi, përveç Shteteve apo organeve të tjera publike në ushtrimin e autoritetit shtetëror dhe për organizatat ndërkombëtare publike; [...]

Neni 5. Përgjegjësia e personave juridikë

1. Çdo Shtet Anëtar merr masat e nevojshme për të garantuar që personat juridikë të mbajnë përgjegjësi për veprat penale të përcaktuara në nenet 2 dhe 3, të kryera për qëllime përfitimi nga çdo person që vepron individualisht ose si pjesë e një organi të personit juridik që ka një pozicion drejtues brenda këtij personi juridik, bazuar në:

- (a) një prokurë nga personi juridik,
- (b) një autoritet që merr vendime në emër të personit juridik, ose
- (c) një autoritet që ushtron kontroll brenda personit juridik.

2. Përveç rasteve që janë parashikuar në paragrafin 1, çdo Shtet Anëtar merr masat e nevojshme për të siguruar që personi juridik të mbajë përgjegjësi kur mungesa e mbikëqyrjes ose kontrollit nga një person referuar në paragrafin 1, ka bërë të mundur kryerjen e një shkeljeje penale të llojit të përcaktuar në nenet 2 dhe 3 për qëllime përfitimi të atij personi juridik nga një person që vepron nën autoritetin e tij.

3. Përgjegjësia e personit juridik e përcaktuar në paragrafët 1 dhe 2 nuk përjashton procedimet penale ndaj personave fizikë që janë ekzekutorë, shtytës apo ndihmës në një shkelje penale të llojit të përcaktuar në nenet 2 dhe 3.

Neni 6. Penalitetet për personat juridikë

1. Çdo Shtet Anëtar merr masat e nevojshme për të siguruar që personi juridik që mbahet përgjegjës në përputhje me nenin 5, pika 1 të ndëshkohet me penalitete efektive, proporcionale dhe shkurajuese, të cilat përfshijnë gjoba penale dhe jopenale dhe mund të përfshijë penalitete të tilla si:

- (a) përjashtimi nga ndihma apo përfitimet publike;
- (b) përjashtimi i përkohshëm apo i përhershëm nga ushtrimi i veprimtarive tregtare;
- (c) vendosja nën mbikëqyrje gjyqësore; ose
- (d) urdhër gjyqësor likuidimi.

2. Çdo Shtet Anëtar merr masat e nevojshme për të siguruar që personi juridik që mbahet përgjegjës në përputhje me nenin 5, pika 2 të ndëshkohet me penalitete apo masa që janë efektive, proporcionale dhe shkurajuese.

9.2.4. Direktiva (BE) 2018/1673 për luftën kundër pastrimit të parasë nga e drejta penale

Direktiva (BE) e 23 tetorit 2018 për luftën kundër pastrimit të parasë nga e drejta penale e përcakton korrupsionin si vepër penale plotësuese e pastrimit të parasë, si edhe përmban dispozita specifike për përgjegjësinë e personave juridikë. Shtetet Anëtare të BE-së duhet të sigurohen që ligjet e tyre të brendshme të përmbushin këto dispozita deri në dhjetor 2020.

Neni 7. Përgjegjësia e personave juridikë

1. Çdo Shtet Anëtar merr masat e nevojshme për të siguruar që personat juridikë të mbahen përgjegjës për çdo vepër penale të parashikuar në nenin 3, pikat 1 dhe 5 dhe nenin 4, të kryera për qëllime përfitimi nga çdo person që vepron individualisht apo si pjesë e një organi të personit juridik dhe që ka pozicion drejtues brenda këtij personi juridik, bazuar në sa vijon:

- (a) një prokurë nga personi juridik, ose
- (b) një autoritet që merr vendime në emër të personit juridik, ose
- (c) një autoritet që ushtron kontroll brenda personit juridik.

2. Çdo Shtet Anëtar merr masat e nevojshme për të siguruar që personat juridikë të mbajnë përgjegjësi kur mungesa e mbikëqyrjes ose kontrollit nga një person referuar në paragrafin 1 të këtij neni, ka bërë të mundur kryerjen e cilësdo vepre penale të përcaktuar në nenin 3, pikat 1 dhe 5 dhe nenin 4 për qëllime përfitimi të atij personi juridik nga një person që vepron nën autoritetin e tij.

3. Përgjegjësia e personave juridikë e përcaktuar në paragrafët 1 dhe 2 të këtij neni nuk përjashton procedimet penale ndaj personave fizikë që janë ekzekutorë, shtytës apo ndihmës në cilëndo prej veprave penale të përcaktuara në nenin 3, pikat 1 dhe 5 dhe nenin 4.

Neni 8. Sanksionet për personat juridikë

Çdo Shtet Anëtar merr masat e nevojshme për të siguruar që personi juridik që mbahet përgjegjës në përputhje me nenin 7 të ndëshkohet me sanksione efektive, proporcionale dhe shkurajuese, të cilat përfshijnë gjopa penale dhe jopenale dhe mund të përfshijnë masa të tilla si:

- (a) përjashtimi nga ndihma apo përfitimet publike;
- (b) përjashtimi i përkohshëm apo i përhershëm nga financimet publike, procedurat e tenderit, grantet dhe koncesionet;
- (c) përjashtimi i përkohshëm apo i përhershëm nga praktika e veprimtarive tregtare;
- (d) vendosja nën mbikëqyrje gjyqësore;
- (e) urdhër gjyqësor likuidimi;
- (f) mbyllje e përkohshme apo e përhershme e njësive që janë përdorur për kryerjen e veprës penale.

Ky publikim përbën një paraqitje të standardeve ndërkombëtare dhe praktikave krahasuese në vendosjen dhe zbatimin e përgjegjësisë së personave juridikë për veprat penale të korrupsionit. Ai ka për qëllim të ndihmojë juridiksionet që po mendojnë të fusin ose të rishikojnë regjimet e tyre të përgjegjësisë së korporatave, në mënyrë që ta bëjnë këtë në përputhje me tendencat më të fundit në këtë fushë.

Departamenti i Bashkëpunimit në Fushën e Krimin Ekonomik (ECCD) në Drejtorinë e Përgjithshme të Drejtave të Njeriut dhe Shtetit të së Drejtës të Këshillit të Evropës është i ngarkuar me projektimin dhe zbatimin e asistencës teknike dhe programeve të bashkëpunimit që synojnë lehtësimin dhe mbështetjen e përpjekjeve kundër korrupsionit, qeverisjen e mirë dhe reformat kundër pastrimit të parave në shtetet anëtare të Këshillit të Evropës, si dhe në disa shtete joanëtare.

ALB

Këshilli i Evropës është organizata lider e kontinentit për të drejtat e njeriut. Ajo përbëhet nga 47 shtete anëtare, duke përfshirë të gjithë anëtarët e Bashkimit Evropian. Që të gjitha shtetet anëtare të Këshillit të Evropës kanë nënshkruar Konventën Evropiane për të Drejtat e Njeriut, një traktat i projektuar për mbrojtjen e të drejtave të njeriut, demokracisë dhe shtetit të së drejtës. Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut mbikqyr zbatimin e kësaj konvente në shtetet anëtare.

www.coe.int

Shtetet Anëtare të Bashkimit Evropian kanë vendosur të lidhin bashkë njohuritë, burimet dhe fatet e tyre. Së bashku, ato kanë ndërtuar një zonë stabiliteti, demokracie dhe zhvillimi të qëndrueshëm, duke ruajtur në të njëjtën kohë diversitetin kulturor, tolerancën dhe liritë individuale. Bashkimi Evropian është i përkushtuar që të ndajë arritjet dhe vlerat e tij me vende dhe popuj përtej kufijve të tij.

www.europa.eu

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE